

מצע

זהות

תוכן עניינים

4.....	מקדש, מילים ומנגינות
9.....	במקום הקדמה
18.....	פתיחת שערים - קווי יסוד
19.....	תיאום כוונות
20.....	עקרונות חירות, זהות, ומשמעות
21.....	יעדים
22.....	קווי היסוד למדיניות
26.....	שער ראשון - מבנה הממשל וצמצומו
27.....	התחומים הנידונים
28.....	צמצום משרדי הממשלה
32.....	התנגדות לחקיקת יתר
33.....	המודל הקהילתי
36.....	מערכת המשפט
41.....	שער שני - התכנית החברתית
42.....	חינוך
48.....	שיקום מעמד המשפחה
54.....	הביטוח הלאומי ומערכת הרווחה
57.....	המלחמה בתאונות הדרכים
60.....	בריאות הציבור
63.....	תקשורת

66.....	שער שלישי - יהדות, תרבות ומדינה
67.....	הקדמה וקווי יסוד
70.....	מדינת ישראל ומוסדותיה
73.....	הגיוור הממלכתי וחוק השבות
77.....	מערכת המשפט העברית
82.....	זהות ועצמאות בתרבות
85.....	מימון הישיבות ומדעי הרוח
88.....	הרבנות הראשית לישראל
93.....	הפסקת רישום הנישואין
97.....	שינוי מבנה הרבנויות המקומיות
100.....	שער רביעי - התכנית הכלכלית
101.....	קווי יסוד לתכנית הכלכלית
104.....	שינוי שיטת המיסוי
105.....	התעשייה והמסחר בישראל
09110.....	הקלות על הייבוא
110.....	צמצום החוב הלאומי
110.....	תכנית הדיור והמקרקעין
125.....	תכנית התשתיות והסביבה
150.....	שער חמישי - חירות האזרח ובטחון הפנים
151.....	יחסי המשטרה עם הציבור
152.....	ביטול המאגר הביומטרי
153.....	הפסקת רדיפת צרכני הקנאביס
154.....	שבי לאויבים במקום מעצר מנהלי לכולם
156.....	היחס למרי אזרחי בלתי אלים
158.....	הזכות לשאת נשק

159.....	שער שישי - ביטחון ישראל
160.....	תפיסת הבטחון הלאומית
163.....	מודל הגיוס לצה"ל
165.....	היחס לסרבנות גיוס
167.....	האיום האיראני
170.....	ה'סיוע' הצבאי האמריקני ומחירו
173.....	שער שביעי - התכנית המדינית
174.....	רקע לתכנית המדינית
178.....	מטרת התכנית המדינית
179.....	שלבי התכנית המדינית
183.....	הגישה לשאלת האזרוח
184.....	חששות ביחס לתכנית המדינית
188.....	מדיניות החוץ של ישראל
189.....	ירושלים - יעדים ומדיניות
195.....	נספחים
196.....	שיטת השוברים - נתונים
199.....	סיכול עסקת טילי היירוט כמשל
202.....	ביטחון ישראל מאז הסכמי אוסלו
227.....	תובנות סטטיסטיות ביחס לאזרחים נרצחי הטרור הערבי בישראל
233.....	דו"ח אוסלו: כמה תהליך אוסלו באמת עולה לנו?
249.....	תודות

מקדש, מילים ומנגינות

"עופו עופו מנגינות
ושיר אל שיר יגש
בין סולמות וחלונות
אתן שרות אתן בונות
בונות את המקדש"

(יהורם גאון שר את מילותיו של חיים חפר)

"מה אתה עושה עם אחד שרוצה לבנות את בית המקדש?" – שאל המראיין המופתע את גדי וילצ'רסקי - סטנדאפיסט, שחקן, אקטיביסט ותסריטאי ישראלי, כשהודיע שיצטרף לרשימת 'זהות' לכנסת.

"אני יודע שאתה רוצה בית מקדש וכל זה, אבל זה לא אכפת לי. אני איתך כי אני יודע שרק איתך אוכל להשיג את שמן הקנאביס שהציל את חיי" - אומר לי חולה סופני.

"אח שלי מעריץ שלך" - אומרת האישה שלפניי בתור - "אבל אני לא אצביע בשבילך, כי אתה רוצה בית מקדש..."

שנים שאני עוסק כמעט בכל היבט של מציאות חיינו, מגבש תוכניות להתמודדות עם כל האתגרים המרכזיים של מדינת ישראל, מדבר מעל כל במה על כלכלה וביטחון, חינוך ודיוור, יוקר המחיה ומערכת המשפט - ובכל זאת, בית המקדש כאילו רודף אחריי, צילו כמו מכסה אותי - "בית המקדש! הוא רוצה לבנות את בית המקדש!"

מוזר... אין לי תוכניות אופרטיביות בנוגע למקדש, במצע של מפלגת זהות לא תמצאו פרק העוסק בבניין המקדש - ובכל זאת - זה מה שרואים עלי.

פתאום הבנתי שהם לא נגדי. זו לא איזו תקשורת רעה שמנסה להפחיד את הציבור מפניי. היא דווקא מכבדת אותי ומתעניינת. אלה גם האנשים הכי קרובים, הסקרנים שחשים שיש לי איזה תוכן להציע, גם הם מביטים עליי, ולא משנה כמה אשתדל לשים על פני מסכה של אדם 'נורמלי' - זה מה שהם רואים עלי:

בנין בית מקדש.

"אתה לא תוכל לברוח מזה" - אני אומר לעצמי. "מסתבר שזה מה שאתה: 'בית מקדש'. בסוף בסוף לא תוכל להסתתר מאחורי שתיקה ואלף תוכניות מדהימות. אתה חייב לפצח את העניין הזה, כי בסוף בסוף הם צודקים, כל התוכניות האלה שלך - משם הן באות".

אבל... אין לי מילים. אין לי מילים להסביר, כי אין שפה להבין, אין תודעה להכיל ואין את היכולת לחלום.

אני רגיל להתחמק מן העימות ולדחות את השאלה בהסבר מהיר שכל העניין הזה של בית מקדש לא יקרה עד שכולנו נרצה: "אני רוצה לבנות את בית המקדש אבל אני לא יכול לבנות אותו בלעדיך" – עניתי פעם בשיחה אישית לרינו צרור. הקשיחות בשאלתו התחלפה בחיוך. "אתה תצטרך לחכות הרבה זמן", הוא אמר. "יש לי סבלנות", השבתי. "בית המקדש לא ייבנה במחטף קואליציוני, בית המקדש ייבנה כמו במתן

תורה - כאיש אחד בלב אחד. אני צריך אותך לסחוב איתי את האבנים אל ההר..." סיכמתי. רינו נרגע ועבר לשאלה הבאה, ואני רשמתי לעצמי פטנט על התחמקות מפוארת משאלת השאלות. מאז, אני חוזר ומשתמש בפטנט הזה בכל פעם שהשאלה נשאלת.

זו לא התחמקות כי התשובה לא באמת נכונה, היא דווקא מדויקת להפליא - וגם אחוזה במקורות ובסימוכין. זו התחמקות, כי בעצם היא לא פותרת את הפלונטר האמיתי. הרי בן השיח שלי ממשיך לחשוב לעצמו:

"הרי אתה חולם על בית מקדש, אבל החלום המתוק שלך הוא חלום הבלהות שלי!" מה אתה בעצם אומר לי? שאתה באמת משוגע, אבל אין לי מה לדאוג, כי את המפתח לכספת אתה מפקיד אצלי ולכן אין לי מה לפחד ממך? מה שיש לך להגיד לי זה בעצם: "אל תדאג! אני משוגע בשליטה?"

אני, הישראלי, תוצר של הנאורות - אני, בן העם הישראלי החדש, שהשיל מעליו את גיבנת הא-ל ויצר לעצמו ריבונות אזרחית - אני, הישראלי במקום (!) היהודי, ממני אתה מבקש לסמוך עליך? אתה?! שחולם על בית מקדש?

אז במקום רק לתת לך את המפתח לכספת, אני רוצה לנסות לאט ובזהירות לפתוח אותה ביחד. גם אני לא יודע מה בדיוק יש שם, גם אני חושש, אבל כמו ילד שמלמדים אותו ללטף כלב, אני חושק ופוחד בו זמנית. תן לי לשתף אותך ברגשותיי, בוא נתגבר יחדיו על הפחד. אולי אם נגרש את חלום הבלהות, תתגלה האהבה.

"מי צריך את כל הוותיקן הזה?" - ניסה דיין למנוע את כיבוש ירושלים העתיקה ב-67. כבר הקדימו בן גוריון, וב-48 הסיג את הפלמ"ח מהרובע היהודי והפקיר את העיר העתיקה ויהודיה לשבי הירדני... אך ירושלים לא התייאשה מאיתנו, בששת הימים 'כפתה' עצמה עלינו ודיין, מיהר ומסר את מפתחות הר הבית ל'וואקף' המוסלמי.

רק שלא יהיה הר הבית בידינו!

נחליפו בכותל, ונהפוך אותו לבית כנסת

ובלבד שנשמור את היהדות בתצורתה הדתית הגלותית!

נשמר את הדת המוזיאונית שלנו כאופיום להמונים, ונישאר נורמליים בכל מחיר.

נדבק בזהות האזרחית החדשה שלנו.

לאחרונה, כשרצחו לנו שני שוטרים בהר הבית, ומגנטומטרים הוצבו בכניסות, הסירם נתניהו, כי הערבים איימו שלא ייכנסו להר...

רק אל תשאירו אותנו לבד עם ההר הזה, עם הזהות הזו, עם הייעוד הזה - שברחנו ממנו -

אל ארץ ישראל...

הדתיים כמובן שיתפו פעולה עם מסירת ההר, כי הרי אין דבר שהוא יותר 'אנטי דתי' מבית המקדש. בלעדיו, ירושלים היא עיר כל הדתות, אבל עמו - נגמרת הדתיות עצמה.

עם המקדש, עם ישראל מתקדם אל עצמו - אל תרבות הבית השלישי ואל בשורתו האוניברסלית, בשורת החירות האנושית, בשורת תיקון העולם במלכות הא-ל האחד שרק אותו נעבוד, ולא שום מלך בשר ודם.

'עשינו עלייה' כעם, וגם שפתנו 'עשתה עלייה', אבל תורתנו עדיין בגלות, בתצורתה הדתית-קהילתית המצומקת - תצורה המותאמת לעם ללא ארץ וללא בשורה רלוונטית. טבעי שצריך היה למרוד בתצורה הדתית הזו כדי לשוב לקוממיות. לכן, הדתיים לא רוצים את ההר... משום שהם רוצים לדבוק בדת.

אבל אני לא דתי - אני פשוט יהודי. אז אני לא מצליח לקבור את בית המקדש, וכמה שאני לא מנסה להחביא אותו - הוא תמיד מציץ לי מעבר לכתף.

בסוף החילוניים יכריחו את הדתיים לבנות אותו.

זה כמו מין סיפור רומנטי כזה, על נערה מאוהבת שכדי למנוע את נישואיה, מכפישים כל העת את אהובה. בהתחלה זה מצליח, אבל הנערה לא מוצאת את עצמה: אין טעם לחייה, מציעים לה את כל הבחורים שבעולם - סוציאליזם קפיטליזם, היי-טק ומחלפים ומגדלים ומצליחנות ישראלית, בפנים - היא נשארת ריקה. בסוף מתפוגגים כל השקרים ומתפרצת האהבה. בסוף בסוף, אפילו הדתיים יבואו.

כולם עסוקים בהפחדות: "חבית חומר נפץ!" "חבית חומר נפץ!"

אבל האמת הפוכה, הפקרת ההר והזהות היא המושכת אלינו את כל האש, השכחתו, היא חבית חומר הנפץ.

"אתך אני אסתדר" - אמר לי פעם חבר כנסת ערבי. "מהנילוס ועד הפרת" - אתך אני אסתדר, אבל עם הציונים? גם אם יתנו לי את תל אביב תהיה פה מלחמה!"

בשביל שלום צריך זהות, לדעת היכן נגמר אני ומתחיל אתה. "אתך אני אסתדר". ישראל היא המדינה היחידה בעולם שלא יודעת את גבולותיה, כי אין זהות, כי אנו מפחדים ממנה, מפחדים מבשורת המקדש.

אין לי מילים... אבל יש לי מנגינות.

אבל יש לי מנגינות. כי איך מסבירים במילים לעיוור מלידה את ההבדל שבין כחול ואדום,

והרי גם אני עיוור, יש לי מנגינה של אהבה בלב, אבל אני עיוור.

המקדש חרב לי לפני 2000 שנה, מה אני כבר יכול לזכור? למה לעזאזל אני מתגעגע?

אז נכון, אני לא ראיתי את המקדש. אבל, הוא נשמר בזיכרון הקולקטיבי שלנו, ולא סתם נשמר - הוא נשמר חזק! עד לא מזמן אפילו חיים חפר ויהורם גאון שרו שירי כמיהה אליו ללא חשש.

יש לי מנגינות בנפש הקולקטיבית שמשמרות את הזיכרון ומייצרות אצלי געגוע, והזיכרון הזה הפלאי הזה, הוא זה ששימר את הזהות שלנו. הגעגוע ל"חבית חומר הנפץ הזו" הוא בעצם הסיבה מדוע בכלל נותרנו כעם על במת ההיסטוריה, ומדוע חזרנו ובנינו מדינה, שאמנם הדבר האחרון שהיא רוצה, זה בית מקדש, אבל בלעדיו אובדת התכלית והיעוד שנותנים טעם ותוקף לקיום.

כשהר הבית שָׁמַם, הולכת מדינת ישראל ומתפוררת אל תוך עצמה. כמו הלב, הר הבית מזרים את זרם הדם המחיה את הגוף כולו. כשהלב חולה, מתחילים להרגיש זאת בקצוות - טיפופים בשדרות, באשקלון ולפעמים גם בלב עצמו - בתל אביב ובבאר שבע. אומה הבורחת מבשורתה ומפקירה את הלב, מאבדת בהכרח גם את שאר חלקי הגוף. עכשיו לחטוף בדרום זה כבר לגיטימי. בהמשך תפשט המחלה למרכז הגוף.

כשאני חושב על המקדש, אני חושב על המוח האנושי. יש לי קשר חזק לעניין הזה: קשר חזק לבני, דוד ששכב במשך 3 חודשים מחוסר הכרה בגלל פגיעת ראש קשה ובחסד הבורא שב והתעורר לחיים; קשר חזק לציפי שלי שהיא חולת פרקינסון אבל חיה וחיה וחיה – אני הרבה בעניין הזה של המוח והחיים – לשם לוקחים אותי דמיונותיי.

המוח הוא המקום שבו פוגשות המחשבות את המעשים, המקום שבו נפגשת הפיזיקה עם המטאפיזיקה. הר הבית ובית המקדש הוא המוח של העולם – המקום בו פוגשת הבריאה את הבורא שמחיה אותה, המקום בו פוגשת הפיזיקה את המטאפיזיקה, הגוף את הנפש. בית המקדש הוא המקום שבו אצבע אלוהים נוגעת בנו ומעוררת את האנושות לתחייה.

בית המקדש הוא ארמון המלוכה של מלך מלכי המלכים, בורא עולם וקונהו – ארמון המלוכה שלו, כאן, אצלנו ובתוכנו, בירושלים.

בית המקדש הוא בשורת החירות האמיתית. בשר ודם לא ימלוך עלינו, כי יש לנו מלך!

מפרעה ואחשוורוש, ועד היטלר יימח שמו וסטאלין כנ"ל – עריצים החולמים על שלטון עולמי מגיעים למסקנה כי יש להשמיד את כל היהודים, כי אותנו אי אפשר באמת לשעבד. במחנות ובגולאגים, תמיד אנחנו היהודים, נישאר בשורש - בני חורין, פשוט כי לנו כבר יש מלך. 'ישרור האל' אומר שמנו - זה כל עניינו של עם ישראל.

בשורת המונותאיזם שלנו, השחרור מהשיעבוד הפגאני, בשורת החירות שביציאת מצרים כבר עושה לה כנפיים 3000 שנה. בפתח בית המשפט העליון האמריקני מוצב פסלו של משה רבינו. וכשם ששכנו לארצנו ולשפתנו, בדיוק כפי שחזו הנביאים ובניגוד לכל חוקי ההיסטוריה, כך גם נשוב ונבנה בהר את ארמון המלוכה לא-לוהינו מלך העולם, ונבשר את בשורת החירות השלמה לאנושות כולה – בדיוק כפי שהם ניבאו.

הם לא יכולים לשאת את זה – עריצי כל ההיסטוריה. לכן, הם חייבים להשמיד אותנו.

"מיום שחרב בית המקדש ניטל טעם ביאה" - אומרים חז"ל¹ וגם ניטל טעם הפירות, גם וכל מיני טעמים אחרים, ובמילים פשוטות – נפרדה הנשמה מהגוף וניטל טעם החיים.

אז מה? היום אנחנו לא חיים? כנראה שלא כל כך. אנחנו חיים כמו עם פגיעת ראש קשה, כמו חיים עם פרקינסון - נאבקים על טעם החיים.

ואיך אני יודע את זה? אולי מה שעכשיו, הוא הוא תכלית הכל? אני לא יודע, אבל הזהות היהודית שלי, הזיכרון הקולקטיבי שלנו - זה שיהורם גאון מתרפק עליו - הזיכרון הזה מתדפק על דלתי ומתעקש לנקר לי ולומר שיש אופק אחר. יש אדום ויש כחול, יש טעמים, יש חוויה שאני לא מכיר – יש חיים ויש בשורה שאני מתגעגע אליהם, למרות שבאופן אישי מעולם לא חייתי אותם, אבל הקולקטיב שאליו אני שייך שימר אותם בזיכרונו.

הוא כל הזמן מתדפק על דלתי – הזיכרון הזה, הגעגוע הזה,

ולא רק אצלי.

¹ מסכת סנהדרין, דף עה, א. 'ביאה' הוא הכינוי ליחסים אינטימיים בין איש לאשתו בלשון חז"ל.

"אולי כשבני הנביאים ישובו אל ארצם ושפת התנ"ך תשוב ותרון במקדשם החרב, בשורה ושיר חדש יתנגנו מציון לגאולת עולם".

כך בערך אמר לעצמו הלורד בלפור על רקע מיליוני הגויות של מלחמת העולם הראשונה – ונתן לנו את ההצהרה שמקימה לנו את המדינה... בזכות זכרון המקדש.

בזכות הגעגוע של בלפור קיבלנו מדינה.

"אם לא תעביר את השגרירות לירושלים לא נבחר בך שוב" אומרים האוונגליסטים לנשיאם דונלד טראמפ, והשגרירות עוברת בזכות המקדש. בזכות הגעגוע.

האנושות מתגעגעת.

כשהיא רואה אותנו שבים כעוף החול, אחרי 2000 שנה, כמו ציפורים נודדות עם איזה מצפן פנימי רב עוצמה, היא עומדת משתאה ומצפה מאיתנו לבשורה יוצאת מהכלל. וכשאנחנו בורחים מבשורתנו, מתחלפת הציפיה בכעס, והאנטישמיות חוזרת וצפה ועולה.

"חלמנו על מקום שבו ספר הספרים החדש ייכתב לקראת גאולת העולם, כי אתם הרי עם סגולה... היו לעולם ציפיות, וראו מה עשיתם".

כך תיארו אינטלקטואלים בריטיים בפני נשיא מכללת ספיר את אכזבתם מאיתנו ואת הסיבה לכך שאינם רואים יותר את ישראל כלגיטימית.²

אין לי מילים. השפה גמלונית. המקדש זה ביטחון וזה שירה, זה הכי לאומי והכי אוניברסלי, הכי אישי והכי ציבורי. המקדש זה מי שאנחנו - זה התכלית. כשאנו מתכחשים לו ומשכיחים אותו מליבנו, כשאנחנו מפסיקים לחלום – אנחנו מאבדים את הצדק שלנו, מסתובבים כעיוורים באפילה ומכלים זמננו בשנאת חינם.

בשורת החירות לאנושות לא תיבנה בכפייה. כפי שהערה בנו הא-ל רוח חדשה ומתוך אפר הכבשנים בנינו מדינה, כך יגיע הרגע שתעורה עלינו רוח אחרת ונבנה את המקדש – ביחד.

כל שאני מבקש הוא לשחרר את העם מכל כפייה ומכל הפחדה.

כל שאני מבקש הוא לאפשר את ההאזנה אחד לשני.

ממקום של חירות תבוא הרוח.

² זאב צחור בראיון למקור ראשון אדר א' תשס"ח.

במקום הקדמה

"אנו מתייצבים כאן הערב
כדי לשמור על הזהות
כדי להילחם על החירות
וכדי להתוות דרך ומשמעות
למדינת ישראל..."

חורף תשע"ז (2017). קהל האלפים שגדש את ועידת 'זהות' הראשונה בהאנגר 11 בנמל תל אביב, מורכב היה מכל הגילים והגוונים. שעות רבות עמלתי על כתיבת הנאום שיתמצת את עיקרי החזון. על הפרק עמדו מספר החלטות חשובות ובתוכן הצבעה ואישור של המצע והחזון – הצבעה ואישור של הוראות ההפעלה החדשות ופורצות הדרך, שאנו מניחים לפתחה של מדינת ישראל.

היה זה עבורי רגע נדיר של סגירת מעגל.

הפעם האחרונה שבה הקהלתי קהלים לכנסים בסדר גודל שכזה, הייתה 22 שנים קודם לכן, כשהקמתי את תנועת 'זו ארצנו' בניסיון למנוע את מסירת לב הארץ לארגון הטרור אש"ף.

מתוך תפיסת חירות עמוקה ומתוך תודעה דמוקרטית של ממש, הובלתי אז את הימין הישראלי למאבק אזרחי מסוג חדש – 'מרי אזרחי בלתי-אלימים' ולבקשה פשוטה ולא מוכרת בישראל – אנא הוליכו אותנו לבתי המעצר.

מים רבים זרמו בירקון מאז שחסמו רבבות מפגיני 'זו ארצנו' את כל המדינה ומלאו מרצונם החופשי את כל בתי המעצר בישראל. כל מפלגות הימין הישראלי, מהליכוד ועד מולדת, ביקשו אז לשבץ ברשימותיהן את ה"פיטר פן" האלמוני שהגיע משומקום וזקף לפתע את גוו השפוף של המחנה. אבל קול פנימי מנע ממני לקפוץ אז אל העגלה הפוליטית ולפרוט את האשראי הציבורי להון פוליטי כמקובל.

בתוך תוכי חשתי, שפשוט, אין לי מה להציע... אז מה יש לי לחפש בכנסת? כל שידעתי לומר אז, הוא שהשמאל מוביל אותנו עם תהליך אוסלו לאסון.

אוי כמה צדקתי...

אבל מה אני מציע? מה מציע הימין?

כבר אז הבנתי היטב שבנימין נתניהו לא מסוגל יהיה להציע שום כיוון אחר. ובאמת, זמן קצר לאחר שעלה לשלטון בבחירות 96, חיבק גם נתניהו את ערפאת ואימץ לחלוטין את הדרך שהתווה השמאל.

במקום לקפוץ מיד אל הפוליטיקה, הקמתי תנועה רעיונית, ובמשך עשרים שנה עסקתי בליבון וליטוש רעיונותיי. עד מהרה הבנתי שהעניין הטריטוריאלי הוא רק הסימפטום, לא המחלה – ושאם ברצוני להציע אלטרנטיבה, היא חייבת לבוא מתוך תפיסה כוללת ורחבה המקיפה את כל ענפי החיים, את הכלכלה ואת הדיוור, את יוקר המחיה ואת מערכת החינוך, את מערכת המשפט ואת ביטחון הפנים – הבנתי שהעניין הוא לא ארץ ישראל, העניין הוא הזהות והחירות.

את התפיסה שהתגבשה העברתי תהליך דגירה ארוך בתנועת הליכוד וכשנבחרתי לכנסת ה-19, גיליתי תופעה מעניינת: "כל אחד בבניין הזה חושב שאתה שלו" אמרה לי חברת כנסת ידענית ממפלגת יש עתיד.

העובדה שלא קפצתי אל הכנסת מתוך הפגנות הנגד, אלא מתוך אלטרנטיבת הבעד, יצרה קשב רב. השנאה הצרופה שבין ח"כ הימין לח"כ השמאל – לא היתה מנת חלקי. הטובים שבחברי בכנסת באו מן השמאל והימין כאחד. קיומו של עולם התוכן שבשמו פעלתי, הסך ממני את הצורך להגדיר את עצמי על ידי שלילת האחר. אני לא ימני כי אני נגד השמאל, אני לא שמאלני כי אני נגד הימין – יש לי זהות ואני לא צריך לשנוא אותך כדי לייצר אותה. כשיש זהות, יש שלום.

"כאן, ב'זהות', מקומו של כל מי שמבקש להיות יהודי חופשי!"
- המשכתי בנאומי,

"כאן מקומה של כל מי שמבקשת להיות יהודיה חופשיה!"

כאן מקומם של מי שלא מוכנים להיכנע לחיים לאומיים חסרי כוון ופשר!

כאן מקומם של מבקשי שינוי ותיקון של ממש: תיקון מתוך משמעות ולא מתוך יחצ"נות.

כאן מקומם של מי שלא מוכנים לגלגל אל הדור הבא - לגלגל אל ילדיהם שלהם – את כל שיכולנו לתקן
כאן - בדור הזה!

כאן מקומם של מי שמוכנים ומזומנים למשימת הדור: לצקת תוכן ומשמעות, למילות התקווה: "להיות עם חופשי בארצנו"

בואו נדבר על זה קצת. בואו נדבר על מה זאת אומרת "להיות יהודי חופשי"?

להיות יהודי חופשי זה קודם כל להיות חופשי להנך את ילדיך שלך!

מדינה עם 'זהות' לא תמשיך לקחת מאיתנו את כספנו ולהכריח אותנו להפקיד את חינוך ילדינו - בידה!

מדינה עם 'זהות', תעשה בדיוק את ההיפך: היא תשיב לנו את כספי המיסים שלנו, בצורת שוברי חינוך, כדי שאנחנו נוכל להחליט בידי מי אנחנו מפקידים את חינוך הילדים שלנו - מפקידים כדי לחנכם באמת, ועל פי דרכנו!

'זהות' תחזיר את האחריות לחינוך מהמדינה - להורים!

לזה אנו מתכוונים כשאנו אומרים: "להיות יהודי חופשי!" וזה לא רק בחינוך. החינוך הוא הדבר החשוב ביותר - אבל, זו רק ההתחלה!

עם 'זהות', כולנו נהיה יהודים חופשיים מהתערבות וכפיה של המדינה בתוככי המשפחה ולא נסבול יותר את התופעה הנוראה הזו של התאבדות המונית של אבות המשפחה הגרושים שנזרקו לרחוב.

כדי להיות יהודי חופשי, צריך לא רק חינוך חופשי ומשפחה חופשית. צריך גם כלכלה חופשית!

כלכלה שמורידה באופן דרסטי את מחירי הדיור לא באמצעות מניפולציות, אלא בכך שהיא מחזירה לאזרחים את הבעלות על קרקעות הלאום!

כלכלה שמורידה את מחירי הדיור על ידי כך שהיא מחליפה את שיטת וועדות התכנון והבניה בשיטה שאין בה לא פקידים ולא שחיתויות.

כלכלה שמורידה את מחירי הדיור על ידי כך שהיא מבטלת את מיסי הרכישה והבנייה.

וכמובן, כלכלה שמורידה את מחירי הדיור על ידי כך שהיא פותחת את כל הארץ - מן הים ועד לירדן - לבניה יהודית חופשית בכל ארץ ישראל.

כדי להיות יהודים חופשיים אנחנו חייבים להוריד את **יוקר המחיה**.

אנחנו נעשה את זה על ידי ביטול מכסי יבוא, ביטול תקנים מיותרים וביטול כל ה'טריקים' שנועדו להקל על הקרובים לצלחת, על חשבונם של אלו הרחוקים ממנה.

יהודי חופשי צריך שוק חופשי באמת! שוק ללא התערבות המדינה ועם מיסוי מינימלי.

כן חברות וחברים - 'זהות' תביא לא רק לכך שישראל תהיה מן העשירות שבמדינות, אלא שגם אזרחיה יהיו מהמבוססים שבאזרחים!

זהות תדאג לכך שהשפע הגדול, שמשפיע עלינו אבינו שבשמים לא ייספג ויעלם לו במנגנונים, בפרוטקציות, במעגלי מקורבים ובשחיתויות, אלא ישאר בכיסי האזרחים - **ישאר בכלכלה האמיתית**.

במדינה עם 'זהות' לא רק המדינה תהיה עשירה, אלא גם אזרחיה!

אז מה? זאת הבשורה שלנו? כסף? איפה האידיאולוגיה?

חברות וחברים יקרים, הבשורה שלנו היא **חירות!** חירות מביאה שפע, והשפע מאפשר את החירות. כשאנחנו נכשלים בבניית מדינת השפע, אז לרופא יהודי בצרפת, קשה מאוד למצוא כאן עבודה והוא מהגר לקנדה.

שם יש לו אמנם פרנסה, ואפילו פרנסה מאוד מכובדת - אבל הילדים שלו - הם כבר לא ישארו יהודים...

אם גלי ההגירה הגדולים, מגיעים לכאן רק ממדינות מצוקה, זה אומר שנכשלנו!

זה לא משנה כמה צמצנו וכמה מחלפים ומגדלים בנינו. אם יהודים ממדינות השפע לא באים לכאן - אז הכלכלה שלנו נכשלה!

אם המדינה עשירה, אבל האזרחים לא גומרים את החודש, אז מיליוני יהודים - דור שלם, שיכול היה כבר מזמן להיות כאן, פשוט לא מגיע!

הוא לא מגיע מאירופה, לא מגיע מצפון אמריקה, לא מאוסטרליה, וכך דור שלם לא מגיע ובניו אובדים לעם היהודי לנצח!

לכן, עלינו להפוך מ'מדינת סעד' - ל'מדינת שפע'!

אסור לנו להמשיך ולהיות מדינה **מבוססת** - שאזרחיה נאנקים.

אסור לנו להיות עם של היי-טק ופרסי **נובל** - שתלמידיו נמצאים תמיד במקומות האחרונים במבחני הקריאה והמתמטיקה.

אסור שהאזרחים שלנו,

יעבדו - הכי הרבה במערב,

ירוויחו - הכי פחות

וישלמו - הכי יקר!

חברות וחברים יקרים, להיות יהודי חופשי זה לא רק בעניינים האזרחיים: בכלכלה, בחינוך, בדיוור, במשפחה...

להיות יהודי חופשי זה גם בביטחון!

אנחנו לא מוכנים יותר, שהמנהיגים שלנו יגלגלו את האחריות לביטחוננו לארה"ב מצד אחד, וליועצים המשפטיים ולבג"צ - מצד שני.

זה לא אובמה שאחראי לכך שהילדים שלנו יגדלו חלילה, בצילה של איראן גרעינית! מי שאחראי לכך, הוא מי שגלגל אל האמריקנים את האחריות לביטחוננו, ובסוף נשאר מחוץ לחדר - כשנחתם ההסכם עם האיראנים.

זה לא היועצים המשפטיים שאחראים לכך שלא מגרשים משפחות מחבלים! מי שאחראי לכך הוא מי שמגלגל אליהם, את אחריותו שלו לביטחון אזרחיה של מדינת ישראל.

זה לא אמריקה,

וזה לא הבג"צ,

זה לא השמאל,

וזה לא התקשורת –

שהחריבו לפני חודש את 'עמונה' ומחריבים היום תשעה בתים בעופרה.

זו הרשות המבצעת, זו ממשלת ישראל - ראשיה שריה ויועציה!

הם אלו שבחרו להתעלם מאלפי מבנים בלתי חוקיים בנגב, בגליל, ובמשולש. בתים שהוצאו נגדם צווי הריסה בכל הערכאות, אבל שם משום מה, במקרה של בתים אלה אפשר היה לוותר על כבוד מערכת המשפט ופסקיה.

זה לא הבג"צ חברים וזו לא התקשורת - זו הממשלה.

ממשלה, שללא מפת דרכים ברורה, ללא מטרה, מצפן ומצפון, נותרת חשופה ומאפשרת לכל לחץ מזדמן להכתיב לה את דרכה.

זו הממשלה - לא השמאל - שהחריבה אתמול!

זו הממשלה - לא הבג"צ - שמחריבה היום!

זו הממשלה - לא האמריקנים - ממשלה שבלי 'זהות',

תמשיך, חלילה, ותחריב גם מחר.

זהות! לא תשב דקה בממשלה שכזו. 'זהות' בונה לה אלטרנטיבה!

אנחנו לא הקמנו מדינה כדי לאסור על הילדים שלנו לצאת מהבית בערים המעורבות ובדרום תל-אביב.

אנחנו לא הקמנו מדינה כדי לפחד כל העת מהסכין, או מהדריסה.

אנחנו לא הקמנו מדינה כדי לשלוח כל שנתיים את הילדים שלנו למלחמות חסרות תכלית שמכנים כאן 'סבבים'.

כולם מדברים עכשיו על דו"ח 'צוק איתן' ומחפשים את האור... בקצה המנהרה, אבל זה לא המנהרות חברים! על הפיל שבמרכז החדר אף אחד לא מעז לדבר!

הממשלה וצה"ל שלחו את החיילים אל הסימטאות והמלכודות לא כדי לנצח! הם שלחו אותם לשם, כדי לא לנצח.

את מקבלי ההחלטות גם בממשלה וגם בצבא הדאיגה האפשרות שהחמאס יקרוס, יותר מפגיעת עוד טיל באזרחי תל אביב.

הייתי שם, בזמן המבצע, בוועדת חוץ וביטחון. כששאלתי את הרמטכ"ל דהיום: "מי האויב? תגיד לי בבקשה, מי האויב?" הוא לא היה מסוגל לתת לי תשובה ברורה!

הוא לא היה מסוגל לתת תשובה ברורה, כי משמעותה של תשובה אמיתית, היתה מאלצת אותו לנצח את החמאס, אבל משימתו לא היתה לנצח את החמאס, אלא לרסן את החמאס..

אז יצאנו תיקו מול ארגון קקיוני.
שדרות ותל אביב המשיכו לחטוף,
עוטף עזה הולך ומרושת במנהרות,
ובנינו ישובו וישלחו לסמטאות –
בסבב הבא.

אנחנו לא הקמנו מדינה כדי להיות כובשים בארצנו, כאחרוני הקולוניאליסטים עלי אדמות.

זאת ארצנו!

רק ארצנו, הארץ שניתנה לנו מבורא עולם!

זאת ארצנו יותר מ 3000 שנה.

זאת הארץ, שמעולם לא איבדנו את הקשר עמה ותמיד ערגנו אליה,

אל ירושלים,

אל מקדשנו החרב.

זאת הארץ אליה שבנו לאחר 2000 שנות גלות,

ולעולם לא נבגוד בה!

אנו נסיים את **מצב הכיבוש** שמזמין כל אומה ולשון להתערב בעניינינו הפנימיים, ונחיל את ריבונותנו בכל מלוא רוחב ארצנו, נשמרה ונפתחה, לדורות הבאים אחרינו.

אנו נשמור על כל זכויות האדם של תושבי לב ארצנו - יהודה ושומרון - גם אלה שאינם יהודים, ונציע להם את כל האפשרויות:

מי שירצה לשבת עמנו כתושב קבע - יוכל לעשות זאת,

מי שירצה להגר - נסייע לו ברוחב לב,

ומי שירצה לשרת בצה"ל, להוכיח את נאמנותו ללא סייג, ולהיות אזרח -

גם מסלול כזה יהיה פתוח בפניו.

רק אפשרות אחת לא נציע! לא נציע לאיש את האפשרות - לגזול מאיתנו את מכורתנו.

מצע זהות

המושגים 'שטחים', 'אינתיפאדה', 'רשות פלסטינית' 'גדר הפרדה' - ושאר מרעין בישין שהמצאנו באוסלו - כבר לא יהיו מוכרים כלל לילדים ולנכדים שלנו. הם יהיו יהודים חופשיים ובטוחים בכל מלוא רוחב ארצם.

חברות וחברים יקרים, יש לנו ב'זהות' את התשובות לאתגרי הדור. הן כתובות **במצע** המפורט והמשמעותי ביותר שנכתב אי פעם בפוליטיקה הישראלית ושמוגש הערב לציבור בישראל.

למעשה, המסמך ההיסטורי הזה הוא הרבה יותר מסתם מצע - זהו המניפסט של המדינה היהודית המודרנית.

אם הצטרפתם ל'זהות' ואתם מחזיקים בידכם את המצע הזה, איש לא ישאל אתכם יותר: "מה האלטרנטיבה שלכם?"

הנה התוכנית שלכם!

הנה הכוון!

הנה הדרך,

והנה - אתם!

האנשים שיהפכו את ישראל למדינה עשירה ובריאיה,

מדינה שופעת ידע, חינוך, ביטחון עצמי וחיוניות,

וגם - מדינה צודקת, מנצחת, בטוחה ומרתיעה,

ומתוך כך -ורק מתוך כך:

מדינת שלום.

חברות וחברים, כפי שכבר הבנתם, אנחנו לא משאירים יותר את הטיפול בקיום היומיומי, לאף אחד, אבל ב'זהות' מבינים גם, שאין קיום ללא ייעוד, ושכאין חזון, יפרע עם.

זה לא משנה כמה עשירים וחזקים נהיה. מדינה יהודית לא תוכל להתקיים - ללא זהות, משמעות, בשורה וחזון.

המספריים בידיה של ילדה משכם תמיד ינצחו את טייס ה F-35 או את מפקד הצוללת של עם, שהמנהיגות שלו לא מבינה מה היא בעצם עושה כאן, ולמה, ולאן בעצם - אנחנו אמורים להתקדם...

חברות וחברים יקרים, השנה, נחגוג 100 שנים להצהרת בלפור. לפני מאה שנים בדיוק, בהצהרת בלפור ובהחלטת חבר העמים, החליטה האנושות כי יש להשיב את עם ישראל לארצו - משני עברי הירדן.

על רקע זוועות המלחמה העולמית הראשונה, הסביר הלורד בלפור את הסיבה להחלטה המוזרה הזו: "האימפריה הבריטית מצפה" - כך אמר בלפור, "כי מציון, תצא בשורה חדשה לאנושות."

בתחילת הדרך התגייסה אנגליה בהתלהבות לביצוע המשימה, אבל כיום מסבירים אינטלקטואלים בריטיים בראיונות מדוע איבדה מדינת ישראל בעיניהם... את זכות קיומה.

"הקמנו לכם מדינה" - כך הם אומרים היום - "כי חלמנו, על מקום שבו ספר הספרים החדש ייכתב, לקראת גאולת העולם, כי אתם הרי עם סגולה. היו לעולם ציפיות, וראו מה עשיתם".

כך הם מדברים היום: "היו לעולם ציפיות וראו מה עשיתם".

והיום מה?

היום בעידן דאע"ש לעולם אין מאיתנו ציפיות?
האם תוקן עולמנו ודרכו המוסרית סלולה וברורה?
האם היום כשהציוויליזציה והתרבות המערבית קורסת, אין יותר צורך בחברת מופת שנושאת את דגל
חירות האמת לפני האנושות?

גם היום, חברות וחברים. גם היום, יש מאיתנו, מעם ישראל וממדינת ישראל, ציפיות אחרות לגמרי מכל
אומה ומדינה אחרת.

האנושות הרי יודעת,
שאנו העם - שמעיד בעצם קיומו הנצחי על קיום האל.
העם - שבידו מפתחות המוסר והצדק.

לכן,
תמיד מנסים כוחות הרוע להשמיד אותנו,
ואילו אנחנו - "עם בורח מבשורה"...

אבל,
אין זה משנה כמה נברח מבשורתנו.
היא תרדוף אחרינו, והיא לא תניח לנו.

זה בכלל לא משנה כמה דמוקרטים וטכנולוגיים נהיה, כמה הומאניים, נאורים ומתקדמים. העולם החופשי
תמיד יפנה נגדנו, אם אנו, נוסף ונאכזב אותו ונוסיף להתעלם מבשורתנו.

מפלגת זהות מציבה סוף סוף חזון ברור למדינת ישראל. חזון שעונה לא רק לשאלה "איך": "איך נחיה
כאן?" אלא עונה גם לשאלות - "למה?" ו"לאן?"

אנחנו עם עם חזון, ובשורה, שנותנים לנו חיים בניגוד לכל חוקי הטבע יותר מ-3000 שנה!

אנחנו עם הנצח שב-DNA הקולקטיבי שלו נצרבה תרבות ובשורה של תיקון עולם. בראש כל המהפכות
והאידיאולוגיות - שם תמצא את היהודים.

אנחנו מתקנים עולם במלכות הסוציאליזם.
אנחנו מתקנים עולם במלכות הקפיטליזם.
כאן בארץ - אנחנו מתקנים עולם במלכות ההי-טק...

אבל לפני הכל ואחרי הכל, אנחנו העם שמבשר לעולם בשורה אחרת:
את בשורת חירות האדם תחת כנפי האל האחד,
ואת מלחמת החורמה בשיעבוד הפגאני.

אנחנו העם שכבר 3000 שנה חוזר בתפילתו בכל יום ומכריז, משימתנו היא: **לתקן עולם במלכות ש-די.**

לכן אנו, היהודים עולים תמיד על הכוונת של כל הדיקטטורים הגדולים, כי אותנו, אי אפשר באמת
לשעבד.

זה לא משנה באיזה מצב נורא נהיה.
בשורש תמיד נישאר בני חורין -
הרי לנו יש כבר מלך!

חברות וחברים, איך נראית חברה יהודית במדינה מודרנית שמבשרת בשורת חירות מדהימה שכזו?
חלקי הפאזל של התמונה הזו אינם מצויים באופן בלעדי לא בכיסי ולא בכיסו של איש מאיתנו.
התמונה בשלמותה לא נמצאת רק אצל הדתיים, או רק אצל החילוניים. התמונה השלמה לא נמצאת רק
אצל הירושלמים והמתנחלים, או רק אצל התל-אביבים והקיבוצניקים.
חלק מסוים מהפאזל של המדינה היהודית - המדינה שתבשר את בשורתנו, מצוי בכיסו של כל יהודי.
הבשורה נמצאת ב-DNA עתיק היומין שצורב בדמו של כל אחד וכל אחת מאיתנו.
תפקידנו, הוא פשוט "להוציא את המדינה מהמשחק" ולהפסיק כל כפיה תרבותית, דתית או חילונית.
להרחיק כל כפייה שמפריעה לדיאלוג החופשי, ולהפרייה ההדדית שבין חלקי האוכלוסיה. אנחנו צריכים
לתת ל-DNA שלנו לומר את דברו בחופשיות.
שתיל רך לא צומח בכוח. אנחנו רק צריכים להגן עליו, לחשוף אותו לאור השמש ותאמינו לי שהוא יצמח
לתפארת.

אנחנו ניתן לתרבות שלנו להתפתח בחופשיות, וניתן לבשורה שלנו להיבנות ולתקן עולם.

אנחנו ב'זהות' לא בורחים מבשורתנו.

אנחנו מחוייבים למדינה החזקה ביותר, העשירה ביותר, החירותית והחופשייה ביותר.
אנחנו הולכים לייצר כאן מדינה וחברה צודקת, שיש בה שפע פרנסה ובריאות לכל זוג צעיר ולכל יהודי
שחי בה ושיזדרז לעלות אליה.
אנחנו נדליק את זיק אתגר תיקון העולם בעיני הצעירים! הצעירים שלנו יגדלו כאן מתוך גאווה גדולה
בעמם ובמדינתם - מדינה הנותנת תוכן ומשמעות אדירה לחייהם.
אין לנו יותר תירוצים, חברים! זה בידינו! בואו ונעשה את זה!"

הבטתי בקהל המריע. האם ירדו לסוף דעתי? האם באמת מתחיל ציבור שלם לחלום את החלום שלי? היה
זה רגע של התעלות. הודיתי לכל הפעילים החרוצים, הודיתי למנכ"ל המפלגה שי מלכה, הודיתי לאשתי
ציפי שבלעדי תמיכתה ארוכת השנים דבר מכל זה לא היה קורה - והודיתי לא-ל הטוב:

"ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לשמוח את השמחה הגדולה הזו!"

לשמוח על כך שאנו זוכים לפעול ולהניע שינוי אמיתי, שינוי כיוון היסטורי בחברה הישראלית ובמדינת
ישראל.

שינוי שמעביר את מדינת ישראל - מציונות של קיום בלבד, לציונות של בשורה וייעוד."

מצע זהות

אתם מוזמנים להעביר עמוד, ולצלול אל תוך המצע עצמו, אל החזון והבשורה, אל הוראות ההפעלה החדשות של מדינת ישראל.

משה פייגלין.

חורף תשע"ט, 2019

פתיחת שערים

קווי יסוד

תיאום כוונות

"פיקצור המצע מהשפיע..." (ישעיהו כ"ח)

זהות בחרה להיות אחת מהמפלגות המעטות שמציעות לציבור מצע מסודר. היות והנהוג כבר אינו נפוץ, יש צורך להבהיר במה יעסוק מצע זה ובמה לא.

מסמך זה שבידכם, המהווה את המצע השלם של זהות, כולל את הצהרת הכוונות המעשיות של המפלגה בכל תחומי החיים הרלוונטיים לעשייה פוליטית. מחד, אין המצע מהווה תכנית עבודה מפורטת בכל נושא, מכיוון שאז היה מדובר בכרך עבה. מאידך, אין המצע מהווה מניפסט רעיוני מופשט, אלא הוא ממוקד בשינויים הנדרשים לדעת זהות בתחומים אותם הוא סוקר. כמו כן, המצע מתייחס למציאות הקיימת כרגע, ולשינויים שניתן להניע בפרק זמן סביר של קדנציה, ולא בתכניות החורגות מכך בבירור.

מצע של מפלגת שלטון

מצע זה נכתב מתוך הנחת היסוד שתכלית מפלגת זהות היא לחתור להיות מפלגת השלטון במדינת ישראל. אין להניח שתכניות כגון אלה המוצעות במצע זה ניתנות ליישום על ידי מפלגה קטנה, שהשפעתה היא לכל היותר השפעת "לשון מאזניים". התכניות המותוות כאן הן מערך אסטרטגי של שינויים הדורשים לצורך מימושם כוח פוליטי גדול ויציב.

נכון הדבר, שגם מפלגת שלטון בעלת כוח ברור ויציב בכנסת איננה יכולה לקדם את כל תכניותיה כאשר תחפון. גם היא נתונה להשפעות גומלין מסובכות ומגבילות עם שאר המפלגות בקואליציה ועם גורמים נוספים, אך אין זה פוטר את מי שלוקח על עצמו את אחריות ההנהגה, מהחובה להציג תפיסה שלמה ומגובשת של יעדים, עם תכניות פעולה להגשמתם.

מדיניות שנגזרת מהעקרונות, עם הפנים להגשמת היעדים

יש שורש המשותף לכל התכניות המוצגות בשבעת שערי המצע שלפניכם. התכניות של זהות אינן אוסף בלתי תלוי של רעיונות והצעות, אלא ביטוי של קווי יסוד העומדים בבסיס המדיניות בכל תחום ותחום.

- המדיניות היא שיטת הפעולה הנבחרת לצורך הגשמת היעדים על פי העקרונות.
- עקרונות העל של חירות והמשמעות, יחד עם יעדי העל של המפלגה מהווים את שני הקטבים שביניהם עובר המצע.
- מטרת המצע היא לחבר ביניהם באמצעות מדיניות כוללת וסדורה שממנה ייגזרו התכניות השונות.

לא הרצון להתקיים מבחינה פוליטית דוחף להופעת הרעיונות והפתרונות המוצגים במצע זה, אלא להיפך: הרצון לממש את הרעיונות הכלולים במצע ולשפר על ידי כך את חייהם של הישראלים, הוא זה שדורש מאיתנו לדאוג לקיומה הפוליטי של זהות. זהות היא מפלגה שקיימת למען הגשמת הרעיונות שקדמו להקמתה. רעיונות אלה מנוסחים במצע כולו, אך תשתיתם תיפרס להלן לעיני הקורא, בדמותם של העקרונות, היעדים וקווי היסוד למדיניות.

עקרונות

חירות, זהות, ומשמעות

חירות, הזהות, והמשמעות תלויות זו בזו.

חירות

חירות היא המרחב המאפשר את הבחירה, שהיא עיקר האדם.

יכולת הבחירה החופשית היא מתת א-ל לאדם, המבדילה את מדרגתו ממדרגת הבהמה ומאפשרת לו לבטא את עצמיותו במסגרת חיים מונחי שאיפות וערכים. חירות האדם היא חלק מרכזי ויסודי בבשורתו של עם ישראל לעולם כולו.

לעם ישראל אין רק זכות בחירה - יש לו חובת בחירה, המבטאת בציווי "ובחרת בחיים". לבחור בברכה ובחיים מתוך רצון חופשי ובלא כפייה - זוהי תשתיתה של הזהות היהודית.

זהות

הזהות היא התשובה לשאלה "מי?" - מי אני, מי אתה, מי אנחנו.

זהותנו הלאומית מושתתת על היותנו בניס ובנות לעם ישראל ההיסטורי, עם ה', בני אברהם יצחק ויעקב - עם שהתייצב ביציאה משעבוד מצרים כנושא בשורת חירות מול האנושות לדורותיה, מאז ולעולם.

זהות זו - אף שהיא ייחודית, עצמית ואינה תלויה באחרים, פונה היא לאחווה בין כל האומות, ומזמינה את כל משפחות האדמה לשותפות אמת בהתעלות האנושות כולה אל תיקונה השלם.

משמעות

משמעות היא התשובה לשאלה "למען מה?", כאשר היא מצביעה על רעיון וערך נשגב הגדול מחיי האדם הפרטי היחיד.

משמעות שיבתנו כעם ריבוני לארץ ישראל, היא היכולת להנחיל לעולם את בשורת חירות הכלל אנושית. בשורת המאבק לסילוק הגורמים המשעבדים את רוחו בת החורין של האדם, עד לתיקון העולם במלכות ש-די בהתעלות האנושות עד למפגש חירותי עם הבורא, בבית ה' על הר המוריה.

"והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפילתי... כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים".

כיום, מדינת ישראל בורחת מן העיסוק בשאלת משמעותה ותכליתה, ולכן איננה מסוגלת להציב לעצמה חזון ברור עם תכנית משכנעת. יש לכך מחיר - "באין חזון יפרע עם". ללא משמעות המאירה את דרכנו, אובדת החירות לשאוף לחיי טעם, ואז אנו שבים לדשדש בצרכי הישרדותנו הפרטית והלאומית לבדם. ללא החירות - אובדת תמצית זהותנו, ואבדנה הוא שורש הייאוש, התסכול, תחושת המשבר ואבדן הדרך שפקדים את ישראל. לכל אלה - אנו מציעים לפניכם פתרון.

יעדים

"זהות" היא מפלגה ישראלית יהודית הדוגלת בחירות, ושואפת לתיקון החברה והעולם מתוך נאמנות לא-לוהי ישראל. המפלגה תפעל להנהגת מדינת ישראל כמדינה יהודית, ותחתור להשגת היעדים הבאים:

- **מדינה יהודית** - מדינה החותרת למימוש הזהות והייעוד היהודי וקיבוץ עם ישראל לארצו. מדינה העוברת מציונות של קיום, לציונות של ייעוד - מתודעת השרידות, לתודעה ואתגר של תיקון עולם.
- **מדינת חירות** - מדינה המשיבה את מירב החירות והאחריות לאזרח בכל התחומים ומצמצמת למינימום את מעורבותה בחיי הפרט. תחומי התערבותה של המדינה יוגבלו ככל הניתן למערכות המשפט, הבטחון והתשתיות הלאומיות.
- **מדינת המשפחה והקהילה** - מדינה המבצרת את ערכי המשפחה ומעודדת את בנין הקהילה כאבני יסוד בבניין החברה.
- **מדינת שפע** - מדינה המקיימת כלכלה חופשית בתוך המסגרת המרסנת והמעדנת של תרבות החסד והערבות ההדדית של עם ישראל.
- **מדינה ריבונית** - מדינה המממשת ומבצרת את ריבונותה בכל חלקי ארץ ישראל שבשליטתה, ובראשם בירושלים והר הבית. מדינה המפתחת את ירושלים כמרכז מדיני ורוחני, לעם ישראל ולאנושות.
- **מדינת שלום** - מדינה החותרת לסיום מצב הלוחמה ושפיכות הדמים באמצעות ניצחון על אויביה. מדינה הפועלת לטובת האנושות והעולם.

קווי היסוד למדיניות

זהירות ואחריות ביישום

התכניות במצע נובעות מחשיבה חדשה בנוף הפוליטי הישראלי. הן שאפתניות, רחבות היקף וכוללות שינויים גדולים בתחומי חיים רבים ובמערכות ממשלתיות מגוונות. זהות סבורה שיישומן של התכניות באופן מלא וגם כמכלול הכרחי למדינת ישראל על מנת להפוך אותה למקום טוב הרבה יותר, כפי שהיא צריכה וראויה להיות, אך המדינה בעיני זהות איננה "מעבדה אנושית לניסויים חברתיים", כמו שנהוג בגישות מרקסיסטיות מהפכניות.

הקו היסודי של זהות הוא ליישם תכניות ושינויים בזהירות ובאחריות תוך התייעצות עם מומחים בכל התחומים הרלוונטיים, ועם עדיפות עליונה למניעת כל השלכה שלילית מיותרת על האוכלוסייה או על חלקה.

חירות

בתחום האזרחי

זהות מתנגדת לניסיונות לרתום את כוחה של המדינה על מנת לכפות ערכים, השקפות ואורח חיים על החברה ועל הפרטים שמרכיבים אותה. נטילת הכוח מהאזרחים והענקתו למדינה עלולים להתגלות כחבר פיפיות. מרגע שהכוח ניתן למדינה, היא יכולה להשתמש בו נגד מי שתבחר - גם נגד אלו שהעניקו לה אותו כוח מלכתחילה. על פי רוב, השלטון ישתמש בכוח כזה לבצר את מעמדו שלו. ההיסטוריה מלמדת אותנו שהדבר מוביל לא פעם לאסון. גם במקרה שכוונתיה של המדינה טובות, היא לעתים רבות חסרה את הידע, את היכולת ואת מערכת התמריצים הנדרשת כדי להבין את המציאות לאשורה ואת ההשלכות האפשריות של התערבות המדינה ולקבוע מדיניות בהתאם.

הניסיון של כל קבוצה בחברה לכפות את השקפותיה באמצעות המדינה הופך מחלוקת לשם שמיים בין חלקי החברה השונים למאבקי כוח. הוא מעודד איבה ופילוג בין הקבוצות המרכיבות את החברה הישראלית ומונע כל אפשרות לדיאלוג ביניהן. רק כאשר כל קבוצה תהיה בטוחה שערכיה ואורח חייה לא ייפגעו, היא תהיה פתוחה לשיח עם הקבוצות האחרות, שיח שיאפשר למצוא את המשותף והמאחד ולהגיע להבנה הדדית, ולא ייסוב רק סביב הדגשת המחלוקת. רק מתוך שיח כזה תוכל לצמוח ולהתפתח זהותנו המשותפת. לכן החירות היא הכרחית לא רק לשמירה על זהותו ועל בטחונו של הפרט, אלא גם ליצירת הזהות המשותפת של החברה.

הקו היסודי במכלול ההצעות הוא צמצום מידת ההתערבות של המדינה בכל הקשור לחיים האזרחיים, התרבותיים, הכלכליים והחברתיים והעברת האחריות לידי הפרט ולידי החברה הישראלית.

בתחום הריבונות ושמירת החוק

בתחום הריבונות ושמירת החוק אין המדינה יכולה להימנע מהתערבות. על המדינה לבסס את יכולתה למשול ולספק לאזרחיה חיים בטוחים מפני אויב ופשעה. זוהי חובתה הראשונית והיסודית. עם זאת, אסור שהמדינה תעשה את סמכותה לשמירת החוק קרדום לחפור בו. מעבר לצורך לוודא שהחוק יהיה הגון, מאוזן ונחוץ יש צורך לוודא שהוא נאכף בצורה שווה ואינו משמש את המדינה כהיתר גורף לפגוע במתנגדי השלטון. **עמידתה הנחושה של המדינה על שוויון בפני החוק ואכיפתו, ועל מימוש ריבונותה בכל תחומה - היא ערובה הכרחית לחירות אמיתית.**

בתחום הכלכלי

החירות הכלכלית וההסתמכות על השוק החופשי הם ערובה מוכחת ובדוקה לצמיחה ושגשוג. מעבר לכך, החירות הכלכלית היא חלק בלתי נפרד מזכויות הפרט. חסמי ייבוא וייצוא, מונופולים ממשלתיים, מכסות ומכסים, בעלות ממשלתית כמעט על כל הקרקעות, חוקי בנייה ותכנון, מערכת מס מסובכת ומסועפת, תקינת יתר ועוד ועוד - כל אלה מהווים במדינת ישראל נטל מוגזם ולא מוצדק על החירות הכלכלית, מעכבים את הפריחה הכלכלית הקיימת ומונעים את זו שיכולה וצריכה להיות כאן. **הקו היסודי של זהות הוא להגביר את החופש הכלכלי בארץ ולהפחית את מעורבותה של הממשלה. רק חירות כלכלית אמיתית תביא למימוש פוטנציאל הכישרון, החריצות והיוזמה הישראליים לטובת כולנו.**

זהות

מדינה יהודית

מדינת ישראל צריכה להיות מדינה יהודית המשקפת את ערכיו של עם ישראל, מורשתו ובשורתו. לשם כך היא נוסדה. קו היסוד של זהות בסוגיות היהדות והמדינה הוא צמצום וביטול מקיפים של כל כפייה דתית וחילונית על אורח חייו של הפרט, ובמקביל הגברת הביטויים הממלכתיים להיותה של המדינה - מדינה יהודית. בקצרה, מדובר בהיפך מה"סטטוס קוו", כלומר: מדינה יותר יהודית. אך אזרחים יותר חופשיים.

ארץ ישראל סלע זהותנו

ארץ ישראל איננה סתם נדל"ן או שטח ריבוני, ואף לא "מולדת" בלבד. ארץ ישראל היא חלק מעם ישראל, ועם ישראל הוא חלק ממנה - היא סלע הזהות שלנו, ובה יעודנו. היחס הנכון לארץ ישראל מתחיל בריבונות ברורה מתוך שמירת אמונים מוחלטת, אך לא מסתכם בכך.

האהבה והנאמנות לארץ ישראל מחייבות יחס של אחריות, כבוד, טיפוח ושימור כלפי נופיה, מורשתה, אווירה, מעיינותיה, אגמיה ונחליה, וגם כלפי אוצרות הטבע ההולכים ומתגלים בה. אותה האהבה לארץ ישראל מחייבת גם את יישובה, פיתוחה ובניינה ואי השארתה בשיממונה, שכן הארץ והעם - אחד הם, והם נועדו זה עבור זה.

יחס זה של אהבה, נאמנות, אחריות וריבונות כלפי כל חלקי הארץ שבידינו הוא קו יסוד במדיניות זהות.

אמונה בעם ישראל

הפטרונות של זהות נטועים באמונה בכוחות של עם ישראל, בטובו ובנכונותו לקחת אחריות ולהצליח בכל אתגריו. החברה הישראלית, שעם ישראל הוא עמוד התווך שלה, מסוגלת לפתור את בעיותיה. האתגרים העומדים לפתחנו כיום קטנים בהרבה מאלה שעמדו בפני מקימי המדינה: אנחנו רבים, עשירים, משכילים וחמושים הרבה יותר משהיינו אי פעם. האתגר הגדול שאנו ניצבים בפניו הוא חיי החירות ולקחת האחריות על חיינו בכל התחומים - ברמת המדינה, ובעיקר ברמת החברה והפרט.

הטיעונים המושמעים נגד הגברת החירות הכלכלית, התרבותית, החינוכית, הנדל"נית ובכלל כל חירות שהיא, הם שהציבור ינצל זאת לרעה, יפקיר את החלשים, תרבותו תרווד, יתבולל, ינצל, ירמוס וישעבד, ובכלל: "איש את רעהו חיים בלעו".

זהות סבורה, שחששות אלו נובעים מחוסר אמונה בעם ישראל בכוחותיו ובטובו, ומחוסר אמונה בדרך הקשה והארוכה שעברו העולם, ועם ישראל בפרט. עם ישראל מוכן לחירות, ומחכה לה. **הגברת היקפה של החירות מתוך אמונה אחראית במוכנות הציבור לכך היא קו יסוד במדיניות של זהות.**

קהילות - הערובה והמימוש לזהות

התכניות של זהות מבוססות על צמיחתן ועלייתן של קהילות בעלות עצמאות ועוצמה. המרחב הקהילתי הוא המקום שבו הזהות האישית והקבוצתית באות לידי ביטוי, פורחות ומשגשגות מתוך בחירה וחירות. **ההישענות על כוחן ואחריותן של הקהילות היא קו יסוד במדיניות של זהות ברוב התחומים והפרקים של המצע.**

משמעות

מנהיגות מוסרית אוניברסלית

יש למדינת ישראל חובה וייעוד, בתור נציגתו של עם ישראל בעולם, לפעול, ליזום ולהוות דוגמה לכל האנושות בתחומי המוסר והצדק. לא מדובר בזכות-יתר של מדינות חזקות ומבוססות המשתמשות בטיעונים מוסריים למען קידום האינטרסים של עצמן. מדובר בהכרת חובה פנימית שזהות חשה ביחס לצו המורשת היהודית כולה מאז אברהם אבינו - ראש הנלחמים למען מוסר וצדק אוניברסליים.

זהות רואה באחריות המוסרית של המדינה על מעשיה שלה ובנקיטת עמדה מול כל עוול, אי צדק ופשע נגד האדם, באשר יהיה, קו יסוד במדיניותה.

מנהיגות מאמינה

מפלגת זהות צמחה מתוך הכרה שהלכה והתגבשה לאורך עשרות שנים שאין אפשרות לתקן גם את הבעיות הפשוטות והמעשיות לכאורה של מדינת ישראל, ללא הנהגה המאמינה בא-להי ישראל וקוראת בשמו.

אין הכוונה כלל להנהגה "דתית". רבים הם הפוליטיקאים הדתיים שקשה לראות איזה תפקיד הקב"ה ממלא בהתנהלותם ובמדיניותם. **הכוונה היא להנהגה שהמצפן הערכי שלה אינו יחסי ועכשווי בלבד, אלא מבוסס על סך תולדות עם ישראל מראשיתו, והחלטותיה מכוונות קדימה אל נצח ישראל, ולא לטווח הפוליטי הקצר בלבד.** הנהגה המודעת באמת, כלשונו של בן גוריון, לכך שבמזרח התיכון, אמנם אסור לסמוך על הנס, אבל חייבים להתחשב בו. מדינת העם שנגע בנצח, בניגוד לכל כללי ההיסטוריה, מדינת העם שבישר את המונותאיזם, הביא לעולם את התנ"ך ומתוך תרבותו צמחו הדתות והתרבות המערבית - אינה יכולה להתעלם מהיסוד האמוני שבתרבותה.

זהות סבורה שראיית המציאות המשאירה מקום לריבוננו של עולם "הממליך מלכים ולו המלוכה", כפי שהיהדות מכירה אותו ואת דרכיו, היא ראיית המציאות הגאופוליטית הישרה, הרלוונטית והנכונה. וההתעלמות המתמדת ממנו, היא העומדת ביסוד הכשלונות המדיניים הרצופים והמשוועים של מדינת ישראל בחמישים השנים האחרונות.

יתרה מזאת, זהות מבינה כי האנושות כולה מייחלת ומצפה לבשורת שלום וחירות חדשה שתופיע מתוך שיבת עם התנ"ך לארצו ומתוך פיתוח תרבותם המתחדשת של בני הנביאים. יסוד האנטישמיות החדשה - זו הגלומה בהתנגדות לציונות ובכרסום הלגיטימיות לקיומה של מדינת ישראל, אינו העוול הנעשה כביכול לשכנינו, אלא האכזבה מן הציפיות שתלו אומות התרבות מבוססת התנ"ך בשיבת ציון החדשה. לא רק דמוקרטיה נוספת ציפה העולם לפגוש על פני הגלובוס, אלא קריאת כוון מוסרית מצד העם ששיחרר את החברה האנושית מן השיעבוד הפגאני, ופתח בפניה את השער אל חירות האדם תחת כנפי הריבון האחד והיחיד.

על יסוד הכרה זו, זהות חותרת להנהגת מדינת ישראל מתוך אמונה בא-להי ישראל המנהיג את העולם לטובה, ורואה בכך את יתרונה, כוחה, וחיבורה למציאות כפי שהיא באמת.

שער ראשון

מבנה הממשל וצמצומו

התחומים הנידונים

זהות סבורה כי השיטה והמבנה הארגוני של הממשל בישראל דורשים לא מעט תיקונים ושיפורים - חלקם נקודתיים, וחלקם רחבי היקף ומרובי השלכות. אין הכוונה לכלול במצע זה את כל ההצעות והרעיונות בתחום זה, אלא להסתפק באותן הצעות הניתנות ליישום ישיר יחסית במסגרת המבנה הקיים.

בשער זה של המצע נציג ארבעה נושאים בהם בחרנו להתמקד:

- צמצום המנגנון הממשלתי
- התנגדות לחקיקת יתר
- המודל הקהילתי
- מערכת המשפט

צמצום המנגנון הממשלתי יחד עם ההתנגדות לחקיקת יתר, לעומת המודל הקהילתי, הם שני צדדים של אותו מטבע. זהות דוגלת במשילות יעילה וברורה לצד הרחבת חירויות הפרט והקהילה. צמצום המנגנון הממשלתי וההתנגדות הפרזה בחקיקה נועדו לא רק לייעל את עבודת הממשלה ולהגביר את המשילות, אלא אף להביא להחזרת תחומי אחריות רבים מידי הממשלה אל הציבור, מתוך הבנה שפריסת האחריות הממשלתית על התחומים הללו פוגעת בציבור ומנוגדת לטובתו.

בעוד שפרק צמצום המנגנון הממשלתי וריסון החקיקה עוסק ברובו בענייני מסגרת, **פרק המודל הקהילתי** מציע שינוי וחידוש של ממש ביחס שבין האזרח והממשלה. פרק זה הוא תשתית לכל הפתרונות שזהות מציעה בהמשך המצע, ותשתית בתפיסת עולמה של זהות בכלל. חירות, זהות ומשמעות יכולות לפרוח על בסיס קהילות משגשגות ועצמאיות, כפי שהיה בעם ישראל מאז ומעולם, וכפי שצריך להיות.

הפרק על מערכת המשפט לא עוסק בבעיותיה של מערכת המשפט הישראלית מבחינה מקצועית ופקידותית, אלא ברשות השופטת כאחד מעמודי התווך של השלטון בישראל, וביחס בין רשות זו לבין הרשויות המבצעת והמחוקקת. זהות סבורה שהאיזון בין הרשויות הופר בעשורים האחרונים באופן חמור, ושישנן תקלות מבניות מהותיות הגורמות לחוסר האיזון הזה. הצעדים המעשיים שזהות מציעה בפרק זה, הם המפתח ליישום המוצלח של הנאמר בשני הפרקים הראשונים, שכן הם התנאי להחזרת הריבונות במדינה לידי הציבור - הריבון הלגיטימי היחיד במדינת חירות דמוקרטית כפי שישראל רוצה וצריכה להיות.

צמצום משרדי הממשלה

"אין ממליכים מלך תחילה אלא לעשות משפט ומלחמות" - רמב"ם, משנה תורה.
"ככל שהממשלה גדולה יותר, כך האזרח קטן יותר" - דניס פראגר.
"הממשלה היא לא הפתרון, הממשלה היא הבעיה" - רונלד רייגן.

המטרה - ממשלה מצומצמת, מייצגת ויעילה

זהות חותרת למצב קבוע, שבו ממשלת ישראל מצומצמת ככל שניתן. הן כדי להשאיר מרחב חירות מירבי לאזרח, והן כדי לשרת אותו ביעילות מירבית בתחומי אחריותה. זהות רואה לנגד עיניה ממשלה ללא התנגשויות של סמכויות וללא מנגנון מסורבל ובזבזני. ממשלה יעילה שמסוגלת לדון, להחליט ולבצע את מדיניותה.

המצב כיום ובעיית המשילות

בממשלת ישראל הנוכחית יש 29 משרדי ממשלה ומכהנים בה 23 שרים ו-8 סגני שרים. מצב מזיק זה הוא תוצאה של הרגל רב-שנים לפצל משרדי ממשלה, ואף ליצור משרדים ריקים מתוכן, או מתחרים על אותם תחומים עם משרדים קיימים. כל זאת כדי לחלק "כיבודים" אישיים וקואליציוניים. חשוב להבין, כי בנוסף לכסף הרב שמשרדים אלה עולים לנו, במשכורות ובתקציבים - בעיה שמפלגות אחרות הדגישו בעבר, הבעיה העמוקה יותר בגודל הממשלה היא בעיית משילות קשה. מעבר לכך, ההרגל של הגדלת הממשלה ויצירת משרדים חדשים, גורם מטבעו להרחבת תחומי התערבותם של משרדי הממשלה בחיי האזרחים ולצמצום החירות.

הפתרון - הרכב הממשלה שזהות מציעה

להלן רשימת המשרדים המספיקה והנכונה לדעתנו לניהול תקין ויעיל של המדינה:

1. משרד ראש הממשלה¹
2. משרד הבטחון
3. משרד החוץ ויהדות התפוצות
4. משרד המשפטים
5. משרד הפנים²
6. משרד החינוך
7. משרד הבריאות והרווחה³
8. משרד האוצר
9. משרד הכלכלה (כולל את כל משרדי המשק: כלכלה ותעשייה, מדע, תיירות, חקלאות)
10. משרד המשאבים והתשתיות⁴ (כולל משרדי הגנת הסביבה, התשתיות הלאומיות, האנרגיה והמים, התקשורת, התחבורה והבטיחות בדרכים)
11. המשרד לקליטת עליה ודיור⁵ (כולל את משרד הבינוי והשיכון)

¹ וכן המשרדים לנושאים אסטרטגיים ומודיעין - תחומים שהיו לאורך עשרות שנים באחריותו של ראש הממשלה.

² ביטחון הפנים הוא באחריות שר הפנים במדינות רבות, וכך היה גם בישראל בעבר.

³ נהוג במדינות רבות לאחד את הבריאות והרווחה, למשל בארה"ב, בריטניה, יפן.

⁴ המשרד ירכז את האחריות לכל משאבי הטבע (כולל שמירת הטבע), ולכל התשתיות הארציות-לאומיות.

⁵ המשרד יהיה אחראי בעיקר לפתרון משבר הדיור, לישראלים ותיקים וחדשים.

מה נרויח מהמשלה המצומצמת?

משילות. זהו הרווח העיקרי. חשוב להבין, שתפקידו של שר בממשלה אינו אמור להיות הנציג של האינטרסים בתחום משרדו מול ונגד שאר השרים, מבלי להתחשב במכלול צרכי הציבור. להיפך, עליו למשול בתחום, לקחת בחשבון את כל השיקולים הנוגעים להחלטותיו ולאזן או להכריע ביניהם, בשם האינטרס שלנו - הציבור שבחר בו ושבשליחותו הוא עובד. זה גם ההיגיון שבאיחוד תחומים ומשרדים אשר הורגלנו שנים רבות לראות בהם "יריבים טבעיים" כגון התחבורה והתשתיות עם הגנת הסביבה.

במקום המצב הקיים כיום, שבו כל שר מנסה להגיע להישגים בתחום המצומצם של משרדו, והחלטות בתחומים חופפים מתקבלות כתוצאה ממיקוח בין שני שרים אחראיים או יותר, בממשלה המצומצמת, כל משרד יהיה אחראי על תחום נרחב והשר העומד בראשו יוכל ויצטרך לקבל החלטות שקולות ומאוזנות.

יעילות. ריבוי המשרדים והשרים יוצר מצב שבו בלתי אפשרי לקיים דיון ענייני ומעמיק במסגרת הממשלה, ולכן הממשלה נאלצת ליצור ועדות משנה של שרים לשלל נושאים. בישיבות הממשלה הרגילות כמעט ולא מתקבלות החלטות אמיתיות והן מנפקות בעיקר הכרזות לתקשורת. כאשר בממשלה יהיו כעשרה שרים, ניתן יהיה לברר את הנושאים הבין-משרדיים בישיבות הממשלה הרגילות. מיעוט המשתתפים יאפשר לכל השרים להשמיע את טיעוניהם ולהציג את ההשפעה של הנושא העומד על הפרק על תחומי אחריותם, וכך הממשלה תוכל לקבל החלטות שקולות יותר ביעילות רבה יותר.

חירות. ביטול המשרדים שאינם נחוצים כלל הוא תנאי מרכזי להגברת החירות, ולצמיחת תרבות ותודעת חירות אזרחית בתחומים כמו משפחה, קהילה, תרבות וספורט. עם זאת, גם איחוד המשרדים המפוצלים תורם לחירות האזרחים. לשר שאחראי על משרד כזה יהיה קל יותר לראות היכן האינטרס של הציבור מחייב לתת לאזרח, או לכלכלה, לפעול באופן חופשי, מבלי שהממשלה תנסה "לנהל" אותו. כאשר לא ייווצרו משרדי ממשלה חדשים, לא יהיה הכרח ליצור עבורם תחומי אחריות חדשים ובלתי נחוצים, על כל הבריורקרטיה ופוטנציאל הנזק והשחיתות הכרוכים בכך. כמו כן, לשרים בממשלה המצומצמת תהיה די והותר עבודה משמעותית ויהיה להם פחות עניין בקבלת החלטות מיותרות על מנת ליצור כותרות בלבד.

כסף. כמובן, מעבר למשילות, היעילות והחרות, ייחסך גם הרבה מאוד כסף לקופת המדינה, או עדיף אפילו - כסף שיישאר בכיסם של האזרחים. החל במשכורות השרים, סגניהם, מנכ"ליהם ועוזריהם, דרך עלות בנייני משרדיהם ואחזקתם, וכלה בעיקר: התקציבים של משרדים שאין בהם צורך.

מחויבותה של זהות לשינוי

יש להבהיר כי ביטול משרדים מיותרים ואיחוד משרדים קיימים איננו מסתכם במשכורות של שרים וסגני שרים. תהליך **עומק** של איחוד משרדים, ביטול כפילויות בסמכויות, ושחרור תחומים הנמצאים ב"אחריות" הפקידים חזרה לידי הציבור, יהיה כרוך בצמצום של מערכות ממשלתיות עתירות כח אדם, ידרוש זמן להיערכות ולביצוע, ויחייב הפגנת נחישות אל מול לחצים פוליטיים ופקידותיים.

זהות מתחייבת לא להסתפק באיחוד "קוסמטי" של משרדים, אלא נחושה להביא את הייעול, שהוא תכלית העניין, אל כל רמות המנגנון הביורוקרטי הממשלתי⁶. בכוונתנו לעגן את חלוקת המשרדים ואת סמכויותיהם⁷ בחוק יסוד הממשלה ולשים בכך סוף למדיניות של קביעת מבנה הממשלה בהתאם לשיקולים קואליציוניים בלתי ענייניים.

⁶ כולל ביטול חוקים מיותרים.

⁷ כולל את ביטול המשרדים המיותרים.

איך צמצום הממשלה יעבוד - פירוט

חלוקת המשרדים הנוכחית

להלן רשימת 29 משרדי הממשלה הקיימים כיום. אלה מתוכם שישארו בהרכב שלנו **מודגשים**. אלה מתוכם שיבוטלו בתכנית שהוצגה לעיל מופיעים ברשימה **בין נטוי**. אלה מתוכם **שיאוחדו** למשרד אחד מופיעים ברשימה בגופן רגיל.

- **משרד רוח"מ, משרד החוץ, משרד הבטחון, משרד האוצר, משרד החינוך, משרד המשפטים, משרד הבריאות, משרד הפנים ומשרד העלייה והקליטה.**
- משרד הכלכלה והתעשייה, משרד התחבורה והבטיחות בדרכים, המשרד לבטחון פנים, משרד התשתיות הלאומיות האנרגיה והמים, משרד המדע הטכנולוגיה והחלל, משרד החקלאות ופיתוח הכפר, משרד הבינוי והשיכון, משרד הרווחה והשרותים החברתיים, משרד התיירות, משרד התקשורת, המשרד לשרותי דת, משרד התפוצות, המשרד להגנת הסביבה והמשרד לירושלים ומורשת.
- **המשרד לשיתוף פעולה אזורי, המשרד לפיתוח הפריפריה הנגב והגליל, משרד התרבות והספורט, המשרד לענייני מודיעין, המשרד לנושאים אסטרטגיים והסברה והמשרד לשוויון חברתי.**

ביטול משרדים מיותרים והכללתם מחדש במשרדים הנוכחיים

ישנם משרדים שאפשר לבטלם כמעט לחלוטין, וברור לכל שפיצולם או יצירתם מראש היו למטרת מתן תפקידים בלבד. חלק גדול מתפקודיהם של משרדים אלה הוא מזיק או מיותר מלכתחילה, וצריך לבטל אותם לא רק משיקולי משילות ותקציב, אלא גם מהותית. ואלו הם:

- **המשרד לשוויון חברתי**, שאת מעט תחומי עיסוקיו הלגיטימיים והנחוצים יש להחזיר למשרד הרווחה, ואת מרביתם יש לבטל.
- **המשרד למודיעין ונושאים אסטרטגיים**, שהוקם ופורק ושוב הוקם אך ורק משיקולים פרסונליים, ויוצר כפילות מיותרת מול משרד ראש הממשלה.
- קיומם של המשרדים הנפרדים "**לפיתוח הפריפריה, הנגב והגליל**", ו"**שיתוף פעולה אזורי**" מיותר לגמרי, ותחומים אלו צריכים לחזור למשרד ראש הממשלה, שאחראי ליישום הבין-משרדי של מדיניות הממשלה.
- **משרד התרבות והספורט** כמשרד נפרד אף הוא איננו מוצדק באופן מהותי, ועצם קיומו מזיק לתרבות ולספורט, ועל כן יש לבטלו, כפי שנפרט בפרק העוסק במדיניות אי ההתערבות בתרבות. תפקידיו הרלוונטיים המעטים יוחזרו למשרד החינוך.

איחוד משרדים נחוצים

לעומת המשרדים שניתן לוותר על רוב תפקודיהם, או להחזירם למשרדים שמהם הם פוצלו, ישנם משרדים רבים המטפלים בנושאים מהותיים, אך אין סיבה לקיומם הנפרד, והם יאוחדו תחת משרד אחד מרכזי שיעסוק במכלול התחומים שמפוצלים כיום בין משרדים שונים.

- במסגרת **משרד הפנים**⁸ יאוחדו המשרד לבטחון פנים והמשרד לשירותי דת. תחת **משרד החוץ** יאוחדו: משרד ההסברה⁹ ומשרד התפוצות¹⁰. במקרה של ארבעת המשרדים הללו, מדובר בסך

⁸ גם המשרד לביטחון פנים וגם המשרד לשירותי דת היו בעבר תחת משרד הפנים.

⁹ זהות סבורה שהעיסוק הכפייתי של מדינת ישראל בהסברה נובע בעיקר ממדיניות לקויה שמצריכה הסבר, וברגע שהמדיניות תשתנה, גם הצורך להסביר יפחת במידה רבה. מכל מקום, מקומה של הסברת פנים היא במשרד ראש הממשלה, ומקומה של הסברת חוץ הוא במשרד החוץ.

¹⁰ הקשר בין ממשלת ישראל ובין יהדות התפוצות היה בעבר בתחום משרד החוץ, והפיצול ממנו היה מלאכותי.

- הכל בהחזרה של משרדים שכבר היו מאוחדים בעבר והופרדו מסיבות שאינן ממין העניין - הביתה.
- זהות מאמינה בהתערבות מזערית של הממשלה בכלכלה. היכן שזהו תפקידה של הממשלה לסייע לכלכלה, יהיה זה באחריות שר אחד, ולא מול מספר משרדים נפרדים. לכן, כל המשרדים העוסקים בכלכלת ישראל וענפי המשק לסוגיהם יאוחדו מחדש תחת **משרד הכלכלה** שיכלול את משרד הכלכלה¹¹ והתעשייה, הרכיב הכלכלי של המשרד למדע טכנולוגיה וחלל, משרד התיירות, ומשרד החקלאות¹².
- כל משאבי הטבע הלאומיים וכל התשתיות הארציות צריכות להיות מטופלות על ידי משרד אחד בשם **משרד המשאבים והתשתיות**. כך, תיפתח האפשרות עבור המשרד המאוחד למלא את תפקידו במלואו: לאזן בין התשתיות והנכסים הלאומיים השונים, בין ניצול ושימור, ולסיים את המציאות המזיקה של מלחמות בין שרים. המשרד החדש יאחד את המשרדים הרלוונטיים הבאים: משרד התחבורה והבטיחות בדרכים, משרד התשתיות הלאומיות האנרגיה והמים, משרד התקשורת¹³ והמשרד להגנת הסביבה.
- **משרד הבריאות והרווחה** יאחד את כל המשרדים והרשויות העוסקים ברווחת האזרח.
- בישראל יש כיום משבר דיור קשה שפוגע ברוב הציבור, משבר שאינו כורח המציאות, אלא הוא כולו תוצאה של היעדר מדיניות שתטפל בסיבות האמיתיות למשבר, שאותן נפרט במצע בפרק הדיור. בנוסף לכך, זהות מצפה ומקווה לגל עליה גדול ומבורך של יהודים השבים לארצם, וכן לגל של ישראלים חוזרים. הצירוף של כל אלו יחייב לתת סוף פתרון אמיתי לבעיית היצע הדיור בישראל, וזה יהיה תפקידו העיקרי של **המשרד לקליטת עליה ומשרד הבינוי והשיכון** שיאוחדו.

¹¹ כל גלגוליו של משרד "הכלכלה והתעשייה" מהקמתו ועד ימינו נבעו משיקולים קואליציוניים. אין הצדקה מהותית להפרדתו ממשרד התיירות, למשל, שאיתו הוא היה מאוחד בעבר.

¹² החקלאות והתיירות הם ללא ספק ענפי משק אסטרטגיים של מדינת ישראל, אך ככאלה, אין הבדל בינם לבין ענפי משק אסטרטגיים אחרים שאינם "זכאים" למשרדים נפרדים.

¹³ התקשורת היא גם תשתית, אשר חלקים גדולים ממנה אכן מנוהלים על ידי המדינה.

התנגדות לחקיקת יתר

קיימת תפיסה לפיה יעילותם של חברי כנסת נמדדת לפי כמות החוקים שהם מעבירים. המחוקקים הפעילים ביותר נתפסים כמעורבים יותר, אכפתיים יותר וכמי שדואגים באמת לציבור בוחרים, תוך כדי שהם זוכים למחמאות בתקשורת ולתארים כגון "אלופי החקיקה".

אנו בזהות מחזיקים בתפיסה מנוגדת. אנו מאמינים שהמדינה צריכה למעט בהפעלת כוחה על האזרחים ככל האפשר ולכן נחיצותו של כל חוק צריכה להיבחן בזהירות המרבית. איננו שואפים להסדיר באמצעות חקיקה כל היבט בחיי האזרחים - ההיפך הוא הנכון. אנו מאמינים שהמדינה צריכה להתערב פחות ולהשאיר כמה שיותר מהחירות בידי האזרחים.

מלבד הפגיעה בחירות ובאיכות החיים של האזרחים, לחקיקת יתר ישנן השלכות חמורות נוספות. היא עלולה לתת יתרון לא הוגן לבעלי עניין ולמקורבים על חשבון מתחריהם ועל חשבון הציבור. היא עלולה לפגוע בכלכלה בדרכים שלעתיים קרובות אי אפשר לצפות מראש¹⁴. היא אפילו עלולה ליצור תחומי פעולה חדשים עבור הפשע המאורגן. לכל זאת יש להוסיף את העלות הלא-מבוטלת של יישום ואכיפת החוק החדש, עלות שמוטלת על ציבור משלמי המסים.

כפועל יוצא של התנגדותה לחקיקת יתר, זהות מתחייבת לשקול בכובד ראש כל הצעת חוק חדשה ולהצביע נגד כל הצעת חוק שאין בה צורך ממשי. כמו כן, זהות תפעל לביטולם של חוקים מיותרים או מזיקים שכבר התקבלו.

בנוסף, בכוונתנו לקדם את הדרישה שעלותה של כל הצעת חוק חדשה תוערך על ידי נציג משרד האוצר ותוצג בפני מליאת הכנסת בזמן הקריאה הראשונה¹⁵.

¹⁴ תופעה המכונה לעתים "חוק התוצאות הבלתי צפויות".

¹⁵ כיום, רק הצעת חוק פרטית (כלומר, הצעה שהועלתה על ידי חבר כנסת) חייבת לקבל הערכת עלות ממשרד האוצר, אשר מוצגת בפני הממשלה. אנו נרחיב את הדרישה כך שתחול גם על חוקים שהוצעו על ידי הממשלה או אחת מועדות הכנסת ונדרוש שהנתונים יוצגו בפני המליאה.

המודל הקהילתי

מחזירים סמכויות לקהילות

מאז הקמת המדינה הלך ונעלם אחד המוסדות המפוארים ביותר שהקים העם היהודי – מוסד הקהילה. מנהיגי המדינה בשנותיה הראשונות, אשר החזיקו בתפיסות ריכוזיות, האמינו שאזרחי המדינה חייבים לאמץ תרבות משותפת וערכים משותפים, ולהפוך למעשה לקהילה אחת גדולה הפועלת למען מטרה משותפת. לא היה בתפיסתם מקום למה שעשוי לסכן את האחדות הזאת, כגון קהילות קטנות ומגוונות. תפיסה זו הובילה את השלטונות בארץ לנסות ולטשטש את הזהות הקהילתית ולכפות את אימוצה של "הזהות הישראלית" שיצרו בשם רעיון כור ההיתוך.

אנו מאמינים כי הזהות הלאומית של עם ישראל צריכה לצמוח באופן טבעי מלמטה – מהפרטים המרכיבים את העם – ולא להיות מוכתבת מלמעלה על ידי השלטון. לקהילה שמור, אם כן, תפקיד מרכזי בעיצוב ובביטוי הזהות. כפי שחירויות הפרט הן הכלי באמצעותו יכול אדם לבטא את זהותו האישית וכפי שהמדינה היא הכלי לביטוי הזהות הלאומית, כך הקהילה היא הכלי לביטוי זהותה של הסביבה הקרובה של אלו שבחרו לגור זה לצד זה ולחלוק מרחב ציבורי משותף.

המודל הקהילתי מבוסס על השקפה זו. במסגרת המודל, הרשויות המקומיות יחולקו לקהילות קטנות והומוגניות, וחלק מסמכויות המדינה והרשויות המקומיות יבוזרו ויועברו לקהילות המקומיות האלה. זאת על מנת לחזק את הזהות הלאומית על ידי חיזוק הזהות הקהילתית, ובד בבד לאפשר להן לקבוע בעצמן את אופיו של המרחב הציבורי שלהן.

כבוד הדדי במקום מאבקי חקיקה

המצב הנוכחי, בו השימוש במרחב הציבורי מוכרע על ידי המדינה או אפילו על ידי הרשות המקומית, יוצר מתחים ואיבה בין הקהילות והציבורים השונים. ציבור שלא שואף לכפות את ערכיו על כל המרחב הציבורי באמצעות חקיקה עלול לאבד לא רק את האפשרות להשפיע על אופיה של המדינה כולה, אלא גם את האפשרות לעצב את סביבתו הקרובה – מצב שגורם לכל הציבורים לשאוף לכפיית אמונותיהם הפרטיות. כך קביעת אופיו של המרחב הציבורי הופכת למשחק סכום אפס, למאבק שבו כל התקדמות של ציבור אחד באה על חשבוננו של ציבור אחר. נמצא שדווקא המדיניות שבאה לאחד היא זו שגורמת לפילוג.

הפתרון של זהות הוא לתת לכל קהילה אפשרות לקבוע את אופיו של המרחב הציבורי בתחומה ולצמצם את יכולתם של גורמים מחוץ לקהילה להשפיע עליה. מאבקי החקיקה יפסקו והסיבה העיקרית הגורמת להם – החשש לאבדן הזהות הקהילתית – כבר לא תהיה רלוונטית. מרגע שהמאבק יסתיים, המתחים בין הציבורים בישראל יחלו להתפוגג ויתנו מקום להפריה תרבותית הדדית ולמציאת המכנה המשותף, במקום שיתמקדו בצורך בבידול ובמאבק על השונה.

מעבר לתועלת הערכית שתצמח מהפתרון של זהות, מדובר גם בפתרון צודק והוגן. המודל הקהילתי יאפשר לתושבים המקומיים, שהם אלו המושפעים יותר מכל מאופיו של המרחב הציבורי בסביבתם, להסכים בינם לבין עצמם על השימוש בו.

החלוקה לקהילות

נושא הקהילות כולו, ובכללו נושא החלוקה לקהילות, יהיה באחריותו של משרד הפנים. האחריות על יצירת החלוקה הראשונית לקהילות תהיה על הרשויות המקומיות, כאשר לשר הפנים סמכות לדחות

הצעת חלוקה. הן ההנחיה למשרד הפנים והן לשון החוק יקבעו כי החלוקה צריכה ליצור קהילות הומוגניות ככל האפשר. חלוקה שנעשתה בכוונה לבזר את כוחה של אוכלוסיה מסוימת ולמנוע ממנה להתאחד לקהילה עצמאית על פי החוק תוכל להיפסל בשל כך הן על ידי שר הפנים והן על ידי בית המשפט.

כל קהילה תבחר לעצמה הנהגה שתציג אותה. אופן בחירת הנהגה וסמכויותיה ייקבעו מלכתחילה על ידי משרד הפנים. מאוחר יותר, ניתן יהיה לשנותם באמצעות הצבעה של חברי הקהילה בכפוף לאישור משרד הפנים, כאשר השיטה המוצעת והסמכויות המוצעות אינן חורגות מכללי המנהל התקין ואינן פוגעות בייצוג רצון הרוב בקהילה. כמו כן, תהיה לקהילות אפשרות להתפצל או להתאחד עם קהילות אחרות הסמוכות אליהן בכפוף להצבעת חברי הקהילה ולאישור משרד הפנים.

התקציב למימון פעילות הנהגת הקהילה יופרש על ידי הרשות המקומית מתוך תשלומי הארנונה של חברי הקהילה. הנהגת הקהילה תקבל תקציב לשכירת משרד וחדר ישיבות וכן תקציב מצומצם למשכורות עובדי מנהלה, ציוד משרדי והוצאות מנהלתיות. חברי הנהגה עצמם לא יקבלו משכורת, אך יהיו זכאים להחזר הוצאות על שירותם לקהילה שגובהו ייקבע על ידי משרד הפנים.

סמכויות הקהילה במוזל הקהילתי

המודל הקהילתי יאפשר לקהילות לחוקק חוקי עזר קהילתיים, באותו אופן שמתאפשר היום לרשויות המקומיות לחוקק חוקי עזר עירוניים והם גם יאכפו באותה צורה. כמו חוקי העזר העירוניים, גם חוקי העזר הקהילתיים ייכנסו לתוקף רק אחרי שיאושרו על ידי הנהגת הקהילה ועל ידי שר הפנים. אי אפשר יהיה להעביר חוק עזר שעומד בסתירה לחוק הישראלי.

חוקי העזר העירוניים יחולו רק על שטחים שאינם משויכים לקהילה מסוימת¹⁶. הקהילות החדשות יירשו עם היווצרותן את חוקי העזר של הרשות המקומית לה הן משויכות, שיהפכו בכך לחוקי עזר קהילתיים הניתנים לשינוי בידי הנהגת הקהילה. חוקי מדינה הנוגעים לשימוש במרחב הציבורי ומתאימים להכרעה ברמה הקהילתית יבוטלו, תוך מתן זמן היערכות מספק לקהילות המעוניינות לחוקק חוקי עזר קהילתיים שיחליפו אותם.

בנוסף לסמכות לחוקק חוקי עזר קהילתיים ולביטול מושכל של חוקי מדינה הגוברים עליהם, יועברו לקהילות סמכויות משמעותיות נוספות. אחת מהן היא הסמכות לקבוע מגבלות בנייה בתחומן, כמפורט בפרק הדיור במצע. השנייה היא היכולת למנות את מפקד המשטרה המקומית, כמפורט בפרק ביטחון הפנים.

אילו חוקים יתקבלו ברמת הקהילה?

החוקים שיבוטלו ברמה הארצית והעירונית כדי לפנות מקום לחוקי עזר קהילתיים שיחליפו אותם יהיו החוקים העוסקים באופיו של המרחב הציבורי ושימוש בו. נציג מספר קטן של דוגמאות להחלטות שאנו מאמינים שצריכות להיקבע ברמה הקהילתית.

- **חוקים הנוגעים לאופייה של השבת.** הוויכוח המתמשך על אופייה של השבת בישראל ייפתר בכך שכל קהילה תקבע תקנות המתאימות לאופייה של השבת בשטחה. חוקים האוסרים על פתיחת עסקים בשבת ובחג או על תחבורה ציבורית בשבת ובחג יבוטלו וכל קהילה תוכל לבחור אם לקבלם בשטחה ובאילו תנאים. כמובן שכל האמור על שבת ועל חגים יהודיים יכול לחול גם על ימי מנוחה אחרים, כפי שתקבע הקהילה המקומית.

¹⁶ פרט לחוקי עזר מסוימים שיוחרגו, כגון חוקים העוסקים בתשתיות עירוניות.

מצע זהות

- **חוקי רעש.** חוקים הנוגעים לרעש יתקבלו ברמת הקהילה המקומית, שהיא זו המושפעת מרעש זה.
 - **אמנות ונוי.** פעולות הקשורות בנוי במרחב הציבורי כגון שתילת עצים ופרחים, כמו גם הצבה של פסלים ושל לוחיות זיכרון, ידרשו את הסכמת הקהילה.
 - **דוכנים, ירידים ומופעי רחוב.** הקהילה תוכל לאשר, לאסור או לקבוע תנאים, כגון זמן ומיקום מותרים, להצבת דוכנים ולעריכת ירידים ומופעי רחוב בשטח הציבורי.
- כמובן שהחוקים האלו הם רק כמה דוגמאות לאופן מימוש סמכויות הקהילה. בכוונתנו לאפשר לסוגיות נוספות רבות הנוגעות למרחב הציבורי להיות מוכרעות במסגרת הקהילה המקומית.

מערכת המשפט

מריבונות העם ל"שלטון החוק" - ובחזרה

הדמוקרטיה - ריבונות העם

דמוקרטיה היא שלטונו של העם. המאפיין הראשון של הדמוקרטיה הוא שהעם מושל, מבטא את בחירותיו, ערכיו ותרבותו באמצעות הנציגים הנבחרים על ידו. הדמוקרטיה מתאפיינת גם בעיקרון של "הפרדת רשויות" שמשמעותו היא שהמדינה צריכה לשמור על הפרדה בין שלוש הרשויות הפועלות בתוכה: הרשות המחוקקת (הכנסת), הרשות המבצעת (הממשלה¹⁷) והרשות השופטת. כל רשות אמונה על תחומה ואינה רשאית להתערב בתחום חברתה. בדרך הזאת, הרשויות אמורות לרסן זו את זו ולמנוע השתלטות של רשות אחת שתרכז בתוכה את כל הסמכויות.

מהו מקומה של הרשות השופטת באיזון הקפדני הזה? מונטסקיה – פילוסוף צרפתי שהגה את רעיון "הפרדת הרשויות" בתחילת המאה ה-18 – מתוך הבנה שעודף סמכויות למסד המשפטי יכול לסכן את יכולתו של העם למשול, הניח כמובן מאליו שהרשות השופטת היא הצנועה ו"החלשה ביותר, לאין ערוך" מבין הרשויות¹⁸. "צניעות" זו מתבטאת בריסון הביקורת שלה על שתי הרשויות האחרות ובעיקר על הרשות המחוקקת. על כן, ההגות הדמוקרטית פיתחה דוקטרינות המגדירות את אותו הריסון והמגדירות את הנושאים שבהם הרשות השופטת אינה אמורה לעסוק.

עליית האקטיביזם השיפוטי

בעשורים הראשונים של מדינת ישראל, הכיר בג"ץ בעיקרון זה ונמנע מלהתערב בסוגיות בעלות אופי מדיני או בטחוני. אך החל משנות ה-80, בהובלת השופט אהרן ברק, הופר בצורה בוטה האיזון בין הרשויות תחת דגל ה"אקטיביזם השיפוטי". בשנת 1992, הושלמה ה"מהפכה החוקתית" עם חקיקת שני חוקי יסוד: חוק יסוד "כבוד האדם וחירותו" וחוק יסוד "חופש העיסוק". חוקים אלו למעשה נתנו לבית המשפט כר נרחב לפרשנות משפטית סובייקטיבית, שמאפשרת לו התערבות גסה ברשויות האחרות.

כתוצאה מכך, נוצר מצב שבו בית המשפט ויועצים משפטיים שונים מתערבים בשאלות ציבוריות מהותיות הנוגעות למדיניות באמצעים הבאים:

- פסילת חוקים.
- שימוש במבחן ה'סבירות' וה'מידתיות' בסוגיות רבות.
- הרחבת זכות העמידה.
- חוות דעת מרחיקות לכת ללא עוגן חוקי.

כל אלה מהווים פגיעה קשה בעקרון הפרדת רשויות, במידה שאין לה אח ורע בקרב המדינות הדמוקרטיות. עם הפגיעה הזאת, שגרמה לחסימה מתמדת של נבחרי הציבור בפעולותיהם, הופר בעצם גם העיקרון הראשון של הדמוקרטיה: שלטון העם.

מדיניות זהות - בחזרה אל ריבונות העם

¹⁷ גם אם הממשלה היא קואליציה של מפלגות, עדיין היא ושריה ומדיניותה מבטאים את בחירת העם, ויש לאפשר להם למשול בדרכם ולבצע את מדיניותם. לשם כך הם נבחרו.

¹⁸ עיין בספרו רוח החוקים, כרך א, עמ' 186.

זהות מאמינה כי בשאלות ציבוריות מהותיות וסוגיות בעלות אופי מדיני או בטחוני אין מקום להתערבותו של ביהמ"ש. זהות תפעל להחזיר את האיזון בין רשויות השלטון כדי לאפשר לרשויות הנבחרות לקדם מדיניות בהתאם להשקפת עולמן.

הסעיפים העיקריים שיש לחוקק כדי להחזיר לנבחרי העם את היכולת ליישם את מדיניותם בניהול מדינת ישראל למען אזרחיה אשר בחרו בהם, מבלי שבג"ץ, היועץ המשפטי לממשלה, ומערכת הפרקליטות יחרגו מתפקידם וישתקו מדיניות זאת, הם כדלהלן¹⁹:

בית המשפט הגבוה לצדק²⁰

- 'זכות העמידה' (הזכות לעתור לבג"ץ) תחזור להיות נתונה רק למי שנפגע או צפוי להיפגע בעצמו מפעולת המדינה²¹.
- בג"ץ לא יהיה רשאי למסור החלטה מבלי למסור באותו מועד גם את הנימוקים לה.
- לבג"ץ וליועץ המשפטי לממשלה לא תהיה סמכות מעבר לזו המוגדרת להם בחוק.
- 'הלכה' שקבע בג"ץ תובא לידיעת הכנסת כדי שתוכל לחוקק חוק שיחליף אותה.

פסילת חוקים על ידי בג"ץ

בג"ץ (או כל ערכאה שיפוטית אחרת) לא יהיה רשאי לבטל חוק שחוקקה הכנסת.

- אם מצא שופט שיש פער או סתירה בין חוקים, עליו לציין זאת בפסיקתו על מנת שהכנסת תוכל לתקן את הפגם.
- במידה ובג"ץ ימצא שחוק שחוקקה הכנסת איננו קביל מהותית מצד סתירתו את החוקים הקיימים, הוא יוכל לקבוע זאת רק ברוב מוחלט של שני שלישי מכלל שופטי בית המשפט העליון המכהנים.
- במצב כזה, יהיה צורך לאשר מחדש את החוק בכנסת, או לשנותו בחקיקה. עד אז, תוקף החוק יהיה בהשגחה.
- חוק שאושר פעם נוספת לאחר שבג"ץ דרש זאת, לא ניתן יהיה לפסילה נוספת על ידי בג"ץ.

מרחב השפיטות - לא הכל שפיט!

- לפרקליטות המדינה ולפרקליטות הצבאית לא תהיה סמכות להתערב בתהליך קבלת החלטות בטחוניות וביצוען. תפקידן לייעץ לפני ואחרי פעילות בטחוניות, אך לא במהלכה.
- פעילות בטחוניות תהיה נתונה לתחקור מבצעי, לשיפוט בבית דין צבאי לפי חוק השיפוט הצבאי ולביקורת ציבורית, אך לא תהיה שפיטה על ידי בית המשפט.

¹⁹ הסעיפים המוצעים כאן לתיקון מערכת המשפט מהווים במהותם תמצית של הנקודות העיקריות שעלו בספר **הארנק והחרב** שנכתב ע"י שר המשפטים לשעבר, הפרופסור למשפטים דניאל פרידמן, בו הוא תיאר בהרחבה והסביר את התהליכים שעברו על מערכת המשפט הישראלית מאז קום המדינה, אשר הביאו למצב הנוכחי.

²⁰ בית המשפט הגבוה לצדק (בג"ץ) הוא בית משפט מיוחד שתפקידו לדון בעתירות נגד רשויות המדינה ונגד גופים ציבוריים כאשר נטען שהם פועלים בניגוד לחוק או לצדק. באמצעות פרשנות מרחיבה מאד של מושג ה"צדק", בג"ץ הרשה לעצמו לחרוג מאד מהסמכויות שהיו אמורות להיות לו. למעשה, שופטי בג"ץ נטלו לעצמם את הסמכות לבלום כל החלטה של הממשלה או חוק של הכנסת אשר אינם מתיישבים עם השקפת עולמם, וזאת כאשר החלטות בג"ץ אינן עומדות בשום סוג של ביקורת ומבלי ששופטי בג"ץ ישאו באחריות לתוצאות החלטותיהם. בכך, בג"ץ העמיד עצמו בפועל כסמכות העליונה, מעל לממשלה ולכנסת.

²¹ כך היה עד שנות השמונים של המאה העשרים, והנסוגה מעיקרון זה היא מיסודות "המהפכה המשפטית" של אהרן ברק, והיא גם הסיבה לעומס הבלתי אפשרי על בית המשפט העליון בתפקידו האחר, כערכאת משפט "רגילה" עליונה, מה שגורם לעינוי דין ממושך ביותר בתיקים המגיעים לבית המשפט העליון. זה גם גורם לעומס כבד על משרדי הממשלה. למשל ב-8.12.2016 אמר שר הבטחון כי משרד הבטחון מתמודד כעת בו-זמנית מול 260 עתירות לבג"ץ, שפוגעות בתפקודו, וכך משיגות את תכליתן, שהיא לנהל נגד ישראל "מלחמת התשה משפטית במימון גורמים בינלאומיים, כולל מדינות אירופה". מקור: אלון ג', דיאז ש' (2016, 8 בדצמבר). ליברמן: "מערכת הביטחון לא מסוגלת להתמודד עם 260 בג"צים בו זמנית". ישראל היום (קישור בסוף השער)

- בית המשפט לא יהיה רשאי לשפוט בנושאי תרבות לאום ובטחון מעבר למה שהוגדר בחוק. זהו תחומם של הציבור ונבחריו.
- יש להגדיר בחקיקה כללים ברורים לשימוש בנימוק המשפטי של 'עילת הסבירות'²², לשם תחימתו.
- פרקליט או שופט יוכל לבסס עצה או פסק על 'החוק הבינלאומי' רק אם הראה שהוא מסתמך על חוק ישראלי או על החלטת ממשלה שמחייבים את ישראל לאמנה בינלאומית בנושא הנדון²³.
- שופט שיפרש חוקים בסתירה **מהותית** למשמעותם, או שיגזור עונשים שיעמדו בסתירה **מהותית** לחומרת או לקלות העברות שנעשו, ניתן יהיה לזמנו לשימוע בפני ועדת החוקה של הכנסת, ורוב מיוחס מבין חברי הוועדה יוכל להורות לאחר מכן על העברת מתפקידו.
- שופט שיסרב להזדהות עם המנונה וסמליה של מדינת ישראל יועבר מתפקידו.

מינוי שופטים²⁴

- בוועדה למינוי שופטים²⁵ יכהנו בנוסף לשר המשפטים רק חברי כנסת²⁶, שייבחרו על ידי כלל חברי הכנסת בהצבעה חשאית.
- מועמדים למשרת שופט מחוזי או עליון יעברו שימוע פומבי בכנסת לפני הדיון במועמדותם.
- נשיא בית המשפט העליון והמשרה לנשיא ייבחרו מבין שופטי העליון בבחירה חשאית על ידי מליאת הכנסת, לאחר שימוע פומבי²⁷.

היועץ המשפטי לממשלה

- תפקידי היועץ המשפטי לממשלה, וראש התביעה (פרקליטות המדינה), יפוצלו ולא יוחזקו עוד בידי אותו אדם²⁸.
- הממשלה תהא רשאית למנות פרקליט שייצג אותה בבית המשפט²⁹.

²² להלן ביקורתו של השופט העליון גרוניס על עילת הסבירות והשימוש בה בבג"צ 14/3997, התנועה למען איכות השלטון בישראל נגד שר החוץ, ס' 28 לפסק הדין: "נשאלת איפוא השאלה, שמא עדיף היה לאמץ כלל ברור והחלטי אשר יקנה ודאות משפטית (למשל, להסתפק בכללי הכשירות הקבועים בחוק ולמצער לקבוע כללים ברורים יותר בסוגיה), וזאת אף במחיר של מינוי כזה או אחר שניתן לסבור לגביו שעדיף שלא היה נעשה. גם לאי הוודאות בכלל המשפטי יש מחיר כבד, וזהו המחיר אותו אנו משלמים עתה".

²³ הציבור הישראלי הורגל לאורך שנים למושג 'החוק הבינלאומי', אך מדובר במושג מטעה. מה שקרוי 'החוק הבינלאומי' הוא אוסף של הסכמים בין-מדינתיים נפרדים אשר מדינות יכולות, אך לא חייבות, להתחייב לחלק מהם, בהתאם לאינטרס שלהן. אין שום "חוק" המחייב מדינה ריבונית כלשהי לנהוג לפי הסכם שהיא לא בחרה להתחייב לנהוג לפיו.

²⁴ הערה לענין שיטת המושבעים: במשפט האנגלי, כלומר בבריטניה, בארה"ב ובמדינות נוספות, נהוגה שיטת המושבעים, שתכליתה לוודא שזכויות הנאשם יזכו להגנה ראויה מפני שרירות לב, או ניתוק מהמציאות, של שופט 'מקצועי', וזאת ע"י שיתוף חבר מושבעים שהם אנשים רגילים כמו הנאשם, לא משפטנים. במשפט הישראלי, שמבוסס על המשפט האנגלי, לא נהוגה שיטת המושבעים, משום שמה שירשנו כאן מהאנגלים זה לא המשפט הבריטי הרגיל אלא המשפט הבריטי הקולוניאלי, זה שלא נתן ל'ילידים' המקומיים זכות כזו להגן על אחיהם מפני עריצות שופטי הכיבוש הבריטי. התיקונים המוצעים כאן בשיטת מינוי השופטים נועדו לחבר שוב את שופטי ישראל אל הציבור, אולם בנוסף לכך יש מקום לבחון ביסודיות גם את האפשרות להשלים את התיקון הדרוש במערכת המשפט שלנו באמצעות הנהגת שיטת המושבעים.

²⁵ כיום, בוועדה למינוי שופטים יש 9 חברים, מתוכם 3 שופטי בית המשפט העליון, ונדרש רוב של 7 מתוך 9 כדי למנות שופט עליון. הישוב פשוט מראה שלא ניתן למנות שופט עליון בישראל מבלי ששופטי בית המשפט העליון המכהנים ירצו בו. כלומר שופטי בית המשפט העליון נבחרים על ידי שופטי בית המשפט העליון עצמם. התוצאות ההרסניות של מצב לא-תקין זה מוכרות היטב לציבור בישראל. זה בדיוק הפוך מדמוקרטיה. הציבור יכול להחליף את מפלגת השלטון ואת ראש הממשלה, אך הוא לא יכול להחליף את "מפלגת" בג"ץ אף פעם. את זה אנו מבקשים לתקן.

²⁶ החזות המקצועית של הוועדה בהרכבה הנוכחי חושפת את התרמית של 'המינויים המקצועיים'. מוטב שבחירת השופטים תיעשה על ידי חברי הכנסת ששיקוליהם הציבוריים ברורים, מאשר שתכוסה באצטלה מקצועית המטשטשת ומסתירה מן הציבור את התחרותם של אותם אינטרסים עצמם.

²⁷ כיום הם ממונים אוטומטית לפי ותק כהונתם בבית המשפט העליון, ולכן ידוע יותר מעשור שנים מראש מי ימונה בעתיד.

²⁸ כיום, האדם שאמור ליעץ משפטית לממשלה בעבודתה, לסייע לה בביצוע תפקידה, הוא אותו אדם שמנהל את חקירת המשטרה נגד שרים או מקורביהם. במצב זה, פעמים רבות היועץ הופך גם למחליט, כי השרים חוששים להתווכח איתו. התוצאה היא שיתוק פעולת הממשלה.

- הממשלה תהא רשאית למנות ולפטר את היועץ המשפטי שלה.
- כהונת היועץ המשפטי לממשלה תסתיים עם תום כהונת הממשלה.
- נבחר ציבור (שרים, ראשי ערים) ימשיכו להיות מחויבים לפעול בהתאם לחוק, אך הם לא יחויבו לציית לעצת יועצם המשפטי.
- היועץ המשפטי לממשלה³⁰ יהיה רשאי לקבוע 'הנחיות' רק באישור שר המשפטים וראש הממשלה³¹.
- על היועץ המשפטי לממשלה ועל ראש הפרקליטות תחול 'תקופת צינון' שבה הם לא יוכלו להתמנות לשופטים בבית המשפט העליון³².

מינוי משרתי ציבור בכירים

- נבחר ציבור יהיו רשאים למנות לתפקידים בכירים ולמשרות אמון את מי שיחפצו בו. הם יוכלו להיעזר ב'ועדת איתור' ובייעוץ משפטי, אך לא יחויבו לציית להמלצותיהם.
- לא תיפסל מועמדות אדם לתפקיד³³ אלא אם יש חשד פרטני לפלילים.
- הממשלה תוכל למנות בעלי תפקידים שתקופת כהונתם הקצובה הגיעה לסיומה (רמטכ"ל וכד') גם בתקופת בחירות³⁴.

ביקורת על מערכת המשפט

- מבקר המדינה ימסור לכנסת ולציבור דו"ח שנתי ובו מידע סטטיסטי שישקף מגוון מדדים של עבודתם ופסיקותיהם של השופטים בישראל ושל פרקליטות המדינה.

מעמדו של המשפט העברי

מדיניותה של זהות בתחום המשפט העברי תפורט להלן בפרק המשפט העברי בשער יהדות, תרבות ומדינה, ועיקריה בקצרה הם:

- זהות תפעל לייסוד מערכת של בתי משפט אזרחיים שיפסקו לפי המשפט העברי, שתפעל במקביל למערכת בתי המשפט הקיימת. בתי המשפט האלה יעסקו במשפט אזרחי בלבד, ויוכלו לשפוט רק בהסכמת שני הצדדים. מעמדה של מערכת בתי המשפט העברית במשפט האזרחי יהיה זהה למעמדה של מערכת בתי המשפט הממלכתית הקיימת, ופסקי הדין שלה יהיו תקפים ומחייבים באותה המידה.

²⁹ גם אם אין שום חקירה או חשש לחקירה נגד מי משרי הממשלה, עדיין ממשלת ישראל היא הגוף היחיד במדינה שלא יכול לסמוך על כך שעורך הדין שלו יפעל למענו. היועץ המשפטי, מרגע שמונה לתפקידו, כלל לא מחויב לסייע לממשלה לבצע את מדיניותה שלה, ויכול (וזה גם קרה) להציג בפני בית משפט דעה הפוכה מזו של הממשלה, והממשלה לא יכולה לעשות דבר.

³⁰ הכוונה כאן גם לממונה על פרקליטות המדינה ולכפופים לו, לאחר שתפקיד זה יופרד מהתפקיד היועץ המשפטי לממשלה.

³¹ לפי הנוהג המקובל כיום, עמדותיו והנחיותיו של היועץ המשפטי מחייבות את הממשלה, ובכך הופכות למעשה לחקיקה בפועל הנעשית על ידי אדם שאינו נבחר ציבור.

³² תפקיד היועץ המשפטי לממשל הוא לעזור לרשות המבצעת, בעוד שתפקיד הרשות השופטת הוא לבקר רשות זו. הפזילה של היועצים המשפטיים לתפקיד בבג"ץ יוצרת ניגוד עניינים מובהק.

³³ הכוונה לתפקידים שהמינוי להם נתון בידי שרי הממשלה או בידי נבחר ציבור אחרים.

³⁴ כולל בתקופת ממשלת מעבר שלאחר הבחירות. אסור לשתק את התפקוד השוטף התקין של המדינה לתקופה משמעותית לפני ואחרי קיום בחירות.

קישורים אינטרנטיים למקורות המובאים בשער

הערה 21: אלון ג', דיאז ש' (2016, 8 בדצמבר). ליברמן: "מערכת הביטחון לא מסוגלת להתמודד עם 260 בג"צים בו זמנית". ישראל היום:

<https://www.israelhayom.co.il/article/434169>

שער שני

התכנית החברתית

חינוך

האחריות היא של ההורים

"האב חייב בבנו... ללמדו תורה... וללמדו אומנות"¹

זהות דוגלת במתן חירות מרבית לאזרח לבחור את הבחירות בחייו ולקחת עליהן אחריות, וזאת תוך צמצום מעורבותה והתערבותה של המדינה בחיי האזרח ככל האפשר. עקרון זה נכון גם כאשר מדובר בחינוך ילדינו.

מערכת החינוך משפיעה על חיינו ועל חיי ילדינו בכל היבט אפשרי: ערכי, תרבותי, כלכלי, חברתי, לאומי, וכמובן פוליטי.

זהות מאמינה כי ההורה, יותר מכל גורם אחר, רוצה בטובת ילדיו, ויודע מהי טובת ילדיו טוב יותר מכל מערכת פקידותית-ממשלתית.

זהות מאמינה כי החזרת האחריות והשליטה של ההורים על חינוך ילדיהם תשפר מאד את רמת החינוך לעומת מצבו כיום, תשפר את ההישגים, תאפשר לכל הורה לחנך את ילדו בהתאם ליכולותיו ונטייתיו של הילד, וכמובן בהתאם להשקפת עולמם של ההורים.

אולי תופתעו לגלות כי כיום, על פי החוק, האחראי על חינוך ילדינו הוא שר החינוך ולא אנחנו - ההורים. נתון מפתיע נוסף הוא ההוצאה הלאומית לחינוך, העומדת כיום על כ-86 מיליארדי ש"ח בשנה². זוהי למעשה ההוצאה הלאומית הכי גדולה שאנו מוציאים, ביחס לכל שאר סעיפי התקציב. אחוז ההשקעה של מדינת ישראל בחינוך גבוה ביחס למדינות המפותחות, אך במבחיני פיז"ה הבודקים ומדרגים את התוצאות מדשדשים תלמידי ישראל ברבע התחתון של טבלת התוצאות הלימודיות של ילדי המדינות המפותחות. גם אם לא נוסף לחישוב התקציב את ההוצאות העקיפות שאנו מוציאים כדי להעניק לילדינו את החינוך הטוב ביותר שאנו יכולים, הרי שמדובר בתקציב ענק, בכל קנה מידה, וכפי שנראה בהמשך, ניתן להשיג בו חינוך טוב בהרבה, אם נחזיר את האחריות אלינו - ההורים.

שיטת השוברים

זהות דוגלת באימוץ שיטת השוברים במערכת החינוך הישראלית. שיטה זו משלבת מימון ציבורי ותחרות חופשית. לפי שיטה זו, כל הורה יקבל ממושרד החינוך שובר בעל ערך כספי, שאותו הוא יוכל לממש בכל בית ספר שבו יחפוץ, וכך לממן את לימודי ילדיו. בתי הספר יוכלו לקבל תקציב ממושרד החינוך רק באמצעות פדיון השוברים שיקבלו מהורי התלמידים.

כתוצאה מכך, בית ספר שירצה למשוך אליו תלמידים יצטרך לשכנע את ההורים שדווקא הוא זה שיציע לילדיהם את החינוך הטוב ביותר מבין החלופות הקיימות.

בשיטה זו משרד החינוך לא יכתיב לבתי הספר את תכני הלימוד ואת דרך הניהול, אלא יפתח את השוק לתחרות בין בתי הספר. המנהל יוכל באמת לנהל את בית הספר, ולא להיות תלוי באינספור מנגנונים מסורבלים.

¹ תלמוד בבלי, מסכת קידושין, דף כ"ט, עמוד ב'. התלמוד קובע את הקו המנחה של התפיסה היהודית בנושא החינוך, הגורסת שהאחריות היסודית על חינוכו של הבן, הן מבחינה ערכית רוחנית והן מבחינה מקצועית וכלכלית - היא באחריותם של האב, והמשפחה. המשפחה רשאית, כמובן, למנות שליחים לביצוע חובתם זו, בדמות מורים ומוסדות, אך האחריות היסודית של החינוך לעולם נשארת על כתפיהם של ההורים.

² לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ההוצאה הלאומית לחינוך בשנת 2014 הייתה 86.4 מיליארדי ש"ח.

כתוצאה מן התחרות שתיווצר בין בתי הספר ורשתות החינוך, ייווצר מגוון רחב של בתי ספר, והרמה הכללית תעלה, כמו שקורה תמיד כששוק נפתח לתחרות. הכסף שייחסך יהיה פנוי למתן שירותים לתלמידים (למשל, למורים, למרצים אורחים, לטיפוח בית הספר). תהליך דומה התרחש למשל בשוודיה, שבה כבר נוסתה השיטה.

לשיטת השוברים יש יתרונות רבים והיא חלק מתפיסת עולם רחבה הדוגלת במתן חירות מירבית לאזרח לבחור את הבחירות בחייו ולקחת עליהן אחריות, באמצעות צמצום מעורבותה והתערבותה של המדינה בחייו ככל האפשר.

על מה הכסף יוצא כיום?³

על פי נתוני משרד האוצר והלמ"ס לשנת 2012 (השנה האחרונה שבה התפרסמו נתונים מפורטים של התפלגות ההוצאה לחינוך לסעיפיה ולפי קבוצות גיל), ההוצאה הכוללת על חינוך בישראל עמדה על 78.2 מיליארדי שקלים, לפי החלוקה הבאה:

- מינהל כללי - 2.1 מיליארדי שקלים.
- קדם יסודי - 7.5 מיליארדי שקלים.
- יסודי - 25.2 מיליארדי שקלים.
- על-יסודי - 19.8 מיליארדי שקלים.
- אוניברסיטאות - 10.1 מיליארדי שקלים.
- על-תיכוני אחר - 7.7 מיליארדי שקלים.
- ספרי לימוד וכלי כתיבה שנקנו על ידי ההורים - 0.8 מיליארדי שקלים.
- "השקעות והעברות הון" - 4.9 מיליארדי שקלים.

לצורך המחשת רעיון השוברים נתמקד במערכת החינוך הפורמלית, מגיל הגן ועד לסוף כיתה י"ב, אשר למדו בה בשנת 2012 כ-2 מיליון תלמידים. אנו נשארים עם תקציב שנתי "צנוע" של לא פחות מ-60.4 מיליארדי שקלים, לפני ההוצאות הקבועות על בניית כיתות ורכישת נכסים.

ובכן, ההוצאה השוטפת (לא כולל מבנים) לחינוכם של כשני מיליון ילדי ישראל מגיל 3 עד גיל 18 הייתה 60.4 מיליארד שקלים⁴, ומכאן שההוצאה השוטפת השנתית לתלמיד הייתה 29.7 אלפי שקלים. בחלוקה של הסכום השנתי לתלמיד ל-12 חודשים מתקבל סכום חודשי של 2,483 שקלים לתלמיד לחודש⁵.

איך ייראה בית ספר כשתונהג שיטת השוברים?

על פי השיטה המוצעת עדיין יהיה קיים משרד החינוך, אך סמכויותיו ומנגנוניו יצטמצמו⁶, ולכן אחוז גדול הרבה יותר מהסכום השוטף של ההוצאה על החינוך יועבר מהקופה הציבורית ישירות למוסדות החינוך עצמם, בהתאם למספר התלמידים הלומדים בהם. רוב הסכום ישמש לתשלום שכר המורים, והשאר להוצאות שוטפות (חשמל, מים, תחזוקה), לקנייה מרוכזת של ספרי לימוד ולשירותים חינוכיים שונים, כגון: יציאה למוזיאונים ולתיאטראות, מתן תמיכה פסיכולוגית לתלמידים הזקוקים לכך, פיתוח ואחזקת תשתיות, וכד'. במילים אחרות, הכסף של תקציב החינוך יצא ישירות על חינוך התלמידים, ולא על מימון מנגנונים על גבי מנגנונים, כפי שקורה כיום.

³ לפירוט החישובים, עיין בנספח "שיטת השוברים בחינוך - נתונים".

⁴ בין 2012 ו-2014 מספר התלמידים גדל ב-5% וההוצאה לחינוך גדלה ב-10.5%, ומאז להיום המספרים כמובן עלו עוד.

⁵ ההוצאה לתלמיד בכיתות ז' - י"ב, כולל מבנים, בשנת 2014, הייתה 2985 ש"ח לחודש לתלמיד, ראה תחשיב בנספח.

⁶ חלקם יעברו לרשתות החינוך, ראו בהמשך.

זה כבר עובד בישראל

אחד התחומים במדינה שבו שיטת השוברים מופעלת כבר כיום, כאן בישראל הוא תחום הטיפול ביולדות בבתי החולים. לפני שנים לא רבות מחלקת יולדות בבית חולים ישראלי נראתה כמו מחלקה פנימית רגילה או גרוע מכך, עד שהוחלט בביטוח הלאומי להשאיר ליולדות את ההחלטה היכן הן רוצות ללדת, ולהפנות אליו את תקציב הלידה באמצעות שובר מהביטוח הלאומי "מענק אישפוז לידה"⁷.

כלומר, היולדת קיבלה מעין שובר שמומש בבית החולים שבו בחרה ללדת. בעקבות זאת בתי החולים החלו להתחרות ביניהם על היולדות, ומחלקות היולדות הפכו ל"מלונות חמישה כוכבים".

תכנית היישום של שיטת השוברים

מדיניות החינוך של מפלגת זהות בהחלט תאפשר את הקמתם של בתי ספר פרטיים שיענו על צרכי התלמידים והוריהם. עם זאת, **מפלגת זהות אינה חותרת לביטולה של מערכת החינוך הציבורית והחלפתה בבתי ספר פרטיים**. דבר זה אינו הכרחי כלל להצלחתה של שיטת השוברים, ואדרבה היא יועדה מראש על ידי מפתחיה עבור כל סוגי בתי הספר, הפרטיים והציבוריים גם יחד.

מעבר של מערכת החינוך לתקצוב שוברים

המפתח להצלחת שיטת השוברים הוא התחרות הנוצרת עקב החזרת זכות הבחירה אל ההורים. לכן, מפלגת זהות תפעל לאימוץ שיטת השוברים בכלל המערכת, הציבורית והפרטית, על מנת לאפשר תחרות בריאה בין כל סוגי בתי הספר.

משמעות הדבר היא שכמו בתי הספר הפרטיים, גם בתי הספר הציבוריים יקבלו תקציבים מהמדינה רק באמצעות מימוש שוברי החינוך של התלמידים שבחרו ללמוד בהם. בתי הספר שיעמדו בתחרות הזו, ויוכיחו בכך כי יש דרישה ציבורית לשירותיהם, יוכלו להמשיך להתקיים, ואולי אף לשגשג, תחת בעלות משרד החינוך או העיריה. בתי ספר שייקלעו לגירעון תקציבי ייסגרו או יימכרו לזימים או לעמותות פרטיות.

הרחבת סמכויות הניהול וההעסקה בחינוך הציבורי

בד בבד לאימוץ תקציב מבוסס שוברים, מפלגת זהות תפעל להרחבה משמעותית של העצמאות הניהולית של בתי הספר. הדבר יאפשר לבתי הספר להתאים את עצמם בצורה טובה יותר לצרכיה ולאופיה של האוכלוסייה המקומית.

הרחבת העצמאות הניהולית תבטא, בין היתר, בכך שלמנהלים תהיה שליטה רבה יותר על תכני הלימוד, פעולות ההעשרה, לוחות הזמנים והחופשות, בכפוף לקווים המנחים ולסטנדרטים שיגובשו במשרד החינוך. עם זאת, השינוי המשמעותי ביותר יהיה **מתן עצמאות בהעסקת מורים**. המנהלים יהיו אלה שיחליטו אילו מורים להעסיק ובאילו תנאים⁸. בהתאם לתפיסה זו, יוכלו המנהלים לתגמל באופן הולם את המורים הטובים והמבוקשים יותר, ולוותר על שירותיהם של מורים שאינם מתאימים לבית הספר שנמצא תחת ניהולם, מבלי להיות כפופים להתחייבויות ולהנחיות שהונחתו עליהם מלמעלה.

⁷ כ-13,644 ש"ח לכל לידה החל מ-1.4.18.

⁸ המחקר בתחום החינוך מראה כי הפקטור המשמעותי ביותר בהשפעתו על טיב החינוך הוא טיב המורים. כדי לשפר את איכות המורים יש לתגמל אותם וכן לאפשר להם חופש בניהול כיתתם ובהבאת החוזקות שלהם לכיתה.

צמצום נוהל "מוכר שאינו רשמי"

את 'נוהל התקצוב', כלומר את התהליך הנדרש על מנת לזכות למעמד של בית ספר בעל רשיון לפעול והזכאי לתקצוב ממשרד החינוך, יש להפוך לפשוט הרבה יותר. יש לאפשר בעלות שאינה מלכ"ר, כך שלמעשה כל אדם או חברה יוכלו להקים בית ספר.

הנוהל המסורבל הקיים היום לקבלת רשיון ותקצוב של מוסדות שאינם בבעלות משרד החינוך או הרשות המקומית המוכר כ"נוהל מוכר שאינו רשמי" יצמצם מאוד, מה שיאפשר הקמת ותקצוב יוזמות חינוכיות בבעלויות פרטיות באופן חופשי הרבה יותר.

צמצום הליבה

כיום השיח הציבורי רווי באזכור "לימודי הליבה", בעיקר בהקשר להתנגחות עם מערכת החינוך בציבור החרדי. למעשה, מבט מקרוב מגלה ש"ליבה" זו היא ברובה מצג שווא. ישנם שבעה מקצועות חובה המרכיבים את לימודי הליבה: אזרחות, אנגלית, היסטוריה, מתמטיקה, ספרות, עברית ותנ"ך. מקצועות אלו אמורים להוות סטנדרט אחיד לכל בוגר מערכת החינוך הרשמית בישראל, אך למעשה כל פלח באוכלוסיה מגדיר תקן אחר לבגרות וללימודים של מקצועות אלו, כגון היסטוריה אחת לבי"ס ממלכתי, אחת לממלכתי דתי, אחת לחרדי ועוד אחת לערבי, וכך הלאה.

זהות תצמצם את לימודי הליבה במידה ניכרת⁹, אך ורק לתחומים הנדרשים על מנת להיות בוגר בעל יכולת תפקוד תקינה בחברה הישראלית. היסטוריה, ספרות ותנ"ך הם מקצועות חשובים מאוד, וכל הורה שיבחר ללמד מקצועות אלו את ילדיו יבורך, אך אין עילה למנוע את המימון מהורה שיבחר בבית ספר שלא מלמד אותם. יתרה מכך, את לימודי הליבה במקצועות ההכרחיים של עברית, חשבון ואנגלית נצמצם לגרעין מינימלי, שיאפשר הרבה יותר יזמות לרשתות ולבתי הספר, כדי להגיע לתוצר מקצועי ותחרותי יותר.

קיצור החופשות בבתי הספר

מתן חופש פעולה לבתי הספר יפתח תחרות בריאה בנושאים רבים. דוגמא פשוטה ומשמעותית אפשר לראות בנושא אורך החופשות ומספר ימי החופש בשנה. לדוגמא, בשנת 2012, מספר ימי החופשה בבתי הספר היסודיים בחינוך הממלכתי היה גדול ב-66 ממספר ימי החופשה במשק¹⁰ - מספר עצום המקשה ביותר על תפקודן של המשפחות בישראל¹¹. כשתאומץ שיטת השוברים, המצב בישראל יהיה דומה למתרחש היום ברוב מדינות ארה"ב, שם בית הספר יכול לקבוע באופן אוטונומי את לוח החופשות שמעבר לחופשות הנהוגות בכלל המשק. הדבר יעודד את בתי הספר לנסות להתאים את ימי החופשה שלהם לחופשים במשק.

חשוב להבין שדבר זה כמעט איננו אפשרי במודל הקיים, מכיוון שההורים הם לקוחות שבויים של מערכת החינוך, וכוח המיקוח שלהם קטן משמעותית מכוח המיקוח של ארגוני המורים. מערכת התמריצים במצב הנוכחי מעודדת את משרד החינוך לקבל שקט תעשייתי מארגוני המורים, במקום לנסות ולהוביל רפורמה לטובת התלמידים והוריהם.

⁹ בין היתר, מתוך הנחה כי כשהשוק ייפתח לתחרות, רוב בתי הספר יבחרו כן ללמד את רוב מקצועות הליבה, כי התחרות תחייב אותם, שכן אחרת לא יירשמו תלמידים.

¹⁰ דרך אגב, זאת לעומת ממוצע של 55 במדינות ה-OECD

¹¹ אתר הכנסת. (קישור בסוף השער)

מערכת התמריצים של בתי הספר הפועלים לפי שיטת השוברים שונה לחלוטין. בתי ספר שלא יתנו מענה הולם לצורכי ההורים והתלמידים, יאבדו את תלמידיהם לטובת המתחרים. אם בתי הספר לא יתאימו את עצמם לסטנדרטים הנדרשים בשוק, הם יאבדו תלמידים, תקציבים ובסופו של דבר גם מורים. לפיכך, במודל שזהות מציעה, טובת התלמיד ושביעות רצון ההורים תשוקלל הרבה יותר במערכת השיקולים.

תחילת שנת הלימודים

במערכת החינוך כיום נוצר מצב בעייתי שבו תחילת שנת הלימודים נקבעת לפי הראשון בספטמבר של לוח השנה הבינלאומי, ואילו החגים של לוח השנה היהודי קובעים ימי חופש מרובים בתחילת השנה. מכיוון שהמשק הישראלי יוצא לחופשות לפי חגי ישראל, נוצר מצב אבסורדי של לוח חופשות לא מתואם בין הילדים להוריהם. בנוסף לכך, הדבר פוגע באפשרות להנחיל לילדי ישראל את מורשת ישראל בכל הנוגע לחגי תשרי.

זהות תאפשר לקבוע את תחילת שנת הלימודים לפי לוח השנה היהודי בא' באלול הן כאמירה ערכית של גאווה במורשת ישראל, והן כמענה לבעיות הלוגיסטיות הנובעות מעירוב הלוחות.

יותר מקצועי, פחות חובה

כיום חוק חינוך חובה חל מגיל 3 עד סוף כיתה י"ב. זהות מאמינה שעל בוגר מערכת החינוך להיות כישורים מספיקים על מנת להיות אזרח עצמאי המסוגל בפרט לפרנס את עצמו בכבוד. לצערנו, רבים מהמסיימים את כל שנות הלימודים, ואפילו הזכאים לתעודת בגרות לא מסוגלים למצוא תעסוקה סבירה עם דיפלומה זו. הסיבה לכך היא שהזכאות לבגרות הפכה מכרטיס בוגר של מערכת החינוך, לכרטיס כניסה למערכת חינוך אקדמית. אלא שלא כל בוגר מתאים ומעוניין ללמוד באקדמיה. כך המדינה כפתה על התלמיד שנים רבות של אי התקדמות מקצועית ללא הצדקה ראויה ומבלי שיהיה לו פתחון פה בנדון.

על מנת לתקן מציאות זו, זהות תפעל בשני מישורים: מחד, צמצום חוק חינוך חובה עד לסוף כיתה י', זמן מספיק כדי לעבור בו תהליך חינוכי משמעותי, מבלי לפגוע ביכולת ההתקדמות המקצועית של מי שלא מעוניין באקדמיה. מאידך, פתיחת תוכניות הלימוד לתחרות תאפשר למשרד החינוך ולרשתות החינוך להקים מערך חינוכי המכוון להתפתחות התלמידים שימשיכו בלימודיהם לקראת עתידם כבוגרים עצמאיים.

אפיק אפשרי אחד יהיה הקמת מערך קורסי מבוא אקדמי, בו התלמידים ילמדו קורסים ברמה אקדמית ברמת מבוא, ויוכלו להתקבל לאקדמיה על פי הישגיהם בקורסים אלה. בשיטה זו נצמצם הן את הצורך בבגרות שהפכה לכלי בעייתי מאוד להערכה¹², והן את הצורך בפסיכומטרי, אשר מהווה כלי סינון בעייתי לכשעצמו¹³.

אפיק שני יהיה אפשרות השבתו של מערך הלימודים המקצועיים לבתי הספר בכיתות י"א, י"ב וגם י"ג. המשק משווע לעובדי כפיים מיומנים כגון רתכים, חשמלאים, שפים ונגרים, ועל מערכת החינוך לבנות מבחני הסמכה מתאימים, על מנת שרשתות החינוך ובתי הספר יוכלו להכשיר תלמידים המעוניינים בכך. כבר היום יש מענה לדרישה דומה, למשל במגמת ניהול בתי מלון. במקום לתת למקצוע אצטלה אקדמית של בגרות, אנו מציעים לקרוא לילד בשמו, ולאפשר העמדת מערך להכשרה מקצועית ראויה בשלל התפקידים הנדרשים במשק, וההורים וילדיהם יבחרו בעזרת השובר מה ברצונם ללמוד.

¹² ביחוד כשמביאים בחשבון אינספור מקרי העתקות בכל שנה.

¹³ הן מצד הבעייתיות בתוקף ההערכה שלו, והן מצד עלותו הגבוהה בזמן ובכסף.

החינוך הביתי

חוק חינוך חובה כפי שהוא היום מאפשר להורים שמעוניינים בכך לחנך את ילדיהם בחינוך ביתי. דא עקא, מערכת החינוך לא רואה בעין יפה תופעה זו, ומערימה קשיים רבים על הורים המעוניינים בדרך זו, ואף מתנכלת להם ולילדיהם במקרים מסוימים. דוגמא קטנה לכך היא הפקעת זכותו של ילד מחונן המתחנך בחינוך ביתי, להשתתף בתכניות העשרה הניתנות לילדים המאובחנים כמחוננים.

זהות מכירה בזכותו של כל הורה לגדל את ילדיו באופן בו הוא מאמין, בין השאר בחינוך ביתי. לכן, יעודכנו תקנות משרד החינוך המגבילות את החינוך הביתי, כך שהאפשרות תהיה פתוחה לכל הורה שמעוניין בכך, בלי שהדבר יפגע בו או בילדיו. בנוסף, תיבחן אפשרות למימוש שובר בערך שייקבע לצרכי חינוך ביתי¹⁴.

ה'חינם' וה'חובה' הם בלתי תלויים

לסיום פרק זה, נשוב להתחלה, ונתייחס לילדי הגן הרכים. בתחום זה חשוב להדגיש את ההבדל התהומי בין חינוך חינם, לבין חינוך כחובה חוקית.

בספטמבר 2012 קבעה מדינת ישראל כי חוק חינוך חינם יחול כבר מגיל 3, אבל יחד עם זאת נקבע גם שהחינוך יהיה חובה כבר מגיל זה, כאשר חלק החובה של החוק נועד להיות מוחל משנת 2015, ובכך להפוך הורים שאינם מעוניינים לשלוח את ילדיהם לגן טרום חובה לעבריינים¹⁵.

זהות תעצור מהלך מסוכן זה, ותאפשר להורים לגדל את ילדיהם הרכים עד לגיל גן חובה בצורה הטובה בעיניהם, ללא שום כפייה מצד המדינה. מתן חינוך חינם בגיל הרך זהו צעד בעל השלכות כלכליות לא פשוטות לכשעצמו. אין שום צורך, בנוסף לכך, להפוך את הקערה על פיה ולחייב הורים להכניס את ילדיהם הרכים למסגרת זו או אחרת.

¹⁴ גם לחינוך ביתי יש הוצאות כגון חוגים, חומרים וכך הלאה.

¹⁵ בפועל יישומו של חלק זה נדחה עד כה שוב ושוב.

שיקום מעמד המשפחה

המשפחה היא אבן היסוד של החברה והתרבות. בתוך התא המשפחתי מתעצבת דמותו וזהותו של האדם, הן כפרט והן כחלק מהקהילה ומהחברה. חוסנה של המשפחה הוא הגורם המכריע בצמיחתם של הילדים הגדלים בה למבוגרים בריאים, עצמאיים, מאושרים וערכיים. לכן, **השמירה על חוסנו של התא המשפחתי היא משימה חברתית ולאומית ראשונה במעלה.**

כפי שחירות הפרט וגיבוש זהותו הכרחיים לצמיחתו ולמיצוי יכולותיו, כך גם המשפחה זקוקה לעצמאות וליכולת לתפקד כתא מגובש ואורגני על מנת להתחזק ולשגשג. אמנם קיימים מקרים מצערים בהם המדינה חייבת ליזום התערבות בנעשה בתא המשפחתי על מנת למנוע פגיעה, אך ככלל, המשפחה יודעת להגן על האינטרסים של חבריה, ובייחוד של הילדים הגדלים בה, ולפעול לטובתם - יותר מכל גורם אחר.

לעתים קרובות מדי, כאשר המדינה מבקשת להכתיב את התרבות ולעצב את דמות האדם, היא פוגעת בעצמאות התא המשפחתי ומתערבת בהחלטותיו שלא לצורך. אחריותה וסמכותה של המשפחה לדאוג לשלומם ולרווחתם של חבריה ולחינוכם של הילדים מופרות בשם רעיונות תרבותיים וחינוכיים המוכתבים מלמעלה, או כפועל יוצא מחוקים ומתקנות המבקשים להסדיר כל היבט בחיי הפרט.

הדבר מתבטא בצורה החריפה ביותר דווקא במקרה הכואב של פירוק התא המשפחתי עקב פרידה או גירושין. במצב זה, התערבותה של המדינה נדרשת כדי לוודא ששלומם וטובתם של הילדים מובטחים ושזכויותיהם וחובותיהם של ההורים נשמרות תוך שמירה על שוויוניות. במקרה זה, המדינה צריכה לשמש כגורם מגשר ומפשר ולאפשר את יצירתה של מסגרת לשיתוף פעולה של ההורים בגידול ילדיהם המשותפים. במקום זאת, היא נוטה לנצל את סמכויותיה כדי לכפות את תנאיה על המתגרשים ובכך מעודדת פתרון של חילוקי דעות באמצעות מאבק משפטי שפוגע ביכולתם להתגבר על המשבר ולהמשיך לגדל את הילדים; משבר המביא לעתים קרובות ליצירת נתק בין הילדים לבין אחד מהוריהם.

זהות תשים לעצמה למטרה לשמור ולפתח את עצמאותו של התא המשפחתי, בייחוד בכל הנוגע לחינוך הילדים ולקבלת החלטות כלכליות משותפות.

במקרה של פירוק התא המשפחתי, זהות תפעל להפיכת המדינה לגוף **שפותר חילוקי דעות** ולא מעודד אותם. זהות תקדם תפיסה של **אחריות הורית משותפת** של הורים גרושים על ילדיהם ונשיאה בנטל גידולם ותעניק לשני הצדדים **יחס הוגן ושוויוני** הן בחלוקת הרכוש המשותף והן בגידול הילדים.

חיזוק עצמאות התא המשפחתי

להוציא מקרים חריגים, למדינה אין זכות להתערב בהחלטות המתקבלות במסגרת התא המשפחתי ואף אין לה שום סיבה להתערב. זאת מפני שהמשפחה הממוצעת מסוגלת בהחלט להגן על האינטרסים של חבריה.

חיזוק עצמאותו של התא המשפחתי היא הדרך הטובה ביותר להבטיח את רווחת חברי המשפחה. זהות תפעל לחזק עצמאות זו באמצעות הצעדים הבאים:

- **החזרת האחריות על חינוך הילדים להוריהם** באמצעות מתן אפשרות בחירה בחינוך¹⁶.
- **החזרת הסמכות ההורית (אפוטרופסות ההורים) הטבעית למקומה.**
- **התרת לימודי נהיגה בתוך המשפחה**, שתאפשר להורים להקנות לילדיהם מיומנות חיונית זו ולחנכם לאימוץ התרבות והערכים הנלווים אליה.

¹⁶ השיטה מתוארת בפרק החינוך בשער זה.

- **אימוץ שיטת המס השטוח** במקום שיטת המס הנוכחית המפלה לרעה משפחות עם מפרנס עיקרי יחיד.

חינוך באחריות ההורים

זהות תפעל לאפשר בחירה בחינוך¹⁷, שתחזיר להורים את הסמכות הבלעדית לבחירת מחנכי הילדים ותכני הלימוד ותאפשר להם לקחת אחריות מלאה על חינוך ילדיהם. אפשרות הבחירה בחינוך תגביר את המעורבות של ההורים בתהליך החינוך ובגיבוש עולמם הערכי והתרבותי של ילדיהם.

בהתאם לתפיסת האחריות ההורית המשותפת, **האחריות לחינוך הילדים תוטל בצורה שוויונית על שני ההורים, גם אם ייפרדו**. הורים שייפרדו יאלצו להמשיך להגיע להסכמה על מוסד החינוך בו ילמדו ילדיהם המשותפים. המדינה תוכל לגשר ולהציע פשרה, אך לא תוכל, ככלל, לחייב את ההורים לשלוח את ילדם למוסד חינוכי שאינו מקובל ולו על אחד מהם.

מבנה מס שטוח ועצמאות התא המשפחתי

ברוב המשפחות בני הזוג מנהלים את ענייניהם במשותף. הם מחזיקים בחשבונות משותפים וברכוש משותף, חיים באותו בית ומחלקים ביניהם את עבודות הבית השונות. למרות זאת, שיטת המיסוי הקיימת אינה מאפשרת לבני הזוג את החירות הבסיסית לחלק ביניהם את פרנסת הבית כראות עיניהם. אם אחד מבני הזוג משקיע יותר זמן ומאמץ בעבודה או בהתקדמות בקריירה, הוא עלול להגיע למדרגת מס גבוהה יותר, כך שלמשפחה תהיה פחות הכנסה מאשר במצב בו הפרנסה מתחלקת באופן שווה יותר בין בני הזוג.

ישנן סיבות רבות שבגללן בני הזוג יכולים להחליט שאחד מהם יהיה המפרנס העיקרי וישאיר יותר זמן פנוי לבן הזוג השני. אולי הם מעדיפים שכן הזוג השני יקדיש יותר זמן לגידול הילדים ולטיפוח הבית והמשפחה, להשכלה או להכשרה מקצועית, או להקמת עסק חדש. שיטת המיסוי בישראל יכולה להטות את הכף נגד שאיפות אלה ולפגוע בכך בעצמאותן של המשפחות וביכולתן לקבל החלטות כלכליות משותפות ולבחור באורח החיים המתאים להן.

זהות מציעה שיטת מיסוי אחרת ופשוטה יותר - מס שטוח. בשיטה זו אין מדרגות מס. ההכנסות ממוסות באחוז מסוים ללא תלות בגובהן ולכן לא משנה אם הן מגיעות ממשכורתו של אחד מבני הזוג או מהמשכורת של שניהם גם יחד. שיטה זו תאפשר לבני המשפחה לתמוך זה בזה ולפעול להגשמת שאיפותיהם המשותפות ובכך תתרום ללכידותן ולעצמאותן של התא המשפחתי¹⁸.

התנהלות בתי המשפט בעת התפרקות התא המשפחתי

התפרקות התא המשפחתי בעקבות פרידת בני הזוג היא חוויה קשה וכואבת, הן עבור בני הזוג והן עבור ילדיהם. לעתים קרובות, תהליך הפרידה מלווה במחלוקות בנוגע לאחריות על הילדים ולחלוקת הנטל הכלכלי הכרוך בגידולם, מה שגורם למדינה להתערב מאספקט נוסף בחיי המשפחה ובסכסוך הגירושין כדי להכריע את המחלוקות.

לתפיסתנו, על המדינה לנהוג כגורם מגשר ומפשר בתהליך זה, לעודד שותפות בגידול הילדים ולא לייצר תמריצים להחרפת המחלוקת ולהתמשכות הבירור המשפטי. אנו מאמינים שיש לקבוע לשם כך **מדיניות ברורה, עניינית, הוגנת ושוויונית** להכרעת המחלוקות האלה, מדיניות שתגן על טובת הילד ועל רווחתו מבלי לפגוע בזכויות של אף אחד מההורים. המדיניות צריכה למנוע ניצול לרעה של הילדים או של מוסדות המדינה במסגרת הסכסוך בין ההורים. מדיניות זו תתבסס על העיקרון לפיו טובת הילד מחייבת

¹⁷ באמצעות שיטת השוברים, המתוארת בפרק החינוך בשער זה.

¹⁸ עוד על שיטת המס השטוח ניתן לקרוא בפרק "שינוי מבנה המס" בשער הכלכלי.

מתן מעמד הורי שווה לשני הוריו של הילד¹⁹, פרט למקרים חריגים וברי הוכחה. זהות תפעל להשגת מטרה זו באמצעות הצעדים הבאים:

- אימוץ מסקנות ועדת שניט בנוגע לאחריות הורית משותפת.
- ביטול חזקת הגיל הרך, **בהתאם להמלצות ועדת שניט.**
- אימוץ נוסחה צפויה וקבועה בחוק לחישוב שיעור התמיכה הכלכלית בילד, **בהתאם להמלצות ועדת שיפמן. שיעור התמיכה ייקבע לפי הכנסות ההורים ולפי הזמן המוקדש לטיפול בילד.**
- בחינת החוקים ונהלי העבודה של בתי המשפט לענייני משפחה.
- הגבלת האפשרות של בית המשפט להטיל את האחריות על הגנת ענייניו של קטין על העובדת הסוציאלית לענייני סדרי דין, **בהתאם להמלצות ועדת סילמן.**
- הקמת גוף פיקוח חיצוני לבחינת תלונות על עבודת העובדים הסוציאליים, **בהתאם להמלצות ועדת סלונים-נבו ובהתאם לחוק המחייב הצבת נציב קבילות בכל משרד ממשלתי.**
- הקמת ועדות ערר לבחינה חוזרת של תסקירי העובדים הסוציאליים לענייני סדרי דין, **בהתאם למסקנות ועדת סלונים-נבו.**
- קביעת תקנות ונהלים ברורים ואחידים לביצוע תסקירי העובדים הסוציאליים לענייני סדרי דין, **בהתאם למסקנות ועדת לביא וועדת סלונים-נבו.**
- הקמת ועדה שתבחן את יישום השינויים ואת השלכותיהם ותבחן את הצורך בשינויים נוספים.

טיפול בתלונות על אלימות במשפחה

ההתמודדות עם תלונות על אלימות במשפחה היא בעיה סבוכה. המדינה מחויבת לשמור על ביטחון התושבים, ולכן התלונה מחייבת אותה להפריד בין החשוד בעבירה לבין המדווח כדי למנוע אלימות נוספת, עוד בטרם התבררו כל הפרטים. במקרה של תלונה על אלימות במשפחה המשמעות היא הרחקה מהבית ומהילדים, כלומר פגיעה חמורה בחשוד לפני שמוכיחים את אשמתו, ולעתים קרובות עוד לפני שמוצאים ראיות כלשהן שתומכות בחשדות נגדו מלבד התלונה עצמה. מלבד זאת, אלימות במשפחה מתרחשת ככלל בבית פנימה, ללא נוכחות של עדים בלתי תלויים, מה שמקשה על חקירת התלונה או על דחייתה בהיעדר ראיות חותכות לכאן או לכאן. לכך יש להוסיף את השפעתם של שינויים שנעשו בהנחייה 2.5 של פרקליטות המדינה²⁰, בעקבותיהם הפרקליטות והמשטרה נמנעות מחקירה פלילית ומהעמדה לדין במקרים של תלונות שווא על אלימות במשפחה²¹. יש להביא בחשבון גם את ההשלכות האפשריות של תלונה כזאת על תהליכי גירושים ובפרט על ניסיון של החשוד באלימות במשפחה לזכות במעמד הורי ובזמני שהות עם הילדים.

במצב שנוצר, הגשת תלונת שווא על אלימות במשפחה פוגעת באופן חמור ומיידי בחשוד, קיים קושי להפריכה וגם אם ייקבע שהתלונה שקרית ויהיה חשד סביר שהוגשה בכוונת זדון - כמעט בוודאות המתלונן לא ייחקר. אנו מאמינים שמצב עניינים זה מחייב את הרשויות להיערך לאפשרות של הגשת תלונת שווא ודורש קביעת נהלים מתאימים.

¹⁹ מעמד הורי שווה פירושו זכות שווה בפני החוק לקבל החלטות הנוגעות לחיי הילד. מעמד שווה אינו גורר בהכרח הוצאה שווה על תמיכה כלכלית בילד או זמני שהות שווים ולהפך - זמני שהות שונים או הוצאה שונה לא יגררו פגיעה במעמד ההורי השווה.

²⁰ הנחייה זו עוסקת במדיניות פתיחת חקירה והעמדה לדין של מי שמסר עדות כוזבת או סותרת.

²¹ למעשה, שינויים אלה לא חייבו זאת מפורשות אך זו המדיניות שהתקבלה. פירוט יבוא בסעיף "היערכות לטיפול בתלונות שווא".

היערכות לטיפול בתלונות שווא

כמעט בלתי אפשרי לדעת מהם היקפי תופעת תלונות השווא על אלימות במשפחה. מראש קשה לאסוף נתונים מהימנים, והפוליטיזציה של התחום מביאה לפרסום תוצאות בלתי מהימנות שהושגו בשיטות מחקר מפוקפקות. אין לנו עניין לעסוק בוויכוח על ממדי התופעה - הפגיעה שנגרמת לחשודים עקב תלונות שווא כאלה היא חמורה מספיק כדי שנתייחס לכל מקרה ומקרה בתשומת לב ראויה.

הנחיה 2.5 של פרקליטות המדינה, העוסקת במדיניות פתיחת חקירה והעמדה לדין של מוסרי עדות כוזבת או סותרת, שונתה על מנת לעודד נפגעי אלימות במשפחה להתלונן במשטרה²². מקריאה של הסעיפים כלשונם ניתן להסיק שמטרתם להגן על מתלוננים שהגישו תלונות מוצדקות ואז חזרו בהם²³, אך הפרשנות שהתקבלה בפרקליטות היא שאין לחקור חשד לתלונות שווא כלל. שינויים שנוספו כתגובה לפרשנות זאת והמליצו על חקירה פלילית של תלונות שווא שנועדו לפגוע בחשוד, לא השפיעו מספיק על התנהלות המשטרה והפרקליטות בפועל.

לא ניתן לתקן עוול בגרימת עוול אחר. השאיפה להגן על קרבנות אלימות במשפחה ולעודדם להתלונן במשטרה לא יכולה לבוא על חשבונם של הנפגעים מתלונות שווא. למי שנפגע מתלונת שווא נגרם נזק חמור והוא ראוי להגנת המדינה כמו כל אזרח אחר. מלבד זאת, יש להתייחס בחומרה לכל ניסיון לרתום את מוסדות המדינה לפגיעה באדם חף מפשע. רשויות המדינה, והמשטרה בפרט, חייבות לפעול נגד מגישי תלונות השווא הזדוניות.

מכיוון שהמשטרה והפרקליטות מתעקשת להסתתר מאחורי פרשנות מרחיבה של השינויים שנעשו בהנחיית הפרקליטות 2.5 ולהתעלם מתיקונים שנוספו אליה לאחר מכן שבאו לדחות פרשנות זו, **יש לבטל שינויים אלה בהנחיה 2.5 של פרקליטות המדינה** ולהוציא הנחיה ברורה בנושא לפרקליטות ולמשטרה, לפיה חשד מבוסס לתלונת שווא יהיה עילה לפתיחת חקירה פלילית.

כמו כן, **יש לגבש נהלים חדשים עבור המשטרה בנושא תלונות שווא.** הנהלים יכללו, בין היתר, שיטות לאבחון מהיר ככל האפשר של תלונות כוזבות, הגדרה של רמת החשד שמצריכה פתיחה בחקירה והגדרה של היקף הראיות הנדרש כדי להמליץ על הגשת כתב אישום.

המשטרה והפרקליטות יעברו הדרכה להטמעת השינוי. בנוסף, המשטרה תעבור רענון של הנהלים הנוגעים לעבירות אלימות במשפחה²⁴.

אימוץ עקרונות האחריות ההורית המשותפת

אנו מאמינים כי פרט למקרים קיצוניים, טובת הילד מחייבת את נוכחותם ואת השפעתם של שני ההורים בחייו, כאשר יש להם מעמד הורי שווה והם נושאים באחריות הורית משותפת על גידולו. דעה זו מבוססת היטב, נתמכת על ידי ממצאי ועדת שניט ומשתקפת בהמלצותיה. לפיכך, **זהות תפעל לאימוץ המלצות ועדת שניט בנוגע לאחריות הורית משותפת.**

בין היתר, **מפלגת זהות תפעל לביטול חזקת הגיל הרך** בהתאם להמלצות ועדת שניט ובהתאם לממצאים האמפיריים הקובעים כי היא אינה הולמת את טובת הילד. בכך, תצטרף ישראל לשאר המדינות המתקדמות, שכולן ביטלו אותה זה מכבר.

כמו כן, **תיבחן האפשרות להחיל המלצות אלה באופן רטרואקטיבי**, מתוך התחשבות בטובת הילד.

²² עבירות אלימות במשפחה נחשבות לעבירות שכמעט אינן מזווחות, אם כי גם ממדי אי-הדיווח מוטלים בספק.

²³ כך לפחות היה בנוסח המקורי של השינויים.

²⁴ בהדגשת האיסור על נוכחות מי שאינו חוקר או נחקר בהדרי החקירות של מחלקת אלמ"ב במשטרה.

גובה התמיכה הכלכלית בילד

על פי החוק הנוכחי, נטל התמיכה הכלכלית בילדים²⁵ נופל כמעט כולו על האב²⁶ ואינו מתחשב די הצורך בזמני שהות הילדים אצל האב או במצבה הכלכלי של האם. חוק זה אינו שוויוני ואינו רלוונטי למציאות של ימינו או לתפיסת האחריות ההורית המשותפת.

בנוסף, גובה התמיכה הכלכלית אינו מחושב רק לפי הכנסתו בפועל של האב, אלא גם לפי "פוטנציאל ההשתכרות" שלו, שנקבע לפי ראות עיניו של השופט ועלול להיות נעדר כל אחיזה במציאות. למעשה, אין שום דרך לחשב מראש את גובה התמיכה הכלכלית שיוטל על האב לספק לילדיו, ולשופט בבית המשפט לענייני משפחה יש שיקול דעת רחב מאוד בקביעתו.

נושא זה נחקר על ידי ועדת שיפמן, שהמליצה על אימוץ נוסחה ברורה, שקופה ושוויונית שתתחשב בהכנסותיהם בפועל של שני ההורים ובזמני שהות הילדים אצלם. **אנו נפעל לאימוץ מלא של מסקנות ועדת שיפמן.** תיבחן האפשרות להחיל מסקנות אלה **באופן רטרואקטיבי**, מתוך תפיסה לפיה התמיכה הכלכלית בילד נעשית לפי דרישת המדינה²⁷ ולכן יש למדינה זכות לקבוע הסדרים חדשים.

מדובר בבשורה של ממש עבור האבות, שלא יוטל עליהם תשלום שאינם יכולים לעמוד בו, אשר עלול להביאם לפת לחם, ואף להפוך אותם לעבריינים בעל כרחם²⁸. אנו מאמינים שהשוויון היחסי בנטל כלכלת הילד יועיל גם לילדים ובסופו של דבר גם לאמהות, משום שהוא יפחית משמעותית את רגשות התסכול והיאוש בקרב האבות, ויבטל את אחד הגורמים המשמעותיים לחיכוכים בין ההורים, מה שיקל עליהם לשתף פעולה בגידול הילדים. אנו מאמינים שרובם של ההורים יקפידו על תשלומי התמיכה הכלכלית בילדים בלא שום התנגדות או רגשות תסכול, כאשר גובה התשלומים ייקבע באופן שוויוני ההולם את הכנסותיהם.

הסדרת וביקורת עבודת העובדים הסוציאליים

כיום, בית המשפט יכול להטיל על עובדים סוציאליים (עו"ס) לענייני סדרי דין לערוך תסקיר, שמטרתו לסייע לשופט בחלוקת זמני שהות בין ההורים ובקביעת המעמד ההורי שלהם. לעתים קרובות, השופט מאמץ את ההמלצות המפורטות בתסקיר במלואן. לפי ממצאי ועדת סילמן, חלה עלייה חדה בכמות הפניות של בתי המשפט לעו"ס לענייני סדרי דין.

לפי ממצאי ועדת סלונים-נבו, ישנם מקרים של אי הקפדה על תקנות העבודה הסוציאלית בעת הכנת התסקיר ואין תבנית אחידה וברורה לכתיבת התסקיר. כתוצאה מכך, לא תמיד ברור על מה מתבססת הטענות והמסקנות המופיעות בתסקיר ואין בו הפרדה ברורה בין עובדות ובין דעות.

אין גוף מפקח חיצוני שניתן להגיש לו תלונה על אופן הכנת התסקיר או על התנהלות העו"ס. התלונות מגיעות לשולחן של העו"ס המחוזית או הארצית, שלעתים קרובות השתתפו בעצמן בתהליך הכנת התסקיר. מטבע הדברים, רוב התלונות נדחות. אין אפשרות של ממש לערער על מסקנות התסקיר לפני שהוא מגיע לידי השופט, שכאמור צפוי לאמץ את המסקנות במלואן.

²⁵ הידועה בתור דמי מזונות ילדים.

²⁶ הדבר נכון עבור משפחות יהודיות והנימוק לכך הוא דין תורה.

²⁷ המדינה קבעה את גובה התמיכה הכלכלית הנדרשת בילדים כחלק מתפקידה כפותרת המחלוקות. התמיכה הכלכלית אינה פיצוי לטובת הילד אלא ביטוי לחובה שהמדינה מטילה על ההורים לדאוג לצרכיו החומריים של הילד, לפי הבנתה של צרכים אלה. כאשר ההבנה תשתנה, גם דרישות המדינה צריכות להשתנות בהתאם.

²⁸ בהתחשב בכך שאי תשלום מזונות ילדים נחשב לעבירה.

צורת ההתנהלות הזו נותנת לעו"ס לענייני סדרי דין כוח רב וחופש פעולה כמעט בלתי מוגבל, ללא שום פיקוח או בקרה. מדובר בצורת התנהלות שאינה הולמת גוף ציבורי במדינת חירות, במיוחד כשהוא עוסק בנושא רגיש ומהותי כל כך.

זהות תפעל להקמת גוף ביקורת חיצוני ובלתי תלוי, שיהיה אחראי על בדיקת התלונות על מערך העו"ס ועובדיו ויוכל להפעיל נגדן סנקציות מקצועיות.

זהות תפעל להקמת ועדת ערר שניתן יהיה להגיש לה ערעורים על מסקנות התסקירים בטרם יעברו לבית המשפט לענייני משפחה. בוועדת הערר ישבו גם אנשי מקצוע חיצוניים ונציגי ציבור בלתי תלוי, בהתאם להמלצת דו"ח סלונים-נבו.

זהות תפעל ליצירת נהלים ברורים ותבנית אחידה ומחייבת להכנת התסקיר. הנהלים יכתיבו במדויק את החקירות שצריך יהיה לבצע במסגרת התסקיר ואת המידע שהעו"ס יחויבו למסור להורים בטרם תחל כתיבת התסקיר. התבנית תחייב להפריד בין העובדות ובין הדעות והמסקנות בתסקיר. התבנית תדרוש ציון מקורות עבור העובדות והסבר על תהליך הסקת המסקנות.

זהות תפעל להגבלת האפשרות של בית המשפט לפנות לעו"ס לענייני סדרי דין לצורך הכנת תסקיר, בהתאם למסקנות ועדת סילמן.

בחינה יסודית של בתי המשפט לענייני משפחה

אימוץ עקרון האחראיות ההורית המשותפת ואימוץ הנוסחה שהומלצה על ידי ועדת שיפמן לחישוב גובה תשלומי התמיכה הכלכלית בילדים לא ייתן שיקול דעת רחב מדי לבית המשפט לענייני משפחה בכל הנוגע לסמכות הורית ולתשלומי התמיכה הכלכלית בילדים, פרט למקרים קיצוניים.

בתחומים האחרים, יש לשאוף לקביעת קווים מנחים ברורים, הוגנים ושוויוניים. בפסקי דין הנוגעים לילדים, יש לשמור על טובת הילד מבלי לפגוע בזכויותיהם של הוריו.

זהות תתמוך בבחינה מחדש של מדיניות בתי המשפט לענייני משפחה, של החוקים הנוגעים להם, של אופן עבודתם ושל סמכויותיהם בידי ועדת משפטים מומחים מאוונת. הועדה תבחן את הצורך בסמכויות בית המשפט לענייני משפחה שאינן קשורות לענייני משפחה מובהקים כגון גידול הילדים והרכוש המשותף. כמו כן, הועדה תבחן את הקווים המנחים את בית המשפט לענייני משפחה במתן פסקי דין ואת התאמתם לעקרונות מפתח כגון שוויון בפני החוק, חירות הפרט והבנה עדכנית של צרכי הילד וטובתו.

הועדה תוודא ששיקול הדעת שניתן לשופטים אינו רחב מדי ואינו מאפשר פרשנויות מרחיבות של החוק והפעלת "אקטיביזם שיפוטי". היא תוודא גם כי פסקי הדין של בתי המשפט לענייני משפחה מתבססים בעיקר על העובדות בשטח ועל חוות דעת של מומחים נייטרלים, ואינם נסמכים על הערכות תאורטיות ועל הנחות חסרות בסיס ממשי.

כמו כן, הועדה תגבש המלצות למניעת התארכות הדיונים הגורמת לעינני דין.

הביטוח הלאומי ומערכת הרווחה

המוסד לביטוח לאומי, למרות שמו, אינו מתנהל כמוסד ביטוח כלל אלא כ"רשת ביטחון כלכלית"²⁹ לתושבי ישראל, כלומר כמערכת רווחה. נכון להיום, לאחר הרחבה הדרגתית של סמכויות והגדלת תקציבו בהתאם³⁰, המוסד לביטוח הלאומי הוא המכשיר העיקרי למימוש מדיניות הסעד של ממשלת ישראל.

בשונה ממערכות סעד טיפוסיות, המסייעות רק לנזקים ביותר, הביטוח הלאומי שם לעצמו למטרה לספק ביטחון כלכלי לכלל האוכלוסייה - גם לתושבים שאינם מעוניינים בשירותיו, המסוגלים לממן לעצמם "רשת ביטחון כלכלית" כזו. קשה לראות הצדקה לכך, כאשר שביעות הרצון מהביטוח הלאומי נמוכה משביעות הרצון הממוצעת מחברות הביטוח, וכאשר אזרחים רבים רוכשים לעצמם ביטוחים משלימים נוספים.

בין מגוון השירותים המסופקים על ידי הביטוח הלאומי, ניתן למצוא שירותים רבים המוצעים בשוק הפרטי בתנאים תחרותיים. כך למשל, המוסד לביטוח לאומי מספק ביטוח סיעודי וביטוחים מפני אבדן כושר עבודה - כלומר שירותי ביטוח בסיסיים, מהסוג שניתן לרכוש כמעט בכל חברת ביטוח. דוגמה נוספת היא קצבת הזקנה. בעבור רוב המבוטחים מדובר פשוט בביטוח פנסיוני נוסף, הדומה לביטוח הפנסיוני שכל עובד מחויב לרכוש גם כך.

למרות שהמוסד לביטוח לאומי גובה כספים באופן ישיר, אין לו אוטונומיה כלכלית אמיתית והוא נשאר תלוי בתכתיבי המדינה ובתקציביה. המדינה היא זו שמכתיבה את גובה התשלומים לביטוח הלאומי ואת גובה הקצבאות, בלי מנגנון שמחייב התאמת ההכנסות להוצאות. המוסד לביטוח הלאומי צובר גירעונות המבטיחים שבסופו של דבר הוא יקרוס³¹. ברור לכל שכאשר זה יקרה, המדינה תצטרך לכסות את הגירעון מתקציבה, למרות שאינה ערוכה לכך.

קריסתן הצפויה של מערכות הרווחה אינה ייחודית לישראל, אלא היא בעיה מוכרת ונפוצה בעולם המערבי. עם זאת, הגורם המשמעותי למשבר הרווחה בעולם המערבי הוא הצניחה בשיעורי ילודה, הגורמת לכך שאחוז הקשישים הנתמכים באוכלוסייה הולך וגדל, בעוד שאחוז הצעירים המשתתפים בכוח העבודה ומסוגלים לממן את התמיכה הזו הולך וקטן. גורם משמעותי זה אינו משפיע על ישראל, שהיא בעלת שיעור הילודה הגבוה ביותר מבין המדינות המפותחות. מכאן, שישנן סיבות אחרות למשבר הרווחה העתידי בישראל: חוסר אחריות תקציבי, חוסר יעילות, ניהול לקוי, תשלומים בלתי מוצדקים או שילוב של כמה מהגורמים האלה.

בסיכומו של דבר, המוסד לביטוח הלאומי הוא מנגנון מסורבל ובלתי יעיל, שרכיבים מתפקידיו אינם נחוצים כלל. ההסתמכות הכפויה של תושבי ישראל על המוסד הזה עולה להם כסף רב ומעניקה לעתים קרובות מדי תמורה לא ראויה. חמור מכך, עם קריסתו הצפויה של המוסד לביטוח לאומי תיעלם באחת "רשת הביטחון הכלכלית" של מיליוני אזרחים ישראלים, אשר שילמו את דמי הביטוח כל חייהם אך ימצאו את עצמם עומדים מול שוקת שבורה דווקא בשעותיהם הקשות ביותר.

²⁹ כך המוסד עצמו מגדיר את תפקידו.

³⁰ הכנסות הביטוח הלאומי הן כ-5% מהתמ"ג.

³¹ לא רק מומחים לכלכלה מזהירים מפני קריסת הביטוח הלאומי. המוסד לביטוח לאומי עצמו מתריע על קופתו המתרוקנת וקריסתו המובטחת. נכון ל-2018, התחזית הרשמית של משרד הרווחה הינה שקריסתו הצפויה של הביטוח הלאומי תקרה ב-2037. שחר א' (2018, 29 ביולי). משרד הרווחה: הביטוח הלאומי יכנס לגירעון כבר ב-2022 - שנתיים לפני הצפי; יפשוט רגל ב-2037. כלכליסט. (קישור בסוף השער)

מפלגת זהות מציעה תכנית לצמצום שקול של תחומי האחריות של המוסד לביטוח לאומי, העושה שימוש במנגנון היעיל והתחרותי של השוק החופשי. תכנית זו היא הצעד הראשון וההכרחי בשיקום מערכת הרווחה הישראלית ובהסרת הסיכון החמור לעתידם הכלכלי של תושבי ישראל.

צמצום סמכויות הביטוח הלאומי

חלק גדול מתפקידו של המוסד לביטוח הלאומי הוא להעניק מעין ביטוח בסיסי אחד לתושבי ישראל. **אין לכך כל הצדקה במדינת חירות.** אמנם ביטוח בסיסי כזה הוא מוצר חיוני, אך זהו מוצר אשר השוק הפרטי מסוגל לספק בעצמו. למעשה, חברות ביטוח פרטיות עושות זאת בהצלחה וביעילות כבר היום. כפי שהמדינה אינה צריכה לאפות לחם בשביל שיהיה לחם על המדפים, כך היא אינה צריכה לספק בעצמה מוצרי ביטוח בכדי שיהיו זמינים לציבור הישראלי.

יעילותן של חברות פרטיות ואיכות השירות שהן מעניקות הוכחו לא פעם כעדיפות על אלו של חברות בבעלות ממשלתית. עלינו לנצל את יכולתנו להסתמך עליהן בכדי לצמצם את המנגנון המורכב והבזבזני של המוסד לביטוח לאומי.

זהות תצמצם בהדרגה את שירותי הביטוח של המדינה. ביטוח מפני אבדן כושר עבודה, ביטוח סיעודי וביטוח מפני נכות הם ביטוחים הקיימים בשוק הפרטי. המדינה תפסיק בהדרגה להעניק שירותים אלה ותפנה את התושבים לרכוש אותם באופן פרטי. בשלב מאוחר יותר תישקל הפסקת ההענקה של שירותי ביטוח נוספים, בהתאם ליכולתן של חברות פרטיות לספקם. הצורך לספק כל שירות כזה ייבחן לגופו. **עם צמצום שירותי הביטוח הלאומי, יבוא צמצום משמעותי בדמי הביטוח.**

התושבים יחויבו לרכוש לעצמם ביטוח. כל תושב ישראלי יחויב לדאוג לעצמו לכיסוי ביטוחי מינימלי, במקום הביטוח שהמדינה סיפקה לו עד כה בכפייה. מעסיקים יחויבו בביטוח עובדיהם מפני תאונות עבודה. מכיוון שכל תושב וכל מעסיק יוכלו לבחור לעצמם את חברת הביטוח המועדפת עליהם, חברות הביטוח הפרטיות יתחרו על הלקוחות ויצטרפו להציע להם שירות טוב ותעריפים משתלמים. כאשר חברות הביטוח יוכחו שבכוונת המדינה להפסיק להעניק שירותי ביטוח הזמינים בשוק החופשי, יהיה להן תמריץ לפתח שירותי ביטוח חדשים שיוכלו להחליף את השירותים הקיימים שהמדינה מעניקה.

מי שזכאי לקצבה ימשיך לקבל אותה. המדינה, כמו כל גורם מבטח אחר, לא תוכל להתנער מתביעותיהם הכספיות של מבוטחיה. כל תושב ישראל שהיה זכאי לקצבת ביטוח לאומי לפני צמצום שירותי הביטוח³², ימשיך לקבל את הקצבה, וימשיך להיות מבוטח על ידי המדינה, כשם שהיה מבוטח לפני צמצום שירותי הביטוח.

בסופו של דבר, המטרה היא ליצור מצב שבו כל השירותים שהביטוח הלאומי מספק היום, פרט לשירותי רווחה וסיוע לנזקקים, יירכשו בשוק הפרטי.

חדשנות ויעילות במערכת הרווחה

לפי התכנית של זהות, המדינה תמשיך להיות אחראית על הרווחה, אך אין זה אומר שמערכת הרווחה תמשיך לעבוד בלא שינוי. כישלונן של תכניות הרווחה בעולם המערבי הביאה מדינות רבות לחשוב מחדש על מדיניות הרווחה שלהן ולבחון מודלים חלופיים של סיוע לנזקקים.

³² הכוונה גם לכל מי שנפגע בזמן שהביטוח חל ותביעתו טרם התקבלה בזמן ששירותי הביטוח הופסקו, אך נמצאה מוצדקת לאחר מכן.

זהות תהיה קשובה להתפתחויות בתחום הרווחה ותעקוב אחרי רעיונות חדשניים ואחרי יישומם של מודלים חלופיים של רווחה בכל רחבי העולם. זהות תבחן את ישימותם של רעיונות אלה במדינת ישראל ותתמקד בנושאים הבאים:

- **מניעת הונאה ברווחה.** נבחן שיטות שמצמצמות קבלת הטבות לא מוצדקות ממערכת הרווחה, בתנאי שאינן מקשות שלא לצורך על נזקקים אמיתיים ומונעות מהם לקבל סיוע.
- **מיצוי כושר השתכרות והימנעות מ'מלכודת רווחה'.** 'מלכודת רווחה' היא מצב שבו תכנית הרווחה יוצרת תמריץ כלכלי לנתמכי סעד להמשיך להיות תלויים ברווחה ולא למצות את פוטנציאל ההשתכרות שלהם. הדבר פוגע במשק ומכביד על תקציב המדינה וחמור מכך - הוא פוגע בנתמכים עצמם. גם היום בישראל ישנם מצבים בהם תוספת הכנסה למקבלי קצבאות גורמת לאבדן זכאותם לקצבה. כך נוצר מצב שבו עדיף לנתמכים לא לנסות ולהגדיל את הכנסתם ולהמשיך להיות תלויים בקצבה במקום זאת. אנו נבחן שיטות שנמנעות מתמריצים מזיקים כאלה ואינן מענישות נתמכי סעד על מיצוי כושר ההשתכרות שלהם.
- **מערכות רווחה חלופיות.** נבחן שיטות בהן מערכות רווחה חלופיות - עירוניות, קהילתיות³³ ואחרות - יכולות למלא חלק מתפקידיה של מערכת הרווחה הארצית וקיימות במקביל אליה. מערכות רווחה חלופיות נותנות חופש בחירה מסוים לתושבים, שיכולים לבחור מביניהן את המערכת המוצלחת ביותר או המתאימה ביותר לצרכיהם. מערכות רווחה כאלה נוטות לשרת ציבור קטן יותר, מה שמאפשר להן היכרות טובה יותר עם הנזקקים לסיוע. כמו כן, מערכות רווחה וקרנות סיוע הדדי מקומיות מאפשרות לבני אותה קהילה או עיר לתמוך אלה באלה ובכך מסייעות לגיבוש ולמימוש הזהות הקהילתית.

³³ כגון מודל הגמ"חים הממומש במלואו בחברה החרדית, וממלא את התפקיד בהצלחה לא מבוטלת.

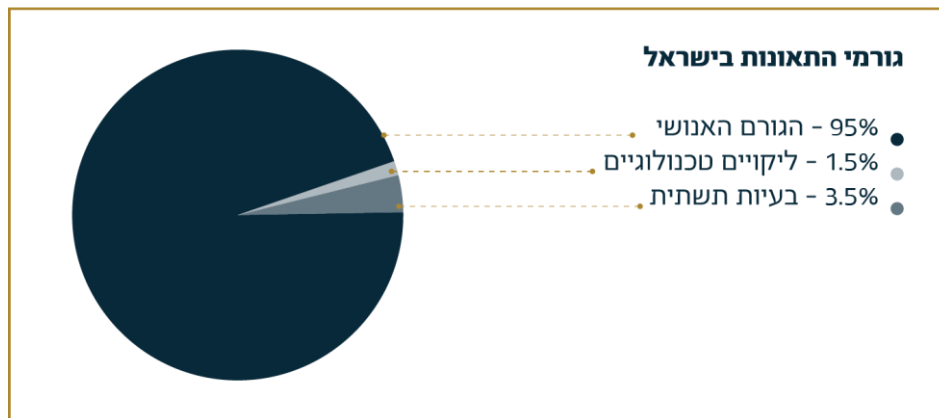
המלחמה בתאונות הדרכים

השבת מימד האחריות לנהגי ישראל

זהות תתמודד עם שורש הבעיה של תאונות הדרכים, על יסוד העיקרון היהודי של 'רוצה בשגגה', לפיו האדם אחראי לתוצאות מעשיו ולא רק לכוונותיו. המטרה היא לשמור על מלוא הכיסוי הביטוחי ההולם לנפגעים, ועם זאת, להחזיר את האחריות המלאה לנהגים וליצור בישראל תרבות נהיגה אחרת.

אנו מאמינים שאימוץ העיקרון המובא כאן, והשבת מימד האחריות האישית לכבישי ישראל, יציל ממוות ומנכות קשה אחוז ניכר ממאות ההרוגים ואלפי הפצועים בכל שנה.

בשנת 2005 הוגש דו"ח ועדת שיינין לשר התחבורה. בדו"ח נכתב שמחקרים אירופיים עולה שיותר מ-80% מתאונות הדרכים נגרמות בשל 'הגורם האנושי'³⁴. כלומר, נהג שאינו עומד בדרישות כמו נהיגה ערנית, הבנת תנאי הדרך, וציית לחוקי התנועה. במחקר של משרד התחבורה האמריקאי מ-2015 נקבע ש-94% מתאונות הדרכים נגרמות בגלל הנהגים³⁵.

בשנת 2004 התפרסם מחקר שערך מכון מתת עבור משרד התחבורה. תוצאות המחקר הראו כי בשנים 2000-2002 הסתכמה העלות הממוצעת של נזקי תאונות הדרכים ב-12.6 מיליארד ש"ח בשנה, שהם כ-2.5% מהתמ"ג. אם מחשבים נתון זה ביחס למספר התושבים בישראל, העלות מסתכמת ב-1,880 ש"ח בשנה לכל תושב, זהו בערך הסכום שכל נהג משלם עבור ביטוח החובה שלו.

בשיטה הנהוגה כיום, הנהג לא חש שעליו מוטלת האחריות למניעת תאונות הדרכים. המערכת, קרי המדינה, המשטרה ובתי המשפט – הם האחראים לנעשה בכבישים. הם קובעים את החוקים, הם המתריעים, הם המחנכים, והם המענישים. לעומת זאת "תפקידו" של הנהג הוא לנהוג על פי החוק ו/או להשתדל ששוטר לא יתפוס אותו. הוא לא חש באחריות כלשהי מפני שהוא לא מתמודד ישירות עם תוצאות מעשיו. יכול אדם לפגוע בהולך רגל, ולא ייווצר כל מגע, במישור הכלכלי או הרגשי, בינו לבין האדם הנפגע. ביטוח החובה משלם אוטומטית לנפגע, ואילו מערכת המשפט אולי תעניש את הפוגע על רשלנות.

³⁴ "נהוג לייחס לגורמי הרכב, הדרך והסביבה את מקצת הסיבות לתאונות הדרכים, בעוד שהגורם האנושי נושא ביותר מ-80% מהסיבות" - דו"ח שיינין, סעיף 2.1.

³⁵ Critical Reasons (פברואר 2015), National Center for Statistics and Analysis (NCSA) Motor Vehicle Crashes Investigated in the National Motor Vehicle Crash Causation Survey (קישור בסוף השער).

הנהג הישראלי רואה סביבו 'עונשים' – לא אנשים. במציאות כזאת לא ניתן לצמצם את מספרן של תאונות הדרכים.

רפורמה בביטוח החובה

המלחמה בתאונות הדרכים צריכה להתחיל בכינון מחדש של יחס של אחריות כלכלית ישירה בין אדם למעשיו. הצעד הראשון בבניית יחס זה הוא רפורמה מהפכנית במבנה פוליסת ביטוח החובה. כאשר אדם הגורם לתאונה חשוף לתביעת נזיקין מצד הנפגע - הזהירות בדרכים איננה עוד מחויבות של האדם כלפי המחוקק, אלא אחריות שלו למעשיו שלו.

בכדי להתחיל ולהשיב את מימד האחריות לנהגי ישראל, הגדרנו בהתייעצות עם מומחי משרד התחבורה 7 עברות שיסודן בריונות מודעת בכבישים. בעברות אלו³⁶ – ייענש העבריין שייתפס על פי העונשים הקבועים בחוק.

אם בשל ביצוע העברה ייפגע גם צד שלישי, תפצה חברת הביטוח את הנפגע כפי שהדבר נעשה כיום, אולם לאחר מכן תוכל חברת הביטוח לתבוע את הנהג הפוגע על מלוא הסכום ששילמה לנפגע.

עם פרסום דבר הנהגים הראשונים שמתוך נהיגה בריונית פגעו בבני אדם ונאלצו לשלם בשארית חייהם את כל מלוא סכום הנזק שגרמו, צפויה תרבות הנהיגה בישראל להשתנות במהירות. חיים רבים יינצלו – כמו גם הון עתק המעיק כיום על תקציב המדינה.

הצעת החקיקה

להלן מובאים דברי ההסבר להצעת חוק פ/19/1236 - התשע"ג – 2013 שהוגשה על ידי ח"כ פייגלין:

" מטרת התיקון המוצע היא להשיב לנהגים בכבישי ישראל את מימד האחריות האישית. על פי כל ההערכות, הגורם המרכזי לתאונות הדרכים (למעלה מ-80% מהמקרים) הוא הגורם האנושי, אשר ניתן ליחסו גם לתרבות הנהיגה.

התיקון המוצע מבקש להתמודד עם היסוד העמוק ביותר, היוצר את תרבות הנהיגה השלילית בישראל – יסוד האחריות. מסקר שערך מכון 'גאוקרטוגרפיה' עבור המגזין 'מחל', התברר שככל שאוכלוסיית הנהגים צעירה יותר ונוטה יותר לנהיגה חסרת אחריות, כך חשוב לה יותר הכיסוי הביטוחי. משמעות הדבר היא שהחשש מההשלכות הכלכליות מטריד נהגים צעירים יותר מהאחריות לזולת. התיקון נועד להבהיר לנהגים, ובמיוחד לצעירים שבהם, כי אם ינהגו בצורה מסוכנת, הם עשויים לפגוע בכני אדם, בהולכי רגל ובנהגים אחרים, ובמידה ויעשו כן, הם יהיו האחראים הישירים למעשיהם.

לפיכך, הצעת החוק קובעת כי במקרים שבהם נפגע אדם עקב נהיגה מסוכנת במיוחד, הנהג הפוגע לא יזכה בכיסוי ביטוחי וחברת הביטוח תתבע את הוצאותיה מן הנהג הפוגע לאחר שתפצה את הנפגע.

יודגש, כי התיקון המוצע אינו מחליף את העונש המוטל בעקבות ביצוע העבירה, אלא מטיל את האחריות הכספית על הפוגע כלפי הנפגע, וזאת כדי לעודד נהיגה באחריות בכבישי הארץ."

לאחר דיונים עם גורמי מקצוע, לרבות הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים, התיקון המוצע נועד להוסיף לרשימת המקרים שבשלהם אין הנהג הפוגע זכאי לכיסוי ביטוחי, את המצבים שבהם עבר הנהג אחת מן העבירות החמורות הללו:

³⁶ הכוללות בין היתר – עקיפה על פס לבן, כניסה לצומת שבו הרמזור האדום כבר דולק למעלה משניה, נהיגה בשכרות כבדה ועוד עברות מסכנות-חיי-אחרים במובהק.

מצע זהות

- נהיגה בשכרות כשריכוז האלכוהול בגוף הנהג עולה על פי שניים מהמותר.
- הפקרה אחרי פגיעה.
- נהיגה במהירות 50 קילומטרים לשעה מעל המהירות המותרת בכביש בינעירוני ו-40 קילומטרים לשעה מעל המהירות המותרת בכביש עירוני.
- חציית קו הפרדה רצוף.
- אי-עצירה לפני מפגש מסילת ברזל.
- הובלת מטען, כשהמטען חורג ביותר מ-40% מהמשקל המותר".

בריאות הציבור

רקע – מערכת חולה

מן המפורסמות הוא שמערכת הבריאות בישראל היא מערכת ציבורית. בשיח התקשורתי מערכת הבריאות בארץ נתפסת כאחת ממערכות הבריאות הציבוריות הטובות בעולם. אולם, למרבה הצער, אנשי מקצוע יודעים שהדבר רחוק מהמציאות, מלבד העובדה שרמת הרופאים והצוות הרפואי בארץ היא אכן מהגבוהות בעולם.

מנתוני המחלקה הכלכלית במשרד הבריאות עולה שבשנת 2011³⁷, כ-40% מסך ההוצאה הלאומית לבריאות הגיעה ממקורות פרטיים. אם ניקח בחשבון הוצאות פרטיות לא רשמיות, כגון תשלום לא מדווח לרופאים ומרפאים, והוצאות שנעשות בבתי חולים מחוץ לישראל, **הרי שלפחות מחצית מההוצאה הלאומית על בריאות מקורה בהוצאה פרטית**. משמע שהשוק מצביע ברגליים, ובעוד אנו מדברים על הרצוי, המצוי הוא שהאזרחים הפריטו כבר את מחצית המערכת.

ההפרטה הזו היא כורח המציאות, הן בגלל זמני ההמתנה הממושכים לביצוע בדיקות, טיפולים וניתוחים, והן בשל מחסור במיטות אשפוז ובשל הפתרונות המאולתרים למחסור זה. ההפרטה היא גם תוצאה של מציאות בה רופאים מצוינים ומוכשרים רבים עובדים עבור מערכת הבריאות הציבורית בשכר נמוך מאוד ובתנאי עבודה קשים, שאינם הולמים את כישוריהם ואת הביקוש להם בארץ ובעולם.

אלא, שההפרטה הזו נעשית בניגוד למדיניות של ממשלות ישראל לדורותיהן, ותוך כדי התגברות על המכשולים שהן מערימות. בפועל, תקציב הבריאות הממשלתי עומד על פחות מ-30 מיליארדי שקלים, וההוצאה הפרטית על בריאות היא לכל הפחות כפולה מכך³⁸.

מטרתנו בתחום הבריאות

הדרך של זהות לעיצוב מערכת בריאות טובה יותר דומה לדרכנו בחינוך ובתחומים אחרים. נקודת המוצא היא שמירת סף שירותי הבריאות הניתנים כיום. ומכאן מתן אפשרות שקופה, יעילה וחופשית לרכוש שירותי בריאות פרטיים במגוון איכויות ומחירים.

מערכת בריאות מתפקדת, בדומה למערכת כלכלית תקינה, היא תשתית בסיסית לקיום חברה משגשגת, וזהות סבורה כי גם בתחום הבריאות יש לאדם זכות בלעדית לקבוע בעצמו את סולם העדיפויות שלו. יש מי שיעדיף לקבל טיפול רפואי בסיסי בעלות נמוכה, ויש מי שיעדיף לשלם סכומי עתק כדי לקבל טיפול ברמה גבוהה יותר. אנו מאמינים שיש לכבד את הבחירות של בני האדם ולא להכתיב להם החלטות של מנגנון ממשלתי.

מדיניות זהות בתחום הבריאות

המדיניות של זהות מתבססת על מחויבות לשמור על הרמה הנוכחית של שירותי הבריאות, תוך כדי מתן אפשרות למי שמעוניין בכך להשקיע בתחום הבריאות, לשפר אותו ולייעל אותו. פתיחת שוק הבריאות

³⁷ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2012, 13 באוגוסט). בשנת 2011: ההוצאה הלאומית לבריאות-7.7% מהתמ"ג. (קישור בסוף השער)

³⁸ במסמך הנ"ל שפרסמה הלמ"ס ברור כי בשנת 2011 רק 35% מההוצאה הלאומית לבריאות מומנו מתקציב המדינה, בעוד ש-65% האחוזים הנתרים מתחלקים בין מיסי בריאות, מימון פרטי ומעט מתרומות מחו"ל.

לתחרות תמשוך לישראל גם יזמים ומשקיעים מהעולם ותיצור מקומות עבודה חדשים ומתגמלים שיתמרצו רופאים ובעלי מקצוע יהודים מתחום הרפואה לעלות לישראל ולהשתקע בה.

הרפורמה של זהות בבריאות תותיר בשלב זה את קופות החולים במבנה הנוכחי שלהן ולא תשנה את תשלומי דמי ביטוח הבריאות. הרפורמה המוצעת מתמקדת בעיקרה בבתי החולים.

במסגרת הרפורמה, בתי החולים יופרטו בתהליך של מכרז פתוח, וקופות החולים והממשלה לא יורשו להחזיק בבעלותן בתי חולים. היזמים שירכשו את בתי החולים יתחייבו בחוזה ארוך טווח לשמור על רמת המחירים הנוכחית ולא לצמצם את שירותי הרפואה של בתי החולים שרכשו. אחזקות היזמים בבתי החולים יוגבלו באופן שיחייב אותם להתחרות בשוק הארצי עם יזמים נוספים. קופות החולים ירכשו את השירותים בעבור מבוסחיהם מבתי החולים הפרטיים באותה צורה ובאותה עלות שבה רכשו אותם מבתי החולים בבעלות המדינה.

כל בית חולים פרטי יורשה לעסוק בתיירות מרפא ובניתוחים פרטיים ויוכל להקדיש להם שיעורים קבועים מתוך המיטות שברשותו, ומתוך שעות העבודה של הרופאים ושל אנשי הצוות הרפואי. כך בתי החולים יקבלו גישה למקור הכנסה חדש ורווחי שיעודד אותם להעלות את רמת הטיפול שלהם ויאפשר להם להציע משכורות תחרותיות לרופאים. העלאת המשכורות הצפויה לרופאים מוכשרים תעודד אותם להישאר ולעבוד בארץ, ואף תעודד עלייה של רופאים ואנשי צוות רפואי מחוץ לארץ.

כל יזם בריאות יקבל זכות להקים בסמוך לבית החולים בית מלון ומרכז מסחרי, תחת אותו רישיון, שיהוו מקור הכנסה נוסף להכנסותיו הישירות מקופות החולים ומניתוחים פרטיים. במקביל, המדינה תאפשר ליזמים להקים בתי חולים פרטיים חדשים, כאשר ההגבלה היחידה תהיה עמידה בסטנדרטים רפואיים.

הרפורמה צפויה להכניס לקופת המדינה עשרות מיליארדי שקלים באופן מיידי ממכירת בתי החולים הממשלתיים ליזמים, לתרום למשק באמצעות פיתוח תחומי תיירות המרפא והרפואה הפרטית ולחסוך למדינה מאות מיליונים בגרעונות כל שנה. תחת בעלות פרטית, בתי החולים ינוהלו באופן יעיל ויהפכו לספקי שירות רווחיים ומתפתחים. הרווח האפשרי בתחומי תיירות המרפא והרפואה הפרטית והצורך להתחרות בזירה הארצית והעולמית יעודד את יזמי הבריאות להשקיע בהעלאת רמת שירותי הבריאות ולמשוך בעלי מקצוע איכותיים באמצעות משכורות גבוהות ותנאים טובים. השיפור ברמת שירותי הבריאות ובאיכות הצוות הרפואי בבתי החולים ייטיב עם כלל האזרחים המשתמשים בשירותיהם.

הסרת ההגבלות על הטיפול בקנאביס רפואי

מחקרים רבים הראו כי שימוש בקנאביס יכול להועיל בטיפול בתסמינים קשים כגון כאב, דיכאון וירידה בתיאבון. חולים רבים שטופלו בקנאביס מעידים על הקלה בתסמינים ועל שיפור באיכות החיים. לעתים מדובר בחולים ששימוש בתרופות אחרות אינו מועיל להם באותה מידה או גורם להם לתופעות לוואי קשות. למרות זאת, על השימוש הרפואי בקנאביס בישראל קיימות מגבלות חריגות. בשונה מתרופות אחרות הניתנות לפי שיקול דעתו של הרופא המטפל, את הרישיון לשימוש בקנאביס יכולה לתת רק היחידה לקנאביס רפואי במשרד הבריאות - היק"ר. היק"ר יכולה להפחית את המינון שעליו ממליץ הרופא המטפל או פשוט לדחות את הבקשה. בנוסף, קיימת רשימה מצומצמת מאוד של מחלות ותופעות בריאותיות שמותר לטפל בהן בקנאביס רפואי. להגבלות החריגות האלה אין דבר עם רפואה - הן קיימות רק כדי למנוע זליגה של הסם לשוק הפרטי.

זהות תבטל את היחידה לקנאביס רפואי ואת רשימת המחלות שמותר לטפל בהן בקנאביס רפואי. הרישיון לשימוש בקנאביס רפואי יינתן על ידי הרופא המטפל ולפי שיקול דעתו בלבד. ההחלטה לגבי טיפול בקנאביס רפואי תתחשב אך ורק בצרכיו הרפואיים של המטופל, לא בשיקולי אכיפה או בשיקולים זרים אחרים.

התרת יצוא קנאביס רפואי

במדינת ישראל קיימות חברות המגדלות קנאביס רפואי, הידועות בעולם בידע ובמיומנות הייחודיים שלהן. אם יותר לחברות הגידול לייצא את תוצרתן הן יוכלו להתחרות בהצלחה בשוק הבינלאומי. הייצוא ייצר רווחים לחברות הגידול שיאפשרו להן להשקיע במחקר ובפיתוח, ייצר הכנסות ממסים למדינת ישראל ויתן מענה לצרכיהם הרפואיים של מיליוני חולים ברחבי העולם.

זהות תאפשר למגדלים לייצא קנאביס למטרות רפואיות, בכפוף לחוק במדינות היעד ולאמנות הבינלאומיות עליהן ישראל חתומה.

תקשורת

חופש הביטוי הוא אחד מערכי המפתח של כל מדינת חירות. אסור למדינה למנוע השמעת דעה רק משום שהיא לא לרוחה, פרט למקרים חריגים מאוד הקבועים בחוק, כגון הוצאת דיבה ומסירת מידע בטחוני מסווג. עם זאת, בשביל להגן באמת על חופש הביטוי, לא די בכך שהמדינה תאפשר השמעת דעות, אלא היא צריכה גם לא להתערב באופן בו מושמעת הדעה. כלומר, צריך לאפשר לכל אדם לבטא כל דבר שמותר לו לבטא על פי חוק בכל אמצעי שבו הוא יוכל לבטא זאת. תקשורת חופשית ממגבלות שרירותיות ומהתערבות המדינה היא תנאי הכרחי לקיום חופש הביטוי.

התקשורת בישראל אינה תקשורת חופשית. על מנת לשדר ברדיו נדרש זיכיון, כלומר נדרשת קבלת אישור מהרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו. הרשות השנייה מוכנה להעניק זיכיונות רק למי שעומד בשורה ארוכה של תכתיבים ערכיים ותרבותיים על התכנים המשודרים. תפקידה על פי חוק, מעבר להענקת הזיכיונות ולפיקוח על הזכיינים, הוא בעיקר לקדם ערכים תרבותיים וחברתיים בתקשורת המסחרית, כלומר בגופי שידור פרטיים, בהתאם לדרישות השלטון. כך למשל, הרשות השנייה מחויבת "למתן ביטוי לתרבות העמים, ליצירה האנושית ולערכי הציביליזציה לדורותיה" ו"לטיפוח אזרחות טובה וחיזוק ערכי הדמוקרטיה וההומניזם".

אנו מאמינים שאין לגוף שזה תפקידו מקום במדינת חירות. השלטונות לא צריכים לכפות את דעותיהם על הציבור באמצעות התקשורת, קל וחומר כשהדבר נעשה באמצעות הגבלת חופש הביטוי ותוך שימוש במשאביהם של גופים פרטיים.

זהות תפעל לשחרור גופי התקשורת הפרטיים מההגבלות החמורות המוטלות עליהם, תקדם תקשורת חופשית ותגן על חופש הביטוי.

שידור פתוח וחופשי לכל

ייעשה שימוש באמצעים טכנולוגיים להגדלת מספר תדרי השידור. מספר תדרי השידור במדינה מוגבל, ולכן לא ניתן להקצות תדר לכל מי שמעוניין לשדר. עם זאת, קיימים אמצעים טכנולוגיים שמאפשרים את הגדלת מספר תדרי השידור, כגון רדיו דיגיטלי. זהות תקדם את השימוש באמצעים כאלה כדי להגדיל את מספר התדרים ולאפשר לישראלים נוספים לממש את חופש הביטוי שלהם מעל גלי האתר.

השידור ייעשה ברישיון ולא בזיכיון. שיטת הזיכיונות תבוטל. הזכות לשימוש בתדרי השידור תושכר לתקופה של ארבע שנים לכל המרבה במחיר באמצעות מכרז, מבלי להתחשב בתכנים שברצונו לשדר. התנאי היחיד להחזקת הרישיון, מלבד עמידה בהתחייבות הכספית, יהיה הימנעות מפרסום תכנים האסורים על פי חוק. לא תהיה שום מגבלה אחרת על תכני השידור, ובפרט לא תהיה מגבלה על הזמנים המוקדשים לפרסום.

רוב תפקידיה של הרשות השנייה יבוטלו. הרשות השנייה תעסוק אך ורק בחלוקת התדרים ורישיונות השידור ליזמים שיזכו במכרז, בגביית הכספים מהיזמים הזוכים ובפיקוח על השידורים. מטרת הפיקוח תהיה אך ורק לוודא שבעלי הרישיון אינם עוברים על החוק ולהעניש את אלו שהפרו אתו.

עיתונות חופשית

הגנה על חופש הביטוי פירושה לא רק איסור על המדינה להתערב בתכני העיתונים, אלא גם איסור על התערבות במודל העסקי שלהם. הניסיון להעביר חוק שכל מטרתו הייתה לפגוע בפרסומו של עיתון מסוים

מדגימה את החשיבות שבאיסור זה³⁹. זהות תתנגד לכל הצעת חוק שתטיל הגבלות על עיתונות או תפגע בעיתונות החופשית בכל צורה.

סגירת גופי התקשורת השייכים למדינה

אנו מאמינים כי מדינת חירות אינה יכולה להשתמש בכלי תקשורת על מנת לעצב את תרבותם ואת ערכיהם של התושבים. המדינה אמורה להיות הכלי לביטוי זהותם של האזרחים, תוך שמירה על זכויות הפרט, ולא זאת שמכתיבה אותם. לכן, אסור לאפשר למדינה להחזיק בבעלותה כלי תקשורת. זהות תפעל לסגירתם או להפרטתם של כל גופי התקשורת שבבעלות המדינה - תאגיד השידור, גלי צה"ל, גלגל"צ, קול ישראל וכתבי העת הצבאיים.

³⁹ "הצעת חוק לקידום ולהגנת העיתונות הכתובה בישראל", או בשמה המוכר יותר 'חוק ישראל היום' כוונה לפגוע בעיתון 'ישראל היום' בכך שתאסור על הפצת עיתונים בחינם, שהייתה המודל העסקי הייחודי לעיתון זה מבין כל העיתונים הנפוצים.

קישורים אינטרנטיים למקורות המובאים בשער

הערה 11: אתר הכנסת.

<https://www.knesset.gov.il/mmm/data/pdf/m03010.pdf>

הערה 31: שחר א' (2018, 29 ביולי). משרד הרווחה: הביטוח הלאומי יכנס לגירעון כבר ב-2022 - שנתיים לפני הצפי; יפשוט רגל ב-2037. כלכליסט.

<https://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3743280,00.html>

הערה 35: National Center for Statistics and Analysis (NCSA) Motor Vehicle Critical Reasons or Crashes Investigated in the National Motor Vehicle Crash Causation Survey (פברואר 2015).

<https://crashstats.nhtsa.dot.gov/Api/Public/ViewPublication/812115>

הערה 37: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2012, 13 באוגוסט). בשנת 2011: ההוצאה הלאומית לבריאות-7.7% מהתמ"ג.

http://www.cbs.gov.il/reader/newhodaot/hodaa_template.html?hodaa=201208211

שער שלישי

יהדות, תרבות ומדינה

הקדמה וקווי יסוד

היהדות והמדינה - הרחקה לצורך מפגש של חירות

משבר הזהות

הדת היהודית היא התצורה המצומצמת שהתפתחה מתוך תורת ישראל השלמה לשמירת זהותו של העם היהודי בגלות. היא הצליחה בכך במצב הבלתי טבעי עבודה של חורבן המקדש, אובדן המולדת והתפרקות האומה לקהילות מבודדות ופיזורן הנרחב בכל הגלויות האפשריות, שהיו בדרך כלל עוינות לנו ויותר מכך. עמידתה הפלאית באתגר שימור הזהות אינה זקוקה להוכחה. אולם, מששב העם למולדתו, הדת לבדה לא הספיקה יותר כדי לפרנס מבחינה תרבותית ורוחנית עם שלם וחי.

יתרה מכך, חלק ניכר מהתנועות¹ שהיו בפועל בעלות האנרגיות שנדרשו בכדי לאסוף את העצמות היבשות ולבנות מחדש גוף חי של אומה במולדתה, ראו בדת ובגילוייה אבן נגף. תהליך שיבת ציון והדבקות בדת היהודית נתפסו פעמים רבות כסותרים זה את זה – הן על ידי רבים מהדתיים, והן על ידי חלוצי הציונות החילוניים.

בימינו, מוצאים עצמם כל חלקי החברה במשבר מהותי. בעיני זהות, משבר זה הוא הסכנה הגדולה ביותר לעתידה של מדינת ישראל, אך בו טמון גם הפוטנציאל הגדול ביותר להתקדמות, כדרכם של משברים עמוקים וגדולים.

הכפייה כגורם מפלג

אבן הנגף העיקרית המונעת את התפתחות הדינמיקה הזאת לכיוון של סינתזה מבריאיה היא הכפייה - כפייה תרבותית, כפייה דתית וכפייה חילונית. לכל המעורבים יש אמנם אינטרס משותף - זהות שורשית ומשמעותית לעצמנו ולמדינתנו, אך כל הצדדים נרתעים מלקדם זאת כשנדמה לצד אחד כי צד אחר מנסה לאכוף עליו לחיות על פי דרכו.

כך, מצד אחד, קיים בישראל חוק האוסר על מכירת חמץ בפסח, אך כל המעוניין למכור מוכר חמץ כאוות נפשו². מאידך, אין בישראל חוק המחייב יהודים למול את בניהם ובכל זאת רוב מוחלט מבצע בשמחה את ברית המילה היהודית, שכל כולה לא 'דת' כי אם פשוט הזהות שלנו. כך גם מדינת ישראל מממנת מכספי כולנו אמנים שאין להם דבר עם תרבותם של הרוב המוחלט של הציבור, ובאופן קבוע ציבורים שלמים במדינה מרגישים מופלים מבחינה תרבותית על חשבון ציבורים אחרים.

כך גם המחאות החריפות ביותר נגד יוצרים, יצירות ומוסדות תרבות בישראל נסובות סביב מימונם מכספי הציבור, ומלוות בדרך כלל בדרישה להפסיקו. אזרחי ישראל מסוגלים לסבול ולהכיל את ביטוין של השקפות המנוגדות לתפיסת עולמם, בתנאי שהביטוי לא נעשה בשמם ולא ממומן מכספם.

¹ הכוונה היא לתנועות ומגמתן. האנשים שמילאו תנועות אלה היו תמיד מגוונים בעמדתם. הריחוק בין עם ישראל לזהותו המקורית אף פעם לא גדול כמו שהוא נראה על פני השטח ועל פני ההצהרות הפומביות.

² יש לציין, שהדבר נעשה גם בחסות בג"ץ, שבצעד של אקטיביזם שיפוטי צימצם ביותר את הגדרת הפרהסיה שבה אסור למכור את החמץ, תוך סילוף בוטה של כוונת המחוקק. על הפגם שבצורת ההתנהלות הזאת - ראה את הפרק על מערכת המשפט בחלק העוסק במבנה הממשל.

תפיסת ה'נסירה' של הדת מהמדינה

"סטרא דקדושה שרי בפירודא וסיים בחיבורא"
(צד הקדושה מתחיל בפירוד ומסיים בחיבור)

זהר, סבא דמשפטים צ"ה

במסגרת החכמה הפנימית של היהדות, המכונה 'קבלה', קיים מושג ה'נסירה'³ המבטא הפרדה של דברים המחוברים לכתחילה, לא לשם הפירוד, אלא על מנת שיתחברו מחדש באופן שלם, חירותי ומוסרי יותר. תפיסת יסוד יהודית זו היא תפיסתנו בנוגע ליחס בין מדינת ישראל לבין תרבותה ויהדותה.

הגיע הזמן לערוך 'נסירה' שכזאת בין המדינה לבין התרבות והדת, ולתת להם להתחבר מחדש על בסיס של חירות אמיתית וביטוי אמיתי וחי.

לא מדינת כל אזרחיה

איננו דוגלים במדינת כל אזרחיה המנוכרת לעם היהודי, לתורתו ולתרבותו. אדרבה, דבר שכזה הוא סילוף מוחלט, וגם איננו אפשרי באמת, שכן אין לכך אחיזה במציאות. מדינת ישראל הוקמה בכדי להיות מדינת העם היהודי במפורש, וכמדינה לאומית היא נועדה לשקף עם זה ולהיות ביטוי לערכיו, תרבותו, דתו, שאיפותיו, דרכו וייעודו בעולם, אך עמדה תשתיתית זו איננה חייבת להתבטא כפי שהיא מתבטאת היום.

פרט, קהילה ומדינה

בפרק הקהילתי שבחלק העוסק במבנה הממשל הצגנו את האמת הפשוטה והברורה לפיה רוב הדיון בנושאי דת ומדינה מקומו כלל איננו בציר שבין הפרט למדינה, אלא בין הפרט לקהילה בה הוא חי. למדינה אין את הכלים ואת היכולת להגדיר ולהסדיר את התרבות ואת הזהות של אזרחיה מלמעלה באופן משיע רצון, ממש כשם שאין לה את היכולת לעשות זאת במישור הכלכלי.

ההיפך מהסטטוס קוו

לפיכך, הדרך שבה יהדותה של מדינת ישראל התבטאה עד כה במסגרת הסטטוס קוו המפורסם, היא בדיוק ההיפך ממה שזהות מתכוונת לקדם. במקום שיהדותה של המדינה תתבטא פחות ופחות ברמה הציבורית והממלכתית ויותר ויותר ברמת ההתערבות באורח חייו של האזרח, אנחנו מציעים את ההיפך. עקרונות החירות, הזהות והמשמעות מביאים אותנו להבנה שדווקא בכדי שהזהות היהודית תהיה נחלת הציבור במדינת ישראל, וכדי שתצמח כאן תרבות שורשית אמיתית וחייה, הגישה הנכונה היא:

- **אורח חייו של האזרח**, שבתותיו, נישואיו, אכילתו, תרבותו, השכלתו ודתו - הם ענייני הפרטיים וענייני הקהילה בה הוא בחר לחיות, ומוטב לצמצם את התערבות המדינה בהם.
- לעומת זאת, **דמותה הממלכתית של המדינה**: המשפט, מוסר הלחימה, מדיניות החוץ, מדיניות הפנים, קיבוץ הגלויות והגירור, היחס לארץ ישראל, שפת המדינה והתנהלות מוסדותיה הרשמיים - כל אלה הם הזירה שבה צריכה להתבטא באמת יהדותה של המדינה כמדינה.

³ התורה מספרת שאדם הראשון נברא תחילה כאיש ואישה מחוברים, שהפרדו לאחר מכן. מטרת תהליך זה היא פגישה מחדשת של האיש והאישה מתוך רצון חופשי פנים אל פנים. הצורך בהפרדה זו נובע מהעבודה שהחיבור הכפוי בין האיש לאישה בצורה בלתי רצונית לא הוביל לתוצאה הרצויה של קשר אמיתי ועמוק של כבוד הדדי ביניהם, וכפי שכתוב בתורה: "ולאדם לא מצא עזר כנגדו". מאידך, עצם החיבור ההתחלתי הוא זה שמעיד גם משריש את הרצון הסופי במפגש נכון יותר. הקבלה קוראת לתהליך ההפרדה הזה של האיש והאישה 'נסירה', ורואה בו משל כללי להפרדה של חיבור מלאכותי לצורך חיבור אמיתי מאוחר יותר.

מצע זהות

מתוך קווי יסוד אלה, אפשר לסקור את ההיבטים השונים של המדיניות של זהות אחד לאחד. הפירוט על כך יבוא בפרק הבא.

מדינת ישראל ומוסדותיה

מחויבות המוסדות הממלכתיים להלכה

כל המוסדות הממלכתיים וכל הארגונים הממשלתיים ימשיכו להתנהל בהתאם להלכות המקובלות בעם ישראל בתחומי השבת, החגים והכשרות, כביטוי פשוט ויסודי להיותה של מדינת ישראל מדינה יהודית.

דבר זה איננו מהווה בעיני זהות פשרה שנועדה לאפשר את השתלבותם של הדתיים במוסדות אלו ואחרים, אלא עיקרון לאומי בסיסי ופשוט: לא ייתכן שמוסדות ממלכתיים במדינת ישראל יפעלו, בשם המדינה, נגד ההלכה המקובלת בעם ישראל, משום שהדבר סותר את היותם מייצגים את העם שעבורו, בכספו ובשמו הם קיימים ופועלים.

למעשה, זו היא גם המציאות הקיימת כיום, אלא שהדרך בה מציאות זו נתפסת בישראל אינה ניתנת לניתוק מהמאבק הכולל על ממדי ותחומי הכפייה. לכן העיקרון הזה, שבאמת היה צריך להיות יסודי, נהפך לשאלה פוליטית המעוררות מהומות מדי תקופה קצרה.

כנגד התהליך העקר הזה, הנמשך מראשית הציונות, זהות סבורה כי העיקרון של מחויבות המוסדות הממלכתיים להלכה איננו צעד ראשון בכפיית ההלכה על כל המדינה, אלא להיפך: דווקא בגלל שהמוסדות הממלכתיים הם ממלכתיים, הם מחויבים להלכה, ואם הם לא היו ממלכתיים, הם לא היו מחויבים לה.

באותה הוודאות שבה אנחנו דורשים שהאוכל במזונן הכנסת יהיה כשר, אנחנו דורשים גם שהבחירה אם לספק אוכל כשר לכלל העובדים בעסק פרטי תהיה של בעל העסק. באותה הוודאות שבה אנחנו דורשים שרכבת ישראל וחברת החשמל (כל עוד הן מהוות זרועות ממשלתית) ישמרו על השבת בפעילותן השוטפת, כך אנחנו דורשים שהממשלה לא תקבע לחברות ומפעלים פרטיים האם הם יוכלו לעבוד בשבת, ותשאיר שאלה זו בידי הקהילות המקומיות - כל אחת לפי בחירתה.

צבא ההגנה לישראל

אורח חיים

כפי שהוכרע בצדק בזכותם של דוד בן גוריון והרב שלמה גורן בתקופת הקמתו של צה"ל⁴, האוכל שיוגש בצה"ל יהיה אוכל כשר בלבד, שמירת השבת בצה"ל תהיה ממלכתית ומחייבת בכל הקשור לפעילות מבצעית, ופקודה הדורשת לחלל את השבת ללא סיבה מבצעית תיחשב פקודה בלתי חוקית בעליל⁵ המצדיקה סירוב פקודה⁶. כמו כן, נקבע שבמסגרת השירות הצבאי הזכות לשמור על אורח חיים הדבק בהלכה מבלי להיפגע בשל כך, תובטח על ידי הצבא.

מסגרת יסוד זאת שהייתה בשעתה מעין פשרה שנועדה לאפשר לחיילים דתיים לשרת בצה"ל שלא ביחידות דתיות נפרדות אלא כחיילים מן המניין, איננה נתפסת בעיני זהות כפשרה אלא כמציאות מחויבת מבחינה מוסרית לאומית ממלכתית. מסגרת לאומית שמייצגת את עם ישראל מחד, ומאידך מגייסת לשורותיה את כולם בכפייה, מחויבת בפשטות לספק לכלל הבאים בשורותיה תנאים לחיות בהתאם לצו תרבותם היהודית.

⁴ בניגוד לדעתם של דתיים (חלק מהמפד"ל דאז) וחילוניים (מפ"ם בניצוחו של ציזלינג) כאחד, שפעלו נגד סיכומים אלה ולא ראו באחדות של עם ישראל ערך שכדאי להתאמץ ולוותר עבורו.

⁵ מה שנבע גם כן מהכרעת דוד בן גוריון כעמדתו של הרב הצבאי הראשי, הרב שלמה גורן, נגד דעת הרמטכ"ל חיים לסקוב.

⁶ מנגד, ההלכה היהודית קובעת מפורשות שביצוע פקודות צבאיות הכרחיות, בשבת ואף ביום כיפור, הוא מצווה שחובה לקיימה.

חיל החינוך ותודעה יהודית

מאידך, השימוש הנעשה בצבא בשנים האחרונות, וגם בעבר, על מנת לחנך מחדש את החיילים, והפיכת הצבא לזירת הקרב הלוהטת ביותר במדינת ישראל בין מגמות החילון לבין מגמות החזרה בתשובה, חוטא לתפקידו של הצבא.

בעיני זהות, מסגרת לאומית קיומית כמו הצבא, הנהנית מזכות ייחודית של כפיית גיוס על הציבור, אינה רשאית לעסוק בחינוך בכפייה של הבאים בשורותיה מעבר למה שדרוש לרוח הלחימה. הצבא איננו המקום לעצרות התעוררות לקראת הימים הנוראים בנוכחות חובה, כפי שהיה נהוג בשנות החמישים, וגם לא המקום לסדנאות חובה על דמוקרטיה, פלורליזם ושיוויון כפי שנהוג היום. תפקיד מערך החינוך הזה"ל הוא להגביר את רוח הלחימה ולהטמיע את מוסר הלחימה בקרב החיילים. לא יותר ולא פחות.⁷

יחידות מעורבות בצבא

יחסה של זהות לנושא זה דומה ליחסה לנושא החינוך בצה"ל. תפקידו של צה"ל הוא לנצח במלחמות ולשמור על בטחונה של מדינת ישראל. אין זה מתפקידו לשמש לא ככור היתוך ולא כמעבדה אנושית. הקריטריון על פיו צריך לבחון את עצם התאמתם של נשים וגברים לתפקידים השונים הוא בראש ובראשונה הקריטריון המבצעי בלבד.

מנגד, **אופן** שילובן של נשים עם גברים בתפקידי לחימה בפרט, ובצבא בכלל חייב להתבצע תוך התחשבות בעולמם הערכי של כלל החיילים, ובנורמות הצניעות שאליהן מחויבת החברה. אין שום סיבה לחייב חייל לשמוע שירת נשים, ובוודאי שאין שום הצדקה לחייב חיילים לשרת ביחידות מעורבות שאינן מאפשרות לשמור על תנאי צניעות מינימליים.

עם זאת, בוודאי שבכל תפקיד צבאי שבו השילוב בין שני המינים נחוץ ויעיל, וניתן לקיימו מבלי להגיע למצבים בהם אין אפשרות לשרת בתפקידים מסוימים תוך שמירה על גבולות הצניעות וההלכה⁸, יש לעשות זאת כל עוד מודל גיוס החובה הנהוג היום ממשיך⁹.

פחות חברות ממשלתיות - פחות כפייה

זהות סבורה שהמציאות שבה חברות התחבורה הציבורית, הרכבת ואל-על הן ארגונים ממלכתיים במלואם או למחצה - היא זאת שמחייבת את השבתתם של ארגונים אלה ביום השבת, ובכך מקפחת את ניידותם של המעוניינים בשירותיהם בשבתות. כל עוד ארגונים אלה פועלים מכספי משלם המסים ומייצגים את מדינת ישראל הרשמית - אין הם יכולים להתעלם מכל הכרוך בייצוגיות זו.

כאשר חברות אלה יופרטו והשוק ייפתח לחברות פרטיות בתחומים הללו, שאלת הפעלתן בשבת תהיה כפופה לקהילות המקומיות¹⁰ ולא לחוק ממלכתי מחייב. בכך יינטל העוקץ משאלת הכפייה והקיפוח שבדבר ונוכל גם ליהנות מהיתרונות הכלכליים שבהפרטה.

⁷ כל היחידות בצה"ל צריכות לתרום, ישירות או בעקיפין, לתכלית קיומו, הגנת מדינת ישראל. אין מקום לקיים בצה"ל פעילות שאינה קשורה לתכלית קיומו של צה"ל, שהיא להגן על המדינה בלחימה או בהרתעת האויב מלחימה.

⁸ שמירות ליליות וסיוורים ליליים משותפים בצמדים, וכן שינה מעורבת בשטח - אלו רק מקצת המצבים ששילוב ישיר של נשים וגברים בתפקידי לחימה מביא להם. הנורמות שהצבא מצליח לאכוף במסגרת יחידות עורפיות אינן ישימות במסגרת יחידות השדה.

⁹ בתחום זה יש לציין, שכל עוד מודל הגיוס הקיים ממשיך, יש לאפשר ולעודד גם את קיומם של מסלולים ויחידות ברמת הפרדה גבוהה יותר, על מנת לאפשר תנאי שירות מתקבלים על הדעת עבור האוכלוסיות הרואות בכך תנאי הכרחי ליכולתן לשרת.

¹⁰ שאלת הקהילה המקומית אינה רלוונטית לנתב"ג, ובמידה רבה גם לרכבות.

הגיור הממלכתי וחוק השבות

השלמת תהליך קיבוץ הגלויות

גיור ממלכתי כהלכה

מדינת ישראל לא קמה עבור אותם היהודים שנמצאו בארץ ישראל במהלך הקמתה, אלא בשביל העם היהודי כולו. מבחינה זו, **מדינת ישראל הוקמה בשביל לחוקק את חוק השבות**¹¹. לכן, הוא מהווה בצדק את העוגן המרכזי הקושר בחקיקה את מדינת ישראל אל העם היהודי. ישראל מחויבת לאזרח כל יהודי¹², אולם הגדרת היהדות של אדם היא הגדרה התלויה ביהדות עצמה, כלומר בהלכה. על כן, חייב להיות למדינת ישראל גורם הלכתי ממלכתי המכריע בשאלה 'מיהו יהודי'¹³. סמכות ההגדרה של היהדות, לעניין הזכאות לחוק השבות, הופקדה בידיה של הרבנות הראשית לישראל בצדק, בהיותה הדבר הקרוב ביותר לגוף לאומי בעל סמכות הכרעה, המייצג את היהדות¹⁴.

היהדות, כידוע, איננה גזענית וגם איננה מיסיונרית. הדרך אל היהדות פתוחה לכל אדם עלי אדמות מכל מוצא שהוא, במסגרת הגיור, אם יחפוץ בכך. כיוון שכך, גם הגיור במדינת ישראל ומחוצה לה, נמסר לידיה ולפיקוחה של הרבנות הראשית לישראל.

הויכוח על המסגרת הכללית של בתי הדין לגיור ועל אופי הפיקוח של הרבנות הראשית לישראל על התהליך בארץ ובחו"ל הוא ויכוח מורכב ומקצועי במידה רבה¹⁵, מבעד לסבך הסיסמאות, אך העיקרון הכללי הבא נתפס בעיני זהות כנכון, צודק ונחוץ:

הגיור המקנה זכאות לעלייה לארץ ישראל וקבלת אזרחות ישראלית במסגרת חוק השבות צריך להתבצע כהלכה המקובלת בעם ישראל, על ידי בתי דין שהוסמכו לכך או שהוכרו על ידי הרבנות הראשית לישראל.

שאלת הגיור לעניין רישום הנישואין איננה רלוונטית בעינינו, מכיוון שזהות סבורה כי יש לבטל את רישום הנישואין.

מי זכאי לעלות - עדכון חוק השבות

כאשר חוק השבות נחקק, בקרבת זמן של ממש לשואה ואימיה, הודגש חוסר ההגיון, לכאורה, בכך שאנשים שנרדפו על ידי הנאצים ושרדו את מחנות הריכוז וההשמדה בתור יהודים, לא יהיו רשאים לעלות לארץ ולהתאזרח במידה והם אינם יהודים לפי ההלכה¹⁶.

בעקבות זאת, חוק השבות הוגדר על בסיס הגדרת היהדות של ההלכה היהודית, תוך הכללה בפועל של בן או בת זוגו¹⁷, ילדיו ונכדיו של היהודי - הכללה שעוגנה מבחינה חוקית מאוחר יותר בשנת 1970 במסגרת

¹¹ למעשה חוק השבות נחקק באופן מסודר רק לאחר זמן קליטתם בפועל ואזרוחם של מאות אלפי יהודים, מה שמבטא עוד יותר את היותו אקסיומטי במדינת ישראל.

¹² למעט יהודים שהמירו את דתם לדת אחרת, ובכך הוציאו את עצמם מהזדהות עם העם היהודי.

¹³ שאלת 'מיהו יהודי' רלוונטית למדינת ישראל במגוון תחומים נוספים, אשר בין המרכזיים שבהם הוא חיוב הגיוס לצה"ל, שבצדק גמור מחילים אותו בארץ על בסיס של השתייכות לאומית. זאת, מכיוון שמדינת ישראל היא אכן מדינתו של הלאום היהודי דווקא, וממילא אחריות היסוד על קיומה המתבטאת בחובת השירות - היא נחלתו של העם הזה. ברם, בפועל - לא מתייחסים בנושא הזה לקריטריון ההלכתי, מה שמייצר סיבוכים נוספים.

¹⁴ גם אם היא עדיין רחוקה מכך מאוד.

¹⁵ הצעתנו המפורטת יותר בנוגע לכך מופיעה במצע זה בפרק "שינוי מבנה הרבנות".

¹⁶ כלומר, בפועל, אינם בנים לאם יהודיה.

"סעיף הנכד". כך, יהודי הנשוי לאישה שאיננה יהודיה, מעניק זכאות להתאזרח לאשתו ולכל ילדיו ונכדיו ולבני ולבנות זוגם, אף על פי שהוא היהודי היחיד מבחינת ההלכה מבין כולם, אפילו במקרה שהוא עצמו אינו עולה לארץ.

בעיני זהות, הרחבה זו של חוק השבות, על אף ההגיון האנושי הרב שבה, יכולה לקבל מענה טוב יותר גם אז, אם היו מוותרים על האזרח ומאפשרים עלייה ותושבות קבע בלבד, כפי שנקבע ביחס ליהודים שהתנצרו בעקבות מקרה האח דניאל¹⁸. ברם, מה שהיה היה ומה שנקבע אז כבר נקבע, ופנינו נשואות אל העתיד.

בני משפחות הזכאים שחוק השבות לא חל עליהם

ההרחבה של חוק השבות לא פתרה את כל הבעיות האנושיות, וגם לאחר הרחבת חוק השבות, עדיין קיימים מצבים בהם רק חלק מבני אותה משפחה זכאים לעלייה לפי חוק השבות. כך למשל, החוק אינו מתייחס כלל למעמד של ננים של יהודים, שהוריהם מבקשים לעלות לפי חוק השבות, או לילדים מנישואין קודמים של בני זוגם של עולים מתוקף חוק השבות. מעמד של בני המשפחות האלה נקבע בפועל על ידי משרד הפנים, או במקרים מורכבים ונדירים - על ידי פניה לבית המשפט.

המצב כיום

הרחבה זו של חוק השבות גם על צאצאי יהודים שאינם יהודים על פי ההלכה עד הדור השלישי גררה ביקורת נוקבת של דמויות מסוימות, כגון הרבי מלובביץ' ואחרים מזה עשורים רבים, אך לא זכתה להד פוליטי משמעותי. נושא זה נחשב כהצהרתי בלבד, מכיוון שהנחת העבודה הייתה שמי שאיננו יהודי וציוני ממילא לא יעלה למדינת ישראל, אלא אם כן הוא נרדף בארצו, ואילו הארצות בהן יש שיעור התבוללות ניכר אינן הארצות בהם יהודים נרדפים.

הנחה זו הפכה להיות לא רלוונטית, כשם שגם עצם הנחת היסוד של הגיור באלפיים השנים האחרונות הפכה להיות לא רלוונטית¹⁹. ביסוד הגיור עומדת ההנחה שאדם לא יהודי המעוניין להתגייר הוא ככל הנראה אידאליסט, מכיוון שלחיות כיהודי קשה הרבה יותר מאשר לחיות כלא יהודי. כל זה היום הוא נחלת העבר. מדינת ישראל היא מדינה משגשגת ומתקדמת, שמהווה יעד הגירה משובח ומועדף בעיני בני אדם מרחבי העולם, ובפרט ממקומות בהם הייתה אוכלוסייה יהודית מבוולת.

גל העלייה האדיר ממדינות ברית המועצות המפורקת שפקד את מדינת ישראל בתחילת שנות התשעים היה הביטוי ההמוני הראשון של התופעה. במדינות חבר העמים, שחלקן היו על סף רעב של ממש, נמצאו די והותר נכדים של יהודים שרצו לעלות למדינת ישראל, וכן זוגות מעורבים של יהודים ולא יהודים שמספרם הגיע לעשרות אלפים ויותר. כך לראשונה נוצרה בישראל מציאות של מיעוט משמעותי שאיננו יהודי על פי ההלכה, אך מעורב עם הציבור היהודי.

¹⁷ בתנאי שהוגיות קדמה לקבלת האזרחות הישראלית.

¹⁸ האח דניאל, כינויו של שמואל אוסוואלד רופאיזון. נולד כיהודי, ושרד את השואה, אשר במהלכה התנצר. לאחר השואה רצה לעלות לארץ, אך הוחלט שהוא איננו זכאי עלייה על פי חוק השבות, מכיוון שחוק השבות לא חל על יהודים שהמירו את דתם.

¹⁹ ההבנה שאקסיומה זו של הגיור תהפך יום אחד ללא רלוונטית מוצאת את ביטוייה בהלכות הקובעות כי "אין מקבלים גרים לימות המשיח", מכיוון שאז כבר לא ניתן יהיה יותר להבדיל בין מי שבא להתגייר מאידיאל, לבין מי שבא להתגייר מאינטרס.

עם זאת, גל העלייה הגדול מברית המועצות היה רק נקודת הפתיחה של עלייה מתמדת ויציבה ממדינות חבר העמים של אלפים רבים של אנשים שאינם יהודים על פי ההלכה, והקשר שלהם עם היהדות הוא פחות ופחות ברור הן הלכתית והן לאומית²⁰.

תופעה זו מסכנת באופן ממשי את יהדותה של מדינת ישראל, ומייצרת פוטנציאל אמיתי של משבר התבוללות בתוך המדינה, בעוד שההצדקה ההיסטורית שהייתה לה בסמיכות לקום המדינה הולכת ומתפוגגת. קיומו של מיעוט גדל והולך של אוכלוסייה שאין לה זיקה לאומית ודתית לעם היהודי איננו דבר של מה בכך, והוא בעל השפעה על דמותה של המדינה הרבה יותר מהמיעוט הלאומי הערבי. זאת, מכיוון שהמיעוט הערבי איננו עושה דבר על מנת לטשטש את זהותה של מדינת ישראל כמדינת העם היהודי, ואילו טשטוש הגבולות בין יהודים לבין לא יהודים עשוי להביא לראשונה לקרע ממשי בין הזהות הישראלית לבין זו היהודית, שיהיה מעוגן במציאות משפחתית של נישואי תערובת בהיקף לאומי.

מעבר לכך, מכיוון שרבים מאוד מבין העולים למדינת ישראל שאינם יהודים, מגיעים אליה בתור 'מהגרי עבודה' ומבקשי שיפור איכות חיים לכל דבר ועניין, וללא שום זיקה למדינת ישראל או לעם היהודי, יש לשים את הדברים על השולחן, ולהתייחס אל מציאות זו כאל הגירה, ולא כאל חלק מתהליך קיבוץ הגלויות.

התיקון המוצע - מקטינים את הפער

כפי שצוין, חלק גדול מן המדיניות הנוגעת לסוגיות חוק השבות, נקבע בימינו בפועל על סמך פסיקות בית משפט, והחלטות ממשלה. זהות סבורה, כי סוגית הזכאות לעלייה במסגרת חוק השבות הינה בעלת משמעות ערכית ומעשית רבה, וראוי להכריע בה בכנסת באמצעות חקיקה.

בשל כך, ובשל הסיבות שנוכרו לעיל, זהות סבורה שהגיע הזמן לשנות את חוק השבות, ולצמצם את הפער בינו לבין ההגדרה הלאומית-הלכתית של היהדות. אנו מאמינים כי על התיקון המתבקש לחוק השבות להתחשב בצרכיהם האנושיים של הזכאים ולמנוע הערמת מכשולים בלתי עבירים בפניהם בבואם לממש את זכותם לעלות לישראל, אך באותו הזמן עליו למנוע מהחוק לטשטש את מסגרת השייכות לעם היהודי, ולצמצם ככל הניתן את השימוש בו לצורך הגירת רווחה.

לכן, אנו מציעים:

- **לבטל את "סעיף הנכד"** המקנה לנכדים של יהודים ולבני זוגם את הזכות להתאזרח במדינת ישראל לפי חוק השבות.
- להוסיף לחוק השבות התייחסות מפורשת למעמדם של כל בני משפחות הזכאים.

זהות, כמובן, איננה מבקשת להחיל את התיקון לחוק השבות באופן רטרואקטיבי, ולא תתמוך בשינוי שיפגע במעמד אזרחות או תושבות שניתן כבר על ידי משרד הפנים.

מדיניות עידוד העלייה

בעיית עלייתם של כאלה שאינם יהודים לארץ מתוקף חוק השבות מוחרפת עשרות מונים עקב המאמץ היזום של הגופים הממלכתיים העוסקים בעלייה לשכנע את כל האנשים בעלי הזכאות לעלייה על פי חוק השיבה לעלות. זהות תפעל לשנות מדיניות זו, שהיא פרי התנהלות בירוקרטית המבקשת להצדיק את תקציביו של סניפים של ארגוני העלייה באמצעות מציאת אפיקי פעולה חדשים, כאשר המטרה לשמה הם הוקמו איננה רלוונטית יותר.

²⁰ בעוד שבתחילת גל העלייה, רוב העולים היו יהודים על פי ההלכה בשיעור של מעל 2/3, מספר היהודים על פי ההלכה מבין העולים מחבר העמים כעבור עשור צנח ל-1/3 בלבד.

תהליכי הסיום של קיבוץ הגלויות ושיבת ציון

תהליכים אלה, המתוארים לעיל, באים על רקע ההתקרבות להשלמת קיבוצו של עם ישראל בארצו. מציאות זו, בה רובו של עם ישראל נמצא בפועל בארץ ישראל היא הישג שמושג בימים אלו ממש. נכון לעכשיו, היהודים הנמצאים בעולם, אכן נמצאים ברובם בארצות בהן לא נשקפת להם סכנת רדיפות משמעותית מחד, והם נמצאים בתהליכי התבוללות קשים מאידך.

אין זה אומר שאין יותר קהילות יהודיות גדולות שעשויות להגיע לכאן בשנים ובעשורים הקרובים, ובפרט יש לקוות שעשרות או מאות אלפים נוספים של יהודי צרפת יצטרפו בקרוב אלינו בארץ, ועמם כמובן אחינו שבארצות הברית. עם זאת, המציאות בה האוכלוסייה היהודית שבחוץ לארץ הולכת ומתבוללת בתהליך מהיר, ואילו עיקר האוכלוסייה היהודית בעולם ממוקמת בארץ ישראל והיא יציבה ביהדותה, מחייבת גם היא את השינוי שאנחנו מציעים.

מערכת המשפט העברית

חלופה וולונטרית מתוך זהות

"אחיזתו של המשפט העברי בנו היא כפולה ומכופלת: הוא לנו דת, יסוד מורשתי וכיטוי מהותי של מושג זהותנו גם יחד... ממש כשם שאת ארץ ישראל והשפה העברית... רוצים אנו מלכתחילה ודווקא, כביכול בין אם טובות או רעות הן, כן גם רוצים אנו ממילא את חידוש המשפט העברי!"

שבתי בן דב, "המשפט העברי ומדינת ישראל"²¹

החזון

החוק והמשפט אינם כלי טכני נייטרלי להסדרת התנהלות חיינו, אלא הם הביטוי הממלכתי לתרבות, לערכים ולזהות הלאומית של כל עם במדינתו.

דבר זה נכון שבעתיים ביחס לעם ישראל, שמערכת המשפט המקורית שלו, המשפט העברי, נתפסה בעיניו לאורך כל התקופות ובכל התפוצות כביטוי יסודי של דרך החיים היהודית - ולא רק בתחומים הדתיים אלא דווקא ובעיקר בתחומי המשפט האזרחי.

זהות תפעל להחייאתו המעשית של המשפט העברי, בשלמותו, כמערכת שפיטה אזרחית חלופית וולונטרית, המקבילה למערכת המשפט האזרחית הקיימת²² ונהנית מהכרה מלאה של המדינה בתנאי שהשימוש בה מוסכם על שני הצדדים.

הקמת מערכת זו תהווה נדבך מרכזי ותשתיתי של זהותה היהודית הממלכתית של המדינה, ואבן יסוד בתחיית התרבות היהודית כתרבות לאומית שלמה.

המצב בפועל ופשרת הבוררות

המשפט העברי, שמכורה נסיבות רבות לא תפס את מקומו הראוי במדינת ישראל, ראוי היה להיות היסוד של מערכת המשפט הישראלית בהיותו המשפט שלנו, חלק מזהותנו כמדינה יהודית. בפרט, הדבר נכון כיוון שיש לו יתרונות על המשפט הקיים גם מבחינה תועלתנית מעשית²³. נכון להיום, למשפט העברי כמכלול אין כל מעמד מוגדר במדינת ישראל²⁴, שמערכת המשפט שלה מבוססת על שילוב מאולתר של מערכות המשפט שקדמו לה, ובעיקר על המשפט האנגלי.

אמנם נכון הדבר שמי שמעוניין להישפט כיום בענייני ממונות על פי ההלכה, יכול לפנות לבתי דין פרטיים, אשר יש להם מעמד של בורר שפסקיו מגובים על ידי המדינה, כפי שיש לכל בורר אחר. אפשרות זו היא חשובה בהחלט, ובמסגרתה צמחו בשטח בתי דין רבים המשרתים ציבור מגוון הגדל והולך²⁵. אך, יש לזכור, שאין באפשרות הזאת שום קשר לזהותה של מדינת ישראל כמדינה, שכן באותו

²¹ "סולם למלכות ישראל היעודה" - כתבי שב"ד בעריכת יהודה עציון. כרך ג', עמוד 64.

²² קיום מערכת משפטית כפולה שכזו איננו עומד בסתירה ממשית ליהדות, כפי שיכול להיראות ממבט ראשון. ההלכה היהודית מכירה מראש בכפילות מערכת המשפט במדינה היהודית, והשלמתה של מערכת המשפט ההלכתית על ידי מערכת המשפט האזרחית, כפי שמתבטא במובהק בספר דרשות הר"ן, דרוש י"א.

²³ בפרט יש לציין את עמדתו הנחרצת של המשפט העברי נגד הימשכותם הבלתי נסבלת של משפטים ללא גבול, המכונה בהלכה היהודית 'עינוי דין'. המשפט העברי איננו מכיר בלגיטימיות של היפרסות תהליך משפטי כפי המצוי במשפט האזרחי הקיים. מיותר לציין שהפריסה של משפטים על פני זמן בלתי מוגדר היא מהגורמים היסודיים ההופכים את מערכת המשפט הקיימת לכמעט לא רלוונטית לפתרון הבעיות המשפטיות של אזרחים מן השורה שאין ביכולתם לפנות את כל זמנם ומשאביהם הכלכליים לטובת התהליך המשפטי.

²⁴ לבתי הדין הקיימים לענייני ממונות ישנו מעמד של "בורר" בלבד, כשם שיש לכל גוף פרטי העוסק בבוררות.

²⁵ כיום יש כ-40 בתי דין פעילים כאלה ברחבי הארץ.

האופן בדיוק ניתן לפתוח בית דין לענייני ממונות, במעמד של בורר, שיפסוק על פי חוקי המורבי או על פי המשפט התורכי במידה ואין בהם סתירה לחוקי המדינה.

ממלכתיות המשפט והמדינה היהודית

מערכת המשפט היא מיסודי היסודות של מושג המדינה, ואחת מתכליות קיומה המרכזית²⁶. בעיני היהדות, החובה האנושית לקיים מערכת משפט המאפשרת חי חוק השואפים לצדק היא חובה אוניברסלית יסודית הקודמת לתורה ומצוותיה, והיא 'מצוות העשה' היחידה החלה על כלל האנושות²⁷.

מרכזיות זו מכתיבה את הטבעיות של עיקרון ביטוי זהותה של המדינה במערכת המשפט שלה. מדינת ישראל של היום עושה את ההיפך, ומשאירה את הזהות היהודית לתחומים הקשורים דווקא לחיי הפרט כגון כשרות ונישואין. זהות מתנגדת להנחה שמדובר במצב טבעי ונכון, וסבורה שהאוצרות הגנוזים של המשפט העברי צריכים לקבל מעמד חוקי ממלכתי במדינת ישראל, כפועל יוצא פשוט של היותה מדינה יהודית.

הפגם שבניסיונות השילוב

"...הדרך של הכנסת רוח התורה באותם חוקים המנוגדים לתורה יוצרת רק אשליה... אין תועלת בכל העניין הזה. יש בזה אפילו קלקול. הצאי אמת גרועים מן השקר... עיקר המאבק צריך להיות על הרחבת סמכויות בתי הדין..."

הרב שאול ישראלי, "משפט התורה ומשפט המדינה"²⁸

מאז קום המדינה (וגם לפני כן), ועד היום הזה, מרבים לדבר על הצורך שבשילוב המשפט העברי במשפט הממלכתי של מדינת ישראל. המפלגות המתיימרות לחלוק כבוד לזהות היהודית הרבו להצהיר על מחויבותן לעניין זה ב-70 השנים האחרונות. לפעמים מדובר בדרישות מרוככות מאוד, כגון שאיבת השראה מהמקורות המשפטיים אשר ביהדות, ולעיתים מדובר בדרישות נחרצות יותר כגון אימוץ התורה והלכותיה כחוקתה של מדינת ישראל²⁹.

בעיית הסילוף

לגישה זו היו עליות וירידות מבחינת יישומה בשטח, ודוגמה חשובה שלה ניתן למצוא בפתיחתו של חוק יסוד השפיטה הקובע ברוח זו כי:

"ראה בית המשפט שאלה משפטית הטעונה הכרעה, ולא מצא לה תשובה בדבר חקיקה, בהלכה פסוקה או בדרך של היקש, יכריע בה לאור עקרונות החירות, הצדק, היושר והשלום של מורשת ישראל".

לכאורה, מדובר בהתחייבות של ממש להתייחס למקורות היהדות כאל מקורות המשפט הישראלי המוגדרים בחוק. ברם, התבוננות בניסוח הזה חושפת בגלוי שמחויבות זו איננה קונקרטית כלל, ואיננה

²⁶ יש לשים לב שעצם המילה 'מדינה' נגזרת מן השורש 'דין', והדבר מבטא את הזהות המושגית הברורה מאליה לאבותינו בין מערכת המשפט לבין המדינה המקיימת אותה ומוקמת לשמה.

²⁷ "על שיש דברים נצטווה אדם הראשון: על עבודה זרה, על ברכת השם, ועל שפיכות דמים, ועל גלוי עריות, ועל הגזל (כל אלה הם איסורים), ועל הדינין (זו מצווה)". רמב"ם, הלכות מלכים, פרק תשיעי.

²⁸ מתוך ספר "הרבנות והמדינה", מאמר "משפט התורה ומשפט המדינה", עמוד 316 במהדורת תשע"ה, מוסד הרב קוק.

²⁹ הצהרות כגון אלה ניתנות יותר לטובת בוחריו המפלגות שמשמיעות אותן, מכיוון שברור לכולם שאין להן שום רלוונטיות ליישום ממש במדינת ישראל.

קשורה אפילו בעקיפין לתוכן ספציפי כלשהו, ובפרט לא להלכות הספציפיות והעקרונות הספציפיים של המשפט העברי ככתבו וכלשונו.

יתר על כן, גם כאשר המשפט העברי מוכנס לתוך מערכת המשפט הישראלית הממלכתית, הדבר נעשה תמיד תוך לקיחת החלקים של המשפט העברי שתואמים את השקפת העולם של "הצדק, היושר והשלום", כפי שמבינים אותה השופטים, ואילו את החלקים אשר אין הם תופסים ככאלה, הם משייטים בקלות רבה, תוך סילוף מהותי של התוכן המקורי.³⁰

בעיית הכפייה

הצד השני של מטבע הסילוף, היא הכפייה. מדינת ישראל מנועה מלאמץ את המשפט העברי לפרטיו כמשפט מחייב ובלעדי, משום שתהיה בכך כפייה של מוסד דתי במהותו על כלל אזרחי המדינה. רק מי שמעוניין להתעלם מן הבעיה היסודית הזאת יכול לקדם בכנות אג'נדה של אימוץ המשפט העברי במדינה כמשפט מחייב על כלל האזרחים.³¹

היבט נוסף, פרקטי יותר, של בעיית הכפייה שבהחלת המשפט העברי כנורמה המשפטית של מדינת ישראל, הוא בדרישה הכלולה בו משופטים שאינם מחויבים ליהדות באופן מעשי לשפוט על פי חוקיה והנחות היסוד של משפטיה, המלאים בתוכן ערכי ישיר של היהדות, וגוזרים ממנו את הפתרונות המשפטיים. יהיה זה תמים, ואף לא צודק, לדרוש משופט כאהרן ברק שישפוט על פי המשפט העברי, ולצפות שהוא יסכים לעשות זאת באופן נאמן למקור.

כישלון השילוב במשפט האזרחי למעשה

בשנות ה-60 במסגרת המחלקה לתכנון החוק במשרד המשפטים, נעשתה על ידי שבתי בן דב, מגדולי ההוגים היהודיים במאה האחרונה, עבודה כבירה של ניסוח חוקים למשפט האזרחי מתוך מקורות היהדות במישרין. בן דב היה מודע היטב לבעייתיות המובנית של נסיונו, לאור הבעיות לעיל, והצדיק אותו כך³²:

"יכולה להיות משמעות היסטורית לדברים בדרך עקיפין, אם לא נאמץ לנו רק איזה שנים או חזון בטלית במנותק, אלא נכיר בתוקף המחייב של מסכת דינים עבריים באשר היא, או לפחות אם מערכת דינים מסוימת שהכנסת תחוקק תהיה פשוט ובמכוון ניסוח חדש של מסכת דינים מתורת ישראל, באופן שהבנת הניסוח החדש, תחייב את הפרשן ממילא לחזור ולפנות למקורות".

ואולם גם הוא דחה מחד את הכנסתם של יסודות עבריים למשפט הממלכתי כקישוטים, ומאידך ידע בבירור שאין אפשרות להטמיע את המשפט העברי המדינה באופן ממלכתי בהיקף כולל כלשהו.

מכל מקום, גם עבודתו הגדולה, שלא נעשה דבר הדומה לה מאז ועד עתה, נגנזה כלאחר יד עם החלפת שר משפטים אחד במשנהו, מתוך הנימוק של חוסר המעשיות והטעם שבדבר, ובכך הקיץ הקיץ על נסיונות מסודרים בעלי מעוף מערכתי לשילוב המשפט העברי בתוך החקיקה.

זהות סבורה שגם אם היה סיכוי לשיטה זו להניב פירות של ממש לפני מספר עשורים, כיום אין תועלת בנסיון להמשיך וללכת בדרך זו של הרכבת מין בשאינו מינו, לא מבחינה פרקטית ולא מבחינה מהותית.

³⁰ כך כתב בנושא אהרן ברק, שגישתו לנושא הינה הגישה השלטת בין בתקופתו, בין לפניו ובין לאחריה: "ראוי ורצוי לו למשפט העברי, אשר בהשראתו נחקקה הוראת חוק, כי יהווה מקור להשראה פרשנית, כלומר, להרחבת האופק ושדה הראייה הפרשניים ולהרחבתם, ובכך ליצירת עומק נוסף ליצירה הפרשנית. אך ההכרעה בין האפשרויות השונות היא הכרעה שלנו, בלא כבלים משפטיים חיצוניים ובלא בכורה או ראשוניות לשיטה אחרת, תהא יקרה לנו ככל שתהא..."

³¹ למען האמת הדבר נוח למדי לכל הנוגעים בדבר. מי שמעוניין במשפט העברי יכול לטעון שהוא פועל למענו בפני בוחריו, ומי שלא מעוניין בו תמיד יכול לחסום אותו בשל עניין הכפייה הכרוך בו.

³² שבתי בן דב, המשפט העברי ומדינת ישראל, במהדורת "סולם למלכות ישראל היעודה" בעריכת יהודה עציון, כרך ג', עמוד

הכישלון המעשי המהדהד של הנסיונות ליישם גישה זו בשטח לאורך שבעה עשורים מבטא את כשלונה המובנה.

הפתרון - חלופה מתוך זהות

"ונמצא שמינוי **השופטים** (הסנהדרין) היה **לשפוט משפטי התורה בלבד**... ומינוי **המלך** (הממשלה) היה **להשלים תיקון סדר המדינה** וכל מה שהיה מצטרך לצורך השעה."

דרשות הר"ן, דרוש י"א³³

מתוך הכרת **חוסר הרלוונטיות** של החלפת המשפט הממלכתי הקיים במשפט העברי, ומתוך ההכרה **בצורך הקיומי** לתת ביטוי ממלכתי עקרוני ומעשי גם יחד למשפט העברי כביטוי של זהותה היהודית של המדינה, זהות עלתה על נתיב חדש-ישן ביהדות עצמה, הנותן מקום לשתי המערכות במקביל.

ההלכה הכירה מאז ומעולם בצורך העקרוני בקיומה של מערכת משפט ממלכתית אזרחית, הפועלת גם על פי כללים שאינם תואמים את ההלכה. מערכת זו, נועדה לפעול במקביל ובכפוף למערכת המשפט העברית, ולהסדיר בחיים הממלכתיים היהודיים בעיות מעשיות אשר אין להן פתרון קל במסגרת המשפט ההלכתי.

זהות תפעל בהשראת עמדה זו, אם כי ללא ההכפפה של מערכת אחת לשנייה, על מנת להגדיר את המשפט העברי כמשפט ממלכתי מקביל מוכר במדינת ישראל, אוטונומי מחקיקת הכנסת, כשם שהחקיקה הדתית תמיד הייתה אוטונומית מהתערבות המדינה. תוקף הפסיקות של בתי הדין העבריים המוכרים על ידי המדינה יהיה זהה לתוקף הפסיקות של בתי המשפט האזרחיים, בכפוף לשני סייגים המפורטים להלן.

משפט עברי אזרחי למעוניינים בכך

המשפט העברי יחול בתחום האזרחי בלבד

תחום השיפוט של בתי הדין העבריים ישתרע על המשפט האזרחי בלבד, ולא יכלול את הדין הפלילי. דהיינו, המדינה לא תתבע גנבים ורוצחים באמצעות בתי הדין העבריים, אלא באמצעות מערכת המשפט הממלכתית הקיימת בלבד. זאת לא רק כפשרה טכנית הנובעת מן הקושי לנהל מדינה עם מערכות משפט מקבילות וסותרות, אלא גם מסיבה מהותית.

אמנם נכון הדבר, שבתי הדין התורניים דנו בהחלט בנושאים פליליים ואף פסקו עונשים, אך ידוע שהמשפט העברי לא התעסק בדין פלילי ממלכתי ממוסד כבר 2000 שנה, גם מתוך ויתור מודע ומכוון על סמכותו בתחום, וגם ובעיקר בעקבות הגבלות על סמכותו מצד השלטונות. לכן, נכון לעכשיו, פשוט אין ליהדות מספיק מה להציע בתחום. בנוגע למשפט אזרחי הכולל את כל הטווח של דיני הממונות המצב הפוך, ומעולם לא נקטעה הרציפות של העיסוק בנושאים הללו בין כתלי בתי הדין של עם ישראל.

פנייה לבית המשפט העברי - רק בהסכמת שני הצדדים

בתי הדין העבריים המוסמכים על ידי המדינה יהיו מורשים לדון אך ורק במקרים בהם שני הצדדים מעוניינים במפורש לשטוח את טענותיהם בפני בית הדין העברי. בכל מקרה שבו אחד הצדדים יהיה לא מעוניין בכך, בית הדין העברי יהיה מנוע מלהתייחס לטענת הצד השני ובעלי הדין יופנו למשפט האזרחי הכללי.

³³ בדומה לכך מופיע במקורות נוספים, כגון ניסוחו הקלאסי של הרמב"ם: "כל ההורגין נפשות שלא בראיה ברורה (ואין אפשרות להרשיעם על פי דין תורה)... יש למלך רשות להרוג אותן ולתקן העולם כפי שהשעה צריכה (שלא על פי דין תורה), אלא על פי משפט המלך)". משנה תורה, הלכות מלכים, פרק ג'.

זהות סבורה שכשם שהמעמד הממלכתי של המשפט העברי צריך להיות ביטוי מרכזי של זהותה היהודית של מדינת ישראל, כך אסור שזהות זו תיכפה בכוח החוק על מי שאיננו מזדהה איתה.

המשפט העברי איננו דבר נייטרלי כלל וכלל, אלא נטוע כולו בתוך התרבות היהודית לכל רבדיה והשימוש בו ככלי לפתרון בעיות משפטיות צריך להתבצע מתוך בחירה.

ההשלכה המעשית - גיבוי ממלכתי ואוטונומיה

ההבדל המהותי בין המצב שזהות מבקשת להגיע אליו לבין המצב הקיים היום הוא בשאלת ריבונות המשפט העברי. במצב שאנו מציעים, כאשר בית הדין העברי יפסוק במקרה משפטי בין שני צדדים שהיו מעוניינים בשירותיו, פסיקתו תהיה מחייבת על פי חוקי מדינת ישראל ללא תלות במערכת המשפט הקיימת. רשויות החוק יחויבו לממש את פסקי בתי הדין העבריים מכח מעמדם כבתי משפט ממלכתיים כפי שהן מחויבות לממש את פסקי בית המשפט האזרחי כיום.

מעבר לכך, במקרה שאחד הצדדים ירצה לעתור נגד פסק של בית הדין, הוא יוכל לעתור רק לערכאה עליונה יותר של בתי הדין העבריים. מרגע שהחליט שעניינו יתברר בבית הדין העברי, לא תהיה לו הזכות לפנות למערכת משפט אחרת בעניין זה, ולא תהיה למערכת המשפט האזרחית הכללית סמכות לעסוק בו.

תחיית היהדות כתרבות לאומית רלוונטית

זהות סבורה שמתן מעמד ממלכתי למשפט העברי, והופעת מערכת משפט ממלכתית המשרתת את הציבור על פיו, יהוו אבן דרך יסודית בהתנערותה של היהדות מהצמצום הגלותי אל תחומי אורח החיים והמצוות הנוגעות לפרט בלבד, וחזרתה אל מה שהיא תמיד נועדה להיות: תרבות לאומית שלמה, המתייחסת ופותרת את כל בעיות החיים כולן, בחול ובקודש, ברמת הכלל והפרט, על פי הנחותיה שלה ומקורותיה שלה.

כשיתברר לישראלי העכשווי (החילוני והדתי גם יחד) שהמשפט העברי שמציעה התורה טוב יותר במציאות בפתרון הבעיות המשפטיות של חיי היומיום מאשר המערכות הממלכתיות הקיימות המיובאות מאומות אחרות, זו תהיה פריצת הדרך האמיתית של היהדות אל מרחב הרלוונטיות הלאומית.

זהות ועצמאות בתרבות

החזון - פריחה תרבותית ורוחנית עצמאית

מפלגת זהות מאמינה מתוך עיקרון, המגובה במציאות הסובבת אותנו, שאל לה למדינה להתערב בענייני תרבות ודת לא במימון ולא בהכוונה. כל זאת לטובת התרבות ולטובת הדת ובעיקר לטובת העם שממנו התרבות והדת מגיעות ואליהן הן שבות.

אנו רואים לנגד עינינו חזון של פריחה תרבותית לאומית אדירה והופעת כוחות נפלאים של יצירה במדינת ישראל, שצומחים ישירות מתוך העם ללא צורך בתיווך ממשלתי. אנו רוצים לחזות ביצירה תרבותית שמושרשת בתוך העם, המזמין אותה וצורך אותה, ומבטא את עצמו באמצעותה עד הפסגות הגבוהות ביותר, הגנוזות בו ומחכות ליצירות שיוציאו אותן מן הכח אל הפועל.

"כל זמן שחסר גם שרטוט אחד הגנוז בעומק הנפש, שלא יצא אל הפועל, עוד יש חובה על עבודת האמנות להוציאו" - כתב הרב קוק³⁴, ואכן זו **חובת האומנות והאמנים**, אך אין זה אומר שיש **חובה על הציבור** לממן אותם. תרבות אינה צריכה להיות מס המוטל על הציבור בכפייה. יצירה תרבותית המבוססת על מיסוי האוכלוסייה וחלוקה על פי קריטריון ממשלתי, מייצרת תרבות שאינה רואה לעצמה שום צורך להתכתב עם ערכיו ורצונותיו של הציבור, אלא רואה את הציבור כיעד לחינוך על ידה, מכספו הוא. בעיני זהות, זוהי עמדה לא מוסרית. אם רוצה האמן לחנך את הציבור, כדרכם של אמנים בעלי שליחות מוסרית, הרשות בידו לעשות זאת מכספו או מכספם של מטיביו ותומכיו, אך לא מכספי הציבור אותו הוא מבקש לעצב.

אותו הדבר אמור גם בנוגע לדת ומסורת, ובאמת דת היא חלק מתרבות ותרבות היא חלק מדת, במיוחד בעם ישראל.

המצב כיום

במדינת ישראל מימון פעילות תרבותית ברמה הלאומית והעירונית מכספי המסים נחשב לדבר המובן מאליו, ומי שמתנגד לכך מוקע כאויב התרבות בכלל. הקרב בציבוריות הישראלית איננו ניטש על עצם מעורבותה של הממשלה במימון התרבות, אלא על היעדים של מימון זה. מעבר לכך, בעוד ששאלת היעדים הממשלתיים של התרבות עולה מדי פעם לכותרות, בהקשר לשערורייה כזאת או אחרת, עיקר המימון המאורגן למוסדות תרבות, שעובר דרך העיריות מכספי הארנונה, זורם מבלי שאיש יתהה על אופן חלוקתו, כל זמן שלא עולה לכותרות שערורייה של ממש.

אך השערוריות הצפות על פני השטח חדשות לבקרים אינן אלא ביטוי למציאות מקולקלת ביסודה, בה בכל זמן נתון כל אזרח מממן מכספי המסים הארציים והעירוניים שהוא משלם תכנים תרבותיים, ערכיים ודתיים שהוא אינו מזדהה עמם כלל, ואף מתנגד להם נחרצות.

מדוע שאדם חרדי ישתתף במימון של אצטדיון כדורגל שלא הוא ולא ילדיו ונכדיו יבואו אי פעם בשערין, כשהוא גם מתנגד מהותית לכל התרבות שאותה אצטדיון זה מייצג? מדוע שאדם שאין לו דבר משותף עם קיום מצוות היהדות יממן מופעי חזנות בבתי כנסת? מדוע אדם דתי לאומי צריך לממן את מחלקת הארכאולוגיה של מוזיאון ישראל, שמספרת לבאים בשעריה שעם ישראל הם צאצאי הכנענים, ושאלהי ישראל הוא גלגולו של אליל כנעני? ומעבר לכך, מדוע שכספי האזרחים יופנו במסגרת מימון תרבות לאפיקים פוליטיים הנוגדים באופן יסודי את ערכיהם?

³⁴ הקדמת הרב קוק לשיר השירים, המופיעה בספר עולת ראי"ה על סידור התפילה.

כאשר במסגרת רשות השידור הופקה לפני כמעט 40 שנה גרסה קולנועית של "חרבת חזעה", הרוחות סערו על כך שלא ייתכן להשתמש בכספי ציבור על מנת להפיק יצירות הרחוקות בתכלית מהקונצנזוס הערכי והפוליטי³⁵. כנגד טענות אלה העלו גם אז את הטענות בדבר חופש היצירה והסכנה שבצנזורה ובסתירת הפיות, ובדבר חירות האמנות וחשיבות השיח התרבותי הפתוח.

כאשר בשנת תש"ע (2010) תיאטרון הבימה הודיע שהוא יסרב להופיע באריאל, שכן זה סותר את הכרתם המוסרית של שחקניו. הרוחות סערו, שכן מדובר במוסד המתקצב ממשלתית, ונמצאה פשרה. בשנת תשע"ו (2016) כבר הודיעה שרת התרבות שהיא רוצה להכניס לתוקף קנסות ענק למוסדות תרבות ממומנים ממשלתית שיסרבו להופיע במקומות כמו אריאל וקריית ארבע משיקולים פוליטיים³⁶.

זהות סבורה ששני הצדדים צודקים לחלוטין. "מי בכלל רוצה ללכת להצגה של שחקנים בכפייה?" שאל אז יו"ר זהות, משה פייגלין³⁷. ברור שאמנים אמורים לפעול על פי צו מצפונם, כמו כל בני האדם, וברור שמי שמקבל תקציב ממשלתי צריך לבצע את התפקיד שהממשלה שכרה אותו למלא. הבעיה היא בשיטה, ולא באנשים. שחקני הבימה לא צריכים להופיע באריאל אם הם לא רוצים, אבל אזרחי אריאל לא צריכים לממן את פעילות הבימה מכיסם.

בישראל נשכחה האמת הפשוטה: חירות מצפונית ויצירה אמנותית חופשית מהפכנית ואוונגארדית סותרות מימון ממשלתי באופן מובנה לחלוטין. או שכספם של האזרחים מופנה נגדם ונגד ערכיהם, או שהאמנים נאלצים לוותר על כנותם.

עצמאות תרבותית מלאה

באופן עקרוני, וגם באופן מעשי, תרבות לאו דווקא זקוקה לתמיכה כלשהי, ויכולה פעמים רבות להיות עסק כלכלי מצליח בפני עצמו. סדרות הדגל של הטלוויזיה המופקות היום הן בהחלט יצירות תרבותיות מרשימות, לטוב ולרע, ואיש לא מעלה על דעתו שהן זקוקות למימון ממשלתי או עירוני. ספרי הארי פוטר לא היו זקוקים למימון ממשלתי, ובימינו הרווחים שהם גרפו יכולים לממן ממשלות, ולא להיפך.

אותו הדבר ניתן להיאמר בנוגע לכל סוג של פעילות תרבותית, כגון תיאטרון, מחול, מוזיקה, שירה, כדורגל, היאבקות והרצאות לקהל הרחב. אם פעילות שכזאת יכולה לממן את עצמה ממכירת כרטיסים, או מתרומות של נדבנים - מוטב ואם לאו, הרי שהציבור הצביע ברגליים נגדה, וממילא לא אמור להיות למדינה עניין לממן אותה.

בעמדה זו יש הגיון רב, אך היא רחוקה מאוד מהתפיסות הרווחות בישראל, וייתכן שהיא גם רחוקה מטבע האדם בכלל, למרות שניתן בהחלט לראות בה אידיאל. מצב שבו כל אדם מוכן להשקיע את כספו באופן יזום בערכים בהם הוא דוגל באותה המידה בה הוא מוכן להשקיע בצרכיו, זהו מצב אידיאלי שיש לחתור אליו. אך באופן מעשי, זהות לא מציעה ללכת עד הקצה של שלילת כל אפשרות של מימון ציבורי, ולו גם רצוני, מכיוון שהדבר נוגד את התרבות הישראלית ואולי גם את טבע האדם. הפתרון שיוצג להלן מאפשר להגיע ליעד העצמאות של התרבות באופן מציאותי.

³⁵ הרוחות לא סערו לפני כן, מכיוון שכאשר מפא"י שלטה במדינת ישראל, השימוש בכספי הציבור לצרכים תרבותיים ופוליטיים היה ברור מאלין, ולא היה בדבר שום הפתעה לאיש. פרשת העיבוד הקולנועי של חרבת חזעה באה לעולם לאחר עליית הליכוד לשלטון ב"מהפך".

³⁶ ריגר י' (2016, 23 בפברואר). פרסום ראשון: רגב מאיימת לקנוס מוסדות תרבות. אתר "מאקו". (קישור בסוף השער)

³⁷ מתוך פוסט בפייסבוק של משה פייגלין, מה-25 באוקטובר, 2016. (קישור בסוף השער)

המתווה של זהות לתרבות ולמימוןה

סגירת משרד התרבות

משרד התרבות ייסגר בהדרגה, וכך תיפסק רובה ככולה של ההתערבות הממשלתית הארצית הישירה בנושאי התרבות, מימוןה והכוונתה. מימון תרבות מכספי מיסים ייעשה ברמת הערים והשכונות, ולא ברמת המדינה.

מימון התרבות העירונית באמצעות מס רשות

למרות תקציבו הגדול של משרד התרבות וזרועותיו המתפרסות, גם היום רוב תקצוב התרבות במדינת ישראל מגיע מהרמה המוניציפלית, ואנו סבורים שכך גם ראוי ונכון, בסייג חשוב. כיום הדבר נעשה כחלק מהמסים העירוניים הכלולים בארנונה. התכנית של מפלגת זהות היא הפרדת מסי התרבות והדת מהמסים העירוניים הרגילים, והפיכתם למסי רשות.

זהות עומדת על זכותו של האזרח לא לממן גם ברמה העירונית פעילות תרבותית וערכית שאין הוא מעוניין בה, ואף מתנגד לה. המציאות בה אדם נאלץ באופן מתמיד לממן פעילות הנוגדת את ערכיו על מנת שגם הפעילות התואמת את ערכיו תמומן היא לא מוסרית, והיא ההיפך מעצמאות ערכית, שהיא הבסיס לתרבות עמוקה.

במודל המימון הרצוני של זהות, יחול איסור על פי חוק על גופים ציבוריים לממן מוסדות תרבות מכספים שאינם מגיעים ממס הרשות, או מתרומות פרטיות. כספי מס הרשות יוכלו לשמש רק לצרכי תרבות.

במודל המימון הרצוני של זהות, יש לכל תושב של רשות מקומית את הזכות לבחור שלא לשלם את מסי הרשות של התרבות. הרשות המקומית היא זו שתקבע את גובה מס הרשות ותוכל אף לחלק אותו למספר מדרגות או לתת לכל תושב לשלם כרצונו. לרשות המקומית תהיה הזכות, אם תבחר להשתמש בה, להעניק שירותי תרבות, כגון כרטיסים מסובסדים, רק למשלמי מס התרבות. תהיה לה גם הזכות להשתמש בכספי מס הרשות לשירותי תרבות לתושבים שידם אינה משגת. אם התושבים לא יהיו מרוצים מהאופן שבו העירייה משתמשת בתקציב התרבות הם יוכלו פשוט לא לשלם אותו.

תרבות מתוך זהות ואחריות

במודל המוצע, התרבות המסובסדת בארץ תעלה על מסלול של חידוש הקשר עם הציבור, גם בפן האזורי שכונתי, המאפשר לשכונות שונות באופיין להשקיע את תקציב התרבות שלהן באופן שונה לחלוטין אפילו בתוך גבולותיה של עיר אחת, וגם בפן הכלכלי היסודי, לפיו תרבות שהציבור לא יהיה מעוניין לממנה, לא תמומן, בניגוד לתרבות שהציבור כן מעוניין בה, שתקבל כפועל יוצא מכך את תמיכתו.

קשר זה עם הציבור איננו דבר שלילי, המוני וירוד, כפי שמנסים להציג את הטענות בדבר זכותו של הציבור לא לצרוך את התרבות שהאמנים מציעים לו. הקשר של אנשי התרבות עם הציבור המתבטא בנכונותו של הציבור לשלם לאמנים שלו הוא היסוד של תרבות הצומחת מתוך זהות קיימת ומבטאת אותה.

מדיניות זו היא גם הגשמה של עיקרון האחריות האזרחית. אחריות זו של האדם לדמותה של קהילתו, שמתבטאת בנכונות לשלם עבור עיצוב דמותה היא בדיוק הערובה לתרבות חופשית באמת של חירות מתוך זהות, שהיא גם הבסיס לחיי משמעות וטעם - משמעות וטעם שרק חיי תרבות יכולים להעניק לאדם ולחברה.

מימון הישיבות ומדעי הרוח

שיויון, הכרה במציאות, חתירה לעצמאות

החזון

אחד הנושאים הלוהטים ביותר בשיח הציבורי הישראלי בשלושים השנים האחרונות הוא מימון הישיבות. גישתה של זהות לנושא מורכב זה היא נגזרת של הגישה הכללית של הרחקת המדינה מהתערבות בנושאים תרבותיים, במקביל להכרה במציאות הקיימת בשטח, יחד עם השוואת עולם התורה לעולם מדעי הרוח.

זהות רואה לנגד עיניה חזון של עולמות תורה ורוח עצמאיים, שאינם תלויים בחסד ממשלתי לא כספית ולא רוחנית, אלא מוצאים את מימנם בהון פרטי וקהילתי, הן של תלמידים ושומעים הבאים ללמוד, והן של ציבור המעוניין לתרום לקידום המטרות המגולמות במוסדות הלימוד והמחקר.

כאשר עולם הרוח והתורה בישראל ישתחרר מהקן החמים של המימון הציבורי, גם התורה וגם הרוח ירוויחו, אך בעיקר ירוויח הציבור בישראל שיזכה לקטוף את הפירות האותנטיים של תרבות לאומית חופשית, תוססת ועצמאית, ובעיקר - קשורה אליו ואל צרכיו.

נזקי המימון

המימון הממשלתי למוסדות תורה ולמוסדות ההשכלה הגבוהה בתחום מדעי הרוח גורם לנזקים עמוקים מאוד, שלא נובעים מרוע ליבם של האנשים המקבלים מימון זה, אלא מטבע העולם, ובפרט מטבע ההשפעה של מימון ממשלתי, גם אם נדמה שהדבר נוח לכל הצדדים המעורבים.

המימון הניתן לישיבות מצריך צבא שלם של פקחים וגורמים שנועדו לאכוף את הקריטריונים לזכאות. מעבר לכך, קריטריונים אלה, הגיוניים ככל שיהיו, משמשים בפועל כבלמים ליכולתם של תלמידי הישיבות להיות עצמאיים כלכלית וכובלים אותם למסלול בו הם נשארים תלויים במימון הממשלתי לעד.

תופעה חמורה יותר באופן ניכר היא תופעת האנטי אליטיזם שמפתחים מוסדות המקבלים מימון לפי תלמיד. הישיבות בעם ישראל היו מאז ומעולם מוסד אליטיסטי קשוח, ובחורי ישיבה היו סמל של הקרבה עצמית ומסירות אין קץ. כל זה נגוז בישראל, במידה רבה תחת ההשפעה המנוונת של המימון. כאשר המשמעות של סילוק תלמיד היא לא עלייה בתקציב הפנוי, אלא ירידה במימון, אין פלא שהישיבות מחזיקות בציפורניים כל תלמיד שיסכים לחסות בצילן.

עם זאת, כל זה מתגמד לעומת חוסר העצמאות הרוחנית שהמימון הזה מכתוב. כאשר נשק המימון מוחזק כל העת בידי המדינה, והיא מנופפת בו תדיר, ראשי ישיבות מיישרים קו עם מה שניתן להיאמר במסגרת היכולת להמשיך לקבל את המימון. כך, באופן פרדוקסלי אבל מתבקש, אובד כל טעם לממן תורה שכזו, שכבר איננה אמיתית, אלא תלויה בטעם בעל המאה.

אותו הדבר אמור גם ביחס למדעי הרוח, אלא ששם מסורת החופש האקדמי מאפשרת להתבטא בחופשיות רבה יותר, ובמידה מסויימת שם הנזק מוגבל יותר להקשרים הפרגמטיים יותר. ניפוח חסר כל הצדקה של הפקולטות למדעי הרוח הוא תוצאה ישירה של הנכונות לממן אותן ביחס ישיר למספר הסטודנטים הבוחרים ללמוד בהן.

בניגוד למה שמקובל היום לחשוב, תקופת הזוהר של מדעי הרוח במאה התשע עשרה הייתה מלווה במעט מאוד מימון ציבורי. כיום, לעומת זאת, כל סטודנט למדעי הרוח מקבל סבסוד ממשלתי נדיב, ואנשים

שאינם יכולים לתרום רבות בתחומים אליטיסטיים ומופשטים אלה מעודדים על ידי האוניברסיטאות והמכללות ללמוד לתארים שאין בהם אופק פרנסתי.

התוצאה הצפויה היא שבכל העולם המערבי, וגם בישראל, יש כמות הולכת וגדלה של אקדמאים מובטלים בוגרי הפקולטות למדעי הרוח, שהמדינה צריכה למפרע לדאוג לפרנסתם והעסקתם בתכניות ממשלתיות יזומות.

הגזירה השווה בין ישיבות למדעי הרוח

"מצבי אינו מאפשר לי גם להלין על הכספים שניתנים ללומדי תורה, כי דומה שאני עצמי מקבל מן הקופה הציבורית יותר מבני הישיבות עבור עיסוק באותה תורה עצמה".

פרופסור יהודה ליבס, מבכירי חוקרי מדעי היהדות

זהות סבורה שההתייחסות החד צדדית למימון עולם התורה שגויה ביסודה. אין הבדל מהותי בין המימון הניתן למוסדות תורה לבין המימון הניתן למוסדות אקדמיים בתחומי הרוח. בשני המקרים מדובר במימון ציבורי למוסדות לימוד העוסקים בנושאים שאין בהם תועלת כלכלית ישירה מחד, ומאידך הם מבטאים עיסוק רוחני המצדיק (או שאינו מצדיק) מימון ציבורי לצורך טיפוחו ושימורו.

בניגוד לעמדה נפוצה בישראל, אין שום דבר ברור מאליו במימון הקתדרה לאגיפטולוגיה באוניברסיטה העברית, יותר מאשר במימונה של ישיבת מיר.

אלא שהדברים לא נעצרים בזה, ויש להשוואה בין מימון הישיבות למימון מדעי הרוח הקשר עמוק יותר. למרות שהדבר לא היה חייב להיות כך בפועל, עובדה שצריך לתת עליה את הדעת היא, שבכל העולם, המוסדות האקדמיים למדעי הרוח אינם מייצגים את הלכי הרוח המקובלים בחברה הכללית. בארצות הברית, למשל, מעל 90% מהלומדים בפקולטות למדעי הרוח תומכים עקבית במפלגה הדמוקרטית. די להיזכר בזהותו של הנשיא הנבחר האחרון כדי להשתכנע שמדובר בתופעה מוזרה. גם בישראל תופעה זו קיימת, וביתר שאת. מן המפורסמות הוא כי שורשם ההיסטורי של מדעי הרוח הישראליים הוא בשמאל הרדיקלי של ארגון 'ברית שלום', שאיחד את אבות המחקר ההומני הישראלי.

מן המפורסמות גם שתופעה זו מתרחשת פחות בעולם המדעים המדויקים, שבו הפילוח של הדעות מייצג טוב יותר את פילוח הדעות המקובל בחברה, כפי שלמשל, בקהילת המדעים המדויקים בארצות הברית יש תמיכה בשתי המפלגות האופייניות לכלל האוכלוסיה. דבר זה מביא למחשבה שמימון ציבורי עבור המוסדות למדעי הרוח איננו דבר מובן מאליו, ומכל מקום, ראוי שיאוזן על ידי מימון מקביל.

זהות טוענת שמימון ממשלתי של מדעי הרוח בישראל מצדיק את מימונן של הישיבות, ולהיפך. כל עוד ישיבות מקבלות תקצוב ממשלתי, סביר שגם המוסדות של מדעי הרוח יקבלוהו, וכן להיפך, מכיוון שמוסדות אלו מבטאים עולמות ערכים אותנטיים המתנגשים בחברה הישראלית, ואין צדק בחיזוק ממשלתי של אחד הצדדים על חשבון השני.

המצב הקיים ומבט לעתיד

כיום ישנם במדינת ישראל מאות ישיבות, ומאות מוסדות אקדמיים העוסקים בתחומי הרוח, הנהנים ממימון ממשלתי ישיר ועקיף. גם אם הדבר איננו מוצא חן בעיני זהות, זוהי עובדה חברתית קיימת עם שורשים היסטוריים עמוקים למדי, ולא ניתן לשנות מציאות זו בן רגע.

עם זאת, ברור שהכיוון המיוחל הוא הפחתה הדרגתית של התלות של מוסדות אלו בתמיכה הממשלתית מחד, וצמצום הדרגתי וסימטרי של תמיכה זו, על עזרתה למוסדות, ועל ההגבלות שהיא נושאת עמה

מצע זהות

מאידיך. כך תיפתח הדרך למחקר רוחני ועיסוק תורני - עצמאי, מכובד, שורשי ואותנטי יותר, לטובת כולנו.

הרבנות הראשית לישראל

הקמתה של הרבנות הראשית לישראל על ידי הרב אברהם יצחק הכהן קוק ביטאה ניסיון אמיץ ובעל מעוף של יצירת מוסד ממלכתי, לאומי ורענן שייצג וינהיג את היהדות בארץ ישראל, מתוך תקווה כמוסה שמוסד זה יתפתח ויצמח בעתיד להנהגה הרוחנית של עם ישראל כולו בדמות הסנהדרין המיוחלת³⁸.

כוונות לחוד ומציאות לחוד. סמכויותיה המצומצמות של הרבנות הראשית³⁹, הכרסום המתמיד בלגיטימציה הציבורית שלה, בין בציבור החילוני ובין בציבור הדתי, ומעל כל אלה - היותה מכשיר ממשלתי לכפיית אורח חיים הן על חילונים והן על דתיים⁴⁰, הביאו בתהליך ארוך ומפותל, אך רציף, להידרדרותה עד למצב שאנו מכירים היום. הרבנות הראשית אינה נתפסת כהנהגה רוחנית יוזמת ולגיטימית על ידי איש כמעט, ובמיוחד לא בתחום הלאומי⁴¹, אלא רק כמנגנון פקידותי שנועד להסדיר היבטים מסוימים בחיים, הנוגעים לתחומי הדת. בין אם יש להצטער על כך, ובין אם יש לראות במצב זה הזדמנות, מציאות זו היא עובדה קיימת.

זהות איננה מתנגדת לעצם קיומה של הנהגה תורנית. אדרבה! יחד עם שאר עם ישראל אנו שותפים לתפילה "השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה" הנאמרת שלוש פעמים ביום, ומכוונת להקמת הנהגה תורנית מאוחדת ומוכרת. זהות סבורה, כפי שסבורה היהדות עצמה, שאין לנו תקומה אמיתית ללא הנהגה תורנית כזאת. עם זאת, אין טעם בהעמדת הפנים כאילו הרבנות הראשית לישראל היא הנהגה זו. היא לא, והיא גם לא יועדה לכך.

זהות סבורה כי על מנת לאפשר מחד צמיחה של הנהגה רוחנית אותנטית, מקומית, קהילתית ואולי גם כלל לאומית בעתיד, ומאידך לצמצם את מעורבותה של המדינה באמצעות הרבנות בחיי האזרחים, על הרבנות להצטמצם משמעותית לעיסוק בנושאים ציבוריים בלבד, ולהיות בעצם הרבנות של הממשלה והמוסדות הממלכתיים.

ככלל, יש לדעת שלמעשה הרבנות הראשית היא גוף קטן מאוד, יחסית לכל מוסד ממלכתי אחר. תקציבה הכולל הוא כ-20 מיליון שקלים בשנה, והיא מעסיקה כ-80 עובדים קבועים בלבד, ואף מבנה קבע אין לה. רובו המוחלט של מפגש האזרה בישראל עם מה שמכונה "רבנות" הוא במסגרת מגעיו עם הרבנות המקומית.

תפקידיה הנוכחיים של הרבנות הראשית

ככל שהדבר יפתיע את מי שאיננו אמון על דקויות העניין, הרבנות הראשית מעולם לא התיימרה להיות סמכות של פסיקה לכל יהודי באשר הוא במדינת ישראל. מוסכם על הכל שבתוך בית כנסת שכונתי, סמכותו של רב בית הכנסת על המתפללים בו גדולה מסמכותו של הרב הראשי לישראל, אף אם יהיה נוכח במקום. אפילו בתחום הכשרות, שהוא התחום הדומיננטי והמסועף ביותר של פעילות הרבנות הראשית, אין לרבנים הראשיים כיום סמכות אכיפת תקן אחיד של כשרות על הרבנים המקומיים

³⁸ "מעיד אני עלי שמים וארץ, שלכן הרב קוק הרכיב את מועצת הרבנות הראשית מן עשרים ושלושה רבנים, כדי שבכך יהיה בסיס לסנהדרין קטנה". הרב יהודה לייב מימון, ספר "חידוש הסנהדרין בימינו", עמוד נ"ז.

³⁹ למשל, היעדר כל סמכות בתחומי המשפט העברי מעבר לענייני נישואין וגירושין.

⁴⁰ למשל, תקנות הרבנות הראשית המתנגדות לייבום וחליצה שלא כמנהג הספרדים, והמגדירה לכולם בשר שאיננו חלק ככשר שלא כמנהג הספרדים, הרחבת חרם דרבנו גרשם על נשיאת שתי נשים על כלל האוכלוסיה שלא כמנהג כל הקהילות הספרדיות.

⁴¹ למשל, בנוגע להר הבית, שהרבנות הראשית פוסקת כבר חמישים שנה שהכניסה אליו ליהודים אסורה, בניגוד לדעתם של רבים מאוד מהפוסקים בדור הזה, ונמנעת מעמדה פעילה בנוגע אליו, כגון דרישת הכללתו ברשימת המקומות הקדושים ליהדות, למרות שהדבר הוא בסמכותה.

האחראים על הכשרות במקום. מראש, הרבנות הראשית לישראל לא יועדה לפסוק הלכות לכל יהודי ויהודי, אלא להוות גוף ציבורי שיסדיר סוגיות ציבוריות, ברמת המדינה בכללה.

תפקידים כלל ארציים

כחלק מהסטטוס קוו, בו הוחלט שפעילות הממשלה ומוסדותיה תהיה בהתאם להלכה בתחומי השבת והכשרות, הוטל על הרבנות הראשית התפקיד להגשים הצהרה זו בפועל.

כמו כן, כל עניין הלכתי המתעורר ברמה הארצית הנוגע לפעילות הממשלה, כגון שאלות הקשורות לאופי הפעילות של חברת החשמל ומקורות, ושאלות הקשורות לביצוע עבודות תשתית רחבות היקף, מוכרע, לפחות עקרונית, על ידי הרבנות הראשית⁴². תפקידים אלה כוללים גם נושאים הדורשים היערכות ארצית כמו היתרי המכירה של שנת השמיטה⁴³, מכירת החמץ לקראת הפסח וכו', וגם הם מנוהלים על ידי הרבנות הראשית. אחד התחומים הכלל הארציים המשמעותיים המוטל על הרבנות הוא ניהול המקומות הקדושים.

תפקידים ייצוגיים

היבט אחר של פעילותה של הרבנות הוא ההיבט הטקסי, והוא הבולט מכולם לעיני הציבור, אך הפחות משמעותי מכולם באופן מעשי. הרבנים הראשיים לישראל מכובדים בקריאת קדיש ותפילה לשלום המדינה במהלך טקסים ממלכתיים מרכזיים, ובזה מסתכם תפקידם הייצוגי. כמו כן, הם משמשים, כמו הנשיא, כשגרירים לעת מצוא, הנפגשים בארץ ובחו"ל עם מנהיגי העולם, ובפרט מנהיגי הדתות בעולם, וכן הם פועלים בקרב יהדות התפוצות.

גוף רגולטורי ארצי

לרבנות הראשית תפקידים רגולטוריים מגוונים עם סמכויות של מתן רשיונות ותעודות וסמכויות אכיפה.

- הרבנות מקיימת מגוון בחינות ההסמכה המקנות תעודות בתחומים רבים⁴⁴.
- הרבנות מקיימת גם את מערך העל של הכשרות במדינת ישראל מעבר למערך הכשרויות המקומיות, ובפרט בכל הנוגע לייבוא אוכל מחו"ל.
- הרבנות מקיימת גם את מערך הפיקוח וההסמכה של המוהלים.

בראש בתי הדין והרבנויות

הרבנות הראשית אחראית למוסד בית הדין הגדול לערעורים, המהווה סמכות פסיקה עליונה המוכרת על ידי המדינה בתחום הגיור, הנישואין והגירושין.

שינוי תפקידי הרבנות הראשית

בשונה מתחום הרבנויות המקומיות שבו זהות מציעה שינוי מהפכני כמעט, בנוגע לרבנות הראשית ההצעות הן מינוריות למדי, וחלקן נועדו לחזק את הרבנות על מנת שתוכל למלא את התפקידים המוטלים עליה.

⁴² אנו כותבים שכך הדבר באופן תיאורטי, מכיוון שבאופן מעשי הדבר תלוי לחלוטין בסמכותם היחסית של הרבנים הראשיים. כאשר פסקיהם של הרבנים הראשיים לא מספיקים על מנת למנוע משבר קואליציוני עם סיעות כאלה ואחרות, בעקבות התנגדות רבניהן, העניין מוסדר פעמים רבות מול הרבנים האלה ישירות.

⁴³ עיין להלן.

⁴⁴ דיינות, רבנות שכונה, רבנות יישוב, רבנות עיר, דיינות גיור, השגחת כשרות, שחיטה, מילה, כתיבת סת"ם ועוד.

ממונופול כשרות לתקן

במצב הקיים, למדינת ישראל יש בעלות על המילה "כשרות" המתבטאת בכך שהחוק אוסר לקרוא למוצר "כשר", אלא אם כן הוא הוכר ככשר על ידי הרבנות הראשית לישראל, או רבניות מקומיות בעלות סמכות מתן כשרויות.

מצב זה הוביל לשחיתויות בקנה מידה גדול ומביך במחלקות הכשרות השונות בדרגים רבים. אך גם ללא שחיתויות אלה, מעצם היותו של מערך הכשרות מונופוליסטי, הוא נוטה לדרוש מחירים מוגזמים עבור השגחת הכשרות, ביחס לאיכות השירות של ההשגחה.

היבט נוסף של מונופול הכשרות, דווקא כלפי הציבור הדתי, היה החלטות שרירותיות בתחום הכשרות שפגעו במנהגי קהילות שונים בתחומים אלה, והיוו את הבסיס לפתיחת כשרויות פרטיות בדמות ה"בד"צים, המספקים 'השגחה', אך אינם רשאים על פי חוק לקרוא למוצרים 'כשרים'.

בשונה מהמשמעות המקובלת של המונח, 'בד"ץ' איננו מהווה ביטוי לדרישות כשרות מחמירות יותר מאשר דרישותיה של הרבנות, אלא מהווה בסך הכל כשרות פרטית, העוקפת את סמכות הרבנות הראשית בתחום הכשרות או פועלת במקביל לה.

זהות סבורה שעל מערך הכשרות לחדול מלהיות מונופול בידי הרבנות הראשית והרבניות המקומיות. תחת שליטתה של הרבנות הראשית והרבניות המקומיות על הכשרות צריכים לבוא תקנים של הרבנות הראשית לישראל עבור תחום הכשרות. תקנים אלה יעבדו באופן הבא:

- תקן הכשרות יחייב לציין על מוצר המשווק ככשר האם הוא עומד בתקן הכשרות של הרבנות הראשית, על מנת למנוע הונאה וניצול של חוסר התמצאות הלקוחות בפרטים המרובים של דיני הכשרות וסעיפיה.
- תקן הכשרות לא יגדיר את דרישות ההשגחה הספציפיות על כשרות המוצר, אלא יעסוק ברכיביו ובדרך הכנתו, ורק כאשר הדבר דרוש על פי ההלכה - בעצם חובת ההשגחה.
- הונאה בנוגע לתקן הכשרות תהווה עילה לתביעה כלפי העסק המפרסם, ותגרור עונשים מחמירים כמו כל הונאה עסקית של לקוחות.

כשרות הייבוא

כמו בתחום הכשרות המקומית, כך גם בנוגע לכשרות המזון המיובא לארץ, תוסר המגבלה על ייבוא מזון לא כשר לארץ בתחומים בהם היא קיימת, ותחת החובה לאשר כל מזון המיובא לארץ ככשר על ידי הרבנות הראשית לישראל, תונהג חובת הדיווח על עמידה בתקן הכשרות של הרבנות. במידה ויתברר שהמוצר לא היה כשר, האחראיות הכספית על כך תושט על היבואן ולא על היצרן בחו"ל, מה שיבטיח את דאגת היבואן לקנות מספקים אמינים בתחום הכשרות, שמוצריהם אושרו על ידי הרבניות המקומיות בחוץ לארץ.

כשרות וצער בעלי חיים

אחת התלונות הנשמעת רבות במדינת ישראל כנגד מערכי הכשרות קשורה לאכזריות, כביכול, או שלא כביכול, הכרוכה בתנאים בהם נשחטים בעלי חיים, מובלים לשחיטה, או אף גדלים לקראתה וכיוצא בזה. הפיכת הפיקוח הממשלתי על הכשרות לתקן פותחת את הדרך בפני ארגונים ובתי דין המעניקים השגחת כשרות להחמיר בדרישותיהם בתחום צער בעלי החיים, ולדרוש מלקוחותיהם לעמוד בדרישות אלו לצורך קבלת הכשריהם.

דבר זה ייטיב הן עם בעלי החיים, והן עם ההלכה הרואה בצער בעלי חיים עבירה חמורה ואכזרית. במצב כזה הדרישה של הציבור לשפר את תנאי בעלי החיים תוכל להתאחד איחוד טבעי ומתבקש עם רצון הציבור לצרוך אוכל כשר. חיבור טבעי, מכיוון שחלק גדול מדרישות הכשרות מראש, כגון איסור ה"טריפה" עוסקות, ולו בעקיפין, במניעת אכזריות כלפי בעלי החיים במהלך חייהם, ותנאי הגידול התעשייתיים המודרניים מזמינים החמרה נוספת בכך⁴⁵.

רישום ועריכת נישואין למעוניינים

עם ביטול רישום הנישואין⁴⁶, יופסק ההכרח לבוא במגע עם הרבנות הראשית והמקומית בכל הנוגע לנישואין. המעוניינים בשירותי הרבנות בתחום זה יוכלו להמשיך להיעזר בשירותיה ולהירשם לנישואין במסגרתה. רישום זה יועיל להוכיח יהדות במקרים בהם הדבר יידרש בעתיד לצאצאיהם.

הפיקוח על המוהלים ותקן ברית המילה

מקצוע המילה, בהיותו נוגע במהות לכירורגיה וסיכון בריאותי מצדיק רישוי ממשלתי, אך דווקא בתחום זה הרבנות הראשית מתערבת הרבה פחות מהראוי. זהות תפעל להידוק הפיקוח על המוהלים, ולאיסור ביצוע בריתות שלא ברישיון.

מערך הכשרת המוהלים בארץ אף הוא נגוע בשחיתות וכרוך לא פעם במרמה הכרחית לשם עצם השגת ההסמכה. זהות תפעל להסדיר ענף פרוץ זה, לתועלת הציבור.

בעקבות תופעות מצערות אלה, נפוצה בתקופה האחרונה תופעת "הרופאים המוהלים", שמשווקים את עצמם לציבור כעורכי בריתות עם איצטלה רפואית מוסמכת, שאכן יש להם בהיותם רופאים⁴⁷. פעמים רבות בריתות אלה לא עומדות בדרישות ההלכתיות הבסיסיות לקיום מצוות ברית המילה, שמלכדת מאז ומעולם וגם כיום את רובו ככולו של הציבור היהודי. זהות רואה תופעה זו בחומרה, מכיוון שמדובר בהונאה של ממש של ציבור רחב.

גם בתחום ברית המילה הרבנות הראשית תוכל לקבוע תקן, שכל מי שישווק את עצמו כמוהל יצטרך לציין האם הוא עומד בו או לא, כפי שזהות מציעה בתחום הכשרות ועריכת החופות.

לקראת שמיטה ממלכתית

מצוות שמיטת הארץ היא אחד היסודות החיים הלאומיים של עם ישראל בארצו על פי היהדות, וקשה להפריז בערכה בעיניים יהודיות, אחרי שהתורה בעצמה הגדירה אותה כיסוד הברית עם עם ישראל בארץ, ואת הפרתה כמעשה הגורר גלות וחורבן.

מזה מאה שנים הדרך העיקרית להתמודד עם חובת קיומה של מצווה זו הייתה מעקפים הלכתיים שנועדו לאפשר קיום חיים תקינים תוך הימנעות טכנית מהפרה מפורשת של הלכות השמיטה.

זהות סבורה שמצווה השמיטה איננה ניתנת ליישום של ממש אף באופן פרטי, ללא היערכות בקנה מידה ממלכתי, ובמקום שההיערכות הזאת תתמקד בהיתר המכירה העוקף את השמיטה, יש להתחיל לבחון מודלים ממלכתיים שיסייעו לקיומה של מצווה זו כלשונה, בהיקף לאומי, ואולי אף את הרחבתה אל מעבר לגבולות החקלאות המקוריים. יש בכוחה של מצוות השמיטה להוות בסיס לרנסנס תרבותי בהיקף לאומי כולל.

⁴⁵ אין באמור לעיל שלילת חקיקה ממשלתית ישירה של איסורים הנוגעים לתחום צער בעלי חיים מן הזווית הלא הלכתית-כשרותית. יש לכך מקום בהחלט.

⁴⁶ עיין להלן בפרק על ביטול רישום הנישואין.

⁴⁷ הפער בתעריף בין ברית על ידי רופא מנתח לברית על ידי מוהל מומחה הוא עצום ועומד לרוב על מעל אלף שקלים.

מערך ההסמכה של הרבנות

תחום ההסמכה של הרבנות הראשית יישאר בידה, בהיותו תקן מקובל, מוכר ומבוקש בציבור. אלפים רבים ניגשים לבחינות ההסמכה לרבנות מדי שנה. כמו כן, הסמכה זו תמשיך להוות את העוגן לשינוי מבנה הרבנויות המקומיות המוצע בפרק הבא.

הפסקת רישום הנישואין

נישואין כיסוד הקודם למדינה

הנישואין אינם בבעלות המדינה. הנישואין הם מעמדי התווך היסודיים ביותר של האנושות בכל גלגוליה והופעותיה. נישואין היו בעולם לפני שהיתה בעולם יהדות, וגם לפני שהיו בעולם מדינות. רישום הנישואין הוא חידוש היסטורי, ואיננו דבר ברור מאליהו כלל. בני אדם התחתנו לפני שהמדינה לקחה אחריות על רישום נישואיהם, ובני אדם ימשיכו להתחתן גם אם המדינה תפסיק לרשום זאת.

זהות סבורה, שההתנגדות להסדרת והגדרת הנישואין על ידי המדינה היא התנגדות מוצדקת מבחינה מוסרית. לא המדינה צריכה לקבוע מלמעלה מה הם נישואין, אלא החברה והקהילה אליה משתייך האדם. הויכוח האמיתי והנוקב בשאלת הגדרת התא המשפחתי וערכי היסוד של החברה כולה הוא ויכוח שצריך להפקיע מידה של המדינה ולהפקיד בידי הציבור.

המצב כיום

כיום מדינת ישראל רושמת את הנישואין של אזרחיה ומסווגת אותם בהתאם במשרד הפנים ובתעודות הזהות כרווקים, נשואים, גרושים או אלמנים. רישום הנישואין מבוסס על נישואין במדינת ישראל, שעל פי חוק נמצאים בסמכותם של נציגי הדתות השונות, או על נישואין בארצות אחרות שמוכרים במשרד הפנים כנישואין גם בארץ.

מציאות זו היא מורשת הסטטוס קוו מחד, לפיו התחייבה המדינה להפקיד את תחום הנישואין בידיה של הרבנות הראשית, אך להשאיר פתח לנישואין אזרחיים בפועל באמצעות 'ייבוא' מעמד הנישואין מארצות אחרות, ומאידך ממורשת ההתערבות של המדינות המודרניות בחיי הפרט וההנחה שהן מסוגלות להגדיר באמצעות החוק את יסודות החיים של אזרחיהן.

בומרנג הכפייה

מראשית שנות המדינה מציאות זו גררה בעיות רבות מאוד. ההכרח להתחתן כדת משה וישראל מחד ומציאותם של פסולי חיתון מאידך עורר תרעומת גדולה מאוד כנגד הרבנות. זאת מצידה, ניסתה בכל השנים לצמצם את תופעת פסולי החיתון למינימום האפשרי גם במחיר של הגמשה קיצונית של הקריטריונים ההלכתיים, עד כדי פקפוק בעצם כשרות התהליך⁴⁸.

זרם עולים לא יהודים שהגיע בעשורים האחרונים יצר מציאות שבה אזרחים במדינת ישראל לא רשאים להתחתן בה כלל, עד כדי מצבים אבסורדיים.

ובראש ובראשונה, בימינו מתנהל מאבק עיקש ורחב להכרה של המדינה בנישואים חד-מיניים כנישואים. מאבק שמבחינה עקרונית כבר הוכרע והמדינה כבר רושמת בתנאים מסויימים גברים ונשים הנשואים לבני מינם כנישואים.

רצונם של אלה שביקשו לעגן את הנישואין כדת משה וישראל כנישואין המוכרים במדינת ישראל הייתה להגן על זהותה היהודית של המדינה, ולהגן על הקדושה בעם ישראל, אך מה שהושג הוא ההיפך הגמור. הכרה רשמית של מדינת ישראל בנישואין חד-מיניים היא ההיפך המוחלט מזהות יהודית ממלכתית. למעשה, עצם ההכרה בנישואים אזרחיים שאינם על פי ההלכה כנישואים ממלכתיים מוכרים היא כבר

⁴⁸ פרשת המזורים המפורסמת של שנות השבעים זעזעה עד היסוד את מעמדה של הרבנות הראשית לישראל - זעזוע שהיא לא התאושה ממנו מעולם.

פגיעה מהותית בזהותה היהודית של המדינה, והעובדה שבמדינת ישראל אסור להתחתן בנישואים אזרחיים, אינה משנה את עובדת הכרתה בהם.

הפסקת הרישום

זהות סבורה, שזהותה היהודית של המדינה תיפגע הרבה פחות, ואילו החירות של תושביה תגדל הרבה יותר אם עצם רישום הנישואין על ידי המדינה יופסק כליל. הנישואין במהותם אינם בבעלותה של המדינה להעניק או לקחת והכרת המדינה בנישואין לא אמורה להעלות או להוריד מערכם, המוגדר על ידי החברה בה הם מתקיימים. זהות סבורה, שאין למדינה את הזכות להגדיר עבור אזרחיה אם הם נשואים או לא. אין זה עניינה.

אז איך מתחתנים?

לא המדינה מחתנת. אנשים מתחתנים. גם היום, וגם בעבר. שום דבר לא ישתנה בשטח חוץ מההיבט המשפטי. אנשים שיחליטו להתחתן - יתחתנו כפי שירצו, בסוג הטקס שיבחרו ובאופן שיתאים להם.

זהות סבורה, שכשם שכיום רוב מוחלט של ציבור המתחתנים בישראל מתחתן בחתונה יהודית מסורתית, כך הדבר גם ימשיך, ואף יגבר ויהפוך טבעי ואמיתי יותר בהיעדר רכיב הכפייה. עם זאת, הדרך בפני אפשרויות החתונה האחרות תהיה פתוחה, כראות עיניהם של בני הזוג.

כאשר העוקץ של הכרת המדינה בנישואין מוסר, ירד גם גובה להבות הויכוח הציבורי. גם אנשים המתנגדים בכל לבם לנישואים חד-מיניים לא יטענו שזו זכותם למנוע מאנשים לחיות ביחד כרצונם על פי השקפתם ולקיים בעצמם עבור עצמם ועבור חבריהם טקסים כראות עיניהם. מנגד, גם אנשים הדוגלים ברמה בנישואים חד-מיניים לא ידרשו מהמדינה הכרה במעמדם, כאשר הכרה זו תהיה לא רלוונטית מבחינת המדינה.

נישואין על ידי הרבנות ותקן החופה

הרבנויות המקומיות, בדמות בתי הדין יוכלו להמשיך להציע לציבור לערוך חופות, אך ללא המונופול החוקי השמור בידן כעת. כל מי שירצה יוכל חוקית לערוך חופות ולהתחרות בחופות אלו. עם זאת, שיווק חופות יוסדר על פי התקינה המפורטת להלן במטרה למנוע את הונאת הציבור.⁴⁹

שיווק חופות ותקן החופה

משמעותו של המושג חופה במדינת ישראל איננו נזיל ומופשט, אלא ברור ומוגדר: 'סתם חופה' - זו חופה על פי ההלכה המקובלת בעם ישראל מדורי דורות, כלומר 'חופה אורתודוקסית'. אלא שמושג זה, כמו רבים ממושגי היהדות המשפטיים וההלכתיים והמקצועיים איננו ברור מאליו לציבור.⁵⁰ על מנת למנוע הונאה ושימוש לרעה בחופש החדש, הרבנות הראשית תגדיר תקן הלכתי של חופה. תקן זה יגדיר את הנדרש מעורך החופה, על מנת שהחופה שלו תעמוד בקריטריונים של חופה על פי ההלכה היהודית המקובלת. **התקן הזה לא יהיה כפוי, ולא יהווה תנאי לביצוע החופה. התקן כן יהווה תנאי חובה בשיווק.** כלומר, כל מי שמפרסם את שירותיו כעורך חופות עבור הציבור יחוייב להבהיר בצורה בולטת ונגישה בתוך פרסומיו האם החופות אותן הוא משווק עומדות בתקן ההלכתי של הרבנות או לא.

⁴⁹יש לציין שעל פי ההלכה, לרבנות המקומית יש בלעדיות בעריכת חופות. עם זאת, זהות לא רואה הצדקה לכפות חובה זו באמצעות המדינה, אפילו ביחס לבוחרים להתחתן בחתונה יהודית.

⁵⁰ כשם שלא ברור מאליו לציבור מהו 'יין אדום' שעומד בתקן, ומה הוא 'קומקום חשמלי' שעומד בתקן הבטיחות.

פרסום שקרי בנוגע לעמידה בתקן יהווה עילה לתביעה משפטית, לקנסות ולסנקציות כמו בכל מקרה של הונאה בתקנים. זהות מדגישה, שלא מדובר ברשיון לעריכת חופות, אלא בהגדרת תקן שעורכי החופות צריכים להתייחס אליו. כמו כן, זהות סבורה, שאין צורך באכיפה אקטיבית של התקן, אלא די בערנותו של הציבור שיתלונן במקרים של חריגה.

ההשלכה המשפטית - על-פי ההסכם שייחתם

ההשלכה המשפטית של חתונה תהיה תלויה בהסכם המשפטי שהמתחתנים יחתמו, והסכם זה יהיה הממשק של הנישואין שלהם עם המדינה, אם וכאשר הם יצטרכו את התערבותה.

המעמד של נישואין יהיה מעמד של חוזה בין שני צדדים, כתלות בחוזה שיחתמו המתחתנים לכל דבר ועניין, וכפי שנוהגים בכל חוזה. הפרת החוזה תהווה עילה לתביעה בבית המשפט, ובית המשפט יפסוק על פי החוזה.

השלכות על חקיקה

לצעד של ביטול רישום הנישואין תהיה השפעה משמעותית על שורה ארוכה של חוקים בהם יש התייחסות למעמד האישי של האזרח. כל החוקים הללו יעברו שינוי בהתאם, כך ששאלת רישום הנישואין תהיה לא רלוונטית עבורם⁵¹.

קדושת הנישואין ביהדות וחשש הפיצול של עם ישראל

הנישואין כדת משה וישראל הן יסוד הקדושה ביהדות, והיחס אליהן מבחינה הלכתית הוא יחס של חרדת קודש בהתאם. הסטנדרטים הרופפים של נאמנות ויציבות התא המשפחתי המקובלים כיום בארצות רבות מעולם לא נתפסו כמשהו סביר בעיני היהדות, שהתא המשפחתי שלה היה מאז ומעולם נושא דגל היציבות, המחויבות והקדושה.

כנגד הפקעת השליטה (החלקית) של הרבנות הראשית בנישואין בישראל עולה לא פעם טענת פיצולו של עם ישראל שתיגרם עקב הכנסת אפשרות של נישואין שלא כהלכה וריבוי פסולי החיתון שלא יאפשר ליהודים שומרי מצוות להתחתן עם כאלה שאינם.

חשש זה נובע מדאגה של ממש לשלמותו של עם ישראל, שגם זהות מזדהה איתה ושותפה לה. אלא, שהחשש הזה הוא ברובו חסר יסוד. במציאות של היום יש צורך בכל נישואין דה-פקטו בבדיקת ייחוס. צורך זה איננו דבר בדיעבד ביהדות, אלא חלק יסודי מתהליך הנישואין בישראל מדורי דורות על מנת למנוע בעיות אלה בדיוק. כמו כן, נישואין שלא בחופה וקידושין אינם גורמים לילדים להיות פסולי חיתון אלא אם כן מדובר בנישואין עם כאלה שאינם יהודים⁵².

ההצעה של זהות תגרור בעיקר חזרה פשוטה למציאות הקלאסית של נישואין בעם ישראל. הרוב שיבחר ככל הנראה בנישואין על פי ההלכה, יידרש על ידי בית הדין שעורך את החופה או בחופות על פי התקן, להציג כתובות של ההורים, ולהביא עדי רווקות כמקובל. בהיעדר כתובה של ההורים יתבצע תהליך ברור יהדות, שבסופו המוצלח לא תהיה מניעה לעריכת החופה.

לעומת זאת, יהודי שיבחר להתחתן עם יהודיה שלא במסגרת חופה וקידושין לא יגרום לילדיו להיות פסולי חיתון כלל, אלא פשוט יגרום לכך שהם יאלצו להוכיח את יהדותם כאשר הם יבחרו להתחתן על פי

⁵¹ בשיטת המס השטוח המוצעת על ידי זהות, לא תהיה השלכה לביטול רישום הנישואין, כיוון שמבנה המס לא יפגע במשפחות מראש, ולא יהיה צורך בנקודות זיכוי עבורן.

⁵² ליתר דיוק - נישואין עם כאלה שאינם יהודיות, שכן היהדות של הילד תלויה ביהדות של האם בלבד.

ההלכה, ממש כפי שקורה היום לכל הנשואים אזרחית וילדיהם, ובפרט לרוב המוחלט של עולי ברית המועצות לשעבר.

מה אנהנו מרוויחים?

חירות. הרווח המרכזי לאזרח בישראל הוא שהמדינה מפסיקה להיות צד בשאלת "מהי משפחה". השאלה הזו, שהיא תשתית החברה כולה, ובפרט תשתית היהדות - תוכרע על ידי החברה הישראלית, ובפרט על ידי היהודים עצמם, ללא האפשרות להפעיל את המדינה כמכשיר כפייה לאחד הכיוונים.

כמו כן, יש לציין בצער שמערך עריכת החופות, כמו כל מערך מונופוליסטי נהיה נגוע לא פעם בשחיתות ובעצלות בירוקרטית, מבלי להכליל. תופעה מצערת זאת היא אחד הגורמים העמוקים ביותר של אנטגוניזם ושנאה כלפי היהדות, ובפרט כלפי היהדות הממוסדת. כל זאת, במקום שהנישואין כדת משה וישראל יהפכו להיות עוגן טבעי משמח ויסודי לזהות היהודית של הציבור היהודי רובו ככולו.

זהות סבורה בנוגע לחתונה, כמו בשאר התחומים, שבהינתן החירות לציבור לבחור, הציבור יבחר בזהות היהודית השורשית שלו וימשיך לדבוק בה מבחירה ואהבה.

שינוי מבנה הרבנויות המקומיות

בתי דין עצמאיים במקום רבנויות ממונות

רבנות מקומית הייתה בעם ישראל מאז ומעולם. רבני ישראל הובילו את קהילות ישראל לאורך הדורות, ומסרו את נפשם, כמשל, ופעמים רבות גם כמציאות, על שלומן הפיזי והרוחני של קהילותיהם. הודות לשושלת הרבנים הנמשכת מימי משה רבנו ועד היום, עם ישראל עבר את כל מה שעבר והגיע עד היום הזה.

עם זאת, המציאות הקיימת שונה מאוד מהתמונה ההיסטורית האידיאלית שתוארה כאן. מוסד הרבנות המקומית הידרדר, ולעתים דורדר, הרבה מאוד שלבים עד שהוא הגיע אל המצב שבו אנחנו פוגשים אותו היום, והמציאות הזו מצדיקה ומזמינה שינויים יסודיים במבנהו.

בתי דין תחילה

המושג של רב של מקום, שאיננו העומד בראש בית הדין המקומי הוא תופעה חדשה מאוד בעם ישראל. הרב הקלאסי שידעה היהדות באלפיים השנים האחרונות, למעט התקופה האחרונה, היה כמעט ללא יוצא דופן אב בית הדין של מקומו, וכל שאר התפקידים שמקובל היום לזהות כתפקידיה ותחומי אחריותה של הרבנות הסתפקו אל תפקידו העיקרי בתור ראש בית הדין, המוסמך לשפוט ולתקן תקנות.

מציאות זו הינה הפוכה היום במדינת ישראל, כתוצאה מתהליך חקיקתי ותרבותי זוחל שנמשך כבר כמאתיים וחמישים שנה מאז האמנציפציה, שבמסגרתה איבדו בתי הדין של קהילות את תוקפם. כיום, רבים מאוד מהרבנים אינם מוסמכים כלל לדיינות, ועצם מושג הדיינות והרבנות הופרד עד כדי כך שמצויים בפועל רבנים שאינם דיינים ודיינים שאינם רבנים - מציאות שקשה היה לדמיין בעבר. בנוסף לכך, אי ההכרה במשפט העברי במדינת ישראל הובילה לכך שאין כמעט שום משמעות למוסד הדיינות חוץ מאשר במקרים המצערים של גירושין.

זהות סבורה שהשינוי במבנה הרבנות המקומית צריך להתחיל בנקודה יסודית ומהופכת זו. העוגן של הרפורמה המוצעת הוא ההכרה במשפט העברי המפורטת בפרק העוסק בה בשער זה. בתי הדין שיקומו במסגרת הכרה זו יחליפו את הרבנויות המקומיות הקיימות.

מימון בתי הדין ממס רשות

כמו בנושא התרבות, גם נושא הרבנות צריך להיות ממומן ממס רשות מקומיים בלבד, כלומר להיות תלוי בכוננות הציבור לממן מוסד זה ואת שירותיו המוצעים לו. במציאות שבה הציבור לא יחוייב לשלם על תיאטרון ועל כדורגל, הוא גם לא יחוייב לשלם על משרת רב העיר.

בחירת רב העיר

רב העיר ייבחר על ידי הציבור שיבחר לשלם את מיסי הרשות של הרבנות, ולהביע בכך את רצונו לקחת חלק פעיל בחיים היהודיים הדתיים בעיר. הרב ייבחר מתוך רשימת מועמדים שתורכב על ידי רבני השכונות בעיר בלבד, על ידי כלל הציבור⁵³, כפי ההלכה, וכפי שהיה נהוג בקהילות ישראל בעבר.

⁵³ הדבר הזה כשלעצמו די בו כדי להביא למהפכה של ממש במוסד הרבנות המקומית. כיום מנגנון מינוי הרבנים בערים הוא סבוך, מפותל ונגוע במניפולציות פוליטיות ישירות על ידי המפלגות הדתיות עד כדי היותו "סחר מכר" של ממש שמונע בחירה של המועמדים הראויים על חשבון המועמדים המזוהים עם מפלגות זרמים.

רק בעלי הסמכה לרבנות מטעם הרבנות הראשית לישראל יוכלו לכהן בתפקיד זה. רב זה, לכשיבחר, יהיה חבר בבית הדין העברי הממלכתי בעיר, ויגבש יחד עם רבני השכונות את הרכב בית הדין כולו.

רב העיר יהיה, כמובן, אחד, וישרת את כל תושבי העיר בשווה, ללא קשר להשתייכותם העדתית. דבר זה יאפשר להנהגה רוחנית של ממש לצמוח - דבר שכמעט לא אפשרי במציאות בה כל תקן רבנות הוא כפול.

רבני השכונות

רבני השכונות ייבחרו על ידי תושבי השכונות עצמם בלבד מתוך מועמדים שיציגו את עצמם, ומשכורתם תשולם על ידי מסי הרשות הנאספים בשכונתם בלבד. חלוקת השכונות בהקשר לבחירות אלה תיקבע על ידי העירייה, בדומה לחלוקת השכונות המוצגת בפרק הקהילתי במצע. גם בתפקיד זה יוכלו לכהן רבנים המוסמכים לרבנות על ידי הרבנות הראשית לישראל בלבד.

שירותי הדת בעיר

על פי ההלכה, סמכויות הכשרות, עריכת החופות וכיוצא בזה עניינים דתיים, אמורים להיות מסורים ובלעדיים לבית הדין המקומי. עם זאת, זהות לא רואה מקום לכפיית חובה הלכתית זאת על הציבור הכללי, כשם שאין זה עניינה של המדינה לכפות חובות הלכתיות אחרות, ובפרט מכיוון שאף בקרב הציבור הדתי אין הדבר מתקיים במציאות.

בית הדין שיורכב יהיה רשאי לעסוק במתן שירותי דת ובארגון החיים היהודיים בעיר, אך ללא בלעדיות מובטחת בחוק בתחומי הכשרות ועריכת החופות. תחומים עירוניים מובהקים כמו עירוב, נהלים לשמירת השבת על ידי גופי העירייה, שנת השמיטה וכן הלאה - יופקדו על ידי העירייה בידי בית הדין.

במצב שבו בית הדין ייבחר על ידי הציבור, ימומן על ידי הציבור, וייצג את הציבור בעיר המוכן לממנו, ממילא סביר להניח שהציבור שבחר לממן אותו גם יכיר בסמכותו ויבחר גם להשתמש בשירותיו של בית הדין המקומי בתחומי הכשרות והנישואין.

קישורים אינטרנטיים למקורות המובאים בשער

הערה 36: ריגר י' (2016, 23 בפברואר). פרסום ראשון: רגב מאיימת לקנוס מוסדות תרבות. אתר "מאקו".

https://www.mako.co.il/news-israel/entertainment-q1_2016/Article-b8492f4798f0351004.htm

הערה 37: מתוך פוסט בפייסבוק של משה פייגלין, מה-25 באוקטובר, 2016.

<https://www.facebook.com/MFeiglin/photos/a.233125690099887.57361.230709873674802/116723229/0022551>

שער רביעי

התכנית הכלכלית

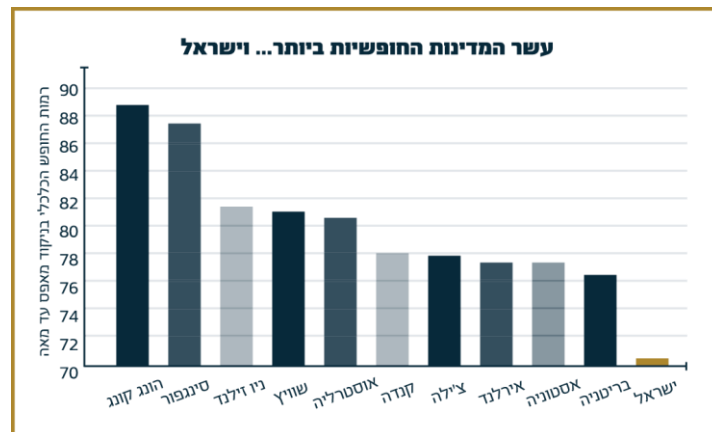
קווי יסוד לתכנית הכלכלית

במשך שלושת העשורים הראשונים לקיומה של מדינת ישראל, כלכלתה הייתה סוציאליסטית וריכוזית. רק בעשור הרביעי לקיומה התחילו תהליכי ליברליזציה נרחבים במשק, כשבמקביל החלה צמיחה כלכלית משמעותית. בשלושים השנים האחרונות, התמ"ג של מדינת ישראל צמח **פי עשרה** ורמת החיים השתפרה משמעותית. לא מדובר בצירוף מקרים. מהתבוננות במצב כלכלתן של מדינות העולם, נראה בבירור שאימוץ של מדיניות כלכלית ליברלית המעודדת יוזמה חופשית מביא עמו צמיחה ושגשוג לכל שכבות האוכלוסייה, בעוד מדיניות כלכלית ריכוזית והתערבות ממשלתית מעכבות את הצמיחה ופוגעות בכל השכבות גם יחד. משקיהן של המדינות המובילות במדדי החופש הכלכלי, כגון שוויץ וסינגפור, נהנו במהלך הזמן הזה מצמיחה מהירה עוד יותר.

מפלגת זהות מאמינה **שכלכלת שוק חופשי היא המודל היעיל ביותר** ושאימוצה הוא המפתח לצמיחתו העתידית של המשק הישראלי. יותר מכך, היא גם **המודל המוסרי והצודק ביותר**, משום שאינה פוגעת בחירותם של אזרחי ישראל לבצע עסקאות מרצונם החופשי ולפעול למען שיפור מצבם הכלכלי. מפלגת זהות תפעל לצמצום מעורבות הממשלה בכלכלה, להקטנת המנגנון הבירוקרטי ולקידום החירות הכלכלית במדינת ישראל.

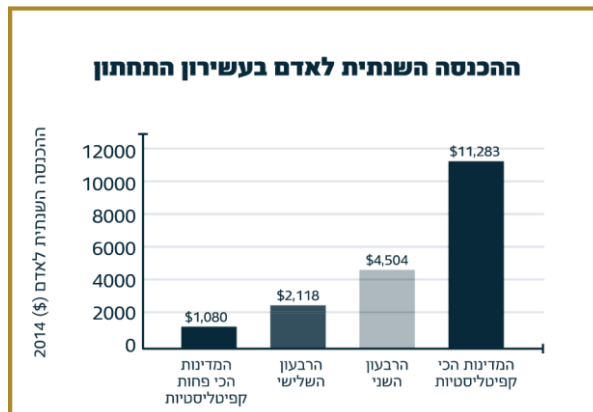
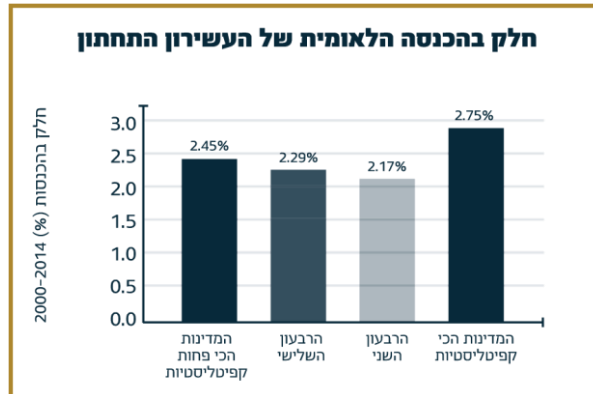
מדינת ישראל התברכה בהון אינטלקטואלי וברוח יזמית, הנותנים לה יתרון משמעותי בפיתוח חברות הזנק (סטארט-אפ) ותעשיות עתירות ידע. אימוץ עקרונות השוק החופשי יאפשר ליתרון זה לבוא לידי ביטוי בצורה הטובה והיעילה ביותר. כפי שניתן לראות בגרף הבא, מדינת ישראל משתרכת מאחור במדדי החירות הכלכלית. על פי נתוני קרן הרייטינג, ישראל נמצאת רק במקום 35 בעולם במידת החופש הכלכלי. אנו שואפים להפוך את ישראל למדינה מהמובילות בעולם במדד החופש הכלכלי.

הפרקים הכלולים בשער זה יפרטו את הצעדים שמפלגת זהות תנקוט על מנת לקדם את החופש הכלכלי בתחומים שונים של הכלכלה הישראלית.

השפעת המדיניות על העשירונים הנמוכים

לפעמים נשמעת הטענה שהשוק החופשי מועיל רק לעשירים ואילו העניים נזנחים מאחור - אך ההפך הוא הנכון. למעשה, מדיניות ליברלית כלכלית עוזרת במיוחד דווקא לעשירונים הנמוכים. כפי שמראה הגרף הראשון, למרות החשש מהתרחבות הפערים, דווקא במדינות הקפיטליסטיות ביותר חלקו של העשירון התחתון בהכנסה הלאומית הוא הגדול ביותר. כפי שהגרף השני מראה, ההכנסה המוחלטת של העשירון התחתון במדינות הליברליות ביותר גדולה פי כמה לעומת המדינות הפחות ליברליות. כלומר, העשירונים הנמוכים במדינות שאימצו את מודל השוק החופשי, משגשים יותר - הן באופן יחסי לשאר אזרחי המדינה והן באופן מוחלט.

הקלת עול הרגולציה

אחד ההבדלים הבולטים הוא בין הכלכלה הישראלית לכלכלות המצליחות בעולם הוא שפע החוקים והתקנות שמגבילים, מסדירים ומנהלים את חיי הכלכליים והחברתיים של האזרח הישראלי.

זהות מאמינה שהחופש לפעול, לסחור, לעבוד ולקיים חיים חברתיים וכלכליים הרחק מעינו הפקוחה וידו הכבדה של השלטון המרכזי חיוני לחיי חופש ושגשוג.

נתוני **מכון פרייזר**¹ מראים שעל פי "מדד עול הרגולציה", מדינת ישראל ניצבת במקום ה-80 בעולם. במילים אחרות, עול הרגולציה על אזרחיהן של כל המדינות המצליחות בעולם, קל יותר במידה משמעותית מזה שמוטל על אזרחי ישראל. על המדינות הסובלות מרגולציה יותר ממדינת ישראל נמנות מדינות כגמביה, גאנה ויוון. אלו לא מדינות שכדאי לנו לחקות².

חלק מרכזי בתכניתה של זהות לקידום החירות הכלכלית בישראל, הוא הקלה משמעותית של עול הרגולציה בכל תחומי הכלכלה ע"י ביטול רחב – אך מושכל – של חוקים ותקנות שאין בהם צורך.

הורדת יוקר המחיה

מכיוון שמונופולים בחסות המדינה, חוסר תחרות ומכסים הם בין הגורמים העיקריים לעליית יוקר המחיה, החזון של זהות למאבק ביוקר המחיה הוא להפוך את ישראל לאזור סחר חופשי. זהות תפעל לביטול ההגבלות שקיימות כיום על תחרות חופשית ותצמצם ככל האפשר את מעורבות המדינה בכלכלה. תחרות חופשית, כפי שהיא נהוגה במדינות משגשגות כמו שוויץ והונג-קונג, היא גם המנגנון היעיל והמוסרי ביותר שמבטיח, מלבד שמירה על החירות האישית ועל חופש העיסוק, גם מחיר נמוך וגם איכות גבוהה ומגוון מוצרים כמעט בכל תחום. התכנית הכלכלית של זהות תעודד תחרות חופשית וצמיחה של המשק הישראלי ובכך תביא להורדה של יוקר המחיה.

¹ Gwartney J., Lawson R., Hall J., Economic Freedom of the World 2015 Annual Report, Fraser Institute p. 12 (קישור בסוף השער)

² מאז כתיבת שורות אלו, ישראל עלתה למקום 60 לפי הדו"ח העדכני של מכון פרייזר נכון לשנת 2018.

שינוי שיטת המיסוי

פישוט מבנה המס

חוקי המס הסבוכים הנהוגים בישראל הם תוצאה של מדיניות ממשלתית שלא רואה במיסוי כרע הכרחי הדרוש למימון הוצאות המדינה, אלא ככלי לקידום המדיניות הכלכלית והחברתית הרצויה בעיניה.

לפי השיטה הנוכחית, התנהגויות ואוכלוסיות שהשלטונות מעוניינים לקדם זוכות בהקלות מס ואילו התנהגויות לא רצויות נענשות במסים גבוהים ובהיטלים מיוחדים. יוצאות הדופן הן עבודות מכניסות ויוזמות רווחיות - פעילויות אשר מועילות למשק שאפשר היה לצפות שהמדינה תעודד, אשר נענשות בפועל במיסוי מוגדל ביותר. כתוצאה משיטת המיסוי הזאת יש לישראל מבנה מס מורכב יתר על המידה שמזיק לכלכלה, פוגע ביזמות ומסובך מכדי שהאזרח הממוצע יוכל להבינו.

חברות גדולות ובעלי הון יכולים להרשות לעצמם רואי חשבון מהשורה הראשונה שמצליחים לתכנן את תשלומי המס שלהם כך שיהיו נמוכים ככל האפשר. יזמים, עצמאיים ובעלי עסקים קטנים ובינוניים שאין להם את המשאבים האלה רואים את תשלומי המס שלהם עולים בחדות דווקא כשהם מתחילים להצליח. רבים מהם מתייאשים ומוותרים על המיזמים שלהם, רבים עוד יותר מוותרים על היוזמות מלכתחילה והתפתחות המשק נפגעת מכך שבעלי הכישרון אינם מביאים את היתרונות החסיים שלהם לידי ביטוי. באותו הזמן, מקורבים וקבוצות לחץ מפעילים את כוחם הפוליטי כדי להשיג הקלות ופטורים ממס שישרתו את צורכיהם. קשה לאמוד את הפגיעה בכלכלה ואת הירידה בתקבולי המסים כתוצאה ממדיניות המיסוי הזו.

זהות תדחה את מדיניות המסים הנוכחית ותשאף ליישם את שיטת המס השטוח - מס בשיעור אחיד (ונמוך ככל האפשר) החל על כל סוגי ההכנסות. ללא מדרגות מס, ללא נקודות זיכוי וללא הקלות למקורבים. מיסוי שטוח יעודד את כל אזרחי ישראל ליזום, להתקדם ולהצליח ככל שיוכלו ויבטל את אחד הכלים העיקריים של הממשלה לתכנון הכלכלה מלמעלה. האזרח הממוצע יוכל למלא בקלות את דו"ח המס שלו, שיהיה בן עמוד אחד, בין אם הוא שכיר או עצמאי. אם הקלות מס לקבוצות אוכלוסיה או לסוגי השקעות מסוימים יוכחו כחיוניות, ניתן יהיה להמירן בתשלום ישיר - כך שנוכל לראות בדיוק כמה המימון עולה לנו ולשקול את כדאיותו בכל פעם מחדש.

ראוי לציין כי כל שלב-ביניים בדרך ליישום שיטת המס השטוח, בין אם בביטול נקודות זיכוי, בין אם בהאחדת שיעורי המס על סוגי הכנסות שונים ובין אם בצמצום מספר מדרגות המס יקרב אותנו אל יעדנו: שיטת מיסוי פשוטה, ברורה והוגנת יותר, ללא תמריצים מעוותים וללא פתח להשפעה של קבוצות לחץ.

הקטנת נטל המס

בד בבד עם פישוט מבנה המס, זהות מתחייבת להקטין את נטל המס המוטל על האזרח הישראלי. הורדת נטל המס תשאיר יותר כסף בידי הציבור, תתרום לשגשוג הכלכלי של המשק, ויש בה גם את היתרון המוסרי של מתן אפשרות לכל אדם לשמור חלק גדול ככל האפשר מפרי עמלו.

התעשייה והמסחר בישראל

על-מנת לאפשר מיצוי הפוטנציאל הכלכלי של המשק הישראלי, על המדינה למשוך ידיה ככל האפשר מהתערבות בכלכלה בכלל ובעסקים בפרט. כיום, מדיניותה של ישראל מקשה על פעילות עסקית בתחומה עם מיסוי גבוה ובלתי שוויוני על חברות ועם חסמים רגולטוריים ובירוקרטיים חריגים. זהות תשנה את המצב הזה ותהפוך את ישראל ליעד מבוקש להשקעות ולפעילות עסקית, באמצעות הצעדים המפורטים בפרק זה.

הקטנת מס החברות

מס החברות, הפוגע בעשרות אלפי עסקים בישראל ומרחיק חברות זרות המעוניינות להשקיע בה, מהווה מכשול מרכזי בפני הצמיחה הכלכלית, התעסוקה והרווחה הכללית במדינה. זהות תפעל להורדתו לרמה שתמנע פגיעה בחברות ישראליות ותהפוך את מדינת ישראל ליעד אטרקטיבי לחברות זרות ולהשקעות.

זהות תוריד את מס החברות בצורה רוחבית, שקופה וזהה לכל סוגי החברות בארץ. אין זה תפקידו של השלטון לבחור מגזרים מנצחים או מפסידים, אין זה תפקידו של השלטון להעדיף ייצוא על פני ייבוא או היי-טק על פני תעשייה מסורתית. אנו לא נפלה שום סקטור ושום קבוצת אינטרסים לטובה או לרעה. החוק לעידוד השקעות, שמהותו מתן הטבות מס לחברות מסוג מסויים, יבוטל.

בשלב ראשון נוריד את מס החברות בצורה רוחבית ל-18%. בשלב שני נשאף להוריד את שיעור המס ל-12.5%.³ ייעול התקציב והדחיפה הכלכלית שהמשק יקבל מהורדה דרמטית במס חברות, דווקא יגדילו את תקבולי המסים בכלל, לרמה שתאפשר לנו להוריד משמעותית גם את שיעור מס ההכנסה.

המדינה לא תנסה לנווט את השוק

על המדינה להימנע מלהשקיע בפיתוח מיזמים או תחומים מסוימים שהיא מעוניינת לקדם. כאשר המדינה בוחרת להקצות משאבים לתחום מסוים או לחברה מסוימת, חזקה עלינו שהמדינה תבצע זאת פחות טוב מהקצאת המשאבים אילו התבצעה על ידי משקיעים פרטיים במסגרת השוק החופשי. למדינה אין את הידע ואת המוטיבציה שיש למשקיעים הפרטיים. המעורבות שלה בהשקעות בתעשייה עשויה לגרום לא רק לנזק ישיר של אבדן המשאבים שהושקעו בצורה לא נכונה, אלא גם לנזק עקיף של מניעת אותם משאבים מיוזמות הראויות להשקעה. בנוסף, מעורבות כזו פותחת פתח להשפעה של לוביסטים ושל מקורבים על החלטות נבחרים הציבור, כך שהחלטות המתקבלות עלולות להיות מושפעות משיקולים זרים. מדובר בפרצה הקוראת לגנב.

זהות תאסור על מתן הטבות, הקלות ומענקים מצד המדינה לחברות מסוימות. כשם שכל החברות בכל התחומים ישלמו מס חברות זהה, הן יהיו שוות בעיני המדינה גם משאר הבחינות. המדינה לא תעדיף חברה אחת על רעותה. רק כך ניתן לוודא שהשוק אכן יהיה חופשי, תחרותי ונקי מהשפעת שיקולים זרים.

הגופים הממשלתיים שתפקידם לסייע ליזמות או לעודד את התעשייה ייסגרו. ניסיונות הממשלה לעודד את הצמיחה באמצעות התערבות בשוק בדרך כלל רק מאטים אותה, לכן יש לסגור את הגופים שעוסקים בכך. בין הגופים שיבוטלו יהיו:

- מכון היצוא
- רשות החדשנות (לשעבר המדען הראשי)
- הרשות לעסקים קטנים

³ שיעור המס הנהוג בליכטנשטיין.

- המשרד לטיפוח יזמות
- החממות ליזמות טכנולוגית

ואחרים.

סמכויותיו של משרד הכלכלה והתעשייה יקוצצו בהתאם. עיקר תפקידו של משרד זה הוא לעודד את הצמיחה הכלכלית של ישראל, תוך כדי השגת יעדים חברתיים מסוימים. בהתאם להשקפתנו הרואה בכך התערבות מזיקה, יבוטלו רוב סמכויותיו של משרד זה. סמכויות העוסקות באכיפת חוקים ותקנות לא יבוטלו בשלב זה, אך הצורך בחוקים ובתקנות האמורים ייבחן ותקנות שאין בהן צורך של ממש יבוטלו.

הסרת חסמים רגולטוריים ובירוקרטיים

"רבי יהודה אומר: ולא יפחות את השער למכור בזול, מפני שהוא מרגיל לבא אצלו ומקפח מזונות חבריו, וחכמים אומרים: מי שמפחית את השער **זכור לטוב** שמתוך כך אוצרי פירות מוכרין בזול. **וכן הלכה**".

משנה בבא מציעא, פרק ה' בשילוב פירוש רבינו עובדיה מברטנורא.

נכון להיום, ישראל מדורגת רק במקום ה-52 בעולם ובמקום ה-29 מתוך 32 מדינות ה-OECD בעלות ההכנסה הגבוהה במדד קלות עשיית העסקים⁴. ככלל, דירוג גבוה של חופש עסקי מוביל לתוצאות כלכליות וחברתיות טובות יותר ולכן אנו שואפים להקל על עשיית עסקים בישראל ולזכות במקום בחמישייה הראשונה במדד זה. לשם כך, עלינו לצמצם את הדרישות הרגולטוריות והמכשולים הבירוקרטיים הבלתי סבירים המקשים על הקמתו, הרחבתו וניהולו של עסק בישראל.

חסמים בירוקרטיים ורגולטוריים מהווים מכשול בפני יזמים ומשקיעים שמעוניינים להשקיע בהקמת עסק בישראל ומעודדים אותם להשקיע את כספם ומרצם במקום אחר, או אפילו לוותר על המיזם כליל, ובכך פוגעים בתחרות ובצמיחת המשק הישראלי. הדבר נכון במיוחד עבור עסקים קטנים ובינוניים, שלעתים קרובות אינם מסוגלים לשאת בעלויות הנדרשות כדי לעמוד בדרישות הרגולציה או בעלויות שכירת איש מקצוע שילווה אותם בתהליכים הבירוקרטיים. בכך, החסמים האלה מטים את השוק לטובת החברות הגדולות ותאגידי הענק, באופן שאינו הוגן ושגורם לפגיעה בכלכלה. למעשה, רגולציה משמשת לא פעם לחסימת מתחרים חדשים, כאשר היא נתפרת למידותיהן של החברות הגדולות, בעוד אזרחי ישראל משלמים את המחיר על היעדר תחרות. לכן גם רגולציה מופרזת שהצורך בה אינו נבחן מעת לעת מאפשרת לנבחרי ציבור לעזור למקורבים וללוביסטים משיקולים זרים, תוך פגיעה בכלכלה הישראלית. זהות תפעל לתיקון העיוותים האלה.

זמני ההמתנה לפעולות מנהלתיות יקוצצו ועלויותיהן יופחתו. כדי להקל ככל האפשר על יזמים להקים ולנהל את עסקיהם, יש לקצר את זמני ההמתנה לפעולות מנהלתיות.

הצעד הראשון הוא לבחון את הצורך בכל פעולה ופעולה, לוותר על פעולות שאין בהן צורך ממשי ולפשט ככל הניתן את אלה שיש בהן צורך.

הצעד השני הוא **מודרניזציה של המערכות האדמיניסטרטיביות**, כך שניתן יהיה להגיש טפסים ולשלם עליהם באופן מקוון ואולי גם לעבד אותם חלקית בצורה אוטומטית כדי להקל את עומס העבודה על הפקידים ועל אנשי המקצוע האחרים. לאחר מכן, יש לקבוע זמני יעד קצרים משמעותית לביצוע הפעולות השונות ולעדכן את מצבת כח האדם במקרה הצורך. לדוגמה, תהליך פתיחת עסק בישראל אורך כיום 12

⁴ Doing Business 2017 - Regional Profile 2017 - OECD High Income, A World Bank Group Flagship Report. (קישור בסוף השער). מאז כתיבת שורות אלו, ישראל ירדה למקום 54.

ימים בממוצע ועולה כ- 5000 ש"ח. באמצעות צמצום הבירוקרטיה הכרוכה בתהליך ומתן אפשרות להגיש טפסים באופן מקוון, אנו שואפים להגיע למצב שבו הוא ייעשה תוך יום אחד ובעלות של כ- 500 ש"ח.

דרישות רגולטוריות בלתי סבירות יוקלו או יבוטלו. יש להבדיל בין דרישות רגולטוריות לגיטימיות וסבירות, שנחוצות על מנת להגן על שלום הציבור או למנוע הונאה, לבין דרישות בלתי סבירות שהתועלת מהן שולית או אפילו אפסית ואילו יישומן כרוך בהשקעה של זמן ומשאבים רבים. אנו מתחייבים לבחון תקופתית את הדרישות הרגולטוריות תוך התחשבות בנסיבות ובהתפתחויות טכנולוגיות או אחרות ולבטל או להקל דרישות והגבלות בלתי סבירות או בלתי נחוצות.

בין היתר:

- כוחו של מכון התקנים הישראלי יצומצם כמפורט בפרק העוסק בייבוא בשער זה.
- קבלת אישור בנייה למבנה מסחרי תהיה קלה יותר כאשר תיושם תכנית הדיור של זהות, כמפורט בפרק הדיור בשער זה.

חוזים ייאכפו באופן יעיל ומהיר יותר. כיום, הליך משפטי ממוצע (מרגע הגשת התביעה לבית המשפט עד למימוש פסק הדין) אורך 975 ימים. זהות תפעל לקצר זמן זה לכרבע מאורכו כיום (כ-250 יום), על ידי הגדלה משמעותית במספר השופטים שתסייע בהפחתת העומס על המערכת המשפטית. חלק מהמחלוקות הכלכליות יוכרעו במערכת המשפט העברית המקבילה למערכת המשפטית (כמפורט בפרק "מערכת המשפט העברית" במצע) מה שיסייע גם כן בהפחתת העומסים על המערכת המשפטית.

הקלות על הייבוא

הייבוא הוא האמצעי שבעזרתו תושבי ישראל יכולים ליהנות מהמוצרים האיכותיים ביותר ומהמחירים התחרותיים ביותר שיש לשוק העולמי להציע. מכסי מגן והגבלות על הייבוא הם בין הגורמים התורמים יותר מכל לעליית יוקר המחיה בישראל. למעשה, כאשר המדינה מקשה על תושביה לרכוש מוצרים מיובאים ומאלצת אותם לקנות במקומם תוצרת מקומית נחותה או יקרה יותר⁵, היא בעצם מסבסדת על חשבונם את התעשיות המקומיות הכי פחות יעילות ותחרותיות. אם התושבים יוכלו לרכוש מוצרים מיובאים במחיר תחרותי במקום התוצרת המקומית, יישארו בידיהם משאבים עודפים שיוכלו לשמש גם לרכישה של אותם שירותים ומוצרים מקומיים שהם באמת מעוניינים לרכוש. אנו מאמינים שמאמצי המדינה לצמצם את הייבוא ולהצר את צעדיהם של היבואנים גורמת לפגיעה חמורה בציבור הישראלי, לכן אנו מתחייבים לפעול לצמצום בחדות את מעורבות המדינה בייבוא. במקביל, אנו נדאג לחזק את היצרנים, הסוחרים וספקי השירות המקומיים באמצעות הפחתת המיסוי וצמצום מעורבות הממשלה, כפי שמפורט בפרק "התעשייה והמסחר בישראל".

ביטול מכסים והסרת מגבלות על הייבוא

זהות תבטל לחלוטין, באופן הדרגתי, את המכסים ואת מכסות הייבוא. רק כך יוכל הציבור הישראלי ליהנות מיתרונותיו של השוק העולמי. בנוסף, ייבחנו מחדש כלל ההגבלות על ייבוא שהתקבלו מנימוקים שאינם כלכליים ויוסרו הגבלות שאינן סבירות.

צמצום כוחו של מכון התקנים הישראלי

זהות תפעל להגבלה דרמטית בכוחו של מכון התקנים הישראלי לפגוע בתחרות ובייבוא. מכון התקנים מהווה לעתים קרובות מכשול בפני ייבוא, גם של מוצרים העומדים בתקנים מחמירים המקובלים בעולם. מכשול זה הוא לעתים קרובות בלתי עביר עבור יבואנים קטנים ובינוניים. לעתים קרובות מדי, הפעלת סמכות שרירותית של מכון התקנים מייקרת את מחירם של המוצרים המיובאים לארץ ואינה מועילה כלל לבטיחות. אנו נפעל להגביל את סמכותו של מכון התקנים, גם באמצעות אימוץ של תקנים מחמירים מקובלים, כגון התקן האירופאי. מכון התקנים לא יוכל למנוע ייבוא של מוצרים העומדים בתקנים אלו או לעכבם לבדיקות מיותרות. ההגבלה הזאת על כוחו של מכון התקנים תצמצם משמעותית את השפעתו השלילית על היבוא ועל יוקר המחיה, מבלי לפגוע ביכולתו לבצע את תפקידו.

צמצום כוחו של מכון התקנים יועיל גם ליצרנים המקומיים. כל תקן שיאומץ לצרכי ייבוא, יאומץ גם לצרכי ייצור מקומי. ניתן יהיה לייצר בארץ לא רק בהתאם לתקן הישראלי, אלא גם בהתאם לאחד התקנים המחמירים האחרים שיוחלט לאמץ. הדבר יאפשר גמישות בייצור הנחוצה ליצרנים הישראליים, בייחוד ליצרנים קטנים ובינוניים שמתקשים להתמודד עם דרישות הרגולציה המחמירות, מבלי לסכן את בטיחותו של הצרכן הישראלי.

⁵ תוצרת מקומית שיש לה יתרון על התוצרת המיובאת תירכש על ידי הצרכנים המקומיים בכל מקרה ואינה זקוקה להגנות.

אחריות תקציבית וצמצום החוב הלאומי

ממשלת ישראל מתנהלת לפי תקציבים גירעוניים כדבר שבשגרה כאשר את הכסף החסר למימון פעולותיה היא משיגה על חשבון הגדלת החוב הלאומי. זהות מאמינה שזהו דפוס פעולה קלוקל. אמנם יש מקרי חירום שמצדיקים נטילת הלוואה, אך אף משק, קטן או גדול, לא יכול לפעול בגירעון לאורך זמן. הגדלת החוב הלאומי מאטה את כלכלת המדינה, מקטינה את יכולת הממשלה ללוות כספים בשעת דחק ומהווה נטל על הדורות הבאים.

זהות תדרוש מהממשלה להתנהל באחריות כלכלית. זהות לא תנסח תקציב גרעוני אלא כאשר יש צורך דחוף ללוות כספים - למשל, בשעת מלחמה. זהות תדרוש ממשרדי הממשלה לגלות אחריות תקציבית ולבצע את עבודתם ביעילות על בסיס המשאבים העומדים לרשותם. במקום שהממשלה, שלא תוכל לעמוד בדרישה זו, תלווה בחוסר אחריות עוד ועוד כספים על חשבון הדורות הבאים, יהיה עליה להשלים את החוסר בתקציב באמצעות מציאת מקורות מימון נוספים, כך שלא תוכל להתחמק מלתת את הדין לציבור על התנהלותה הכלכלית.

זהות תיעל את עבודת הממשלה ותקטין את הוצאותיה. דרישות התקציב הגדולות ביותר מגיעות ממערכת החינוך, עתירת הרגולציה והבירוקרטיה, וממערכת הבטחון, על שלל בעיות התכנון התקציבי המאפיינות אותה. זהות מבטיחה לפעול בנחישות הדרושה כדי לטפל בבעיות אלו.

זהות תשים לעצמה למטרה להקטין את החוב הלאומי. השאיפה בעת ניסוח תקציב המדינה תהיה להגיע לעודף תקציבי שימשש להקטנת החוב הלאומי, בהתחשב בכדאיות הכלכלית של המהלך. אנו מתחייבים להכניס את הקטנת החוב הלאומי למערכת השיקולים בעת בניית התקציב.

איננו חוששים מהקטנת תקציב המדינה. אנו מאמינים שהמפתח לשגשוג כלכלי ולרווחת תושבי ישראל אינו הגדלת תקציב המדינה הכללי – כלומר בהגדלת הממשלה - אלא להיפך. ברוב התחומים, האזרח יכול לפעול לרווחתו טוב יותר מאשר הממשלה. האזרח הוא זה שיודע מה הן מטרותיו והוא גם זה שמעוניין יותר מכל להשיג אותן. הגדלת תקציב המדינה משמעותה העברת משאבים מידי האזרחים לידי הממשלה, שתשתמש בחלק גדול מהם כדי לממן את פעילותה ותשקיע את מה שנותר מהם בצורה פחות יעילה ממה שהיו עושים אותם האזרחים מהם המשאבים נלקחו. לכן, אנו שואפים להקטין את תקציב המדינה, להשאיר עוד משאבים אצל האזרחים ולהותיר להם את האחריות ואת החירות לדאוג לצרכיהם בכוחות עצמם ובהתאם להשקפת עולמם.

תכנית הדיור והמקרקעין

מבוא לתכנית

החזון של זהות הוא מציאות שבה רכישת דירה בישראל תהיה באפשרותו של כל ישראלי בוגר עם משכורת ממוצעת, מבלי שישתעבד למשכנתא למשך רוב חייו. כדי שמציאות זאת תוכל להתממש, זהות תסלק את שלושת החסמים שבולמים את הבנייה למגורים בארץ ומעלים את מחיריה לרמה בלתי-נסבלת, ואלו הם:

- **המונופול** - כמעט כל הקרקע שניתן לבנות עליה (93%) רשומה בבעלות 'בעלים' יחיד: רשות מקרקעי ישראל, כלומר המדינה. רשות זאת משחררת קרקעות לבניה ביד קמוצה ובמיסוי גבוה וכך נוצר לחץ מחירים אדיר ותמידי על כל הקרקע לבניה בארץ.
- **הבירוקרטיה** - הליכי התכנון והאישור לבניה למגורים בנויים כך שתהליך אישור הבנייה דרכם אורך שנים - הרבה מעבר למקובל בארצות אחרות. עודף האסדרה (רגולציה) וההגבלות הרבות על הבניה מפריעים ליזמים להיענות לצרכי השוק ומייקרים את הבניה.
- **ההקפאה** - מעל עשרים שנה, מאז שרבין, פרס ונתניהו הכירו ב'עם הפלשתיני', ממשלות ישראל מונעות או מעכבות בניה חדשה בלב ארץ ישראל - ביהודה, בשומרון ואפילו בירושלים, ובכך מצמצמות משמעותית את אפשרויות הבנייה ברמה הארצית, מעבר לפגיעה ברמה האזורית.

כל אחד מהגורמים הללו בנפרד מקטין במידה רבה את היצע הקרקע למגורים בישראל ומזניק למעלה את מחירי הדור. התוצאה של שלושתם ביחד היא מחדל חמור ומתמשך שפוגע קשות בכולנו.

כיצד נפתור את משבר הדיור?

מפלגת זהות מציעה מדיניות כוללת שתבטל את שלושת החסמים הללו ובכך תאפשר תנופת בנייה ארצית נרחבת שתפתור במהירות את משבר הדיור הקיים. התכנית תתבסס על העקרונות הבאים:

- **הקרקעות שייכות לאזרחים, לא למדינה.** זהות תפרק את מנהל מקרקעי ישראל ותעביר את הקרקעות הפנויות שבידיו לשליטת האזרחים. מעבר למשמעות הכלכלית והערכית של החזרת הקרקע לאזרחי ישראל, הצעד הזה יאפשר לסחור בקרקעות בשוק החופשי ויגדיל משמעותית את היצע הקרקעות לבניה ובכך יביא לירידת מחירי הקרקע בישראל.
- **ייעוד הקרקע והגבלות על בנייה ייקבעו בידי הקהילה המקומית.** המדינה והרשויות המקומיות לא יוכלו לקבוע איזה שימוש ייעשה בקרקע פרטית ואילו הגבלות יחולו על הבניה. קהילת בעלי הקרקעות באזור מסוים תקבע אם להגביל את ייעוד הקרקעות בו לתעשייה, מסחר, מגורים, חקלאות וכדו'. הקהילה היא גם זו שתחליט על הטלת מגבלות על בנייה, כמו למשל הגבלה על גובה בניין מרבי. בכך תתאפשר הגמישות הדרושה לפיתוח הבניה בקהילות, כך שתתאים לביקושים ולצרכים של הקהילה. התופעה שבה קרקעות מנוצלות בצורה גרועה או אפילו עומדות ריקות בציפייה לשינוי ייעודן תיפסק. רבות מהקהילות צפויות להיענות לדרישות השוק ולהגדיל את כמות השטחים המיועדים למגורים ובכך להוריד את מחירי הקרקע.
- **צמצום חסמים בירוקרטיים.** תהליכי קבלת אישור לבנייה יקוצרו ויפושטו משמעותית ומגבלות רגולטוריות רבות יבוטלו או יעברו לרמה מקומית יותר (רמת הרשות המקומית או רמת הקהילה). גופים רגולטוריים יבוטלו או יצומצמו בהתאם. הדבר יהפוך את תהליך הבנייה לקל, מהיר ומשתלם יותר, לטובת יזמי הבנייה ולטובת הציבור.

- **החלת ריבונות מלאה ביהודה ובשומרון.** עם החלת הריבונות תבוטל הקפאת הבנייה ולמעשה יבוטלו כל ההגבלות והסמכויות הממשלתיות הייחודיות ליהודה ולשומרון. בכך תתאפשר בנייה חופשית גם בלב ארצנו⁶.

המודל לעידן החדש בשוק הדיור הישראלי מבוסס על צמצום חד במעורבות מוסדות השלטון בתחום המקרקעין. בפרק הבא אנו מציגים תפיסה חדשה⁷ שתביא להוזלה של הדיור ולעליה באיכות החיים של האזרח הישראלי ותאפשר להיצע הדירות להדביק את הביקוש.

מבנה התכנית

התכנית מחולקת לארבעה חלקים המתארים ומנתחים את השינויים הנדרשים:

- **רפורמות בתחום הבנייה העירונית**
- **הגדרה מחדש של תפקידי המדינה והרשויות בהסדרת הבנייה**
- **רפורמות בתחום המקרקעין ופירוק הרשות למקרקעי ישראל**
- **סיכום ותחזית לירידת מחירים**

⁶ החלת הריבונות היא חלק מהמדיניות של זהות בתחום המדיני-בטחוני המפורטת במצע זה.

⁷ התכנית המובאת להלן מבוססת באופן ישיר על **תכנית הדיור של המהנדס מושי היינריך, כפי שפורסמו באתר "קו ישר"**, שהסכים לכך באדיבותו. תכניתו נערכה, עובדה והוכללה במסגרת המצע של זהות.

רפורמת הבנייה העירונית

מטרות הרפורמה

- לפשט את השימוש ואת המסחר במקרקעין
- להביא להתחדשות תמידית של הערים
- להתאים את הבנייה ואת השימוש בה לדרישות התושבים
- לצמצם למינימום את השחיתות בענף, על ידי צמצום הצורך במגע בין האזרח למסד
- להביא להוזלה משמעותית של מחירי הדיור

עיקרי רפורמת הבנייה העירונית

- **הגדרה מחדש של סיווגי השימוש בקרקע:** החלוקה המקובלת (מגורים, חקלאות, מסחר, תעשייה, בידור, מלאכה, משרדים ועוד) – תבוטל. יוגדרו מחדש 4 סיווגים בלבד: שמורות טבע וגנים, תשתית ציבורית, בנייני ממשל (ארצי או מקומי) וקרקע לשימוש פרטי.
- **חלוקת הערים לרבעים קטנים והומוגניים:** הערים יחולקו לאזורים קטנים בעלי אוכלוסיה הומוגנית ככל האפשר, בהתאם לקהילות המקומיות⁸. מטרת החלוקה תהיה להעביר חלק גדול מסמכויות העירייה להגביל את הבניה לקהילות המקומיות.
- **החלפת התב"ע ב'תכנית רובע מוסכמת' (ת"מ):** מגבלות על בנייה ועל שימוש בקרקע ברובע מסויים יתקבלו על ידי דיירי הרובע באמצעות אישור של 'תכנית רובע מוסכמת', בלא התערבות העירייה או הרשות המקומית. מודל זה יאפשר לתושבים המקומיים לקבוע בעצמם את אופיו של הרובע, וייתן להם את הגמישות הנחוצה כדי להגיב לדרישות המשתנות של האוכלוסייה המקומית ולתנאי השוק, תוך כדי שהוא מגן על דיירי הרובע מהחלטות שאינן מתחשבות בצרכיהם או נובעות משיקולים הזרים להם.
- **הגדרה מחדש של הזכות להתנגד לבנייה** כך שתחול רק על מטרדים ברורים ומוחשיים.
- **רפורמה בתהליך הבנייה:** אנו ניצור פורמט אחיד ופשוט יותר של תהליך הבנייה, נצמצם את כמות הבירוקרטיה הנדרשת ונסיר חסמים רגולטוריים עודפים. בכך תצטמצם משמעותית יכולתה של הרשות המקומית לעכב או למנוע בנייה מטעמים לא ענייניים, על כל התופעות השליליות הנובעות מיכולת זו, ויקטנו מימדי השחיתות. הרפורמה תוזיל את העלויות הנלוות לבנייה, תקצר את משך הזמן הנדרש לפני שמיזמי בניין ייצאו אל הפועל ותעודד השקעות של יזמים בתחום. תקנות הבנייה הנחוצות שיוותרו ייאכפו בקפדנות והעבריינים יענשו בחומרה.
- **ביטול כל המסים הייחודיים למקרקעין:** מס שבח, היטל השבחה, דמי הסכמה ועוד. העיריה תוכל לגבות אגרה מכל בניה חדשה שייעודה העיקרי יהיה כיסוי עלויות הפיקוח על הבנייה ומימון קרן להרחבה עתידית של תשתיות ציבוריות (כגון כבישים וביוב).
- הקמת מנגנון לרישום מהיר בטאבו של הקרקעות.

⁸ החלוקה המקורית לרבעים תחפוף למעשה לחלוקה לקהילות המופיעה בפרק העוסק במודל הקהילתי. חלוקה אחרת תוכל להתבצע מאוחר יותר, בכפוף להסכמת רוב מיוחס של בעלי הנכסים באזור גאוגרפי רציף.

העברת סמכות התכנון מהעירייה אל התושבים

הסמכות להסדיר את הבנייה בעיר נמצאת כיום בידי העירייה, שממשות אותה בהתאם לתכנית מתאר שהן מכינות (הידועה יותר בשם תכנית בניין עיר, או תב"ע בקיצור). הדבר מתבסס על התפיסה לפיה רק מתכנן מרכזי בעל תכנית מסודרת וקשיחה יכול לתכנן באופן יעיל מערכת מורכבת כמו עיר. כאשר ניתנת לעירייה הסמכות התכנונית הזו, הדבר נעשה תחת ההנחה שהעירייה תדע להקצות שימושים מותרים לקרקעות שבתחומה בצורה יעילה ומאוזנת, להטיל או להסיר הגבלות בנייה בהתאם לצרכי התושבים ואף לחזות בצורה מדויקת למדי את צרכיהם העתידיים.

זהות מאמינה שהנחה זו אינה עומדת במבחן המציאות - התכנון המרכזי דווקא פוגע ביכולתן של ערים להתפתח, פוגע ביכולתם של התושבים לעשות שימוש יעיל באדמותיהם, פוגע בהיתכנות הכלכלית של מיזמי בניין וגורם לעליית מחירי הדיור. על מנת שהקהילות המקומיות יוכלו להגיב לתנאי השוק המשתנים ולצרכי האוכלוסייה המשתנים, יש להעביר את רוב סמכויות התכנון לקהילה המקומית. אנו נעשה זאת באמצעות החלפת התב"ע בתכנית מתאר ברמה הקהילתית - תכנית הרובע המוסכמת.

תכנית הרובע המוסכמת (תר"מ)

תכנית בניין עיר תבוטל ובמקומה יבואו תכניות רובע מוסכמות. הסמכות לקבוע הגבלות בנייה וייעודי קרקע תילקח מהרשות המקומית ותינתן לבעלי הקרקעות בכל שכונה. כך יתאפשר לתושבי אותה שכונה להשפיע באופן ישיר על סביבת המגורים שלהם ועל ערכי נכסיהם, ותנוטרל ההשפעה של גורמים חיצוניים בעלי אינטרסים זרים. תושבי השכונה הם אלה שמושפעים ישירות מתכניות הבנייה, לכן יכולתם להעריך את ההשלכות טובה יותר והתמריץ שלהם לקבל החלטות נכונות עבור השכונה גדול יותר.

כל המגבלות המופיעות כיום בתב"ע יוכלו להופיע גם בתר"מ. כך למשל, תוכל להיקבע בתר"מ מגבלה על גובה הבניין המקסימלי המותר, על כמות מינימלית של מקומות חנייה או על האפשרות לפתוח בתי עסק ברובע מסוים.

תכניות הרובע המוסכמות יתקבלו ברוב קולות לתקופה של עשרים שנים. אישור התר"מ ייעשה באמצעות משאל בו ישתתפו כל בעלי הנכסים בשכונה מסוימת. ניתן יהיה להכניס שינויים בתר"מ בטרם תפקע באמצעות החתמת רוב מיוחס של בעלי הנכסים. ביזור סמכות קבלת ההחלטות כך שיאשרו על ידי רוב התושבים ולא על ידי מספר מצומצם של בעלי תפקידים תצמצם מאוד את היכולת להשפיע על ההחלטות באמצעות מתן שוחד או באמצעים בלתי כשרים אחרים ובכך יקטנו משמעותית מימדי השחיתות המעורבת בתהליך זה.

התב"ע תקבל מעמד של תר"מ למשך תקופת הסתגלות בת 15 שנים. במשך תקופת ההסתגלות, ההגבלות שהוגדרו בתב"ע ימשיכו לחול בתור ברירת מחזל כתר"מ בכל רובע בנפרד ואז יפוגו מאליהן. לקראת תום תקופת ההסתגלות בעלי הנכסים ברובע יוכלו לאמץ תר"מ חדשה. תקופת הסתגלות ארוכה זו תתן לבעלי הנכסים אפשרות לבחון את התכניות השונות או להציע תכניות משלהם, בהתאם לשיקולים המנחים אותם.

התר"מ תהיה הסכם בין בעלי הנכסים שניתן לאכוף בבית משפט. בנוסף הטאבו של נכסים הכפופים לתר"מ תירשם הערה לפיה הנכס כפוף לתר"מ. רוכשים פוטנציאליים יוכלו להתחשב בטרם ירכשו את הנכס בהשפעת המגבלות המופיעות בתר"מ על אורח החיים המועדף ועל האפשרות להשביח את הנכס.

מבני ציבור, גנים עירוניים, כבישים ותשתיות עירוניות יישארו כפופים לרשות המקומית ולא יהיו כפופים לתר"מ.

רפורמה בתהליך הבנייה

אימוץ התר"מ במקום תכניות מתאר עירוניות ייצור מערכת בה הגבלות הבנייה יכולות להתאים את עצמן לדרישות השוק המשתנות. על מנת לאפשר לערים לצמוח ולהתפתח באופן טבעי בהתאם לדרישות האוכלוסייה, יש להשלים את המהלך בכך שנאפשר גם ליזמים העוסקים בבנייה להגיב במהירות לשינוי בדרישות ולבנות ללא שיהוי מיותר. לשם כך, יש צורך בתהליך אחיד ומסודר של אישור בנייה, שיאפשר שמירה על בטיחות הציבור ועל התשתיות העירוניות מבלי להכפיף את היזמים לדרישות שרירותיות או לסחבת בירוקרטית שאין בה צורך.

זהות תפעל לביצוע רפורמה מקיפה בתהליך הבנייה, שתהפוך את התהליך לפשוט ואחיד יותר ובכך תוזיל את העלויות האדמיניסטרטיביות ליזמים, תקצר את פרק הזמן עד לאכלוס הבניין ותפחית את אי הוודאות הנובעת מרגולציית יתר. הרפורמה תהפוך את הבנייה למשתלמת יותר ליזמים ותאפשר את הורדת העלויות לצרכנים.

תהליך קבלת היתר בנייה

זיזום שירצה לבנות בניין על קרקע שבבעלותו יודיע על כך לרשות המקומית ויוקצה לו אתר אינטרנט במתכונת אחידה למעקב אחר הבנייה. האדריכל שמתכנן את הבנייה ינהל את האתר ויזין את המידע הנדרש: מימדי הבניין, מיקומו, האופן המדויק בו יתחבר הבניין לתשתיות העירוניות⁹ והעומס המתוכנן עליהן, ייעוד השימוש בבניין, תקן הבניה, פרטי כל החברות המפקחות הפרטיות ושמות המהנדסים, המפקחים והיועצים המקצועיים¹⁰. הפרטים המפורסמים יהיו חייבים להיות תואמים לפרטים שבתכנית הבנייה, אותה האדריכל חייב להשלים לפני הזנת המידע. כמו כן, תצוין תכנית הרובע המוסכמת אליה הבנייה כפופה, אם יש תכנית כזאת, לראיה כי האדריכל מכיר את התכנית ואת ההגבלות המפורטות בה. על כל אחד מהיועצים, ועל כולם יחד, תחול האחריות החוקית לתכנון.

כל מיזם בנייה ילווה על ידי חברת ביטוח. חברת הביטוח תישא באחריות הכספית לכל נזק שייגרם עקב בנייה לא נאותה או שגויה, מרגע התחלת הבנייה ועד שנים רבות לאחר שהבניין יאוכלס ויתפקד. גם פרטי חברת הביטוח המבטחת ומלווה את הבניה יפורסמו.

היזום יפרסם באתר האינטרנט גם את סקר ההשלכות הסביבתיות של הבניין. גם החברה מבצעת הסקר תהיה חשופה בעתיד לתביעות על גילוי לא-נאות. החוק יחייב מינוי יועצים מקצועיים - בדומה למצב הקיים.

המידע שאותו יהיה על היזום לפרסם הוא כלל המידע הנדרש כדי לוודא שהבנייה לא תגרום נזק לבאי הבניין, לציבור הרחב ולתשתיות העירוניות. הזנה ביודעין של מידע כוזב באתר האינטרנט תהווה עבירה שתאיכף בקפידה והעבריינים ייענשו בחומרה.

התנגדות לבנייה

ביום שבו יסתיים פרסום המידע באינטרנט יודיע הקבלן על השלמת התכנון לעירייה וכן יפרסם זאת במודעות בעיתונות ובמודעות-קיר על גבי הבניינים הסמוכים לאתר הבניה המיועד¹¹. בתוך 60 ימים ממועד הפרסום (120 ימים עבור בניין גדול) יוכלו תושבים, או העירייה, לעכב את הבנייה אם יש להם עילה מצדקת. העיכוב יתבצע באמצעות עתירה לבית המשפט.

⁹ מים, ביוב וכדומה.

¹⁰ כגון חשמל, קונסטרוקציה, חניה, אש, מיקלוט וכדומה.

¹¹ בדומה לדרך שבה מתפרסמים שינויים בתב"ע ופרויקטים חדשים במסגרת החוק לתכנון הבניה.

אם לא תוגש התנגדות לבנייה בפרק זמן זה, היזם יקבל אישור בנייה באופן אוטומטי. הדבר מבטא שינוי מוחלט של התפיסה לעומת המצב כיום. נכון להיום, כל בנייה היא אסורה אלא אם אושרה מפורשות. לאחר הרפורמה, כל בנייה תהיה מותרת אלא אם תהיה קיימת סיבה מוצדקת להתנגד לה.

התנגדות ופנייה לבית משפט יהיו תופעה נדירה הואיל והעילות המצדיקות התנגדות יהיו מועטות יחסית למצב הקיים. לבית המשפט תהיה הסמכות לפסוק פיצוי על העיכוב לטובת היזם במקרה של התנגדות בלתי מוצדקת ואף לאלץ את המתנגדים להפקיד ערבויות לצורך פיצוי כזה, מה שיגן על היזמים ועל לקוחותיהם מפני התנגדויות סרק.

הסיבות המוצדקות העיקריות להתנגד לבנייה יהיו:

- התשתיות העירוניות אינן מתאימות לבניין המתוכנן.¹²
- יועץ מקצועי, מפקח, מהנדס או חברה מפקחת חסרים את ההסמכות הנדרשות לפי התקן.
- החברה המבטחת חסרה את האמצעים לפצות נפגעים במקרה שייגרם להם נזק.
- אי עמידה בתנאי תכנית הרובע המוסכמת.
- ביצוע הבנייה כפי שתוכננה יגרום נזק מוחשי ובר-מדידה לתשתית ציבורית או לנכסי השכנים.¹³

הפיקוח על הבנייה

מי שצפויים להיפגע יותר מכל אם ייגרם נזק לאדם או לרכוש עקב ליקויי בנייה הם חברת הביטוח המבטחת את הבניין וכמובן הלקוחות עצמם. הן חברת הביטוח והן הלקוחות יהיו מעוניינים, אם כן, להעסיק מפקחים מטעמם שיפקחו על תהליך הבנייה. מפקחים אלה יהיו חלק חשוב ממערך הפיקוח על הבנייה.

קבלנים יחויבו בחוק לבנות לפי תקני בטיחות ידועים ומקובלים בעולם וכן להעסיק מכוני בדיקה פרטיים לכל אורך הפרויקט¹⁴, שגם הם יהיו חלק ממערך הפיקוח.

אתר האינטרנט בו יוצג המידע אודות פרויקט הבניה יהיה פתוח לכל: לשכנים, לעירייה, לחברת הביטוח, ליועצים מטעם הקונים ולכל אדם אחר. כל שלב וכל חריגה במהלך הבניה¹⁵ ידווחו בו, יחד עם אישוריהם והערותיהם של המהנדסים ושל גופי הפיקוח הפרטיים. מפקחים פרטיים שיבחינו בחריגות יחויבו לדווח עליהן.

גם אחרי הרפורמה, כמו היום, לא יהיה פיקוח ישיר של העירייה על מהלך הבניה עצמו. העירייה תבדוק את הבנין בתום הבניה, לפני שיינתן אישור אכלוס, ובמהלך הבניה תסתמך על היועצים הפרטיים ועל המידע שפורסם באתר. במהלך הבנייה, העירייה תפקח על דברים הנוגעים לשימוש בתשתיות הציבוריות, כגון החיבור לתשתית הביוב והמים, בנייה החורגת לשטח ציבורי ופינוי נאות של פסולת בניין. מחלקת הבנייה ברשות המקומית תעקוב אחרי אתר האינטרנט ותוודא שהקבלן אכן מזין ומעדכן את הפרטים בו. חריגת בניה, אי-פרסום כנדרש, או אי-עמידה בדרישות החוק יוכלו להביא לעצירת הבנייה על ידי העירייה או אפילו על איסור אכלוס.

אי עמידה בנהלים ובחוקים תהווה גם עילה לעתירה לבית המשפט להפסקת הבנייה. אם העתירה תתקבל, בית המשפט יוכל להורות על הפסקת בנייה ובמקרים מסוימים על איסור אכלוס.

¹² פירוט נוסף על התאמת התשתיות העירוניות למיזמי בנייה יבוא מאוחר יותר בפרק זה.

¹³ פירוט על סוגי הנזק שמצדיקים התנגדות לבנייה יבוא מאוחר יותר בפרק זה.

¹⁴ נוהל שקיים גם כיום - למשל בדרישה להעסיק מכוני שבדוק ומאשר את איכות הבטון.

¹⁵ הכוונה לחריגה מהפרטים המדווחים לפי חוק. הקבלן יוכל לבצע שינויים אחרים בתנאי שאינם חורגים מהתקן.

כמעט כל הנושאים שגודשים כיום את ועדות בניין העיר, וגורמים לעיכובים בלתי צפויים של חודשים ושנים בהליכי בנייה, לא יהיו מכשול בהעדר תב"ע. היזם יהיה משוחרר מהכורח הנוכחי לשאת ולתת על תוספת שטחי בנייה, מספר חדרים, מספר החניות והמרפסות ועוד עשרות נושאים אחרים, אך יידרש להקפיד פי כמה וכמה על עמידה בדרישות החוק המעטות והסבירות שיוותרו. מידת השרירותיות בדרישות מקבלנים ויזמים תהיה קטנה לאין-שיעור מאשר כיום, אך מידת האחריות האישית שתוטל על היזם להימנע מכשל תגדל. כמובן שכאשר הקבלנים לא יידרשו עוד לעקוף חוקי תכנון ובניה שרירותיים ומגבילים, הם לא יפגינו את אותה מידת הזלזול הנהוגה כיום בחוקים החשובים יותר וגם הפיתוי לעבור עליהם יקטן.

שינוי השימוש בבניין משותף קיים

לא רק בניינים חדשים יוכלו לנצל את ההקלות בתחום הבניה. בעידן החדש לא תהיה מניעה חוקית להוסיף קומות לבניין, לבצע עבודות לחיזוק המבנה, או להסב דירות מגורים למשרדים, לקליניקות או לדירות נופש - בכפוף לת"מ ולהיתכנות ההנדסית. לא יהיה צורך בהיתר מראש או במעורבות אחרת של השלטון המקומי. המגבלה היחידה תהיה ההסכמה בין בעלי הדירות בבניין שהוא רכוש משותף.

בהיעדר חוזה אחר, די יהיה בהסכמה של רוב¹⁶ בעלי דירות כדי לאפשר שימוש שונה מהקיים בדירות או כדי להוסיף קומות לבניין - תמורת פיצוי מהקבלן או תמורת עבודות לשיפור המבנה. הסכמה כזאת משמעותה שינוי בתקנון הבית המשותף. שינוי כזה יירשם בטאבו כדי שכל רוכש דירה עתידי בבניין ידע על כך. היכולת של הדיירים ליזום שינויים ושיפורים בבניין תאפשר להם להיענות לדרישות השוק המשתנות ולהרוויח ישירות, בפיצוי מהקבלן, או בעקיפין, באמצעות עליית ערך נכסיהם.

הזכות להתנגד לשימוש בקרקע

אנו מבקשים למנוע מצב שבו התנגדויות בלתי ענייניות של בעלי נכסים שכנים מעכבות מיזמי בנייה או גורמות ליזמים להוצאות בלתי צפויות. עם זאת, אנו מודעים לכך שמזימי בנייה ושינויים בשימוש בקרקע עלולים לגרום לנזק מוחשי לבעלי נכסים שכנים וכי יש להגן עליהם מפני נזק כזה או לאפשר להם לדרוש פיצוי בגינו. לכן, רפורמת הבנייה של זהות כוללת הגדרה חדשה פשוטה וברורה של הזכות להתנגד לשימוש בקרקע.

לשם כך יוגדרו שלושה סוגים של מטרדים הנובעים משימוש בקרקע ועלולים להשפיע על בעלי הקרקעות השכנות:

מטרד הנובע משימוש ציבורי: מטרד הנובע מעבודות בנייה בשטח ציבורי, משינוי השימוש בשטח או משימוש של הציבור בשטח או במבנים שעליו. דוגמאות למטרדים כאלה הן הרחבת כביש קיים, סלילת כביש חדש או גידול בעומס התנועה בכביש עקב התפתחות הסביבה. **מטרדים כאלה לא יהיו עילה לתבוע פיצוי או הפסקה של עבודות הבנייה** מהמדינה או מהרשות המקומית. מי שירכוש מגרש או נכס הגובלים ברצועת קרקע ציבורית, יצטרך להביא בחשבון שבעתיד ייתכנו בה עבודות פיתוח שישפיעו, לטוב או לרע, על ערך הנכס שלו. ההנחה היא שאפשרות כזאת תגולם מראש במחיר שהרוכש שילם עבור המגרש או הנכס.

מטרד פסיבי מצד שכן: מטרד הנוצר כאשר בנייה במגרש שכן משפיעה לרעה על ההנאה ממשאבי טבע, למשל כאשר היא מסתירה את הנוף או חוסמת את אור השמש. **מטרד פסיבי לא יהיה עילה להתנגדות לבנייה.** לתפיסתנו, משאבי הטבע אינם הופכים לקניינו של מי שנהנה מהם ולכן אין לו זכות לדרוש

¹⁶ הרוב יהיה רוב רגיל או רוב מיוחס של עד 75% מבעלי הדירות.

מצע זהות

להמשיך ליהנות מהם. מי שיקנה נכס או מגרש יצטרך להביא בחשבון את האפשרות ששכניו יפתחו את נכסיהם כך שהנאתו ממשאבי הטבע תיפגע.

מטרד אקטיבי מצד שכן: בשונה ממטרד פסיבי, אשר מונע הנאה, מטרד אקטיבי הוא מטרד הגורם לפגיעה מוחשית בשכנים ובנכסיהם. מטרדים אקטיביים נפוצים הם רעש, ריח רע, עשן ופליטת מזהמים. **מטרד אקטיבי יהווה עילה להתנגדות לבנייה** ויאפשר לבית המשפט לעצור בנייה, להורות על השבת המצב לקדמותו או לפסוק פיצויים לבעלי הקרקעות השכנות.

הנחיות שתפקידן למנוע מטרד אקטיבי או פסיבי יכולות להיות חלק מהתנאים ומההגבלות המפורטים בתר"מ. הזכות להתנגד קיימת בנוסף על הנחיות כאלה ודורשת מבעלי הנכסים והקרקעות השכנים המעוניינים להתנגד להציג מפגע מוחשי ומוגדר היטב, הניתן להוכחה ולמדידה כמותית.

תפקידי המדינה והרשויות המקומיות בתכנון ובבנייה

בעקבות הרפורמות המוצעות, תפקידיהן של הרשות המקומית ושל המדינה בכל הנוגע לבנייה ישתנו ויצמצמו משמעותית. ההגבלות על הבנייה ייקבעו ברמת השכונה¹⁷, מה שייתר את מרבית תפקידיה של הרשות המקומית בתכנון הבנייה. האחריות החשובה ביותר שתישאר בידי הרשות המקומית היא האחריות על התשתיות העירוניות, והיא תצטרך להתאימן לצרכיהם המשתנים של התושבים ובעלי העסקים בשטחה.

התאמת התשתיות העירוניות למיזמים חדשים

לעתים קרובות, מיזמים גדולים ידרשו התאמה של התשתיות העירוניות על מנת לספק את צרכיהם. על הרשות המקומית יהיה לבצע את כל ההתאמות הנדרשות עבור התושבים והעסקים בתחומה. למעשה, התאמת התשתיות לצרכיהם של משלמי הארנונה היא מהתפקידים המעטים שיוותרו לרשויות המקומיות לאחר הרפורמה.

עלות ההתאמות הנדרשות תושט על היזם, שכן הוא זה שיפיק מהן תועלת. הדבר יכול להיעשות באמצעות גביית התשלום ישירות, או באמצעות קרן סגורה, שיזמים יעבירו אליה כספים בהתאם לעומס שהמיזמים שלהם מוסיפים על התשתיות העירוניות - כספים שיוקדשו אך ורק למימון שדרוג עתידי של התשתיות כשהיה בכך צורך. כמובן שרשויות מקומיות בעלות יוזמה, שמבינות את התועלת במשיכת מיזמים שיביאו להגדלת תקבולי הארנונה ויאפשרו את שיפור התשתיות העירוניות, ירצו למשוך אליהן יזמים. התמריץ הטוב ביותר עבור יזם להשקיע בפרויקט ברשות מקומית מסוימת, ולא ברשות מקומית אחרת הדומה לה, יהיה תכנון וביצוע יעיל, מהיר וחסכוני של ההתאמות הנדרשות. בכל מקרה כספים שייגבו מיזמים בשל צורך להתאים תשתית מסוימת, יוכלו לשמש רק לתכנון וביצוע ההתאמה הנדרשת ולא למטרות אחרות.

בנייה ציבורית ותשתיות חדשות

הרשות המקומית תמשיך לשאת באחריות לתכנון, בנייה ותחזוקה של מבני ציבור ותשתיות בתחומה - כבישים ומדרכות, תאורת רחוב, קווי ביוב ומים, גינון ציבורי וכדומה. תכניות הבנייה של הרשות המקומית יפורסמו באופן פומבי באינטרנט מתוקף זכות הציבור לדעת.

מתוקף תפקידיה של הרשות המקומית כאחראית על התשתיות העירוניות, היא תידרש למנוע ממיזמי בנייה לגרום נזק לאותן תשתיות. העירייה תעשה זאת באמצעות בחינת הפרטים המפורסמים באינטרנט לפני קבלת אישור הבנייה, ובאמצעות פיקוח על ההתחברות לתשתיות ועל העומסים עליהן. במקרה שהבנייה גורמת או צפויה לגרום נזק לתשתיות, הרשות המקומית תעתור לבית המשפט.

הואיל וכמעט כל הנושאים שנידונים כיום בוועדות הבנייה לא ייקבעו עוד על ידי הרשות המקומית, לא יהיה צורך בוועדות אלה. מחלקת ההנדסה העירונית תעסוק כמעט אך ורק בתכנון תשתיות ציבוריות, בהשפעה של פרויקטים חדשים עליהן ובפיקוח על תהליך בקשת היתר בנייה.

¹⁷ מגבלות מעטות ועקרונות הנוגעות לשלום הציבור ימשיכו להיקבע ברמת המדינה. הדוגמה המובהקת היא רשימת תקני הבנייה המותרים.

בנייה ציבורית ותשתיות בין-עירוניות

המדינה תמשיך לשאת באחריות לתכנון, בנייה ותחזוקה של תשתיות ושל מבני ציבור מחוץ לשטח השיפוט של הרשויות המקומיות - כבישים בין-עירוניים, שמורות טבע, נמלי תעופה וכדומה.

מיסוי, היטלים ואגרות בתחום הנדל"ן

מיסוי המקרקעין והבניה לא יהיה שונה מהמיסוי בכל יתר ענפי המשק כפי שמפורט בפרק "שינוי שיטת המיסוי" בתחילת שער זה.

- **היטל השבחה יבוטל** כי עירייה לא תוכל להשפיע על תכניות בנייה לאחר ביטול התב"ע.
- **לא יהיה מס שבח**, משום שיהיה מס אחיד ושטוח על כל ההכנסות, כפי שמפורט בפרק "שינוי שיטת המיסוי".
- מדינת ישראל תהיה מדינה **חופשית ממכס**¹⁸ ולכן לא יהיה מכס על ייבוא חומרי בניין ובכלל זה מלט.

אגרות ימשיכו להיגבות על מנת לספק שירותים ציבוריים, כדוגמת רישום מקרקעין (טאבו). אנו נשאף להפוך את ספקי השירותים הציבוריים האלה למערכות סגורות, שימומנו אך ורק מאגרות מבלי להעביר כספים למדינה ומבלי לקבל מימון מתקציב המדינה. כך אפשר יהיה לוודא שהאגרות משמשות לכיסוי ההוצאות בפועל ולא למיסוי סמוי באמצעים חלופיים.

הפישוט הצפוי במבנה המס וביטול ההיטלים יצמצמו את הצורך בשכירת עורכי דין ומומחים אחרים לחוקי נדל"ן או לתכנוני מס, וכך יסייעו בהורדת מחירי הנדל"ן במישרין ובעקיפין.

¹⁸ המכסים יבוטלו בהדרגה, כפי שמפורט בפרק "התעשייה והמסחר בישראל" בשער זה.

רפורמת המקרקעין

השבת הקרקעות לאזרחים

רפורמת הבנייה של זהות נועדה לטפל באחד הגורמים העיקריים למחירי הדיור הגבוהים בישראל - החסמים הרגולטוריים שמקשים על הבנייה בישראל ומייקרים אותה. **רפורמת המקרקעין** נועדה לטפל בגורם השני ליוקר הדיור - מחירי הקרקע הגבוהים.

מחירי הקרקע הגבוהים נובעים מהיצע נמוך של קרקעות לבנייה, שאינו מצליח להדביק את הביקוש הגובר. **ההיצע הנמוך אינו נובע ממחסור אמיתי בקרקעות בישראל**, אלא ממחסור מלאכותי הנובע משליטה מונופוליסטית של המדינה על הקרקעות באמצעות רשות מקרקעי ישראל.

זהות מאמינה שהאזרחים, ולא המדינה, הם הבעלים האמיתיים של הקרקע. אנו גם מאמינים שרק מסחר בקרקעות ללא מגבלות מיותרות בשוק החופשי יאפשר להפיק מהן את התועלת המרבית עבור המוכרים, הרוכשים והמשק כולו.

רפורמת המקרקעין של זהות תפרק את המונופול של רשות מקרקעי ישראל, תעביר את הבעלות על הקרקעות לאזרחים ותסיר את כל החסמים שמונעים את פיתוחן ואת המסחר החופשי בהן.

פירוק הרשות למקרקעי ישראל

93% מהקרקעות בישראל נשלטות על ידי המדינה, באמצעות רשות מקרקעי ישראל. הרשות היא זו שמקצה קרקעות לשימושים שונים והיא זו שמחליטה אילו קרקעות יימכרו ואילו קרקעות יישמרו כעתודות בנייה עבור צרכים עתידיים - הכל לפי שיקול דעתה הבלעדי. המשמעות היא שיש לרשות מקרקעי ישראל מונופול כמעט מוחלט על הקרקעות בישראל.

המונופול על הקרקעות נותן לרשות מקרקעי ישראל ולמדינה כוח והשפעה. יצירת מחסור מלאכותי בקרקעות, באמצעות מכירתן בתנאים מגבילים ובקצב אטי, מאפשרת למדינה לשמר את הכוח הזה.

במקרה הטוב, המדינה משתמשת בכוח הזה כדי לממש מדיניות ריכוזית ולנווט את הכלכלה בהתאם לתפיסת עולמה הפוליטית, במקום להסתמך על כלכלת השוק החופשי כדי לענות על הצרכים האמיתיים של אזרחי ישראל, מה שגורם לפגיעה במשק כולו.

במקרה הרע, הכוח הזה משמש להענקת טובות הנאה למקורבים ולחזיוק קשרים פסולים של הון ושלטון.

אפשר לראות את נזקי המונופול הזה היום, כאשר קרקעות רבות נותרות בלתי מנוצלות. זאת מפני שהרשות מקצה אותן לשימושים רצויים פוליטית שאין להם ביקוש, כמו חקלאות, או משום שהיא אינה מוכנה למכור אותן כלל. באותו הזמן, ההיצע הבלתי מספק של קרקעות לצרכי דיור גורם למחירי הדיור להאמיר.

אנו מאמינים שאת המונופול הזה חייבים לפרק ושאת הקרקעות שבשליטתו יש להחזיר לאזרחי ישראל.

סיווג מחדש של השימוש בקרקעות

יכולתה של רשות מקרקעי ישראל להגביל את השימוש המותר בקרקעות גורמת לניצול בלתי יעיל שלהן, עד כדי חוסר שימוש מוחלט בהן. במקום שהקרקעות האלה יישמשו למטרות המבוקשות והנחוצות ביותר, הן מוגבלות באופן שמאפשר להשתמש בהן רק לקידום מטרות פוליטיות ואינטרסים של קבוצות לחץ. הדבר גורם לפגיעה במשק, מאט את הצמיחה ובסופו של דבר מחריף את יוקר המחיה.

ערכן של קרקעות המוגבלות לשימוש בלתי מבוקש, למשל חקלאות, יכול לעלות בצורה חדה אם יסווג אותן מחדש באופן שיתיר שימוש מועיל יותר, כגון מסחר. השליטה במנגנון סיווג הקרקעות מאפשרת קבלת החלטות בעלות השלכות כלכליות אדירות על בעלי הקרקע וכן על יזמים המעוניינים לבנות עליה. בשל כך, מנגנון סיווג הקרקעות מהווה קרקע פוריה לשחיתות ולמתן טובות הנאה למקורבים.

רפורמת המקרקעין של זהות **תבטל לחלוטין את סיווגי הקרקעות הפרטיות**. תבוטל האבחנה הקיימת בין קרקעות פרטיות המיועדות למסחר, לתעשייה, לחקלאות, לדיור וכדומה. הקרקעות הפרטיות יסווגו **כקרקע לשימוש פרטי** ובעלי הקרקעות יוכלו לעשות בהן כל שימוש שרצו.¹⁹

הקרקעות שבשליטת המדינה יחולקו לשלושה סוגים:

- **מרחבי שמורות טבע:** נחלים, אגמים, אתרים ארכאולוגיים וכיוצא בזה, יחד עם מבנים או מתקנים לרווחת המבקרים הסמוכים אליהם, כגון שבילים, אזורי מחנאות וקיוסקים.
- **תשתיות ציבוריות:** כגון תוואי כבישים, מסילות ברזל, צנרת מים וגז.
- **אזורי ממשל:** קרקעות המשמשות בנייני ממשלה, מבנים ציבוריים, מכוני מחקר, מפעלים בטחוניים, מחנות צבא, שטחי אימונים וכדומה.

כל הקרקעות שלא יתאימו לאחד הסיווגים האלה יוצאו מידי הרשות למקרקעי ישראל ויועברו לידי האזרחים.²⁰

העברת קרקעות המדינה לרשות האזרחים

קיימים מספר מודלים להעברת הקרקעות לאזרחים שנשקלו על ידי זהות. אנו נתייעץ עם המומחים הרלוונטיים ונבחן את העובדות וההשלכות של המודלים השונים כדי לבחור במודל המתאים והיעיל ביותר. כל שיטה שתיבחר תציית לעקרונות הבאים:

- השיטה תאפשר מסחר בקרקעות בשוק החופשי, ללא הגבלות.
- יישום השיטה יהיה חופשי מהתערבות המדינה.²¹
- השיטה תעניק לכל אזרח חלק שווה ערך מאדמות המדינה. לפיכך, בכל שיטה בה יופקו רווחים ממכירת הקרקע או משימוש בה, הרווחים יתחלקו באופן שווה בין האזרחים.
- המדינה לא תקבל לידיה כל חלק מהקרקעות האלה או מהרווחים המופקים ממכירתן או מהשימוש בהן.²²

לאחר ביטול סיווג הקרקעות הפרטיות ולאחר הוצאת אדמות המדינה שאינן בשימוש מידי הרשות למקרקעי ישראל, הרשות תאבד את רוב תפקידיה וניתן יהיה לסגור אותה. מעט התפקידים הנחוצים שישארו לה, כגון סילוק פולשים מאדמות מדינה²³ או רכישת קרקעות לצרכי המדינה, יועברו למחלקות מתאימות במשרד הפנים.

¹⁹ בכפוף לתר"מ, במקומות בהן היא חלה, ולכל חוזה אחר.

²⁰ ניתן יהיה להשאיר למדינה אחוז קטן מסוים מאדמות המדינה שאינן בשימוש לביצוע מיזמים מתוכננים העונים על אחת מההגדרות האלה. אם המיזמים המתוכננים לא יסתיימו תוך זמן קצוב, גם האדמות האלה יועברו לרשות האזרחים.

²¹ הדבר לא פוסל מכירה פומבית למרבה במחיר על ידי המדינה, משום שלמדינה אין יכולת להפעיל שיקול דעת ולהתערב במכירה כזאת. כמובן שזו רק אפשרות אחת מני רבות.

²² פרט למס השטוח החל על כל סוגי ההכנסות ויחול לפיכך גם על הכנסות ממכירת אדמות.

²³ פלישה לאדמות מדינה עלולה עדיין להיות בעיה, בייחוד פלישה לשטחי אימונים, אם כי ממדיה יקטנו מאוד לאחר שהמדינה תוותר על הקרקעות שאינן נמצאות בשימוש.

מחיר הויכוח על חלוקת קרקעות בעבר

מרבית קרקעות המדינה נמסרו למתיישבים על ידי המדינה או הקרן הקיימת, ללא תמורה, כדי שיעבדו את האדמה. האדמות הללו לא הועברו ישירות למשפחות המתיישבים אלא דרך גופים מתווכים: תנועות ההתיישבות המפלגתיות והאגודות (מושבים וקיבוצים). הקרקע לא נרשמה בטאבו בבעלות המתיישב ולא בבעלות המתווכים, אלא נשארה בבעלות המדינה. כך המתיישבים זכו למעמד ביניים על הקרקע - 'ברי רשות' - שמאפשר להם להשתמש בקרקע, אך לא נותן להם שום זכות קניינית בה.

אין כיום מחלוקת על כך שלמתיישבים יש זכויות כלשהן בקרקעות אלה, מן הטעם הפשוט שהם מחזיקים בהן מזה שנים-שלושה דורות ואין עליהן תביעת בעלות פרטית ישירה אחרת. עם זאת, גם למדינה יש זכויות בקרקעות האלה - זכויות שיש להעביר לאזרחי ישראל במסגרת רפורמת המקרקעין. כל זמן שהזכויות על הקרקע נמצאות במחלוקת לא ניתן לפתח אותן ולהפיק מהן רווחים - מצב שפוגע גם במתיישבים וגם במשק כולו. לכן, יהיה צורך לגבש בהקדם הסדר לחלוקת הקרקעות בין המתיישבים למדינה.

במצב הנוכחי בו לאורך עשרות שנים עשרות סקטורים ומקורבים קיבלו מתנות מהמדינה, אין דרך לחשב בדיוק מי קיבל מה ולהחזיר את הגלגל לאחור. המתיישבים החקלאיים, דרך הקיבוצים והמושבים, קיבלו קרקעות חנם. באותו הזמן, תעשיינים קיבלו מפעלים חנם, מקורבים קיבלו זיכיונות ייצור, שיווק ויבוא בלעדיים, קואופרטיבים לתחבורה קיבלו סובסידיות ומונופולים וכן הלאה. בשלב הזה, בלתי אפשרי להכריע באופן הוגן וחסר פניות איזה חלק מהקרקע בדיוק צריך לעבור לבעלות המתיישבים.

לכן, עלינו לוודא בעת גיבוש ההסדר כי הנזק לאזרחים שנגרם עקב העיכוב בהעברת הקרקעות לידיהם ובפיתוחן בזמן עריכת המשא והמתן אינו עולה על התועלת שיקבלו מהגדלת חלקם בקרקעות. יש לזכור כי רפורמת המקרקעין תביא לירידה משמעותית במחירי הקרקעות ועוקצו של הוויכוח יקרה.

איסור מכירת קרקעות לגורמים עוינים

לאחר שרשות מקרקעי ישראל תפורק ואדמות המדינה יעברו לידיים פרטיות, יהיה צורך לוודא שגורמים עוינים לא יוכלו לרכוש קרקעות במדינת ישראל.

זהות תעביר חוק המונע מכירה או השכרה של קרקעות בישראל לגורמים עוינים. לצורך כך, יוגדרו קריטריונים ברורים ומקיפים לפיהם ייקבע מיהו גורם עוין שיהיו חלק מנוסח החוק.

- מדינות אויב וארגונים עוינים ייחשבו לגורמים עוינים
- גם אזרחיהן של מדינות אויב וחברים בארגונים עוינים ייחשבו לגורמים עוינים
- חברות, ארגונים ותאגידים שנשלטים בידי גורמים עוינים ייחשבו לגורמים עוינים גם כן
- רשימה של **מדינות אויב** תיכתב על ידי משרד החוץ ומשרד הבטחון.
- רשימה של **ארגונים עוינים** תיכתב על ידי משרד הפנים ומשרד הבטחון, יחד עם קריטריונים ברורים להגדרת ארגון כארגון עוין.
- שתי הרשימות יובאו לאישור הממשלה ויתעדכנו מפעם לפעם, בהתאם לנסיבות.

עסקאות מכירה או השכרה לגורמים עוינים יחשבו בטלות לפי החוק. מכירה או השכרה של קרקעות לגורמים עוינים תוכל לגרור קנס כבד ומרתיע.

ירידת מחירי הדיור בעקבות הרפורמות

ביטול איסורי הבנייה על קרקע פרטית פנויה ומסחר חופשי ברוב המוחלט של האדמות הציבוריות²⁴ ישחררו לשוק במהירות קרקעות המספיקות לבניית מיליוני יחידות דיור. ביטול האיסור על בנייה לגובה יאפשר בנייה פוטנציאלית של מיליוני יחידות נוספות ללא צורך בקרקעות נוספות. בהשוואה לביקוש לדירות חדשות, העומד על עשרות אלפי דירות בשנה בלבד, ההיצע הפוטנציאלי של דירות יהיה כמעט אינסופי. עליית היצע הקרקעות הפנויות לבנייה וקיומה של אלטרנטיבה בדמות בנייה לגובה יובילו לירידה במחיר הקרקע - רכיב משמעותי במחיר הדירה.

כדי להבהיר את משמעותו של ביטול הגבלה אחת בלבד, ההגבלה על בנייה לגובה, ניתן להתבונן בנתונים הבאים: באזור תל אביב-רמת גן-גבעתיים יש כ-22,000 בניינים, שעל רובם ניתן להוסיף לפחות שלוש קומות. אם נניח ששלוש קומות הן כ-10 דירות, המשמעות של ביטול האיסור על בנייה לגובה היא תוספת של כ-220,000 דירות פוטנציאליות. אם מוסיפים לכך את האפשרות להרוס חלק מהבניינים הוותיקים ולבנות בניינים גבוהים במקומם בתהליך של פינוי-בינוי, הפוטנציאל יכול לעלות ל-300,000 דירות חדשות או יותר. כלומר, ביטול של הגבלה אחת בלבד, באזור אחד בלבד, יכול ליצור פוטנציאל לבניית מאות אלפי דירות חדשות.

הקלת עול הרגולציה על היזמים בעקבות ביטול התב"ע ופישוט תהליך אישור הבנייה תהפוך את הבנייה למשתלמת יותר, כאשר הרווח צפוי להתחלק בין היזמים ובין הרוכשים.

תהליך אישור הבנייה יהיה מהיר ופשוט הרבה יותר, לכן יזמים יוכלו להפיק רווח מהשקעותיהם תוך זמן קצר יותר. הדבר יאפשר להם לחסוך תשלומי ריבית על הלוואות או להשקיע במיזמים נוספים וכך לתרגם את החיסכון בזמן לתוספת רווח.

הגבלת כוחה של הרשות המקומית להפריע לבנייה או להטיל עליה מגבלות שרירותיות תצמצם את הסיכון של היזמים להתעכב בביצוע העבודות או להידרש לבצע שינויים יקרים. כיום, יזמי בנייה לוקחים סיכונים אלה בחשבון וכוללים אותם במחיר בתור "מקדמי ביטחון", לכן הפחתת הסיכונים צפויה לגרור את הפחתת המחירים.

כמו כן, יש להביא בחשבון את ביטול המסים וההיטלים המיוחדים על נדל"ן ואת ביטול מכסי המגן על חומרי בנייה מיובאים. שינויים אלה יביאו להוזלה ישירה של מחירי הדירות.

²⁴ הכוונה היא לאותן אדמות פנויות שהמדינה מחזיקה כעת, לא לאדמות שנעשה בהן שימוש.

תכנית התשתיות והסביבה

מבוא לתכנית

בחלק זה של התכנית הכלכלית כלולים הנושאים הבאים:

- **תחבורה**
- **פיתוח אסטרטגי והתיישבות ביהודה ושומרון**
- **קווי יסוד להגנת הסביבה**
- **הגנת הסביבה ביהודה ושומרון**

לאחר הצגת התכנית המפורטת לפתרון משבר הדיור והמקרקעין, הגיעה העת להרחיב את המבט אל עבר התשתיות הלאומיות בכללן. איכות הסביבה בארץ ישראל אף היא תשתית לאומית, ומן הראשונות במעלה, ולכן הפרקים המוקדשים לה מובאים בכפיפה אחת עם יתר פרקי התשתיות.

כמו כן, חלק זה מכיל שני פרקים המתייחסים במישרין למצב ביהודה ושומרון, ומחיישים בהקשרים של התשתיות הלאומיות ואיכות הסביבה את הרעה החולה של מצב הכיבוש המתמשך ואת ההשלכות של אי החלת הריבונות הישראלית על לב הארץ.

התשתיות והפיתוח השיטתי והמתוכנן שלהן, השימוש בתשתיות לקידום מטרות לאומיות, השמירה על ארץ ישראל ואף על העולם עבור הדורות הבאים - כל אלה היו ונשארים מתפקידיה הראשיים של מדינה גם במצע של מפלגת זהות.

עם זאת, אין דומה היחס של זהות לנושאים אלה ליחסן של מפלגות ותנועות אחרות. גם כאן רב מרחב האפשרויות בין השלטתה של המדינה על האזרחים בכוח, לבין הכוונה אסטרטגית עדינה המאפשרת לציבור להגשים את היעדים בעצמו - ולא רק בעצמו, אלא גם, כרגיל, טוב יותר מאשר היעדים היו מוגשמים אילו המדינה הייתה לוקחת עליהם בעלות מלאה.

בפרקים אלה זהות שואפת להתוות כיוון חדש, שאיננו מוותר על אחריותה של המדינה לתחומי תשתיות התחבורה, אך גם איננו מתיימר לחנך את האזרחים "לוותר על רכביהם הפרטיים"; שאיננו מוותר על אחריות המדינה לשמירה על הטבע, אך איננו מתיימר לבחור את הטכנולוגיות שיאפשרו זאת; שאיננו מוותר על התיישבות יהודית בכל חלקי ארצנו, אך סולד מהפקעת קרקעות במסווה בטחוני מחד, ומהכרה במשפט זר ומהתנערות המדינה מאחריות למחדלים העבר וההקפאה בת חמישים השנה מאידך.

כמו בכל התחומים, גם כאן מוצעת דרך חדשה שאיננה מתנערת מהזהות, אך רואה בחרות את המסגרת למימושה של זהות זו. גם כאן אנחנו בטוחים שזו היא לא רק הדרך הנכונה יותר מבחינה ערכית, אלא גם היעילה ביותר לכך.

תחבורה

"יש תכנית שהייתי מבטל... הסובסידיה לאמטרק (חברת רכבות הנוסעים האמריקאית)".

המועמד הרפובליקני מיט רומני במערכת הבחירות לנשיאות ארה"ב ב-2012

כבר במקורותינו מוענקת זכות **פיתוח תשתיות התחבורה** למדינה, גם במחיר פגיעה מקומית בבעלות הפרט: "המלך... ופורץ לעשות לו דרך, ואין ממחין בידו; דרך המלך אין לה שיעור"²⁵. אך שלא כמו הקמת עצם תשתיות התחבורה²⁶, אפשר לפקפק בדעה המקובלת שתפקידה של המדינה הוא גם **לארגן את השימוש בתשתיות אלה**. האם יש סיבה הגיונית לכך שהמדינה מארגנת תחבורה ציבורית? ארגון תחבורה ציבורית על ידי המדינה זו המצאה של המדינות המודרניות המקובלת בחלק גדול של המדינות, אך האם יש הצדקה לכך?

על פי התקציב לשנת 2019 ישקיע משרד התחבורה בישראל 6.8 מיליארדי ש"ח בסובסידיות לתחבורה ציבורית ועוד 7.8 מיליארדי ש"ח בקניית ציוד ובתשתיות לתחבורה ציבורית. משרד התחבורה בוחר וקונה אוטובוסים לכל חברות האוטובוסים וקרונות וקטרים עבור רכבת ישראל.

ההכנסות ממיסוי רכבים הם בערך 50 מיליארד ש"ח²⁷, בעוד שעבור סלילת כבישים ב-2019 יוקצו רק 5.6 מיליארד ש"ח. כלומר חלק הארי של הכסף שנגבה מבעלי הרכבים איננו חוזר אליהם כתשתיות, אלא מופנה לתחבורה ציבורית ולמטרות אחרות בתקציב המדינה.

מדינת ישראל משקיעה כסף רב כדי לחנך את הציבור לעזוב את הרכבים הפרטיים ולעבור לתחבורה ציבורית²⁸, אבל יש לזכור כי אוטובוסים מלאים הם רווחיים וייסעו גם אם המדינה לא תממן אותם. אוטובוסים חצי ריקים עם מנוע גדול פי חמישה עד עשרה ממנוע של רכב קטן, שנוסעים במסלולים ארוכים יותר ליעד ועוצרים הרבה, יוצרים זיהום אוויר רב, אינם רווחיים, וממשיכים לפעול רק כי "צריך לחנך את הציבור לעזוב את רכבו הפרטי".

המיסוי הגבוה על הרכבים מעלה את ערכם של הרכבים החדשים, וכתוצאה מכך גם רכבים ישנים, שבמדינות אחרות היו נזרקים למגרש גרוטאות, ממשיכים בישראל לנוע בכבישים. ברכבים אלו מערכות השמן כבר אינן אטומות לגמרי ולכן הם מזהמים יותר את האוויר.

משרד התחבורה מתנגד לשיתוף רכבים פרטיים²⁹ ובכך מגדיל את מספר כלי הרכב הפרטיים בכביש, אך משקיע הון עתק בפיתוח תחבורה ציבורית.

הרכבים האוטונומיים שכבר נוסעים ללא נהג במספר מדינות³⁰, יגיעו בקרוב לישראל ויהוו תחרות משמעותית לתחבורה הציבורית. ברכב אוטונומי אין צורך לנהוג והרכב לוקח את הנוסע ממקומו אל יעדו

²⁵ משנה, מסכת סנהדרין, פרק ב', משנה ד'.

²⁶ מדינות הקימו תשתיות תחבורה מאז ראשית העת העתיקה.

²⁷ בן גדליהו ד' (2018, 16 ביוני). כאן חולבים: מיסוי שוק הרכב מגיע לכ-50 מיליארד שקל בשנה. גלובס. (קישור בסוף השער)

²⁸ לדוגמה, הדברים הבאים בשם שר התחבורה ישראל כ"ץ מ-15.12.2016: "השר כץ, ציין כי במסגרת זכייתה של אשדוד בפרויקט "עיר מודל לתחבורה בת קיימא" יושקעו בה יותר מרבע מיליארד שקלים, בפיתוח תחבורה ירוקה ועידוד המעבר מרכב פרטי לרכב ציבורי".

²⁹ כגון חברת Uber, וחברות אחרות בתחום זה.

³⁰ לדוגמה במדינת אריזונה. (קישור בסוף השער)

בדרך המהירה ביותר. בנוסף, מחקרים שנעשו באוניברסיטאות בארה"ב מראות כי הרכבים האוטונומיים יפחיתו בצורה דרמטית את העומס בכבישים³¹

ממשל טראמפ בארה"ב כבר הבין שהשקעה ברכבות היא השקעה באמצעי התחבורה אנכרוניסטי. שרת התחבורה של ארה"ב אלין צ'או אמרה בשימוע בסנאט ביולי 2017:

"מימון מסלולי הרכבות הארוכים של אמטראק הוא תחום נוסף שבו ההשקעות הפדרליות אינן תואמות את רמת השימוש... תקציב הנשיא מכיר בכך שזו תשואה נמוכה על ההשקעה"

בנוסף הממסד הרפובליקאי הצליח להחליף את מנכ"ל אמטראק ומינה את מנכ"ל דלתא איירליינס לשעבר, שהיא מתחרה של אמטראק, ריצ'רד אנדרסון למנכ"ל אמטראק. אנדרסון התחיל לסגור תחנות וקווים ולצמצם ככל הניתן את פעילות אמטראק³², ואכן התקציב של אמטראק ל-2019 קוצץ בחצי.

ככלל, זהות סבורה, כי מדינת חירות לא מחנכת את אזרחיה. אזרח בן-חורין רשאי לבחור לנסוע בכל כלי רכב שיבחר. למסות בעלי רכב פרטי כדי לממן תחבורה ציבורית שמפסידה כל שנה הון עתק, זו מדיניות שגויה³³.

ניתן לפתור בעיות תשתית

האם מעבר לרכבים פרטיים יגרום לגוש דן להפוך לפקק אחד גדול? במטרופולין קנזס סיטי יש כמעט 2.5 מיליון תושבים (כמה עשרות אחוזים יותר מאשר בגוש דן). מחד, בקנזס סיטי רכבת כבדה עוברת רק פעם ביום בכל כיוון והרכבת הקלה היתה בבעלות פרטית, וכשהפכה בשנת 1957 ללא רווחית - היא נסגרה. מאידך, כמות הכבישים לתושב גבוהה שם משמעותית מערים אחרות. בקנזס סיטי היחס בין סך אורך הכבישים לגודל האוכלוסייה גדול פי 3.15 מאשר בלוס אנג'לס³⁴. באופן לא מפתיע בקנזס סיטי אין כמעט פקקים ולוס אנג'לס פקוקה ביותר. את המדיניות שפתרה את בעיות התשתית בקנזס סיטי ניתן ליישם גם אצלנו.

ביזור הסמכויות

"לביזור סמכויות יש לא רק ערך מנהלי, אלא גם ממד אזרחי, שכן הוא מגדיל את ההזדמנות של האזרחים לקחת חלק בענייני ציבור. זה גורם להם להתרגל להשתמש בחירותם ומאוסף החירויות המקומיות הפעילות המוקפדות הללו, נולד המשקל הנגדי היעיל ביותר כנגד הטענות של השלטון המרכזי".

אלכסיס דה טוקוויל, "הדמוקרטיה באמריקה"

בארה"ב יש שלוש רמות של רשויות תחבורה – עירונית, מדינתית, ופדרלית. בישראל, משרד התחבורה מרכז את כל התפקידים של כל רשויות התחבורה הללו.

ישראל קטנה משמעותית מארה"ב ולכן מספיקות בה שתי רמות של רשויות תחבורה. את האחריות לתשתיות התחבורה בתחום הרשויות המקומיות יש להעביר ל"רשויות תחבורה מטרופוליניות" שיהיו בכל מועצה אזורית, מועצה מקומית או עירייה, כפי שהחליטה הממשלה בשנת 2011, אך ההחלטה טרם מומשה עד היום.

³¹ אתר אוניברסיטת אילינוי ואתר MIT. (קישורים בסוף השער)

³² פעילותו בתחום הייתה כה נמרצת עד שבמאי 2018 אמר מנכ"ל אמטראק הקודם ג'וזף בורדמן: "אני מזועזע ממה שנראה יותר ויותר הפרה חד צדדית של אמון הציבור על ידי ההנהגה הנוכחית של אמטראק לפרק את רשת הנוסעים שלנו"

³³ Wiseman Y. 2018, "In an Era of Autonomous Vehicles, Rails are Obsolete", International Journal of Control and Automation Vol. 11, No. 2 (2018), pp.151-160 (קישור בסוף השער)

³⁴ 6.3 מיל לאלף תושבים לעומת 2.0 בלוס אנג'לס.

משרד התחבורה יפסיק להיות המממן ומנהל העל של חברות התחבורה הציבורית. חברות התחבורה הציבורית ימשיכו להפעיל רק קווים רווחיים. שיקולים לקניית רכבים, פתיחת וסגירת קווים, תדירותם ומיקומי התחנות יהיו באחריות החברות בלבד.

שדרוג כבישים

ישנה טענה לפיה בעיית הפקקים בכבישי ישראל היא אינסופית³⁵ והפתרון היחידי לה טמון בשדרוג תשתיות רכבת, אבל בחינה של 'מפת הפקקים' מוכיחה שמדובר ברשימה מוגבלת וסופית של כבישים³⁶. המענה לבעיית הפקקים ינתן על ידי הרחבת הכביש היכן שניתן, כפי שנעשה בנתיבי איילון בין מחלף ק"ל לגלילות, וישפר באופן משמעותי את זרימת התנועה במקטע הזה.

ובמקומות בהם לא ניתן להרחיב את הכביש, ניתן לבנות קומה שנייה לכבישים כפי שנעשה בעיר קובה ביפן, בעיר שיקגו בארה"ב ובעוד מקומות רבים בעולם. אפילו האיראנים בנו קומה שנייה של נתיבים בכביש המהיר שחוצה את טהרן.

רכבים פרטיים וזיהום אוויר

טענה שעולה רבות במסגרת הדיון על תחבורה ציבורית לעומת רכבים פרטיים, היא היותם של הרכבים הפרטיים מזהמים הרבה יותר מאשר התחבורה הציבורית. טענה זו איננה נכונה. מכוניות חדשות לא פולטות כמעט חומרים המזהמים את האוויר. בארה"ב, למרות רמת מינוע יחסית גבוהה לעולם - כ-0.8 מכוניות בממוצע לאדם, רמת זיהום האוויר נמוכה בהרבה מישראל אשר בה רמת המינוע היא 0.365 מכוניות לאדם³⁷. יתר על כן, לפי הפרלמנט האירופי, עד שנת 2040, פליטת CO₂ לא תהיה יותר בעיה באמצעי תחבורה באירופה³⁸.

זיהום אוויר נגרם מליקוי מכני³⁹ או דלק מהול בשמנים. ברשות הפלסטינית, ירדן ומצרים אין בדיקת זיהום אוויר שנתית והפיקוח על מהילת הדלק רופף. לכן, ברבת עמון ובקהיר המספרים נוסקים לערכים מסוכנים מבחינה בריאותית.

בישראל העיר שדרות שסמוכה לעזה והעיר אילת שסמוכה לעקבה סובלות מזיהום אוויר גבוה. לעומת זן, העיר חיפה שסובלת מדימוי שלילי של זיהום אוויר, מזהמת פחות משדרות ואילת. המרחק מפתח-תקווה לקלקיליה הוא כ-10 ק"מ בלבד ועל כן, פתח-תקווה מזהמת יותר מתל-אביב.

מכיוון שריבוי רכבים פרטיים הוא לא הגורם לזיהום אוויר, אלא רק רכבים לקויים ודלק מהול בשמנים שמקובלים רק במדינות קלוקלות, זהות לא רואה כל צורך בצמצום מספר הרכבים הפרטיים על מנת

³⁵ ניר א' (2016, 14 בספטמבר). מנכ"לית משרד התחבורה: "לעולם לא נדביק את קצב הגידול של הרכבים - הציבור צריך לדרוש תחבורה ציבורית". כלכליסט. (קישור בסוף השער)

³⁶ כביש 1 – ממבשרת ציון עד ירושלים, כביש 2 – מנתניה עד גלילות, כביש 4 – מרעננה עד ראשון לציון, כביש 4 – מצומת אשכולות עד אשדוד, כביש 5 – ממחלף קסם עד גלילות, כביש 20 – ממחלף ק"ל עד חולון, כביש 22 – מחיפה עד קרית ביאליק, כביש 38 – ממסילת ציון עד בית שמש, כביש 40 – מצומת רמלוד עד כפר סבא, כביש 45 – מצומת גבעת זאב עד ירושלים, כביש 57 – מכפר יונה עד נתניה, כביש 60 – מעפולה עד צומת אכסאל, כביש 60 (המנהרות) – מירושלים עד נווה דניאל, כביש 65 – ממחלף עירון עד אום אל פאחם, כביש 66 – ממגידו עד משמר העמק, כביש 70 – מיקנעם עד מחלף יגור, כביש 85 – מכרמיאל עד עכו, כביש 444 – מראש העין עד שהם.

³⁷ התקן האמריקאי קובע שאסור לעבור את הערך 50 עבור 10PM והאירופאים מקפידים אפילו על ערך מקסימלי 40. בישראל כדי לא ליצור משבר עם הערבים העלו את הערך ל-75. הערך המקסימלי 25 מקובל בכל העולם חוץ מהעולם הערבי כערך מקסימלי עבור 2.5PM.

³⁸ (קישור בסוף השער)

³⁹ ממיר קטליטי פגום, אטמי שמן וכו'.

לשפר את איכות הסביבה. במקום זאת, צמצום זיהום האוויר יעשה על ידי אכיפה קפדנית על איכות הדלק ומכוני הרישוי.

צמצום מיסוי ובירוקרטיה על בעלי רכב פרטי

- המיסוי על הרכב כיום הוא מכס בגובה של 83% בתוספת מע"מ שחלה גם על רכיב המכס, כלומר 114% בנוסף לאגרה שנתית גבוהה.
- המס על הדלק מורכב מ'בלו' בסך 3.05 ש"ח לליטר בתוספת מע"מ שחלה גם על רכיב ה'בלו', כלומר כ-252% מס.

יש להוריד את המיסוי הגבוה הזה, שמממן את התקציב לתחבורה הציבורית, ובפרט לבטל את אגרת רשות השידור בסך 153 ש"ח לשנה, שאין לה דבר וחצי דבר עם נושא התחבורה⁴⁰.

במדינות רבות בארה"ב אין טסט שנתי לרכב ובמדינות נוספות הטסט הוא רק לרמת זיהום האוויר. ההיגיון מאחורי מדיניות זו, הוא שהמדינה לא מתערבת ברכישו הפרטי של האזרח. לדעתנו ישנה חשיבות לטסט מבחינה בטיחותית ולכן זהות תפעל למקד אותו על ידי ביטול סעיפים שאינם קשורים לבטיחות⁴¹.

תחרותיות וחדשנות בתחבורה

המגמות החיוביות של פתיחת התחרות בענף הנמלים, הימים ובענף התעופה, צריכות להגיע גם לתחבורה היבשתית. כל חברה תוכל לספק שירותי תחבורה ציבורית על חשבונה כעסק רגיל כאשר התערבות המדינה תתמקד באישור בטיחות הרכבים בלבד כמו שנעשה עבור כל רכב במדינת ישראל.

במדינת חירות, המדינה לא קובעת לאזרח מה יעשה עם רכשו ובפרט מה יעשה עם רכבו. Uber וחברות אחרות של שיתוף רכבים יוכלו לפעול בישראל. במקביל יצומצם המס הגבוה על מוניות כדי לאפשר לבעלי המוניות תחרות הוגנת.

על פי דו"ח של משרד התחבורה בארה"ב מ-2015, 94% מתאונות הדרכים נגרמות באשמת הנהג, 2% נגרמות באשמת הרכב, 2% באשמת הסביבה ועוד 2% מסיבות אחרות⁴². כחלק מהמלחמה בתאונות הדרכים, זהות תפעל להתיר נסיעת רכבים אוטונומיים ללא נהג בישראל כפי שהם הותרו לנסיעה במישיגן בנובמבר 2016. בנוסף, אנו נפעל להגדיל את התקציב לטיפול במוקדי סיכון ("כבישים אדומים") כדי להפוך את התשתית לסלחנית יותר לשגיאות הנהגים.

ענף התעופה

בארה"ב, שלא כמו בישראל, ישנם נמלי תעופה משותפים בשימוש צבאי-אזרחי. 69 נמלי תעופה משותפים בפיקוח אווירי אזרחי ('Shared Use') ו-24 נמלי תעופה משותפים בפיקוח אווירי צבאי ('Joint Use') אף שצפיפות האוכלוסייה בארה"ב היא רק 32.68 נפש/קמ"ר, ושטח פנוי יש שם בשפע. לעומת ארה"ב, צפיפות האוכלוסייה בישראל גבוהה כמעט פי 12 - 387.55 נפש/קמ"ר והמחסור בשטח בישראל כיום הוא גבוה.

בנמל התעופה הבינלאומי של העיר טוסון באריזונה, הנמצא בשימוש צבאי ואזרחי כאחד, יש כנף של 72 מטוסי אף 16 ואמורים להיקלט שם בנוסף בשנים הקרובות כמה עשרות מטוסי אף 35. החלק הצבאי של נמל התעופה בטוסון משמש גם מרכז אימונים בינלאומי למטוסי אף 16. סוגי המטוסים הצבאיים בטוסון

⁴⁰ אגרת הטלוויזיה בוטלה יחד עם חוק סגירת רשות השידור, אבל אגרת הרדיו שנגבית כחלק מאגרת הרישוי השנתית לא בוטלה באותו חוק.

⁴¹ כמו החובה לסיום הטסט תוך 30 יום או החובה להחזקת פח אשפה ברכב.

⁴² <https://crashstats.nhtsa.dot.gov/Api/Public/ViewPublication/812115>

דומים מאוד למטוסים של ישראל בנמל התעופה בנבטים, אלא שנבטים הוא נמל תעופה צבאי בלבד וטוסון הוא נמל תעופה משותף אזרחי וצבאי.

7 ק"מ מנמל התעופה הבינלאומי בטוסון, ממוקם בסיס חיל האוויר דיוויס-מונת'ן שבו כנף של 82 מטוסי תקיפה איי 10, כך שהצפיפות בשמים של טוסון גדולה יותר מהצפיפות בנבטים ובכל זאת, גם התעופה האזרחית מצליחה למצוא את מקומה בטוסון.

בטוסון יורדים בשנה 290 מ"מ גשם בשנה ו-85% מימי השנה הם ימי שמש. בבאר שבע 204 מ"מ גשם בשנה ו-92% מימי השנה הם ימי שמש. באר שבע אפילו יותר מדברית מטוסון.

כפי שמדינת אריזונה היא "בירת התעופה" של ארה"ב בגלל היותה מדינה מדברית ברובה (כ-8.5% מאזרחי אריזונה עובדים בתעשיית התעופה, לעומת כ-0.3% בישראל), כך הנגב צריך להפוך לבירת התעופה של ישראל. נמל התעופה בנבטים יהפוך לנמל תעופה משותף אזרחי-צבאי בדומה למודל הקיים בנמל התעופה הבינלאומי בעיר טוסון שבאריזונה ובכך יהפוך לנמל התעופה המשלים לנתב"ג. נמל התעופה בנבטים ייתן גם פתרון לבעיית רעש המטוסים לתושבים הרבים שגרים בשכנות הצמודות לנתב"ג.

התיישבות ופיתוח אסטרטגי

ביהודה ושומרון

לב הארץ

יהודה ושומרון הינם חבלי ארץ רחבים, ששטחם הכולל הוא כרבע משטחה של מדינת ישראל, המאוכלסים כיום בדלילות, יחסית לאזור החוף הצפוף מאוד. כמו כן, שלא כמו הגליל והנגב, אזורי יהודה ושומרון נהנים מקרבה נוחה למרכזי המסחר, התעסוקה והאוכלוסייה של המדינה: גוש דן וירושלים. עובדות כלכליות פשוטות אלו הן משניות בחשיבותן ביחס להיותם של הרי יהודה ושומרון ערש האומה, לב הארץ ושורש הזהות היהודית בארץ ישראל, אבל כאן, בשער הכלכלי, נתמקד בהיבטים הכלכליים.

זהות סבורה שיישום המדיניות הכלכלית המפורטת בשער זה והתכנית המדינית המפורטת בשער המדיני יובילו למימוש של הפוטנציאל האדיר של הרי יהודה ושומרון בתחום הדיור, התשתיות, התעבורה והמסחר - פוטנציאל שמתבזבז כבר יותר מחמישים שנה.

נזקי היחס אל יהודה ושומרון כאל שטח כיבוש

נהוג בישראל שהדיון על נושא יהודה ושומרון מתנהל במישור המדיני בעיקר, וכתוצאה מכך מוזנח ההקשר הכלכלי של העניין. העובדה שממשלת ישראל לא החילה מעולם ריבונות ביהודה ושומרון, לא ראתה בחבלי ארץ אלו חלק אינטגרלי מהמדינה, והמשיכה להתנהל בהם ככובש זמני, גרמה נזקים כלכליים גדולים מאוד לאזור גופא⁴³ ולמדינה בכלל, שנבעו הן מהתערבות יתר של ממשלות ישראל והן מחוסר לקיחת אחריות מצידן על המצב. בפרק זה נתייחס לכשלים כלכליים אלו ונציג את הפתרונות להם.

קרקעות ובעלות

היסטורית, רוב הקרקעות באזורים אלה היו בחזקת ממשלת המנדט הבריטי⁴⁴ ולאחר מכן בחזקת בית המלוכה הירדני. חלקן האחר נמצא בבעלות ערבית פרטית (כאשר חלק לא מבוטל מהן היה שייך ליהודים, אלא שהמסמכים על כך הושמדו⁴⁵). לאחר מלחמת ששת הימים עברה החזקה על הקרקעות הציבוריות מידי ממשלת ירדן לידי ממשלת ישראל.

בתחילת הדרך ממשלת ישראל עשתה מעט מאוד כדי לברר את סוגיית הבעלות על הקרקעות ביהודה ושומרון, בין היתר מכיוון שהמדיניות המוצהרת הייתה אי-התיישבות והמתנה למשא ומתן שבמסגרתו יהודה ושומרון יוחזרו לידי מדינות ערב, למעט אזורים מסוימים, הנחוצים מטעמים בטחוניים אסטרטגיים.

גישה זו, שמכירה רק בלגיטימיות של שימוש צבאי בקרקע, יחד עם הרצון להקמת יישובים באזורים מסוימים, הובילה למדיניות ההפקעות ל"צרכים בטחוניים", שבעקבותיהן קמו יישובי בקעת הירדן ביוזמת

⁴³ כולל פגיעה קשה בתושבים הערבים, שמצבם כיום יכול היה להיות טוב בהרבה.

⁴⁴ במבט היסטורי, חשוב לציין שאת הבעלות על 'אדמות המדינה' בארץ, בריטניה 'ירשה' מהח'ליפות האיסלמית, על גלגוליה השונים, ש'ירשה' אותה מהאימפריה הרומית, ש'ירשה' אותה ממדינת החשמונאים היהודית. זו ארצנו שלנו ששבה לדינו.

⁴⁵ למשל, ארכיון הטאבו של שכם הוצת במהלך מלחמת ששת הימים על מנת למנוע תביעות בעלות יהודיות על חלקים ניכרים באזור.

ממשלות המערך. גם כאשר נפרץ סכר ההתיישבות והתחילו לקום יישובים בשומרון, הדבר נעשה במסגרת הפקעת קרקעות לצרכים בטחוניים, שנבלמה בבג"צ אלון מורה⁴⁶.

רק אז, לאחר יותר מעשור, ישראל החלה למפות את יהודה ושומרון על מנת להכריז על אדמות מדינה. כך הוכרוזו כמיליון דונם של אדמות מדינה (כשישית משטח יהודה ושומרון), עליהם קמו בהדרגה כמעט כל היישובים היהודיים בהחלטות ממשלה ישירות, תוך הקצאת אדמות לחכירה.

קרקע פרטית ורכוש פרטי

מכיוון שמאז הניצחון במלחמה ועד היום עתידו של האזור כולו היה לוט בערפל, ממשלות ישראל הטילו הגבלות חמורות תוך התערבות ישירה בתהליכי הסחר בקרקעות ובנדל"ן ביהודה ושומרון, הרבה מעבר לנהוג בתחומי הקו הירוק. כתוצאה מכך, רכישת קרקעות ומבנים ביהודה ושומרון נהפכה לתהליך קשה עד בלתי אפשרי מבחינה מנהלית, המצריך אישורים של שר הבטחון על עצם ביצוע העסקות - מציאות כמעט בלתי נתפסת עבור מי שחי בשטח שבריבונות מדינת ישראל.

הרשות הפלסטינית וחוקיה

בעקבות הקמת הרשות הפלסטינית, נוצר מצב חדש, שבו כ-40% משטח יהודה ושומרון, שהם רוב השטח המבוקש להתיישבות, הפכו להיות לא נגישים כלל למסחר בקרקעות ונדל"ן, על פי חוקיה של הרשות האוסרת מכירת קרקעות פרטיות ליהודים. העונש שנקבע בחוק על ידי הרשות הפלסטינית על מי שימכור נכסים או קרקע ליהודים הוא מוות - עונש שבוצע בפועל פעמים רבות, ובשנים האחרונות הומר בעינויים ובמאסר בלתי מוגבל.

בתנאים כאלה, בהם אין בעלות ברורה של מדינה על קרקעות ואין אפשרות לסחר פרטי בתנאים יציבים וסבירים, כל הפעילות הכלכלית סביב נדל"ן וקרקע נמצאת בקיפאון עמוק למרות הביקוש הרב.

חלוקת הקרקעות של השלטון הירדני

סמוך לסוף השלטון הירדני ביהודה ושומרון, המלך חוסיין ניסה לייצב את שלטונו הרופף באזור על ידי חלוקה נרחבת של אדמות מדינה למוכתארים ולגורמים נאמנים לשלטונו. ממשלת ישראל עד כה התייחסה לחלוקה זו כבעלת תוקף ולקרקע שנרשמה בצורה כזו כאל קרקע פרטית. במסגרת תהליכי חקיקת חוק ההסדרה, ישראל אף עלולה להעניק לחלוקת קרקעות זו תוקף חוקי.

זהות מתנגדת עקרונית להכרה בחלוקה זו, מתוך תפיסת שלטון הכיבוש הירדני שקדם למלחמת ששת הימים כאל שלטון זר ולא חוקי⁴⁷, שאין משמעות משפטית להחלטותיו בדבר חלוקת הקרקע. הקריטריון הלגיטימי בעיני זהות לבעלות פרטית הוא עצם השימוש המוכח והרציף בקרקע, ולא החלוקה חסרת התוקף. אם ההוכחה היחידה של בעלות על קרקע שאיננה מעובדת או מיושבת תתבסס על חלוקה ירדנית זו - האדמה תיחשב אדמת מדינה.

אדמות המדינה והקמת יישובים

החלת הריבונות ביהודה ושומרון והחלת התכנית של זהות על הקרקעות בבעלות המדינה תפתח את שוק הקרקעות ביהודה ושומרון ליהודים. אין לזהות ספק שכאשר הקרקעות ביהודה ושומרון יהיו ניתנות לרכישה פרטית בתנאים פשוטים, רובן יירכשו על ידי יהודים, גם בגלל החשיבות הלאומית של אדמות יהודה ושומרון, וגם בגלל היות האדמות הללו אטרקטיביות ביותר למגורים עבור האוכלוסיה הישראלית המצטופפת במישור.

⁴⁶ אז נקבע שאין להפקיע קרקע פרטית ביהודה ושומרון לצורך הקמת יישובים אזרחיים בטענת צורך בטחוני.

⁴⁷ גם כל מדינות העולם פרט לשתיים לא הכירו בכיבוש הירדני של מה שלפי תכנית החלוקה נועד להיות מדינה פלשתינית.

זהות סבורה שאין זה תפקידה של המדינה להקים יישובים ולתכנן אותם באופן שבו הדבר נהוג בישראל בעשורים האחרונים (ביחס ליהודים בלבד - יש לציין). במציאות החדשה, יהודים שיהיו חפצים להקים יישוב יהיו צריכים לקנות את הקרקע מבעליה (יהודי או ערבי) ולהקים יישוב בכספם וללא מעורבות הממשלה. מדינת ישראל לא 'תבנה בשטחים', כפי שקורה היום, אלא עם ישראל ינחל את אדמתו.

חזרה לתכנון האסטרטגי

ערים והתיישבות

במרכז הדיון על יהודה ושומרון נמצא 'מפקד אוכלוסין' תמידי, שבו כל הצדדים המעורבים עסוקים בספירת היהודים והערבים הגרים מעבר לקו הירוק - כל אחד למטרותיו. ספירה זו מחמיצה את עובדת ירידתם של חבלי יהודה ושומרון ממפת התכנון האסטרטגי של המדינה, הן בתחום הקמת היישובים, והן בתחום התשתיות.

מאז הסכם אוסלו לא הוקם במוצהר ולו יישוב אחד, בניגוד לכ-150 שהוקמו בעשור שקדם לכך. נכון שמאז הוקמו שכונות חדשות שהיו למעשה יישובים לכל דבר, אך הדבר נעשה כמעט תמיד במסגרת תכנית המתאר המקורית של היישוב, שכן הקמת נקודות חדשות ממש הופסקה באופן כמעט מוחלט, למעט יוצאי הדופן הבודדים של תגובות לפיגועים, שבמסגרתן אושרו יישובים⁴⁸. למרות שכמות היהודים ביהודה ושומרון אכן רובעה מאז הסכם אוסלו, מפת ההתיישבות עצמה כמעט ולא השתנתה.

החלת ריבונות ופתיחת כל אזור יהודה ושומרון להתיישבות פוטנציאלית תוביל לשינוי מהיר וברור בתחום זה, ותאפשר התפתחות טבעית לאזור, שהצמיחה הכלכלית והדמוגרפית שלו נבלמת באופן מלאכותי ב-20 השנים האחרונות. למרות האמור לעיל בנוגע למדיניות כללית של צמצום ההתערבות בהקמת יישובים, ההזנחה האסטרטגית באזור יהודה ושומרון בכל הנוגע לתכנון אזורי דורשת התערבות מאזנת, שתוביל להקצאת תכניות חדשות לצמיחת ערים ומרכזים אזוריים, כפי שיורחב להלן.

תשתיות לאומיות

בשנות השמונים היו תכניות גדולות לגורמים שפעלו בשיתוף פעולה עם ממשלות הליכוד עבור יהודה ושומרון, שחלקן גם יצאו אל הפועל. כביש חוצה שומרון עד אריאל, כביש 1 עד יריחו, ויותר מכולם כביש 443 ממודיעין לירושלים הן דוגמאות לתשתיות בקנה מידה לאומי שעוברות דרך יהודה ושומרון. עם זאת, כמות התכניות האסטרטגיות שנגנזו ביהודה ושומרון בשל אי הוודאות של עתיד האזור, גדולה בהרבה מכמות התכניות שיצאו אל הפועל.

תוואי הרכבת המהירה מתל אביב לירושלים יועד לעבור סמוך לתוואי של כביש 443, ללא צורך בעשרות קילומטרים של המנהרות שנחפרות עבור הרכבת עכשיו, אלא שתכנית זו נגנזה משום שהתוואי עבר מעבר לקו הירוק. את הנעשה כבר אין להשיב, והציבור בזבז מיליארדים רבים על קרוב ל-40 קילומטרים מיותרים של מנהרות.

כביש 45 (גוש דן - ירושלים)

לעומת זאת, כביש 45, שנועד בשנות השמונים להפוך לכביש המרכזי בין תל אביב לירושלים עדיין ממתין לסלילתו. כביש זה יחליף את כביש 443 המיושן, בדיוק כפי שכביש 6 החליף את כביש 444, וסלילתו למעשה החלה בפועל, אלא שהיא נגנזה לזמן רב מדי, והקטע הקצר של הכביש שנסלל חובר לא

⁴⁸ רחלים, שבות רחל, ברוכין ועוד. השיטה הזאת בזויה בעיני זהות, מכיוון שהיא שמה את המדינה בעמדת בורר נייטרלי בין היהודים לערבים, ורק כאשר הערבים פוגעים ביהודים באופן מכאיב במיוחד, המדינה רואה את עצמה מחויבת לפצות את היהודים ואז היא מאשרת בנייה.

מזמן לכביש 443. עתידו של כביש זה עוד לפניו והוא מהווה את הפתרון האסטרטגי הסביר היחיד להורדת העומס בכבישים בדרך בין גוש דן לירושלים.

כביש חוצה מנשה

אחד הנזקים הכלכליים האסטרטגיים של הסכמי וואי מתקופת ממשלת נתניהו הראשונה הייתה מסירת קטע בצפון השומרון שהיה מיועד לסלילת כביש חוצה מנשה - כביש שהיה אמור לחבר את חדרה לבית שאן בכביש רוחבי ישר, ובכך להעלות את הנגישות של עמק בית שאן למרכז באופן ניכר, וכמובן ליצור עורק תחבורה ומסחר רוחבי נוסף עבור מדינת ישראל. אין להמעיט בתועלת הלאומית שבקיצור זמן הנסיעה מאזורים בפריפריה אל המרכז, וכביש זה היה יכול לאפשר זאת עבור כל עמק בית שאן ובקעת הירדן. סלילתו נתפסת בעיני זהות כצורך אסטרטגי לאומי ותהיה בעדיפות גבוהה.

כביש 60 - דרך גב ההר מנצרת עד באר שבע

כביש 60 שמאז ימי אברהם אבינו ועד היום התוואי שלו היווה את אחת הדרכים המרכזיות בארץ ישראל ('דרך ההר') איננו עומד כלל בדרישות אלמנטריות של תשתית יחסית למרכזיותו, ולכך שהוא משרת מאות אלפי אנשים מדי יום. ברובו הגדול הוא חד מסלולי, לא פעם עם פיתולים מסוכנים. גם חסימתו לתנועה בצפון עקב הסכמי אוסלו גרמה לניתוק מזיק בין אזור השומרון לעמק יזרעאל והגליל, שמאריך מאוד את זמני הנסיעה ומונע קשרים כלכליים מתבקשים. הגיע הזמן להרחיבו ולהביאו לעמידה בנדרש מכביש מרכזי המשרת אוכלוסייה גדולה מאד, יהודית וערבית כאחד.

כביש חוצה שומרון עד צומת תפוח (כביש '5')

כביש חוצה שומרון מתל אביב עד הירדן, הוא הכביש הגדול והאיכותי ביותר ביהודה ושומרון. לא מזמן הוא נסלל ככביש דו מסלולי עד העיר אריאל עצמה, לאחר שנים רבות בהן הגיע רק לפאתי העיר. הגיע הזמן להרחיבו עד צומת תפוח - הצומת המרכזית בשומרון, ולהפכה למחלף.

איכות הכבישים ביהודה ושומרון והעומס בכביש חוצה ישראל

איכות הכבישים הירודה ביהודה ושומרון גורמת לכך שאת הנסיעות מהשומרון לירושלים מאות אלפי התושבים מעדיפים לבצע על כביש 6, מה שמאריך את הנסיעה בעשרות רבות של קילומטרים, ובכל זאת חוסך זמן יקר. דבר זה מעמיס על כביש 6 העמוס גם כן. השיפור המתבקש של תשתיות הכבישים בגב ההר יקל גם על העומסים בכבישי המרכז, וכמובן יהווה מפתח להתפתחות כלכלית יעילה של האזור.

רכבת תל אביב - אריאל

במפות התכנון העתידי של הרכבת מופיעה מזה שנים רבות תכנית לסלילת קו תל אביב - אריאל. כל עוד פיתוח רשת הרכבות בישראל נמצא בידיים ממשלתיות, גם קו זה הוא בעדיפות ברורה. אזור השומרון רווי באוכלוסייה צעירה שלחלק גדול ממנה אין רכבים פרטיים. התפתחות האוניברסיטה באריאל מגבירה מגמה זו עוד יותר. הצורך בתחבורה יעילה ומהירה מהשומרון לאזור המרכז ימצא את מענהו בדמות הרכבת באופן יעיל יותר ונצרך יותר, מאשר הפרויקטים האחרים שעל סלילתם עמלה כעת רכבת ישראל. על אחת כמה וכמה שהדבר נצרך בהינתן העלייה התלולה בקצב גידול האוכלוסייה בשומרון עם הפסקת המגבלות המלאכותיות הקיימות היום.

יוקר הדיור

בסוף שנות השבעים, לפני כארבעים שנה, ראשי גוש אמונים הגישו לממשלת ישראל תכנית אב לפיתוח אזורי ביהודה ושומרון שהם ביקשו לקדם. תכניתם כללה את גידול האוכלוסייה היהודית ביהודה ושומרון

עד למיליון תושבים עד שנת אלפיים, שעברה לפני כמעט 20 שנה. שום דבר באותה תכנית לא היה דמיוני, חוץ מנכונות ממשלת ישראל לאמץ אותה. יהודה ושומרון אכלסו בתקופת הבית השני, שבה לא היו רבי קומות, כ-4,000,000 בני אדם (יהודים, שומרונים ואדומים). אם זה היה אפשרי אז, כנראה שזהו מספר סביר מאוד גם היום. פתיחת שוק הדיור ביהודה ושומרון תוביל, יותר מרוב הצעדים האחרים שניתן לנקוט, לירידה משמעותית ביותר במחירי הדיור בישראל.

השומרון כעתודת הנדל"ן הטבעית של גוש דן

גוש דן של היום הוא צפוף מאוד ונותרו בו מעט מאוד שטחים פנויים לבניית נדל"ן. מערב השומרון נתפס כבר עשרות שנים כאזור המתבקש להתרחבות עירונית של גוש דן מזרחה, אלא שמגמה זו נבלמה משיקולים פוליטיים, שניתן לראות בבירור בדוגמה של ראש העין.

ראש העין היא העיר המזרחית בגוש דן ויש בה כעת בנייה משמעותית שתגדיל אותה מכ-40 אלף תושבים לכ-100 אלף תושבים, אך בזה יסתכמו כמעט כל עתודות הקרקע באזור, היות וראש העין מתוחמת ממזרח ב"קו הירוק" שמונע ממנה להתפשט מזרחה. האיזולת שבחוסר היכולת לעבור את הקו הירוק בתכניות בנייה מומחשת על ידי כך שממזרח לראש העין, מעבר לקו הירוק, השטח ריק לגמרי, וניתן להרחיב אליו את העיר בקלות.

זאת היא רק דוגמה אחת לכלל: מחיקתו של הקו הירוק על ידי החלת הריבונות ביהודה ושומרון⁴⁹ תשחרר את עתודות הקרקע של גוש דן ותאזן את מחירי הדיור בו.

⁴⁹ כמפורט בתכנית המדינית.

קווי יסוד במדיניות הגנת הסביבה

"בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו: ראה מעשי כמה נאים ומשובחין הן וכל מה שבראתי בשבילך בראתי; תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת, אין מי שיתקן אחריך."

מדרש רבה, קהלת, פרשה ז, א

מבוא

כפי שנאמר בקווי היסוד של המצע, ארץ ישראל איננה רק גדל"ן או שטח ריבוני, ואף לא "מולדת" בלבד. ארץ ישראל היא חלק מעם ישראל, ועם ישראל הוא חלק ממנה - היא סלע הזהות שלנו, ובה יעודנו.

לכן, היחס הנכון לארץ ישראל מתחיל בריבונות ברורה מתוך שמירת אמונים מוחלטת, אך לא מסתכם בכך. האהבה והנאמנות לארץ ישראל מחייבות יחס של אחריות, כבוד, טיפוח ושימור כלפי נופיה, מורשתה, אווירה, מעיינותיה, אגמיה ונחליה, וגם כלפי אוצרות הטבע בה, ועם זאת אותה האהבה לארץ ישראל מחייבת גם את יישובה, פיתוחה ובניינה ואי השארתה בשיממונה.

הקו המנחה העיקרי של מצע זהות הינו נצח ישראל, ובהקשר לאיכות הסביבה, משמעות הדבר היא כי זהות מחויבת מהותית לפתרונות ברי-קיימא, ארוכי טווח, לדורות רבים. זהות שואפת לכך שגם לנינים של הנינים שלנו תישאר עדיין ארץ לאהוב.

חלק מהחורבן האקולוגי ששרר בארץ טרם בואה של הציונות היה תוצאת הרס מכוון, או הזנחה מתמשכת, על ידי כובשים שלא דאגו לארץ שלא הייתה ארצם, כדברי הפסוק "וְשָׂמוּ עָלֶיהָ אֲיִבֵיכֶם הַיְשָׁבִים בָּהּ"⁵⁰, והציונות בצדק, וגם בהכרח, ראתה זאת מתפקידה להפריח את ארץ ישראל ולתקן נזקים אלה.

תיקון נזקים סביבתיים מעשה ידי אדם הוא דבר מועיל מעשית ורצוי עקרונית. עם זאת, כיום יש מודעות רבה יותר מבעבר לכך שמעשה השיקום צריך להיות קרוב ככל האפשר לשיקום טבעי, ומנקודה מסוימת לא יהיה צורך לשקם עוד ונוכל לתת לטבע לעשות את שלו.

עם זאת, מעבר להתמודדות ההיסטורית של הציונות עם נטיעת היערות, ייבוש הביצות והפרחת השממה, יש לתת את הדעת גם על שימורה וטיפוחה של הסביבה מהיום והלאה, לאור הצלחת הציונות בהבאת מיליוני יהודים לארץ ישראל, והפיכתה של ישראל למדינה צפופה, מתועשת ומתפתחת במהירות, ברוך השם. לניסוח גישתה של זהות בנושא מוקדש הפרק הבא.

עקרונות המדיניות

חירות הפרט ותקינה ממשלתית

מפלגת זהות דוגלת בחירות הפרט לעשות בנכסיו כרצונו. זוהי חירות יסודית וכל הגבלה שלה צריכה להיעשות מסיבות טובות המצדיקות זאת. זהות סבורה כי השמירה על איכות הסביבה אכן מצדיקה, ואף

⁵⁰ ויקרא, פרק כ"ו, פסוק ל"ב.

מחייבת, הגבלות על חירות זו, שכן השפעתה של פגיעה סביבתית חורגת מעבר לתחום נכסיו הפרטיים של גורם הפגיעה. לכן, אין מנוס אלא להשתמש בסמכותה של המדינה על מנת לקבוע תקנות שיגבילו את הפגיעה בסביבה ובסובבים.

עם זאת, יש לזכור כי אין פעילות אנושית שאיננה "פוגעת" במידה כזאת או אחרת באיכות הסביבה, והגישה הרואה בעצם קיומה של הנוכחות והפעילות האנושית פגיעה בטבע אינה מקובלת עלינו. גישה כזאת, בחסות ממשלת ישראל, כבר הובילה בעבר להקפאת הקמתם של יישובים, תעשיות ותשתיות, לשם ההקפאה של הפעילות האנושית כערך עצמי⁵¹.

האיזון בין הצורך לשמור על ארץ ישראל ובין הרצון והחובה לפתח וליישב אותה, איננו איזון פשוט ואין בו פתרונות קסם. קיימות דוגמאות רבות של מדינות בהן הפקרות סביבתית ואי-התערבות של הממשלה (ולא פעם אפילו יוזמות ממשלתיות מלכתחילה) הובילו לאסונות אקולוגיים בעלי השפעה בקנה מידה לאומי וגם בינלאומי⁵², אך מנגד, קיימות מדינות לא מעטות שבולמוס היוזמות הסביבתיות שאחזו בממשלותיהן ובבתי המחוקקים שלהן גרם למדינות אלה לבזבזו עתק של כספי ציבור ללא תועלת ממשית, על פרויקטים בעלי חשיבות סמלית בלבד.

יתרה מזאת, ריבוי תקנות ממשלתיות משמש מצע מושלם לשחיתות באמצעות הכלים הבסיסיים של השחיתות השלטונית: האכיפה הסלקטיבית והקצאות למקורבים. כמו כן, תקינה ממשלתית היא בסיס לחסמים ביורוקרטיים בפני פיתוח ויוזמה. אמיתות אלו נכונות בכלל, ובפרט לתחום איכות הסביבה.

עם זאת, זהות סבורה כי ניתן להתוות גישה כללית המהווה כר פורה לפתרונות מעשיים ולמדיניות עקבית ויעילה שיאפשרו לשמור את ארץ ישראל וגם לפתחה עבורנו, עבורה ועבור הדורות הבאים.

תקנים אחידים במקום בחירת מנצחים

אחת הסיבות העקביות לכשלונות של "מדיניות ירוקה" במדינות רבות היא הנסיון להמר על "טכנולוגיות ירוקות", ולתמוך ממשלתית בהחדרתן לשוק. שיטה זו כושלת פעמים רבות בשל אותן סיבות שבגללן כושלות יוזמות ממשלתיות להתערבות במשק: אין לממשלות כלים (כשם שלאף אחד אין) לחזות את ההתפתחות הטכנולוגית ולהבין את השלכותיה העסקיות, כי טכנולוגיה שנראית מבטיחה ביותר עשויה להתגלות כמבוי סתום מבחינה מדעית או מבחינה עסקית, ועידוד ממשלתי של טכנולוגיה מסוימת עלול לדחוק מהשוק טכנולוגיות אחרות, "ירוקות" לא פחות, ויעילות כלכלית יותר.

זהות סבורה כי הדרך הנכונה יותר לחתור ברמה הממלכתית לשמירה על הסביבה היא לקבוע תקנים מחייבים של רמות זיהום מותרות בתחומים שונים של המשק ותקנים של ניטור רמות אלה, ולאפשר לכוחות השוק החופשי לקבוע כיצד ובאילו שיטות לעמוד בתקנים אלו.

אימוץ תקנים ישימים

זהות תפעל לאימוץ תקנים המבוססים על טכנולוגיות מוכחות ויעילות מבחינה כלכלית. אין זה מתפקידה של הממשלה להמר על יעילותן העתידית של טכנולוגיות שטרם הוכיחו בשלות על חשבון הציבור ואיכות חייו. רק תקנים שמחיר יישומם מבחינת המשק הוא סביר ראויים להיות מועמדים לאכיפה ממלכתית. עם זאת, כמובן, זהות תפעל לכך שישראל לא תשתרך מאחורי מדינות אחרות באימוצם של סטנדרטים יעילים וישימים.

⁵¹ הקפאת הקמתם של היישובים המתוכננים עבור מפוני גוש קטיף במשך שנים רבות מטענות אקולוגיות.

⁵² ייבוש ימת ארל, למשל, וכן, בהקשר מקומי, היבטים מסויימים של פרויקט ייבוש החולה.

זמן להסתגלות

קביעת תקנים חדשים הזיהום צריכה להיעשות בהדרגה, ככל חקיקה המשפיעה על המשק, על מנת לתת זמן לעסקים ולאנשים הצפויים להיפגע מכך, להגיב ולהיערך בהתאם, אם הדבר מצריך מהם שינויים משמעותיים.

ענישה חמורה לעבריינים

רתיעה ממשלתית מאימוצם של תקנים שהמשק יתקשה לעמוד בהם היא רק צד אחד של המטבע. הצד השני הוא הנחישות בה ניתן יהיה לפעול נגד עבריינים. כאשר הדרישות בתחומי הזיהום הפרטי והתעשייתי הן סבירות, אין מניעה מעשית ומוסרית מלהעניש את העבריינים המזהמים בחומרה ובתקיפות.

יתרה מזאת, הדגש צריך להיות מוסב מהצהרות על תקנים מחמירים לעשייה, ובתחום הגנת הסביבה - העשייה הממשלתית היא קודם כל ניטור העמידה בתקנים אלה ואכיפתם⁵³.

הצורך במדיניות משלימה לקביעת התקנים

התקינה באה לתת מענה לכך שזיהום הסביבה ככלל אינו נעצר בשטחו הפרטי של המזהם, אלא חורג ממנו ולמעשה נכפה על כל סובביו. באמצעות התקינה, אנו דורשים מהמזהמים להגביל את הפגיעה הזאת לרמה מתקבלת על הדעת. עם זאת, בעיה יסודית אחרת נותרת בעינה - המזהם אינו נאלץ לשאת במחיר הנזק שהוא גורם, דבר המעודד זיהום בזבזני של הסביבה, גם אם התועלת מכך מזערית. התקנות שזוהות מציעה לצמצום הזיהום לכל היותר יעודדו את היצרנים המזהמים לאמץ את הפתרונות המבוססים הקיימים בשוק כדי לעמוד בתקן, אך לא יעודדו אותם לחפש טכנולוגיות חדשות או לבצע תהליכי התייעלות שיפחיתו את פליטת המזהמים. מכאן נובע כי על המדינה לספק, בנוסף לתקינה, תמריץ למניעת זיהום בזבזני.

תמריץ הולם למניעת זיהום בזבזני

המדינה משתמשת בחוקים ובתקנות מול עסקים הפוגעים בבריאות הציבור, אך ככלל אין לה צורך להעניש עסקים על בזבזנות. עסק שמשתמש במשאביו שלו בצורה בזבזנית "יוענש" כלכלית על ידי השוק בלא שום התערבות מצד המדינה, אך מה אם לא מדובר במשאביו שלו אלא במשאבים המשותפים לכולנו כגון איכות האוויר, המים וכדומה? מניין יבוא התמריץ "לחסוך בנזק סביבתי". אם עסקים מזהמים היו נאלצים לשאת במחירו האמיתי של הזיהום שהם יוצרים, יחסם לזיהום היה דומה ליחס לכל משאב אחר, כלומר:

- עסקים היו מנסים לחסוך בזיהום ככל הניתן, ומוותרים על זיהום שאינו חיוני לפעילות העסקית.
- יזמים היו מביאים בחשבון את עלות הזיהום כשהיו מחליטים אם פעילות עסקית מסוימת היא כדאית, כפי שהם מתחשבים היום בעלות חומרי הגלם, העבודה, הציוד ועוד.
- חברות מובילות במשק היו מחפשות שיטות וטכנולוגיות חדשות כדי להקטין את כמות הזיהום הנובעת מפעילותן.
- חברות שמפתחות, משכללות ומיישמות פתרונות להפחתת זיהום היו קמות כמענה לדרישה מצד עולם העסקים.

בהיעדר אמצעי מעשי להשית את המחיר האמיתי של הזיהום על המזהמים, פליטת המזהמים אינה מצייתת למערכת התמריצים של השוק החופשי והפעילות העסקית המתוארת לעיל אינה מתרחשת.

⁵³ במשך שנים הציבור הישראלי הורגל לפוליטיקאים שמצהירים הצהרות, או מספקים פרשנויות לאירועים בחדשות, כאילו הם אינם האנשים שתפקידם העיקרי הוא לעשות, לא לדבר.

כמובן, גם בתחום הזה המדינה לא תצליח לדמות בעצמה את התהליכים שהיו מתרחשים בשוק החופשי, שכן המערכת מורכבת מדי לחיזוי. לכן, זהות לא תנקוט בצעדים שזו מטרתם, כגון תמיכה כלכלית במחקרים ובמיזמים או סבסוד או כפייה של שימוש בטכנולוגיה מסוימת.

במקום זאת, זהות תפעל לאימוץ **היטל על פליטת מזהמים**, ותאפשר לעסקים לבחור אם לצמצם את פליטת המזהמים שלהם, עד כמה וכיצד - כל זמן שהם עומדים בתקנות.

קביעת גובה ההיטל

כדי שהטיפול בזיהום ייעשה באופן יעיל באמצעות מנגנוני השוק החופשי, יש לשאוף לקבוע את גובה ההיטל כך שישקף נאמנה את הנזק הנגרם כתוצאה מפליטת המזהמים. קביעת גובה ההיטל היא מלאכה מסובכת, אך קלה לאין שיעור מהניסיון לחזות אילו טכנולוגיות יוכיחו את עצמן כיעילות ובאילו אמצעים ייעשה שימוש בכל עסק ועסק.

מלבד זאת, המדינה נאלצת גם היום להעריך נזקים לבריאות ולרכוש באמצעות מערכת המשפט שלה. גם אם הייתה לנו אפשרות למצוא את מקורו של כל חלקיק מזהם ולתבוע את המזהמים, בית המשפט היה צריך לקבוע את גודל הפיצוי. מכיוון שגם כך אין מנוס מביצוע ההערכה הזו על ידי המדינה, זהו הפתרון הגרוע פחות מבין האפשרויות הקיימות.

ההיטל לא יהיה "עונש הינוכי"

במדינת ישראל קיימים מספר היטלים שתפקידם להניא את התושבים מלהתנהג באופן שאינו רצוי בעיני השלטון. ככלל, ההיטלים האלה מתאפיינים בכך שהם גבוהים משמעותית מהנזק שמטרתם לצמצם. אחד המפורסמים מביניהם, בו אנו נתקלים לעיתים תכופות, הוא ההיטל בגובה 10 אגורות על שקיות הניילון ברשתות הקמעונאיות. כמובן שאין שום קשר בין גובה ההיטל הזה לבין הנזק האמיתי שגורמת שקית הניילון הממוצעת, והמשרד להגנת הסביבה אף לא התיימר להציג קשר כזה. מטרת ההיטל הייתה לעצב את התנהגות הציבור כך שיימנע משימוש בשקיות ניילון ולעורר מודעות לגבי הנושא של פסולת אריזות.

להיטל על פליטת מזהמים שזהות מציעה לא תהיה כלל מטרה כזאת. איננו מבקשים לברוא חברה שאינה מייצרת זיהום כלל - שכן הזיהום, כפי שצינו, הוא תוצר לוואי של רוב הפעילות האנושית. אין לנו גם יומרה לקבוע את כמות הזיהום האופטימלית. ההיפך הוא הנכון.

מטרתו של ההיטל היא מלכתחילה לתת ליזמים להחליט בעצמם, באופן מושכל, על המדיניות הסביבתית היעילה ביותר, מתוך אמונה שההחלטות שיקבלו בצורה הזאת יהיו עדיפות על החלטות שיוכתבו להם מלמעלה. ניצול ההיטל כדי להתוות מדיניות ממשלתית יחטא למטרה שלנו ויעמוד בסתירה לעקרונותינו.

ריבונות ואכיפה שיוויונית

כחוט החורז של המצע כולו, גם כאן, ריבונות היא מפתח להצלחה⁵⁴. היעדר הריבונות מונע כל יכולת לאכוף את התקנים הסביבתיים - יפים ונכונים ככל שיהיו. יתרה מזאת, אכיפה בררנית של התקנים אשר מופנית בעיקר כלפי תעשיות ממוסדות וגדולות, שמהוות יעד קל לרשויות, היא שחיתות שלא משיגה את המטרה.

חוזים והתחייבויות

גישתה הכללית של מפלגת זהות לכל נושא ההתחייבויות הממשלתיות היא אחריות ממשלתית כוללת. אסור שממשלת ישראל תשתמש בכוחה כממשלה על מנת לשנות חוזים כרצונה לאחר חתימתם. לכן, והיה

⁵⁴ כפי שמומחש באריכות בפרק "הגנת הסביבה ביהודה ושומרון", אם כי דבר זה נכון כמובן בכל חלק של הארץ.

אם יתברר כי פרוייקט כזה או אחר שהממשלה אישרה והזמינה איננו קביל מבחינת הממשלה בשל סכנות בריאותיות או סביבתיות הכרוכות בו, אזי חייבת הממשלה לפצות את היזם במלוא סכום ההתחייבות או יותר מכך, אלא אם כן מדובר במידע שהוסתר מן הממשלה על ידי היזם.

עם זאת, חשוב לציין שבהחלט ייתכן שדבר כזה יכול לקרות, ובמצבים מסויימים יהיה מוצדק לשבור חוזים והסכמים אם הנזק או פוטנציאל הנזק הבריאותי או הסביבתי שבהם יתגלה או יוערך בדיעבד כבלתי נסבל. החידוש העקרוני בדברינו הוא בצורך של הממשלה לקחת אחריות על החלטותיה ולפצות את היזמים הניזקים.

שמורות טבע

הכרזה על איזור כעל שמורת טבע היא פגיעה קשה בחירות האזרחים לבנות, לסחור ולעשות ברכושם כרצונם - פגיעה שאין להזניחה בקלות. עם זאת, מוסכם שמדובר בצעד הכרחי על מנת לשמר את ארץ ישראל מפני נזק בלתי הפיך הן כערך עצמי והן כבסיס לאיכות חיים לאומית.

מציאת האיזון הנכון היא שאלה מורכבת שלא באה וגם לא תבוא על פתרונה באופן מושלם, אך זהות תפעל להכרזתן ולטיפוחן של שמורות טבע בכל רחבי ארץ ישראל מתוך ניסיון מתמיד למציאת דרך המלך.

בפרט הדבר נכון ביחס ליהודה ושומרון, שבשל היותן מחוץ לריבונותה של מדינת ישראל בחמישים השנים האחרונות, לא הוכרו בהן כמעט שמורות טבע, וכל שכן שלא נאכפו חוקי השימור בשמורות המעטות שהוכרזו. זהות תפעל ביתר שאת על מנת לתקן מצב מצער זה בו ליבה ההיסטוריה והגיאוגרפי של ארץ ישראל מופקר מבחינת שימור ערכי טבע ונוף.

סיכום

זהות רואה כחובה אמונית, לאומית ומוסרית את הגנתה של ארץ ישראל נופיה ומורשתה האקולוגית, וגם את הגנת תושביה ותושבי האזור כולו מנזקי הזיהום מעשי ידי האדם. מימושה של חובה זו מוטל בין היתר על המדינה, אך אין אנו ששים להגביל את חירותו של איש, ואין אנו מאמינים ביכולתה של המדינה לפתור בעצמה את בעיית הזיהום על ידי בחירת הטכנולוגיות והשיטות המתאימות לכך, או ביכולתה להנך את האוכלוסייה.

מגמתנו היא לשים את הדגש על האכיפה ועל התקנים האחידים שהם המפתח לכל הצלחה ממשלתית אמיתית בתחום זה, ולתת תמריצים למשק עצמו לייצר את אותם הפתרונות להפחתת הנזק הסביבתי שיאפשרו לו לחסוך את כספו באמצעות תשלום אגרות זיהום מופחתות.

זהות תפעל לעצב מדיניות כזאת בה ארץ ישראל ותושביה יזכו להגנה המרבית ביותר, באמצעות ההתערבות המזערית ביותר הנצרכת לשם כך.

הגנת הסביבה ביהודה ושומרון

כידוע וכנזכר במצע זה, ישנם טיעונים רבים: תנ"כיים, היסטוריים, אסטרטגיים, כלכליים, צבאיים, הסברתיים, דמוגרפיים ועוד, הגורמים לנו להסיק שמדינת ישראל חייבת לממש את ריבונותה בכל חלקי ארץ ישראל. עם זאת יש טיעונים שלעיתים קרובות נשכחים ולא מופיעים מספיק בדיון הציבור. מדובר בטיעונים הקשורים לאיכות הסביבה. השורות שלהלן באות לתקן את המצב ולהמחיש עד כמה חשובה הריבונות בכל הארץ מבחינת איכות הסביבה דווקא.

זיהום המים ביו"ש

נתחיל מזיהום המים כי, כפי שכתוב בדו"ח האחרון של מבקר המדינה בנושא, המבוסס על בדיקות שבוצעו בין פברואר לנובמבר 2016:

"זיהום מים הוא המפגע הסביבתי החמור ביותר בין מדינת ישראל לשטחי יהודה ושומרון, בשל העובדה שהוא מסכן את מקור המים הטבעיים החשוב ביותר באזור – אקוויפר הדר. מי היתהום של אקוויפר הדר, המשתרע מבאר שבע בדרום ועד למורדות הכרמל בצפון, מזינים את כל האוכלוסייה החיה באזור, הן הישראלית הן הפלשתינית".

כאן המקום להזכיר כי הוקמה וועדת מים המשותפת על פי הסכם הביניים מ-1995 הנקרא גם אוסלו ב', כדי ליישם את התחייבויות ישראל והרשות הפלשתינית לטיפול בכל הנושאים הקשורים למים ולביוב. מאוגוסט 2010 ועדת המים המשותפת אינה מתכנסת לאישור פרויקטים. בינואר 2017 נחתם אמנם הסכם לחידושה של פעילות הוועדה אך קשה להניח שהדבר ייצא אל הפועל.

כפי שכותב מבקר המדינה, האשמה היא לא רק בצד של הרשות:

ממשלת ישראל לא גיבשה עד כה מדיניות לניהול סביבתי חוצה גבולות בכלל ולניהול זיהומי מים בפרט, ולא החליטה על גורם ממשלתי אחד שיופקד על נושא זה ועל תכלולו מול כלל הגורמים המטפלים. זאת למרות ההשלכות מרחיקות הלכת של הנושא, בין היתר, על עתודות המים של ישראל, על בריאות הציבור, ואף על המישור המדיני-ביטחוני. לפיכך נמנע או עוכב מתן פתרונות למפגעים אגב פגיעה מתמשכת בסביבה, בבריאות הציבור ובאינטרס הישראלי הנרחב".

בגלל המצב המתואר לעיל, הנחלים המרכזיים של ארץ ישראל מנקזים מי ביוב שלא עברו כמעט שום טיהור:

- **נחל הקישון** מקבל את שפכי ג'נין.
- **נחל חדרה** מקבל את השפכים של מספר כפרים ערביים מיהודה ושומרון.
- **נחל שכם ונחל אלכסנדר** מקבלים את שפכי שכם, טול כרם והסביבה.
- **נחל שילה**, אחד מיובלי הירקון מקבל את שפכי אריאל וסלפית.
- **נחל מודיעים**, אחד מיובלי נחל נטוף שהוא אחד מיובלי נחל איילון, מקבל את שפכי רמאללה.
- **נחל חברון**, המתחבר לנחל באר שבע, אחד מיובלי נחל הבשור שחוצה את רצועת עזה ונשפך לים התיכון, מקבל את שפכי חברון, קריית ארבע והסביבה.
- **נחל קדרון** מקבל את שפכי מזרח ירושלים, בית סאחור ועובידיה, ונשפך אל ים המלח.

מים אלה אינם נעצרים על ידי מחסום צה"לי כלשהו, ואינם מתייחסים כלל ל"קו הירוק". בדרך הם מזהמים או עלולים לזהם את מי האקוויפר, מהווים מפגע תברואתי חמור ופוגעים בבריאות התושבים. לבסוף, מים אלה מגיעים לחוף הישראלי ומזהמים את הים התיכון⁵⁵.

זיהום הים מרצועת עזה

כאמור, זיהום מי יו"ש מגיע לים התיכון בעיקר, אך לצערנו, זיהום הים מגיע גם מכיוון נוסף: ישירות מרצועת עזה. בנושא זה, כך כותב מבקר המדינה בדו"ח:

"לזיהומי מים ברצועת עזה, כחלק ממשבר המים שבו נתונה הרצועה⁵⁶, השלכות סביבתיות ובריאותיות, שאינן מתחשבות בגבול שבין ישראל לרצועה, בכמה תחומים עיקריים. זיהום הים והחופים, זיהום נחלים, מאגרי מים ומי תהום וסכנת הידבקות במחלות."

וכך הוא מוסיף בסיכומו:

"זיהומי מים בין מדינת ישראל לשטחי יהודה, שומרון ורצועת עזה, הם המפגע הסביבתי חוצה הקו הירוק החמור ביותר שעמו מתמודדת מדינת ישראל⁵⁷. הוא פוגע בעתודות מי התהום שלה ושל שכניה, בבריאות הציבור ובאיכות חייו. בשל המצב הגאופוליטי בשטחי יו"ש והרצועה, נושא זה משפיע גם על מצבה המדיני-ביטחוני של ישראל ועל מעמדה בעולם."

לדברי פרופ' אלון טל, ראש החוג למדיניות ציבורית באוניברסיטת תל אביב ופעיל איכות סביבה ותיק, רק 10% מהשפכים ברשות הפלשתינית מטהורים. ברוב המקרים לא מדובר בשפכים תעשייתיים, אלא בביוב ביתי שזורם בנחלים ומזהם אותם ואת מי התהום.

בעיות נוספות

כאמור, בעיית המים המזוהמים היא החמורה מכולן בקשר לאיכות הסביבה ביו"ש. עם זאת ישנן כמה וכמה בעיות סביבתיות נוספות באזור. נתייחס להלן בקצרה לרשימה חלקית של בעיות אלו.

זיהום אוויר

בדו"ח שפורסם ב-2012 ע"י איגוד ערים לאיכות הסביבה של האזור, צוין כי:

"מקור נוסף לעשן וחלקיקים הוא בשריפת פסולת באתרי פסולת פלשתיניים פיראטיים. מדובר באתרים רבים ללא שליטה."

בנוסף צוין שיש זיהום הנובע מעבודות כרייה וחציבה:

"זיהום נרחב נוסף באזור השומרון הוא מאבק בעבודות כרייה וחציבה. באזור השומרון פועלות שתי מחצבות ישראליות. מחצבת נטוף ומחצבת כוכב השחר ומספר רב של מחצבות פלשתיניות."

⁵⁵ למעט נחל הקדרון הנשפך אל ים המלח, כאמור.

⁵⁶ בהקשר לכך יש טעם לציין אירוע שהתרחש ב-2013: הבנק העולמי השקיע לא פחות מ-75 מיליון דולר כדי להקים מט"ש (מכון טיהור שפכים) על מנת לטפל בשפכי צפון הרצועה ובאספקה לשטחי חקלאות נרחבים ברצועת עזה. רק לאחר הקמת המט"ש נוכחו לדעת שמט"ש כזה זקוק לאספקת חשמל סדירה, שאיננה מצויה כעת ברצועה. רק באוגוסט 2016 הוסכם להקים קו חשמל ייעודי בשבילו, אך יש להטיל ספק בנוגע לשאלה האם לאור המצב המלחמתי המתמשך, המט"ש ו/או קו החשמל ישרדו בעתיד.

⁵⁷ ההדגשה שלנו.

ניהול פסולת

המצב של ניהול הפסולת לא מספק גם כן. מדו"ח ארגון הערכים ביו"ש צוין:

"בקשר לניהול פסולת, הסכם הביניים עם הפלשתינים ב-1995 נחתם כאשר ישראל נמצאת בתחילתו של תהליך הסדרת ניהול פסולת באותה עת, הפלשתינים לא טיפלו בניהול פסולת מוצקה. הפסולת נאספה בערים הגדולות והושלכה בשולי העיר. הפסולת ברובו של המגור הכפרי לא נאספה כלל, ובמקומות שהתארגנו עם טרקטור ועגלה לאיסוף הפסולת מהכפר, היא הושלכה באתר מאולתר בשולי הכפר. מ-1988 התקבלו בחלק מן הכפרים הגדולים והעיירות, משאיות פינוי קטנות מיפן. פסולות מיוחדות כמו פסולת תעשייתית ממפעלים, פסולת רפואית, פסולת חקלאית, פסולת בתי בד, פגרים ופסדים, מטופלות יחד עם הפסולת הביתית".

לפי הערכה שמרנית, כשני מיליון ערבים המתגוררים ביו"ש מייצרים מדי יום כ-2,000 טון אשפה. פחות מחצי מהכמות הזו מגיעה לאתרי פסולת.

שמורות הטבע ביהודה ושומרון

ישנן עשרות שמורות טבע ביו"ש, רבות מהן נמצאות בשטחי A או B, כלומר כפופות לשליטתה של הרשות הפלשתינית, וגם רבות מן השמורות שנמצאות בשטחי C אינן נגישות, וכל שכן שאינן זוכות להגנה. מצבן של שמורות רבות בכי רע, שכן הן אינן זוכות להגנה כלשהי מצד הרשות הפלשתינית, וגם נפגעות מן הבנייה הקשורה לגדרות הפרדה ולסלילת הכבישים העוקפים שיוזמת ממשלת ישראל.

להמחשת חומרת והיקף הבעיה, מובאת להלן רשימה של שמורות טבע ביהודה ושומרון, שאינן נגישות לישראלים:

- שמורת **הר גדיר** - אמנם רובה בשטח C (וחלקה הקטן בשטח A), אך כיום זהו אזור ללא נוכחות ישראלית. כך גם לגבי שמורת **עינון** הקטנה שלמרגלותיו.
- שמורת **חומש** - מאז הריסת יישובי צפון השומרון: חומש, שא-נור, גנים וכדים במסגרת יישום תוכנית ההתנתקות, השטח לא נגיש לישראלים, למרות שכמעט כולו בשטח C.
- שמורת **אלוני סיריס** - כולה בשטח A.
- שמורת **הר כביר** - רובה בשטח C, חלקה המערבי (ואדי אל אברד) בשטח B.
- שמורת **עין דרא** - כולה בשטח C, אך נחלשת ע"י העיר ראוובי ובפועל אין שם נוכחות ישראלית.
- שמורת **דורא אל-קרע** - אמנם נמצאת בשטח C, אך לא נגישה לישראלים ונשלטת ע"י תושבי הכפר דורא אל-קרע.
- שמורת **ג'בל טרוג'ה** - כולה בשטח A.
- שמורת **אלוני עטרה** - נמצאת בשטח B ומוקפת כיום בנייה של תושבי הכפר עטרה.
- שמורת **עינות זרקא** - נמצאת כולה בשטח B, ונשלטת ע"י כפריי הסביבה.
- שמורת **נבי עית'** - נמצאת בשטח B ונשלטת ע"י תושבי הכפרים הסמוכים שמכסים אותה בבתים חדשים בשנים האחרונות.
- שמורת **נחל קנה** - נמצאת אמנם בשטח C ותחת פיקוח של קמ"ט שמורות טבע, אך חלקה המערבי בפועל נמצא בין שני כפרים ערביים ואין בה נוכחות ישראלית למעט באירועים מיוחדים עם תיאום בטחוני רחב היקף.
- שמורת **נחל שילה עלי** - חוץ מקטע קטן בין בית אריה ופדואל, השטח נשלט לגמרי ע"י תושבי הכפרים הערביים ואין בו נוכחות ישראלית.
- שמורת **נחל דלבים** - חלקה נמצאת בשטח B ונשלטת ע"י תושבי הכפר עין קיניא וחמולת בדואים שהתיישבה בה בבתי קבע בעשור האחרון.

- שמורת אלוני שמואל - בשטח C אך לא נגישה לישראלים. נשלטת ע"י תושבי בית אכסא.
- גן לאומי בריכות שלמה - אמנם בשטח C, אך נגיש לישראלים רק באישור מיוחד.
- שמורת יער אל-קרן - נמצא אמנם בשטח C, אך נשלט לגמרי ע"י תושבי בית אמר.
- שמורת אל-כנוב - חלקים קטנים ממנה בשטח B. האזור מלא בהתיישבות בדואית ללא כל פיקוח.
- שמורת יער סובא - רובה ככולה בשטח C, אך לא נגישה לישראלים.
- שמורת כרזה - נמצאת בשטחי A ו-B ולא נגישה לישראלים.
- שמורת בית מרסם - רובה נמצאת ממזרח לגדר בשטחי B או שטחי C לא נגישים. נשלטת ע"י תושבי הכפר.

ככלל, אפשר לומר שלמרות שנעשתה עבודה משמעותית בהכרזתן של שמורות טבע ומיפויין, בפועל הן לא נגישות לאוכלוסייה היהודית ולא נשמרות כך שאין משמעות כלשהי למעמדן כשמורות טבע, עקב התעלמות מוחלטת ממעמד זה על ידי הרשות הפלשתינית ועל ידי הערבים הגרים בסמיכותן אליהן או בתוכן. כמו כן, כדרכו של עולם, שיקולים בטחוניים גוברים בקלות על ערך השמירה על הטבע, בפרט מכיוון שאין גוף המפקד על שמירה זו - בעיה עליה יורחב להלן.

בעיות החציבה

ההשלכות הסביבתיות של מגזר החציבה משפיעות קודם כל על הנוף. כמו כן החציבה משנה את כיווני זרימת המים ובמקרים מסוימים עלולה לחשוף את מי התהום. בנוסף נסורת האבן מושלכת לנחלים המזוהמים גם, כמתואר לעיל, מגורמים אחרים.

עצם פעילות החציבה גורמת לכך שההשפעות השליליות הן בלתי הפיכות. וכמו הכבישים העוקפים והגדר, החציבה מהווה פגיעה עבור החי והצומח.

סוגיות סביבה נוספות ביו"ש

- הכשרת אתרי גרוטאות לרכבים הרוסים מתוך ציפייה לעליית מחיר הברזל וכדי פשוט לתפוס שטחים.
- זיהום קרקעות על ידי תחנות דלק לא מפקחות בבעלות ערבית.

היעדר הריבונות והסביבה

כיום, קיימת דרישה מצד תושבי יו"ש מהמשרד להגנת הסביבה ומהמנהל האזרחי להחיל את חוקי הסביבה בישראל גם על השטחים שמעבר לקו הירוק, כדי שיוכלו להתמודד עם כל הבעיות המתוארות בקצרה לעיל. קבלת הצעתם עשויה להתפרש כצעד לקראת החלת ריבונות ישראלית אזרחית ביהודה ושומרון⁵⁸. מה שמעורר מחאות בצד השמאלי של המפה הפוליטית.

הבה נבחן את ההקשר של מציאות זו:

- ביו"ש יש שני איגודי ערים⁵⁹ שאמורים לטפל בנושא איכות הסביבה: אחד ביהודה ואחד בשומרון.
- קיימים גם דיני המועצות המקומיות ("תקנון המועצות") ביהודה ושומרון, אבל חוקי מדינת ישראל לא חלים, ולכן אין אכיפה מעבר לקו הירוק של חוקי המדינה בכל מה שקשור לאוויר, למחזור אריזות ופסולת, לאסבסט, וכו'.

⁵⁸ לוינסון ח' (2012, 29 בנובמבר). נשיא בית המשפט באיו"ש מבקש להחיל את החוק הישראלי בגדה. הארץ. (קישור בסוף השער)

⁵⁹ של האוכלוסייה היהודית.

- ידוע שמתרחשת הברחת פסולת בניין⁶⁰ מתחום ישראל אל מעבר לקו הירוק, ויש זרימת פסולת תעשייתית לא מבוקרת באזורים שבהם קיימים מאגרי מי תהום חיוניים.
- אזור יהודה ושומרון הפך לגן עדן עבור המזהמים ולגיהנום סביבתי עבור התושבים התמימים, גם בצד המערבי של הקו הירוק.
- בעבר הלא רחוק הוצהר כי בכוונת ממשלת ישראל להחיל לראשונה בהיסטוריה את חוקי הסביבה הישראלים גם ביהודה ושומרון, אולם הסביבה ומשאבי הטבע שנפגעים ביו"ש לא יודעים גבולות מדיניים, בעוד שמשרד איכות הסביבה יכול אולי לפעול ביו"ש, אבל רק בשטח C.
- על מנת להיות יעיל במידה כלשהי, משרד הסביבה צריך לתאם את פעולותיו עם הרשות הפלשתינית, אבל תיאום כזה לא מתקיים כמעט, למעט יוזמות יחסית שוליות פה ושם, כי הרשות לא משתפת פעולה. אפילו לכנסים על הנושא שאליהם מוזמנים נציגים מטעם הרשות הם לא מגיעים.
- חוסר תפקודה של ועדת המים המשותפת של ישראל והרשות הפלשתינית (JWC) במשך כמה שנים חסם את אישורם של עשרות פרויקטים ביו"ש אשר היה ביכולתם לקדם מתקני טיהור מים וטיפול במפגעי זיהום שונים.
- בעיות הביטחון דוחפות הצידה כל בעיה סביבתית, שבכל מקום אחר בעולם הייתה נחשבת לבעיה מקומית או אזרחית קריטית, וברור שאין שיתוף פעולה אזרחי מספק בין הצד הישראלי לבין הרשות. אף שהסכמי אוסלו מחייבים סוג כזה של שיתוף פעולה, בפועל שיתוף פעולה כזה מעולם לא קרם עור וגידים.

הדרך לצאת מן הסבך

לסיכום, יש לציין שאפילו בלי להתייחס לאחריות הרשות הפלשתינית לבעייה, אנו נתקלים כאן בקיר הביורוקרטי הקלאסי. על מנת להבהיר את מימדי הבעיה הביורוקרטית מובאת להלן רשימה חלקית של הגורמים המעורבים בנושאי איכות הסביבה ביהודה ושומרון:

- מפקדת תיאום פעולות הממשלה בשטחים
- המנהל האזרחי
- הרשות הממשלתית למים וביוב
- רשות המים שבמשרד התשתיות הלאומיות והאנרגיה
- המשרד להגנת הסביבה
- משרד הביטחון
- המועצה לביטחון לאומי במשרד ראש הממשלה
- צה"ל
- משרד התשתיות
- משרד הבריאות
- רשות הטבע והגנים הלאומיים
- חברת הגיחון בע"מ
- הוועדה המחוזית לתכנון ובניה - ירושלים
- חברת החשמל
- המשרד לשיתוף פעולה אזרחי
- איגודי ערים לאיכות הסביבה יהודה ושומרון

⁶⁰ צפיריר ר' (2011, 1 ביולי). פסולת בניין מוברחת לאתרים פיראטיים מעבר לקו הירוק. הארץ. (קישור בסוף השער)

לאור אורך הרשימה, זהות סבורה כי ברור מאליה ששום צעד הנוגע להגנת הסביבה לא יכול לקרות ביעילות ובמהירות.

סיכום

ניתן לומר כי יש שני כיוונים מרכזיים בהם צריך לפעול על מנת לשנות את מצב הגנת הסביבה ביהודה ושומרון ובכל מקום בארץ המושפע מכך, ולהפסיק את ההפקרות הנוהגת בנושא בעשורים האחרונים:

- הטיפול בסוגיה צריך להיות על **גוף אחד בלבד** - משרד התשתיות שבתחום אחריותו נושא איכות הסביבה, כפי שפורט בפרק "צמצום המנגנון הממשלתי". כל הגופים האחרים שהוזכרו לעיל צריכים להיות כפופים לו בנושא הנידון, או להתבטל כליל.
- עם זאת, זהות סבורה, כי **תנאי מקדים** לכל פעולה אפקטיבית בנושא הגנת הסביבה הוא מימוש הריבונות הישראלית בכל יהודה ושומרון, שבלעדיה ספק אם ישנם צעדים יעילים שניתן יהיה לנקוט.

קישורים אינטרנטיים למקורות המובאים בשער

הערה 1: Gwartney J., Lawson R., Hall J., Economic Freedom of the World 2015 Annual Report, Fraser Institute. עמ' 12.

<https://www.fraserinstitute.org/sites/default/files/economic-freedom-of-the-world-2015.pdf>

הערה 4: Doing Business 2017 - Regional Profile 2017 - OECD High Income, A World Bank Group Flagship Report.

<http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB17-Report.pdf>

הערה 27: בן גדליהו ד' (2018, 16 ביוני). כאן חולבים: מיסוי שוק הרכב מגיע לכ-50 מיליארד שקל בשנה. גלובס.

<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001242144>

הערה 30: לדוגמה במדינת אריזונה.

https://azgovernor.gov/sites/default/files/related-docs/eo2018-04_1.pdf

הערה 31: אתר אוניברסיטת אילינוי ואתר MIT.

<https://engineering.illinois.edu/news/article/21938>

<http://news.mit.edu/2016/driverless-truck-platoons-save-time-fuel-1221>

הערה 33: Wiseman Y. 2018, "In an Era of Autonomous Vehicles, Rails are Obsolete", International Journal

of Control and Automation Vol. 11, No. 2 (2018), pp.151-160

<http://u.cs.biu.ac.il/~wiseman/ijca2018.pdf>

הערה 35: ניר א' (2016, 14 בספטמבר). מנכ"לית משרד התחבורה: "לעולם לא נדביק את קצב הגידול של הרכבים – הציבור צריך לדרוש תחבורה ציבורית". כלכליסט.

<http://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3697938,00.html>

הערה 38: לפי הפרלמנט האירופי, עד שנת 2040, פליטת CO2 לא תהיה יותר בעיה באמצעי תחבורה באירופה.

https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/transport/vehicles/docs/swd_2017_650_p1_en.pdf

הערה 58: לוינסון ח' (2012, 29 בנובמבר). נשיא בית המשפט באיו"ש מבקש להחיל את החוק הישראלי בגדה. הארץ.

מצע זהות

<http://www.haaretz.co.il/news/politics/1.1875881>

הערה 60: צפריר ר' (1 ביולי, 2011). פסולת בניין מוברחת לאתרים פיראטיים מעבר לקו הירוק. הארץ.

<http://www.haaretz.co.il/misc/1.1179117>

שער חמישי
חירות האזרח ובטחון
הפנים

יחסי המשטרה עם הציבור

וחיסול האלימות המשטרתית

בבסיסו של ההסכם בין האזרחים לבין מדינותיהם, האזרחים מוותרים על חלק מחירותם ומפקידים בידי המדינות את הסמכות להפעיל כוח. בתמורה, המדינות שומרות על בטחונם של האזרחים ומגינות על החירויות הנותרות שלהם מפני איומים חיצוניים ופנימיים. אולם, טבע האדם והניסיון ההיסטורי מלמדים כי הויתור על החירות עלול להפוך למדרון חלקלק, שכן כל גורם שמקבל כוח ישאף תמיד לשמרו ולהגדילו. כדי לבלום את המגמה הזאת נדרשת מעורבות פעילה של האזרחים.

המשטרה איננה יוצאת דופן. כמו כל ארגון ממלכתי, המשטרה רוצה להרחיב את סמכויותיה ולקבל עוד משאבים. הדבר מוביל באופן טבעי לעיוות ביחסים שבין האזרח והשוטר. האזרחים מפסיקים להיות לקוחות ובמקום זאת הופכים להיות מופע צדדי, או אפילו מכשול, בניסיון של ראשי המשטרה לצבור כוח וסמכויות. מעיוות זה נובעות התנהגויות שליליות רבות, שנפוצות מדי בקרב שוטרי ישראל: החל בחוסר אדיבות בסיסית, עבור בהיטפלות לעוברי אורח ובביצוע חיפושים ללא חשד סביר, וכלה בעימותים אלימים ומיותרים עם אזרחים, שמסתיימים לעתים קרובות מדי בהגשת תלונה על תקיפת שוטר נגד מי שמעז להתלונן.¹

זהות מאמינה כי על מנת להיאבק ברעה החולה שהיא אלימות משטרתית לא מוצדקת, יש להטיל אחריות אישית על השוטרים האלימים. לכן, אנו נפעל לאימוץ תקנות שיקבעו כי שוטר שישורשע בשימוש באלימות בלתי מוצדקת יידרש לפצות את הנפגע מכיסו. עם זאת, ברור לנו כי לא די בתקנות האלה, אלא יש צורך בשינוי מהותי של תרבות המשטרה.

על מנת לתקן באמת את העיוות, יש לאפשר לאזרחים להיות מעורבים בפיקוח על המשטרה ובקביעת סדרי העדיפויות שלה. מפלגת זהות תאפשר מעורבות כזאת בכך שתעביר לקהילות² את הזכות לבחור את מפקדי המשטרה³ שישרתו אותן.⁴

כאשר הקהילה תבחר את מפקד המשטרה המקומי, היחסים בין השוטרים לבין האזרחים יחזרו למצבם התקין. מפקד המשטרה יבין שהוא פועל למען האזרחים ובשליחותם, וינחיל את התפיסה הזו לשוטרים שתחת פיקודו. מפקד שירצה להיבחר מחדש, יודא שפקודיו מתייחסים לאזרחים באדיבות וביעילות, ומקפידים לשמור על זכויותיהם. כאשר השוטרים יקדישו את מירב מאמציהם לשירות הקהילה, מעמדם בקהילה יעלה בהתאם. במקום שהאזרחים יחששו מהשוטרים ויחשדו בהם, הם יכבדו אותם ויסמכו עליהם. בקהילה כזאת, סביר הרבה יותר שהאזרחים ידווחו על פשעים וישתפו פעולה עם המשטרה בעת הצורך.

¹ הקורא מוזמן לעיין בספרו של משה פייגלין, **קץ הנורמליות**, הממחיש בדוגמאות רבות את כל הנאמר בפרק זה.

² המושג קהילה נידון פה בהקשר של מושג הקהילה השוזר את המצע, ומוצג בפרק המודל הקהילתי.

³ מובן שזכות זו תישלל מקהילה הכופרת בסמכות המדינה הצהרתית או מעשית.

⁴ במקרה שמפקד המשטרה הנבחר אינו מבצע אחת מחובותיו, שר הפנים יוציא צו המורה לו לבצע חובה זו. במידה ולא יציית לצו, שר הפנים יהיה רשאי להעבירו מתפקידו ולמנות לו מחליף עד למועד הבחירות. הדבר יהיה דומה לאופן בו שר הפנים יכול, לפי סעיף 143 לפקודת העיריות, למנות ועדה קרואה במקום מועצת העירייה, אם האחרונה אינה מבצעת את תפקידה כראוי.

ביטול המאגר הביומטרי

מאגר ביומטרי הוא מאגר ממוחשב של נתונים ביומטריים, כגון טביעות אצבעות ותווי פנים. בניגוד לתעודת זהות ביומטרית, שמאפשרת הגנה על הנתונים הביומטריים מפני זליפה, מאגר ביומטרי הוא אוסף דיגיטלי של הנתונים הללו, שנשמר באופן בר-חיפוש. מאגר כזה מאפשר זיהוי של אדם בלי צורך בתעודה, ללא הסכמתו ולפעמים גם ללא ידיעתו.⁵

הבדל חשוב בין מאגר של נתונים ביומטריים למאגר אחר, למשל של סיסמאות או של כרטיסי אשראי, הוא שסיסמה או כרטיס אשראי אפשר לבטל ולהחליף במקרה שהם דלפו, ואילו טביעות אצבעות ותווי פנים לא.

הבעיה המוצהרת שהמאגר הביומטרי נועד, כביכול, לפתור היא הנפקת תעודות זהות ישראליות על ידי מתחזים. את הבעיה הזו ניתן לפתור באמצעות תעודות חכמות המכילות מידע ביומטרי מוצפן, כגון מידע הקשור לטביעות אצבע, באופן שאינו מאפשר לאחזר את המידע ובלא שימוש במאגר מרכזי.

הסכנה לפשיעה חמורה באמצעות נתונים, שדליפתם מן המאגר היא רק עניין של זמן, גדולה לאין ערוך מן הסכנה הכרוכה בזיוף המסמכים, הקיימת היום. השורש לרצונה של המדינה בקיום מאגר כזה נעוץ בסיבה אחרת: למשטר יש נטייה טבעית לשאוף להרחבת סמכויותיו על חשבון חירויות האזרח – והתירוץ האולטימטיבי לכך הוא בדרך כלל ביטחון האזרחים. החזקת מידע על האזרחים הוא כוח המצוי בידיו של השלטון, וככל שהמידע הזה רב יותר, כך גדול כוחו של השלטון.

במקרה של המאגר הביומטרי האיוולת זועקת לשמים, שכן כאמור ישנם פתרונות לכל הבעיות שהמאגר בא לפתור באופן רשמי, ללא מאגר. תעודה חכמה המכילה מידע ביומטרי מוצפן ומתומצת⁶ תאפשר הגנה מפני כל הזיופים, ללא הסכנות והבעיות של מאגר ביומטרי.

מפלגת זהות תבטל לאלתר את החוק הביומטרי, ובפרט את המאגר הביומטרי, ותשיב לאזרח את פרטיותו וחירותו.

⁵ למשל זיהוי אנשים שמופיעים בתמונות מהפגנות או ברשתות חברתיות.

⁶ התמצית מאפשרת לאמת נתונים ביומטריים, אך לא לאחזר אותם.

הפסקת רדיפת צרכני הקנאביס

במדינת ישראל יש, על פי ההערכות, מאות אלפי צרכני קנאביס פעילים, ויותר ממיליון תושבים שהשתמשו בקנאביס לפחות פעם אחת. הקנאביס אינו מסוכן ואינו ממכר יותר מחומרים אחרים שצריכתם חוקית, כמו אלכוהול וטבק. רובם המוחלט של המשתמשים בקנאביס הם אנשים נורמטיביים, שאינם פוגעים באיש במעשיהם.

היות שכך, אין כל הצדקה להתייחס לצרכני קנאביס כאל עבריינים החייבים ברישום פלילי⁷. אין כל הצדקה לעונש החמור על צריכת קנאביס - עד שלוש שנות מאסר בפועל. אין כל הצדקה גם לכוח האדם ולמשאבים הרבים שהמטרה משקיעה בפעילות אכיפה נגד קנאביס, פעילות שעלותה לציבור הישראלי היא מאות מיליוני שקלים בכל שנה. מעבר לכך, ישנה סכנה גדולה שהמדינה תנצל לרעה את האיום התלוי מעל ראשם של ישראלים רבים שלא פגעו באיש.

אנו מבקשים ליצור תשתית חוקית שתאפשר לגדל ולסחור בקנאביס באופן חוקי, גם למטרות שאינן רפואיות, שבה כל אדם בוגר המעוניין בכך יוכל לצרוך קנאביס מבלי לעבור על החוק. לצורך כך יש ליצור תקנות כדי לוודא שרכישת קנאביס תעשה בצורה מודעת ועל ידי אנשים בוגרים, מבלי ליצור מגבלות שכל תכליתן להקשות על רכישה כזאת או להניא מפניה.

זהות תפעל לגליזציה אחראית של השימוש והסחר בקנאביס ובמרכיביו, תוך קביעת תקנות מתאימות - בדומה לתקנות ולהגבלות על המסחר באלכוהול. כמו כל סוגי הרגולציה, צריך יהיה לבחון את הצורך גם בתקנות אלה ולעדכן אותן מעת לעת, בהתאם ללקחים שיופקו מהמתרחש בישראל ומתהליכים דומים במדינות אחרות בעולם. אלו הם התנאים העיקריים שמפלגת זהות תאמץ בשלב הראשון:

- השימוש בקנאביס ובמרכיביו, גידולם, אחזקתם או רכישתם לא יהיו עבירות.
- הגיל המזערי לרכישת קנאביס יהיה 21, והעונש על מכירה או אספקה של קנאביס או מרכיביו לאדם הצעיר מהגיל המזערי לרכישה יהיה זהה לעונש על מכירת או אספקת משקה משכר לקטין, כאשר האחריות תהיה על המוכר או הספק ולא על הרוכש. כעבור תקופת ניסיון, תישקל הורדה של הגיל המזערי ל-18 כפי שהדבר נהוג ביחס לאלכוהול וסיגריות.
- תיאסר מכירת קנאביס ומרכיביו במקומות בילוי. העונש על מכירה כזו יהיה קנס כספי.
- בית עסק שיהיה מעוניין למכור קנאביס או מרכיביו יזדקק לרשיון עסק מתאים, בדומה לזה שנדרש היום כדי למכור אלכוהול. המטרה היחידה של הרישוי תהיה לוודא שבית העסק יבהיר ללקוחות שהם רוכשים מוצרי קנאביס ויציית לתקנות, ובעיקר לתקנה האוסרת על מכירה או אספקה ללקוחות הצעירים מהגיל המזערי. הפרת התקנות תהיה עילה לפסילת הרשיון.

⁷ אמנם שבועות ספורים לפני פרסום המהדורה הראשונה של המצע הנוכחי, הציבור הישראלי התבשר על מדיניותו החדשה של השר לביטחון פנים גלעד ארדן בנוגע להפלת צרכני הקנאביס. לפיה, רק בפעם הרביעית, יתבצע רישום פלילי של הצרכן ובפעמים הראשונות יוטלו עליו קנסות. חשוב להדגיש שהמרכיב המהותי, הפללת הצרכנים וההתייחסות אליהם כאל עבריינים, עומד על תילו ואינו עתיד להשתנות גם במסגרת רפורמה זו.

שבי לאויבים במקום מעצר מנהלי לכולם

מושג ה'שבי'

קיים מתח מובנה בין חירות הפרט ובין המציאות של מצב מלחמה. מלחמות, מעצם הווייתן, אינן מתקיימות בין פרטים אלא בין ישויות קולקטיביות. במלחמה, החובה המוחלטת לשמור על זכויות הפרטים נדחית מפני אילוצי המציאות ומפני זכותה וחובתה של כל מדינה להגן על עצמה ועל אזרחיה. עקרון זה מובן היטב ומקובל בעולם, ועל פיו נקבעות נורמות של יחס לאויב - הן ללוחמים והן לאוכלוסיה אזרחית. בין היתר, העיקרון הזה מאפשר למדינה **לשבות את אויביה**. המדינה אינה יכולה לשפוט ולהעניש אויב על כך שהוא נלחם בה, בהינתן שהוא נלחם לפי הנורמות המוסריות המקובלות ולפי דיני המלחמה. עם זאת, היא יכולה לשבות אותו או להגביל את פעולותיו ואת תנועתו בדרך אחרת על מנת להגן על בטחונה ועל ביטחון אזרחיה ולוחמיה. בשעת מלחמה, שבי נחשב למענה הצודק וההומני ביותר לאיום של האויב על ביטחון המדינה.

השימוש המשחית במעצר מנהלי

במשך עשרות שנים, למרות המציאות בשטח, מדינת ישראל מסרבת להכיר בכך שהיא נמצאת במלחמה מול אויבים המבקשים לפגוע בריבונותה או להשמידה. מכיוון שהמדינה אינה מכירה במלחמה, היא אינה מכירה באויבים כאויבים. המדינה מתייחסת לאויביה כאל פושעים ומטפלת בהם באמצעות מערכת המשפט שלה. אלא שמערכת המשפט אינה ערוכה לטפל באויבים, כפי שידעו מנסחיהם של דיני המלחמה. כדי להתמודד עם כך, המדינה אימצה את פתרון הכלאיים שנקרא מעצר מנהלי.

מעצר מנהלי הוא כלי שמאפשר למדינה להחזיק אדם בתנאי כליאה לתקופות ארוכות ולחקור אותו ללא משפט, ללא הצגת הראיות נגדו, ללא האשמה בפשע וללא מתן זכות להתייעץ עם עורכי דין. הדבר מביא לפגיעה חמורה בזכותם של העצורים המנהליים להליך משפטי הוגן.

הכוח שהיכולת להשתמש במעצר מנהלי נותנת למדינה הוא **כוח משחית**. המדינה יכולה לעקוף באמצעותו את כל המנגנונים שמאפשרים משפט צדק, בלא שום שקיפות או ביקורת. **מדינת חירות אינה יכולה להחזיק בכוח כזה.**

טעות לחשוב שהכלי הזה משמש את המדינה רק נגד אויבים. אמנם רוב העצורים הם חשודים בטרור, אך חלקם נחשד בעבירות אחרות שאינן מלחמתיות בטבען וחלקן אפילו אינן אלימות. גם האפשרות להשתמש במעצר מנהלי נגד אנשי הפשע המאורגן הועלתה לא פעם, בין היתר על ידי יצחק אהרונוביץ' בהיותו השר לבטחון פנים. כל זמן שלמדינה יש זכות לבצע מעצרים מנהליים, אין דרך של ממש להגביל את השימוש בהם.

הפתרון

זהות תאסור על השימוש במעצר מנהלי. מדינת ישראל תכיר באופן רשמי בכך שהיא נמצאת במלחמה ותלמד להבדיל בין אויבים ובין פושעים.

- **אויבים יילקחו בשבי** או יוגבלו באופן אחר בהתאם לנסיבות. הם לא יואשמו, לא יישפטו ולא יזכו ליחס של פושעים, אלא אם הפרו את דיני המלחמה. אויבים שהפרו את דיני המלחמה יישפטו בפני בית דין צבאי.

- **פושעים יישפטו במערכת המשפט הפלילית וימוצה עמם הדין**, תוך שמירה על זכותם למשפט הוגן. אין זה אומר שהענישה כלפיהם תהיה חמורה פחות מהצעדים שיינקטו כלפי אויבים, כולל אויבים שפשעו, אבל היא לא תיעשה באותן מסגרות.

מי האויב?

המושג "פגיעה בבטחון המדינה", הנמצא בשימוש כיום, רחב מדי ואינו מתאים להגדרת האויב. יש צורך לאמץ הגדרה ברורה וממוקדת יותר. על מנת שנוכל להגדיר את האויב, ראשית עלינו לאפשר למדינת ישראל להכריז על מדינות זרות הפועלות נגד ישראל, או על ארגונים חמושים הפועלים נגד ישראל ואינם שייכים לאף ממשלה, כעל התארגנויות עוינות.

אחרי שיוגדרו ההתארגנויות העוינות, ניתן יהיה להגדיר אויב באופן הבא:

- אדם הנלחם במסגרת התארגנות עוינת או שנאמנתו נתונה לה
- אדם שפעל לפגוע בריבונות הישראלית או לסכן את קיומה של המדינה למען מטרות עוינות⁸
- חבר בארגון שאלו הן מטרותיו

השבי אינו ענישה אלא אמצעי במלחמה

השבי אינו אמצעי ענישה ואסור יהיה להשתמש בו ככזה. הוא נועד אך ורק למנוע מהאויב להזיק למדינה ואין בעצם שביית האויב הבעת עמדה מוסרית כלפיו. המדינה תהיה חייבת לשמור על שלומם ועל כבודם של שבוייה. המדינה תהיה רשאית לחקרם⁹, להחזיק בהם או להחליפם במסגרת חילופי שבויים. ככלל, בסיומה של המלחמה הצדדים הלוחמים משחררים את שבוייהם, אלא אם אותם שבויים נשפטים על הפרת דיני המלחמה.

למדינה יש זכות לשפוט אויבים שהפרו את דיני המלחמה כשפעלו נגדה, גם בזמן שהם שבויים. גם דיני המלחמה המקובלים מכירים בכך. מי שיואשם בהפרת דיני המלחמה יהיה **זכאי למשפט צדק**, אם כי הוא לא יישפט במערכת המשפט האזרחית והאופן שבו תובטח זכותו למשפט צדק יהיה שונה מהאופן בו מובטחת זכות זו לאזרח שפשע. קיימות הגדרות המקובלות בעולם למשפט צדק למי שהפר את דיני המלחמה ומדינת ישראל תשפוט לרוחן.

עלינו להכיר במלחמה - ולנצח בה. המלחמה מביאה להפרה בלתי נמנעת של זכויות הפרט, הן של אזרחי המדינה והן של בלתי-מעורבים באזורים שבשליטת האויב. אי-הכרה במצב המלחמה וניהולה בעצלתיים ובעצימות נמוכה במשך עשורים גרמו לשחיקה מתמשכת במעמדן של זכויות הפרט, בנוסף לקרבנות רבים בגוף ובנפש ולנזקים לרכוש ולמשק שניתן וצריך היה למנוע. על מנת שנוכל להפסיק לסבול מפגעי המלחמה, **עלינו לנצח במלחמה - ולהביא את השלום.**

⁸ כלומר המטרות של התארגנויות עוינות. קיומן של מטרות עוינות הוא חיוני להגדרת אדם כאויב. מי שפעל כך שלא על מנת לקדם מטרות עוינות אינו אויב, אלא הוא פושע מסוכן שיש להענישו בחומרה.

⁹ האמור בפרק הזה אינו מתייחס לשיטות החקירה הלגיטימיות במקרים שונים. זה נושא לדיון אחר.

היחס למרי אזרחי בלתי אליים

מדינות החירות המפותחות הכירו בכך שישנם מצבים המצדיקים מעבר פורמלי על החוק. נורמות וכללי התנהגות במקרים כאלו הפכו לאחד מיסודותיה של הדמוקרטיה המודרנית. כאשר מדובר ביחידים, מדובר בסרבנות אידאולוגית; ואילו כאשר מדובר בציבור שלם, מדובר ב'אי ציות אזרחי', או בתרגום הלא מדויק שהשתרש בארץ: 'מרי אזרחי בלתי אליים'. המרי האזרחי ההמוני נושא מסר משמעותי הרבה יותר מסרבנותם של בודדים. ציבורים רחבים שאינם מסוגלים עוד להשלים עם עוולות השלטון, ומוכנים לעבור על החוק בצורה פסיבית, תוך תשלום המחיר הכרוך בכך, מצביעים על עוול קיצוני ששלטון חסר רגישות הוליד את נתיניו לתוכו.

התפרצות רחבה של מרי אזרחי הינה מבחן מצוין למהותו הדמוקרטית של השלטון. האדם הפשוט אינו מעוניין מטבעו לעבור על החוק, אלא לדאוג לחייו התקינים, למשפחתו ולפרנסתו. האזרח הקטן מעוניין באופן טבעי להיות מובל על ידי הנהגה ברורה, ולציית לה. הציות הינו טבע אנושי, ושכירת מחסום הציות הינה פעולה הנוגדת את טבע האדם. ציבור שלם היוצא לרחובות בצורה מרוסנת (בשונה מאספסוף), תוך נכונות למעבר על החוק ותשלום המחיר, חייב להזליק נורה אדומה אצל כל שלטון דמוקרטי, נורה הזועקת באותיות קידוש לבנה: הפרתם את כלל המשחק – לא הכללים הפורמליים, אלא הכללים החשובים יותר, התשתית הבסיסית, עליה נשענים ערכי הלאום. שלטון המתעלם ממחאה שכזאת – גם אם החוק לצידי – אינו יכול להתהדר בתואר 'דמוקרטי'. הקו הברור הנמתח בין החיוב בשמירת החוק והסדר, ובין הצורך הנדיר אך החיוני בהפרתו במצבים מסויימים – מאפשר קיום וביצור של שני העקרונות כאחד, גם עיקרון שמירת החוק, וגם העיקרון המוסרי.

מקובל כיום כי בכל המקרים שבהם פרץ 'מרי אזרחי' בדמוקרטיות המערביות, קידם מרי זה את שלטון החוק והדמוקרטיה באותן מדינות, ומנע עיוותים מוסריים קשים אשר פשו במסדיהן. מדובר כאן בכלי מאזן חשוב מאין כמותו נגד שרירות הלב השלטונית, כלי שתמיד היטיב עם המדינות שקיבלוהו עליהם, ומעולם לא הוביל לאנרכיה¹⁰.

בישראל, מאז הקמתה, לא התפתח יחס שכזה כלפי מושג המרי האזרחי. בכל פעם שכלי זה נוסה על ידי אזרחים, שניסו למחות באופן בלתי אליים, תוך כדי מעבר על החוק, כנגד מדיניות שנתפסה בעיניהם כעוולה יסודית, תגובת המדינה הייתה דיכוי של התופעה באלימות, תוך כדי ניסיון תמידי לצייר את המפגינים בתור הצד האלים, שהאלימות כנגדו היא הכרח בל יגונה.

מפלגת זהות, שצמחה משורשיה של תנועת "זו ארצנו", שחוותה על בשרם, גבם ועצמותיהם של מפגיניה הפאסיביים את אלימותם הקשה של השוטרים, שנשלחו לשם כך ועל דעת כך על ידי ממשלת ישראל, רואה מציאות זאת כחולי מוסרי שיש לבער מהנוף הישראלי.

מעבר לכך, גישה זו של המדינה היא האחראית על צמיחתן של קבוצת שוליים אלימות ברחבי הקשת הפוליטית. כאשר הממשלה לא מסוגלת להתייחס בנחישות לא אלימה למפגינים פאסיביים, ובכך לתת לעם לבטא את התנגדותו למדיניותה, ובוחרת במקום זה את דרך ההפחדה הכוחנית, היא מזמינה התנגדות אלימה ישירה מצד מי שמתייאש מהיכולת להשפיע על הציבוריות בדרכים לא אלימות.

זהות מתחייבת להוביל מדיניות המבחינה בין מחאות אלימות למחאות בלתי אלימות, ומתחייבת להימנע משימוש באלימות כלפי מאבקים שאינם אלימים, אפילו אם יש בהם מעבר על החוק. יש די והותר כלים משפטיים בידי המדינה להתמודד עם הפרת חוק, וממשלה הבטוחה במדיניותה לא צריכה לחשוש

¹⁰ עד לפסקה זו, סעיף המרי האזרחי מצוטט מספרו של משה פייגלין, קץ הנורמליות, עמודים 113 - 114.

מצע זהות

משפיתם של מפגינים המוכנים לעבור על החוק במלוא חומרת הדין על עברותיהם. השימוש המשטרתי באלימות צריך להיות מוגבל אך ורק להתמודדות עם הפגנות אלימות באמת.

אנו מאמינים שכאשר הממשלה תכיר בהבדל היסודי בין מרי אלים למרי שאיננו כזה, גם יכולתה להתמודד עם הפגנות אלימות באמת תגדל מאוד, כי כאשר המשטרה אלימה כלפי כולם - אין לה לגיטימציה ציבורית להיות אלימה כלפי איש. כאשר יהיה ידוע שהמשטרה מפעילה כוח רק כנגד מי שמפעיל כח בעצמו, תהיה בידה הלגיטימציה המלאה הדרושה על מנת לפעול במלוא העוצמה נגד כל מי שמנסה לכפות את עצמו על החברה באלימות.

הזכות לשאת נשק

הזכות לשאת נשק נובעת ישירות מהזכות להגנה עצמית. גם כאשר האזרחים מפקידים בידי המדינה את הזכות להפעיל כוח, הם אינם מוותרים על זכותם היסודית להגן על חייהם, על חיי משפחותיהם ועל חייהם של הסובבים אותם מפני איום מיידי באלימות. זוהי זכות שאין לוותר עליה, ולו בגלל שמן הרגע שבו מתגלה הסכנה ועד הרגע שבו כוחות הבטחון מגיעים לזירה, אין בנמצא אדם אחר שיוכל להגן עליהם.

כאשר המדינה מונעת מהאזרחים להחזיק נשק להגנה עצמית, היא חותרת תחת הזכות הזאת. הטענה של המדינה היא שהדבר נעשה למען בטחוננו, אך האמת היא שאין בכך ממש: אלו שמושפעים מהאיסור לשאת נשק הם בעיקר אזרחים שומרי חוק. למושעים יש כבר היום גישה לנשק לא חוקי ואין להם חשש להחזיק בו. מלבד זאת, על פושעים בעלי רקע אלים ייאסר להחזיק נשק ברשיון בין כך ובין כך. למעשה, אם יותר לאזרחים להחזיק נשק להגנה עצמית הם יהיו מוגנים יותר מפני פושעים שייאלצו לחשוב פעמיים לפני שהם מבצעים שוד או פורצים לבית באישון לילה בשל החשש להיתקל באזרח חמוש.

קשה גם להאמין שהאיסור הנוכחי נובע מחשש לשימוש לא אחראי של האזרחים בנשק. האיסור חל כיום גם על רובם המוחלט של יוצאי צה"ל, כלומר על אנשים, שבגיל 18 מדינת ישראל כבר הפקידה בידיהם נשק ולעתים אף חייבה אותם לצאת איתו לביתם במהלך שירותם הצבאי. לא ייתכן שהמדינה סומכת על שיקול דעתם של אותם חיילים בסדיר ובמילואים כשהם משרתים את צרכיה ומגינים עליה, אך אינה סומכת עליהם כשהם מבקשים לממש את זכותם להגן על עצמם.

לרצונה של המדינה להגביל את יכולתם של האזרחים לשאת נשק להגנה עצמית אין ולא כלום עם שמירה על ביטחון הציבור. ההגבלות נובעות מרצונה הטבעי של המדינה לשלוט ולפקח על חיי האזרחים ולשמר את תלותם בה. לא לחינם כאשר רודנים עולים לשלטון הם ממהרים לאסוף את הנשק מידי האזרחים.

זהות רואה בזכות לנשיאת נשק להגנה עצמית את אחת מזכויות האדם הבסיסיות. המדינה אינה הסמכות המעניקה לאדם את הזכות להגן על עצמו – סמכותה היא רק לשלול את הזכות הזו ממי שמסכן את החברה, במזיד או בשגגה.

כצעד ראשון למימוש העקרון הזה – אנו נתיר לכל יוצא צבא ללא עבר אלים וללא מגבלות גופניות ונפשיות ידועות לקבל רשיון לשאת נשק להגנה עצמית בכפוף להשלמת קורס שימוש באקדח. במקביל, אנו נגבש תכנית כדי להרחיב את ההיתר מיוצאי צבא בלבד לכל אזרחי ישראל¹¹.

¹¹ יש לציין שבמהלך כהונתה של הכנסת ה-20, בעקבות גלי הפיגועים, השר לביטחון פנים, גלעד ארדן, הצליח לקדם מדיניות המרחיבה את אוכלוסיית הזכאים לנשיאת נשק באופן משמעותי, כך שתכלול את כל לוחמי החי"ר. אין לזהות אלא לברך על הצעדים הללו. עם זאת, יש להסתייג מן ההצמדה של הזכות הזו למצב בטחוני מסוים. את נשיאת הנשק יש לראות כזכות בסיסית, ויש להרחיב את ההיתר הלאה כך שיכלול באמת את כל יוצאי הצבא ללא עבר פלילי, כפי הצעת המצע.

שער שישי ביטחון ישראל

תפיסת הבטחון הלאומית

הכרעה ונצחון במקום הכלה וסבבים

במדינה שקמה לאחר השואה, ושזורחה עדיין נרצחים בשל היותם יהודים, אתוס הבטחון הוא אתוס היסוד. לציבור יש אינסטינקט בטחוני בריא ושכל ישר, אך חסרה לו בדרך כלל הכרה והבנה של הטכנולוגיה הצבאית המודרנית¹, הבטחון והמלחמה. חסרים לו הכלים להפרדה בין דעות קדומות מחד, ובין עובדות, לקחים, וביקורת בונה על מערכת הבטחון מאידך. בשל כך, הציבור נאלץ להישען על מומחים-לכאורה בכירי דרגה, תוצריה ומקודמיה של המערכת המנציחה את עצמה, את חבריה ואת תפיסותיה - שהוכחו לא פעם כשגויות.

אחת מהתפיסות המסוכנות ביותר שהשתרשו במערכת הבטחון היא תפיסת ה'הכלה'. בכך שמדינת ישראל הציבה את השגתו של הסדר מדיני עם שכנינו כיעד עליון², נחסמה בפניה האפשרות להביס צבאית את מי שמיודעים להיות ה'פרטנרים' העתידיים שלה. הממסד הבטחוני שינה את תפיסתו האסטרטגית בהתאם, ואימץ את תפיסת ה'הכלה'. לפי התפיסה הזאת לא ניתן להניא את אויבנו מתוקפנותם באמצעים צבאיים, לכן על זרועות הבטחון להתמקד אך ורק במזעור נזקים – לסכל את תכניותיהם של האויבים ככל שניתן ולהגיב בצורה מקומית ומוגבלת ביותר רק כאשר באופן בלתי נמנע אחת ההתקפות מצליחה לגבות נפגעים.

כישלונה המהדהד של מערכת הבטחון לשמר את רמת הבטחון שהורגלנו לה לפני הסכם אוסלו - לשמור את העורף מחוץ למעגל הלחימה, בלי מאבטחים בכל מקום, בלי טילים על בתינו, בלי מנהרות וכלי איום גרעיני - כישלון זה מחייב תיקון יסודי. אולם תיקון זה אינו אפשרי כעת, כיוון שאסכולת ה'הכלה' החליפה את אסכולת ההכרעה, וכל ניסיון להחזיר את הגלגל לאחור מאיים על הקריירות של חברי אליטה רחבה, אשר נבנו סביב תעשיית ה'שלום' של הסכם אוסלו³.

על אתוס הבטחון הועמסו גם שלל אינטרסים וערכים שאין להם דבר עם ביטחון. הצבא לא אמור להיות זירה למאבקים חברתיים. הוא לא אמור לחנך, לא לייצר 'שוויון מגדרי', לא לשדר תכניות חדשות ופרשנות, ולא ליצור 'שוויון בנטל'.

צה"ל נועד לשמש לתכלית אחת בלבד: לייצר הרתעה אימתנית מפני התקפה על מדינת ישראל, ואם ההרתעה לא מספיקה - להכריע את האויב במהירות הרבה ביותר ובמחיר הנמוך ביותר בהרוגים ישראלים. על צה"ל לעשות זאת, תוך כדי שהוא גובה מהאויב מחיר שירתיע אותו מליזום 'סבב' נוסף של אלימות למשך כמה **עשורים**. זה אפשרי בהחלט. לדוגמא, מאז הסכם הפסקת האש שלאחר מלחמת יום כיפור, ועד מלחמת האזרחים בסוריה, התקיים **שקט מוחלט בגולן במשך 36 שנים רצופות**. גם המשטרים במצרים ובירדן הסכימו לשלום עם ישראל רק לאחר שספגו תבוסות צבאיות מוחצות מידי צה"ל.

בהתחשב בהון הכספי והאנושי העצום המושקע בצה"ל, זכותנו לדרוש ממנו להתמקד בעיקר ולתת תמורה מרבית להשקעה.

¹ רוב אזרחי ישראל יודעים שיש לנו יכולות צבאיות-טכנולוגיות מעולות ועוצמתיות, אך לא בקיאים בפרטים, אף שמדי פעם ניתן להם פרסום פומבי.

² כפי שמפורט בשער התכנית המדינית.

³ בחינת פרטי תהליך ההידרדרות במצבה הבטחוני והאסטרטגי של מדינת ישראל נפרסה בהרחבה בנספח "ביטחון ישראל מאוסלו ועד היום".

על מנת להפוך לאותו צבא יעיל ואיכותי, שמכריע את אויבי ישראל במהירות וביעילות, ובכך חוסך בחיי אדם ובכסף, יוצר הרתעה וסולל את הדרך לשלום, חייב צה"ל לשקם את עולם הערכים שאיבד מאז הסכמי אוסלו.

היפוך ערכי הצבא המסורתיים, מניצחון להכלה, ונטישת עקרונות המלחמה הבסיסיים ביותר, כמו למשל ריכוז המאמץ להכרעה, הביא לבזבוז תקציבי ענק, לפגיעה באימונים וביכולתו הקרבית של צה"ל, לאובדן היכולת לנצח ולאבידות רבות ומיותרות בנפש.

אפשר, לדוגמה, להשקיע משאבי עתק בסוללות "כיפת ברזל" רבות, ובפריסת כוחות גדולים סביב רצועת עזה, ובטיסות מעליה, ובים מולה. אפשר לנסות 'להכיל' את האיום בכל דקה ובכל יום לאורך שנים. מנגד, אפשר לנצח במערכה ולחסל את האויב. עד שלא נפסיק להסתמך על 'הכלה' כאסטרטגיה, לא נוכל לנצח ונמשיך לספוג פגיעות.

צה"ל של היום אינו חותר לניצחון. ניצחון לא קיים יותר בעולם המושגים שלו, משום שהחברה ששלחה אותו לתפקידו כבר לא מאמינה בצדקת קיומה, וממילא בזכותה להכריע את אויביה.

צה"ל 'חותר להכלה', אבל ההכלה מנציחה את הלגיטימיות של האלימות המתמשכת כלפי ישראל, ומערערת את הלגיטימיות של עצם קיומה של מדינת ישראל בדעת הקהל העולמית, ואפילו בבית פנימה. היא דורשת כמות כוחות ומשאבים גדולה הרבה יותר, שלעולם אינה מספקת. היא מביאה למספר גדול יותר של הרוגים ופצועים, שנה אחר שנה, ללא סוף, ומבטיחה את המלחמה הבאה, בתנאים קשים יותר.

אובדן ערך הניצחון והחתיירה לקראתו הובילו לכך שמפקדי הצבא הבכירים, במקום לתת בידי הדרג המדיני את הבטחון באפשרות לגבות את מדיניותם באמצעות צה"ל, עושים בדיוק את ההיפך. דוגמה להתנהלות זו ניתנה, למשל, כאשר מעדות מוקלטת⁴ של שר הבטחון לשעבר אהוד ברק, התברר כי היה זה הדרג הצבאי, ולא המדיני, שמנע את תקיפת והשמדת מתקני הגרעין באיראן. יש עוד אמירות פומביות רבות של אלופים ורמטכ"לים, המעידות שהם מקובעים בגישת ה'הכלה' ודוחים על הסף את האפשרות להכריע ולנצח את האויב. יש לכך גם דוגמאות בתחום ביטחון הפנים. למשל - התנגדות שב"כ להוצאת מחוץ לחוק של "התנועה האיסלאמית" בישראל, מול הדרג המדיני שהחליט על כך פה אחד.

ערב מלחמת ששת הימים עמדה ישראל נוכח איום קיומי מידי. צה"ל תכנן להזניק את כל חיל האוויר בבת אחת ולתקוף את בסיסי חיל האוויר המצרי, ורק לאחר מכן להתחיל את המלחמה, אחרי שכבר הוכרעה לטובתנו במהלומת הפתיחה. ראשי מערכת הבטחון הקרינו אז ביטחון עצמי ומורל גבוה. בשלב מסוים הם אף איימו בהתפטרות אם לא יתאפשר להם לתקוף, כי הם ידעו שאם נמשיך להמתין עד שצבאות ערב יתקפו ראשונים, המחיר בדם יהיה כבד וקיום ישראל יהיה בסכנה חמורה. כך ביצע כל צד את תפקידו האמיתי. ההנהגה האזרחית שקלה את כל השיקולים, ולבסוף החליטה, וההנהגה הצבאית, מוכנה ונחושה לקרב, נתנה ביד מנהיגי האומה את הבטחון ואת הכלים לבצע.

פעם אחר פעם מתברר לנו שכיום התהפכו היוצרות. גם כשההנהגה האזרחית כבר מבינה שאין ברירה, אלא לתקוף ולהכריע, אלופי הצבא וזרועות הבטחון לא זו בלבד שאינם דוחפים קדימה, אלא להיפך, בולמים את המנהיגים.

לשיא הגיעו הדברים כאשר סגן הרמטכ"ל – האלוף גולן – בנאום יום הזיכרון לשואה ולגבורה (תשע"ו) טען כי קיים דמיון בין החברה הישראלית של ימינו ובין החברה הגרמנית הצועדת לקראת המשטר הנאצי, והזהיר מפני התפתחויות דומות. לא מדובר בפליטת פה אלא בתוצר מתבקש של שחיקה מתמשכת בתחושת הצדק של צה"ל, ובעיקר של מפקדיו הותיקים והבכירים, הפועלים כבר עשורים מתוך תפיסה

⁴ דניאל ר' (2015, 21 לאוגוסט). ברק: בוגי ושטייניץ התנגדו לתקיפה. אתר מאקו. (קישור בסוף השער)

שלפיה המשימה אותה הם מבצעים אינה מוסרית. לשחיקה הזו תורם גם תהליך ממושך של אינדוקטרינציה, הן מתוך המערכת הצבאית והן באמצעות ארגונים חיצוניים המרצים בפני קציני ולוחמי צה"ל - ארגונים שצבא בעל מערכת ערכים איתנה לא היה חולם להכניסם בשערו.

המוצא - שיקום ערכי הצבא

הדרך לבניית צבא יעיל ומנצח עוברת קודם כל דרך שיקום ובניית ערכי הצבא. רק על תשתית ערכית נכונה יהיה ניתן:

- לייצר אסטרטגיית לחימה נכונה, ולגזור ממנה טקטיקות לחימה נכונות.
 - לספק לחיילים מעטפת מוסרית תומכת, ולהחזיר להם את האמונה בצדקת הדרך.
 - למנוע מהדרג המשפטי להכתיב החלטות מבצעיות ולהחזירו לתפקידו הראוי: תמיכה וייעוץ לדרג המבצעי וסיוע משפטי לחיילים בשטח.
 - לגייס לצבא רק את מי שבאמת יש בו צורך, תוך מתן שכר הוגן, בהתאם לתפישת הצבא ההתנדבותי שזוהות מקדמת.
 - להצטייד בציוד המתאים ביותר לדרישות המבצעיות, ללא השפעת גורמים זרים בצורת כסף ממדינות זרות.
 - לקיים אימון מקצועי מלא התואם לדרישות המבצעיות בכל גזרה ובכל חיל, כך שכל חייל יהיה בעל יכולת מקצועית ארוכת שנים בתפקידו.
 - להגדיר בבירור, בכל פעולה מלחמתית, מיהו האויב. האויב יכול להיות ארגון או מדינה, ובשום אופן לא אמצעי לחימה כגון מנהרת חבלה או רקטה.
 - לחתור לפגיעה אישית במנהיגות המדינית והצבאית של האויב.
 - להגדיר יעדים ברורים ומוחשיים לכל פעולה צבאית.
- עם התמלא התנאים הנ"ל, ניתן יהיה להגיע גם להשגת הניצחון בפועל.
- דור שלם של מפקדים וחיילים צמח אל עולם מושגים פוסט-מודרני של נרטיבים - עולם שאין בו אמת ושקר, טובים ורעים, ולכן לא יכול להיות בו צדק, ולא התחלה וסוף, וממילא גם לא ניצחון.
- וכשאין ניצחון, המלחמה לעולם אינה נגמרת, וכשהמלחמה איננה נגמרת, גם השלום איננו יכול להתחיל.

מודל הגיוס לצה"ל

במגמה לקראת צבא מקצועי התנדבותי

השינויים הגדולים בטכנולוגיה הצבאית מאז קום המדינה, כמו גם השינוי הדמוגרפי הגדול במצבה של ישראל מאז, שינו גם את ה'ביקוש' וגם את ה'היצע' של כח האדם לצה"ל. מצד אחד, צה"ל זקוק יותר ויותר לכח אדם איכותי אשר נדרש לעבור הכשרה מקצועית ממושכת, ואז נדרש לשרת שירות ארוך הכולל גם שירות קבע של שנה עד מספר שנים⁵, כדי להחזיר במלואה את ההשקעה בהכשרתו, בין אם מדובר בלוחמים, או בתומכי-לחימה. מצד שני, בגלל השינוי הזה בצרכי צה"ל, יש כיום יותר ויותר מגויסי חובה שצה"ל לא באמת צריך, אך נאלץ להחזיקם בשירות לאורך שנתיים או שלוש שנים, בתפקידים לא-חיוניים, עד כדי אבטלה סמויה.

החזון שלנו הוא לקצר את שירות החובה החל על כולם להכשרה בסיסית בלבד, כאשר מי שיהיה מעוניין להמשיך ולשרת בצבא המקצועי יוכל להציג מועמדות, ומתוך המועמדים הצבא יבחר את מי שהוא באמת צריך. למגוייסיים תשולם משכורת מכובדת, הנגזרת מהשכר הממוצע במשק, הם יקבלו אימון וציוד מתקדמים ביותר, יקבלו השכלה אקדמית, ויזכו למעמד חברתי גבוה בזכות תרומתם לבטחון המדינה ולתנאים הטובים אותם הם מקבלים.

קיצור שירות החובה

בשנת 1949, משך שירות החובה היה שנתיים לגברים ושנה אחת לנשים. בשנת 1965, משך שירות החובה היה שנתיים וחודשיים לגברים, ושנה ושמונה חודשים לנשים. כיום משך השירות הוא שנתיים ושמונה חודשים לגברים ושנתיים לנשים, ולצה"ל יש עודף כח אדם⁶. שירות החובה יקוצר, בהדרגה, ככל שניתן, כפי שייקבע לאחר בחינה יסודית בתיאום מלא עם צה"ל, וכחלק בלתי נפרד מכלל התכנית המוצעת כאן.

אפשרות לשחרור מוקדם

בנוסף לקיצור שירות החובה לכולם, תינתן לצה"ל אפשרות קלה יותר מהקיימות היום לשחרר חיילים וחיילות לפני תום שירותם, אשר אין באמת צורך בשירותם במשך כל שירות החובה. גם כאן, השינוי יבוצע בתהליך הדרגתי, וכחלק בלתי נפרד מכלל התכנית המוצעת כאן.

העלאת שכר החיילים

מי שמשרתים בצה"ל שירות משמעותי וחיוני, בשירות חובה, בשירות קבע, או בשירות מילואים⁷, ובמיוחד משרתי הקבע הצעירים - אלו אשר מקצועם הצבאי דרש את הארכת שירותם לשירות קבע, יתוגמלו היטב: בשכר, בלימודים, בדיור ובהטבות נוספות אשר ישקפו, כלכלית וחברתית, את המעמד הראוי לחיילינו. מי שצה"ל אינו זקוק לשירותו, ישוחרר מוקדם ככל האפשר לחיים האזרחיים, ויתרום שם את תרומתו למדינה ולחברה.

⁵ בנובמבר 2016 פורסם שלוחמי סירת מטכ"ל יידרשו לשרת שלוש שנים בשירות קבע, במקום שנה וחצי עד כה, בשל הארכת משך ההכשרה וההתמקצעות שלהם. זו עוד דוגמה לצורך הגדל בחיילים מקצועיים המשרתים שירות ממושך. בדצמבר 2016 פורסם שרוצים להאריך גם את אורך שירות הקבע הנדרש מלוחמי יחידות מובחרות נוספות, בשל אורך ההכשרה.

⁶ לצד המחסור בכח אדם מקצועי בשירות ארוך.

⁷ שירות המילואים איננו נטל הנופל על כולם כבעבר, אלא על אחוזים בודדים של האוכלוסייה. בתנאים אלה יש הצדקה לחדול מן המדיניות הוותיקה של הימנעות ממתן תמורה על המילואים, והסתפקות ב'קיצוץ נזקים'.

השינוי המוצע כאן בשירות בצה"ל, **ביחד** עם השינוי המהותי בתפיסת הבטחון מ'הכלה' ל'הכרעה', יאפשרו לצה"ל להיות יותר קטן מספרית ותקציבית, והרבה יותר יעיל וחזק, מרתיע ומנצח.

הדרגתיות השינוי

כדי לא לבצע מהפכה מהירה בגיוס לצה"ל שתסכן את קיומנו, השינוי שתואר כאן יבוצע בהדרגה, בתהליך שיימשך שנים, בתיאום מלא עם צה"ל, ובכל הזירות ההכרחיות. נתקדם בתהליך זה אך ורק בתנאי שהוא יחזק את כוחו של צה"ל.

היחס לסרבנות גיוס ולסרבנות שירות

מצפונית

המצב כיום

תופעת סרבנות הגיוס המצפונית והיחס הראוי אליה העסיקו את כל המדינות החופשיות במאה השנים האחרונות. לצערנו, ישראל אינה מהווה דוגמה חיובית במיוחד בנושא זה, כאשר השיטה הנהוגה בארץ להתמודד עם סרבנות גיוס היא שיטת ה'התשה'. סרבני הגיוס נשלחים לכלא צבאי פעם אחר פעם לתקופות קצרות, מתוך ציפייה של המערכת הצבאית שהדבר יגרום להם לוותר בסופו של דבר, כפי שאכן קורה לחלק גדול מהם. אלה שלא נכנעים ומתישים את המערכת הצבאית, משתחררים לבסוף ללא הכרה בהם כסרבני מצפון, אלא במסגרת הגדרות מתחמקות של אי התאמה.

הנזקים המוסריים והמעשיים

זהות סבורה שהמדיניות הנהוגה כיום אינה מוסרית, איננה מכבדת את המדינה ואת צה"ל, ובעיקר מבליטה את חוסר הבטחון העמוק של המדינה בצדקת דרכה.

ראשית, אי ההכרה בסרבנות מצפונית כתופעה בעלת מעמד משפטי מוגדר, מעבירה מסר. המסר הוא שהמצפון איננו גורם שיש להתחשב בו, אלא להדחיקו. אין בהתנהלות כיום מול החיילים הסרבנים התייחסות לטענות המוסרית בסירוב מחד, ואין הכרה בזכותם האישית לציית לצו מצפונם מאידך.

כמו כן, על מנת לטשטש את תופעת הסרבנות ואת תופעת העריקה, לא פעם הצבא מעלים עין מחיילים או מפקדים שמפסיקים להתייצב במקום שירותם, וממשיך לשלם את משכורתיהם (גם כאשר מדובר במשכורות קבע), ובלבד שלא לחשוף את עובדת מאיסתם בשירותם הצבאי.

הנזק שבתופעות הללו ברור כשמש. עם ישראל מעולם לא האמין בציות עיוור העוקף את צו המוסר. גישה כזו מעוררת סלידה בקרב כל יהודי מעצם טבעו, בין אם הוא מזדהה עם הטענה המצפונית ובין אם לאו, והתוצאה היא אובדן האמון בכך שהמערכת הצבאית מבטאת צדק, מעבר לכוח הכפייה שניתן לה. כוחו של הצבא מול הסרבנות הוא בצדקתו, ולא ביכולתו לשלוח חיילים לכלא עד שישתכנעו לוותר על מאבק עקרוני.

הזכות לשאת באחריות על בחירה מצפונית

זהות מאמינה שחברה הבטוחה בצדקת דרכה המוסרית מסוגלת להתמודד עם תופעת הסרבנות באופן אמיתי וישיר הרבה יותר. אין מדינה שמלחמותיה ומילוי צרכיה הבטחוניים צודקים ומוסריים יותר מאשר מדינת ישראל, ולכן, אין שום סיבה שההתמודדות עם התופעה תהיה כפי שהיא כיום.

זהות תפעל לקביעת נוהל כדלהלן:

- כל אזרח העומד לפני גיוס יוכל להצהיר בפני שלטונות הצבא על סירובו לשרת בצבא ההגנה לישראל מטעמים מצפוניים.
- לאחר הצהרה זו הוא יישפט בפני בית דין צבאי, שבו הוא יידרש להוכיח שטעמיו הם אכן מצפוניים ולא תועלתניים.
- אם בית הדין ישתכנע בכנותו, הוא יפסוק עליו עונש מאסר של שנה אחת על סירוב גיוס מצפוני, שייקבע בחוק.

- לאחר ריצויו של עונש זה הוא ישוחרר מצה"ל לאלתר.
- נוהל זה יחול גם על חיילים אשר במהלך שירותם יגיעו למסקנה ששירותם הצבאי אינו עולה בקנה אחד עם מצפונם.

כביטוי בולט להכרתנו ואמונתנו בכך שאדם הבוחר שלא לשרת מטעמי מצפון הוא טועה ועשוי לחזור בו מטעותו, יש לקבוע כי:

- במידה ותוך כדי ריצויו מאסרו יחזור בו החייל מהחלטתו, הצבא יאפשר לו להמשיך בשירותו במשך השירות הקבוע בחוק⁸.

גישה זו המדגישה את הצורך בהתמודדות עם התופעה, היא גישה הנובעת מאמונה ברורה של העם ומדינתו בצדקת דרכם - אמונה הנותנת יכולת להישיר מבט אל האזרח המסרב להתגייס ולומר לו: "אתה צודק בכך שאדם חייב למלא את צו מצפוננו. אמנם הערכים שאתה דבק בהם מוטעים, אך אין לנו כוונה לדרוש ממך לוותר עליהם או להעניש אותך על עצם דבקותך בהם. עם זאת, דבקותך בערכיך אינה פוטרת אותך מחובתך לעמך ולמדינתך, ואתה נענש על כך שלא מילאת חובה זו".

כל האמור לעיל יאבד הרבה מן הרלוונטיות שלו, כאשר ישראל תעבור בהדרגה למודל גיוס ושירות הדומה יותר לצבא מקצועי התנדבותי. במצב שבו כל אזרח שאיננו מעוניין בפרק חיים משמעותי של שירות צבאי מקצועי מגויס לתקופה קצרה יחסית, שאיננה כרוכה בעימות עם איש, סירוב גיוס או שירות מצפוניים הופך להפגנה גרידא. במצב כזה, עוקץ ההתמודדות עימה יוקהה, וממדי התופעה יקטנו.

⁸ כפי שמקובל בעבירות משמעת, פרק הזמן בו החייל נעדר מהשירות ופרק הזמן בו הוא נמצא במעצר לא ייספרו כחלק מתקופת השירות.

האיום האיראני

"אם בא להרגך - השכם להרגו" – תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין.
 "הדרך המהירה ביותר לסיים מלחמות, היא לחסל את המנוולים שמתחילים אותן" - ג'ורג' פאטון.

סכנת אובדן הלגיטימציה לקיומה של ישראל

נשק גרעיני בידי איראן פירושו יכולת להרוס בבת אחת ערים בישראל ולהשמיד את תושביהן. אל מול הסכנה הזאת, ישראל ממשיכה להצטייד באמצעי לחימה להתקפה ולהגנה, ופועלת לעכב את תכנית הגרעין האיראנית, אם כי היא אינה מחסלת את הסכנה כפי שחיסלה את הסכנה במקרים קודמים, כשצה"ל תקף והרס את מתקני הגרעין בעיראק (1981), ובסוריה (2007).

אולם, עיקר הסכנה אינו טמון בנשק הגרעיני עצמו. נשק גרעיני בידיה של איראן, עם כל אימתנות מימדי ההרס שלו, לא ישמיד כליל אפילו מדינה קטנה כישאל. החשש מפני אימת הנשק גרעיני בידי אויבנו מסמא את עינינו מלהבין את עיקר הסכנה שבנשק זה.⁹

פרשנים מוספים, ובצדק, שהתגרענותה של איראן תגרום בהכרח למירוץ חימוש גרעיני וקונבנציונלי בכל המזרח התיכון, אשר יגדיל עוד יותר את האיום על ישראל. זהו מירוץ חימוש שכבר החל¹⁰, ואף הוגבר מאז ש'הסכם הגרעין' ב-2015 הבהיר שארה"ב ו'העולם' מרשים לאיראן להגיע לסף הנשק הגרעיני ללא הפרעה. אפילו הסנקציות הכלכליות שהעיקו מאוד על איראן הוסרו, וכל ספקי הנשק בעולם (חוץ מישראל) עומדים כעת בתור לקבל את חלקם ב'רשימת הקניות' עתירת הממון, של האיראנים מצד אחד, ושל שכניהם המודאגים מצד שני¹¹ (כולל ישראל). המזרח התיכון מוצף כעת בעוד ועוד נשק מתקדם, ובהמשך אולי גם בנשק גרעיני.

ואולם, הסכנה האמיתית היא בתהליך הדה-לגיטימציה לעצם זכות קיומה של מדינה יהודית בעולם. האיראנים מאיימים עלינו במפורש בהשמדה, ללא תגובה ממשית, והעולם מתרגל מחדש לרעיון.

על מנת להבין את עומק הסכנה, די להיזכר שזה כבר קרה לנו בעבר הלא רחוק. השואה לא החלה במחנות ההשמדה. השואה החלה בנאומי השטנה של היטלר, מאז עלייתו לשלטון בגרמניה, בהם דיבר מפורשות על חיסולה של יהדות אירופה. כשראש מדינה מודיע ברבים על כוונתו להשמיד את היהודים, ועולם כמנהגו נוהג, נעלמת הלגיטימיות הבינלאומית של הקיום היהודי, והשמדתנו נתפסת שוב כלגיטימית.

כשהודיעו שליטי איראן במפורש על כוונתם "למחוק את ישראל מהמפה", תוך שהם משקיעים משאבי עתק בתכנית הגרעין הצבאית שלהם, העולם ציפה לתגובה ישראלית בהתאם ל'דוקטרינת בגין' שקבעה במפורש: "בשום נסיבות לא נאפשר לאויב לפתח נשק להשמדה המונית נגד עמנו. נגן על אזרחי ישראל בעוד מועד, ובכל האמצעים שברשותנו"¹².

⁹ נצטט מ"איום גרעיני בהיבט מעשי", ספרו של ד"ר יהושע סוקול, ראש פורום האקדמאים למודעות גרעינית: "בתרחישים הגרועים ביותר: מאות פצצות אטום בהיעדר הגנה אורחית יעילה, אבידותינו יכולות להגיע עד כדי 10% בערך מכלל האוכלוסייה. אבידות מסדר גודל זה הן קשות מאוד, אך אינן חסרות תקדים...". עם זאת, אנו רוצים כמובן למנוע לגמרי את הפגיעה, ולסכל את איום הגרעין על ישראל.

¹⁰ לאחר עשרות שנות "שקט" בתחום זה, הופיעו בשנים האחרונות בתקשורת ידיעות על מאמץ מחודש בתחום הגרעין בערב הסעודית, מצרים, וטורקיה.

¹¹ ערב הסעודית הודיעה בסוף 2016 שתגדיל את תקציב הביטחון השנתי שלה בסכום השווה בערך לגובה הסיוע הצבאי האמריקני השנתי לישראל.

¹² יום לאחר שצה"ל הרס את הכור הגרעיני בעיראק ב-1981 פירסמה ממשלת ישראל בראשות מנחם בגין הודעה רשמית שהסבירה מדוע ישראל תקפה את הכור הגרעיני, וגם תתקוף שוב בכל מקרה דומה.

אך ככל שהתעכבה התגובה הישראלית, החריפו מנהיגי איראן את דבריהם על ישראל, והגבירו את הקצב בתכנית הגרעין שלהם¹³, ותהליך הדה-לגיטימציה לעצם קיומה של ישראל החל מחדש.

במקום לפעול נגד הסכנה, נתניהו פעל בהתמדה כדי להעביר את האחריות עליה מישראל ל'עולם', ובכך הוריד את מעמדה של ישראל בעולם מזה של מדינה ריבונית, שברור שהיא תגן על עצמה בעצמה, למעמד שהיה לצ'כוסלובקיה ערב ועידת מינכן ב-1938: מעמד של **מדינה שויתרה על זכותה לקבוע את גורלה בעצמה**, וכעת אחרים קובעים את גורלה, בהתאם לאינטרסים שלהם כמובן.

השינוי הזה במעמדה של ישראל כבר קרה, והדמיון בין המנהיג הצ'כי משנת 1938 שלא הורשה להשתתף בדיונים על גורל ארצו, לבין נתניהו שלא הורשה ב-2015 להשתתף בדיוני הסכם הגרעין עם איראן, הוא דמיון מחריד. במקום לפעול כמדינה עצמאית, מנהיגי ישראל מרגילים את עצמם, אותנו, ואת העולם, לכך שישראל מנעת מלפעול בלי 'אור ירוק' מהעולם, ולא רק בתחום הגרעין אלא גם בעזה ובלבנון. הדברים נאמרו על ידם פעם אחר פעם במפורש ובפומבי.

ישראל כיום חזקה צבאית וכלכלית יותר מאי פעם, וממשיכה להתחזק בהתמדה, אך מבחינת חוסנה הלאומי, מעמדה העולמי וצדקת קיומה, נמצאת ישראל בנקודה החלשה ביותר מאז תחילת מלחמת העצמאות. זאת משום שעצם המשך קיומנו חזר להיות נושא לדיון פתוח ופומבי בעולם. בסופו של דבר, מה שקובע זה לא מה שאתה יכול לעשות, אלא מה שאתה עושה בפועל.

חיסול והרתעה של מנהיגי האויב עצמם

"אהוד בן גרא - ראוי להישמר לו המקום בדברי ימינו כאבי השיטה של הפיכת מעשה-הקנאות האישי, ליסוד מוסד בתכנית כוללת של מלחמה לאומית"

שבתי בן דב, על דברי ימי ישראל¹⁴.

האויב אינו הפצצה הגרעינית האיראנית ומתקני הפיתוח והייצור שלה, אלא המשטר האיראני האחראי להם¹⁵. מי שמבקש להשמיד אותנו, ומשקיע את מיטב משאבי עמו בפיתוח והצטיידות בכלי הנשק שנועדו לכך, הוא האויב. הוא, ולא כלי נשקו. במלחמה, היעד העיקרי לפגיעה הוא האויב עצמו, ולא כלי הנשק ושאר האמצעים שלו. אמנם אפשר וצריך לפגוע גם בכלי הנשק, בהתאם ל"דוקטרינת בגין"¹⁶, אבל כלי נשק אינם האויב.

ראשי המשטר האיראני הקוראים להשמדתנו ועושים כל שביכולתם כדי לקדם זאת, הם האויב, הם 'ראש הנחש', ואותם צריך, מוסרי, וגם אפשרי, לחסל.

¹³ במשך שנים רבות התקדמה איראן באיטיות במסלול של העשרת אורניום חלקית, מה שאיפשר לה לטעון שמדובר לכאורה בתכנית גרעין לא-צבאית, ונמנעה מהתקדמות במסלול של הפקת פלוטוניום, שמאפשר הגעה מהירה וזולה בהרבה לנשק גרעיני, אך אין לו שום שימוש אזרחי. אולם לאחר שנים של דיבורים במקום מעשים מצד ישראל, אזרו האיראנים אומץ והחלו בשנת 2012 להתקדם בבניית כור גרעיני להפקת פלוטוניום ליד אראק.

¹⁴ "סולם למלכות ישראל היעודה" - כתבי שבתי בן דב בעריכת יהודה עציון, כרך ד, "על דברי ימי ישראל", עוד 594.

¹⁵ בדיוק כמו שברצועת עזה האויב אינו הרקטה או המנהרה, אלא האויב הוא המאס.

¹⁶ העקרון הברור מאליו של "אם בא להרגך - השכם להרגו", כלומר שמדינת ישראל תפעל בכל האמצעים כדי להסיר בעוד מועד איום על קיומה, קדם בהרבה ל"דוקטרינת בגין". ב-1956 צבא מצרים הצטייד בנשק חדיש באיכות ובכמות שהעמידו בסכנה קרובה את קיומה של ישראל. בתגובה יצאה ישראל למלחמת סיני. ב-1962 עלה חשש כי מדענים נאצים לשעבר מפתחים במצרים נשק בלתי-קונבנציונלי שיוכל לפגוע בערי ישראל. בתגובה פעלה ישראל בחשאי וגרמה לעזיבת המדענים ולחיסול הפרויקט. ב-1967 ישראל עמדה בפני איום קיומי מפורש ממש וקרוב. בתגובה יצאה ישראל למלחמת ששת הימים.

כבר בתקופת התנ"ך אבותינו הצליחו, באמצעים של אז, לחסל מנהיגי אויב. אהוד בן גרא חיסל את מלך מואב¹⁷, ומינף את החיסול לניצחון מוחץ על צבא מואב שהניב לעם ישראל שמונים שנות ביטחון ושקט, שמונים שנות הרתעה שבהן שכנינו לא העזו לפגוע בנו.

התשובה הנכונה לכך שאויב מציב סימן שאלה על עצם זכותנו להמשיך לחיות, היא להשיב באותו מטבע ולהציב סימן שאלה על זכותו שלו. כיום, עם האמצעים המשוכללים שפיתחנו כדי להגן על עצמנו, יש לישראל את היכולת להגיע ישירות למנהיגי האויב, ולחסל אותם בנשק מדויק.

זה נכון בטהרן כמו שזה נכון בעזה. לישראל יש את היכולת להעביר מסר חד וברור לכל מי שיבוא במקומו של מנהיג האויב המחוסל, וגם לכל מנהיג אחר במזרח התיכון. המסר פשוט: מי שינסה לחסל את ישראל, ישראל תחסל אותו, אישית.

כאשר זה יהיה המחיר של 'לשחק באש' עם ישראל, המשחק באש ייפסק והם לא יעזו עוד לנסות לפגוע בנו כשידעו שהם עצמם ייהרגו, ולא רק חייליהם ואזרחיהם.

הטכנולוגיה הצבאית המודרנית, ובפרט זו הישראלית, מאפשרת כיום¹⁸ לבצע מהפכה באופי המלחמה. היא מאפשרת "לחסל את המנוולים שמתחילים מלחמות", כדברי הגנרל פאטון שצוטטו בראש הפרק, ולכן היא מאפשרת לסיים ואף למנוע מלחמות. חיסול מנהיג האויב ייצור הרתעה אמיתית. במקום להרוג אלפי חיילי אויב, ולגרום הרס עצום, וגם לפגוע בחפים מפשע, אפשר, וגם צריך, וזה גם הכי מוסרי, להרוג את הפושע, את 'ראש הנחש', את זה שמחולל את המלחמה. אולי לא יהיה לנו 'הסכם שלום', ולא "נאכל חומס בדמשק" או בטהרן, אבל שלום, כלומר ביטחון, יהיה לנו.

¹⁷ ספר שופטים, פרק ג'.

¹⁸ כבר לפני 24 שנים היתה לישראל היכולת הטכנולוגית לחסל שליט מדינת אויב בנשק מדויק, אולם אז המבצע חייב הגעת לוחמים לקרבת היעד, והמבצע בוטל טרם ביצעו (אסון צאלים ב'). כיום, חיל האוויר מצויד בכלי טיס לא-מאויישים מתוצרת ישראל שיכולים להגיע עד טהרן ומעבר לה, להמתין שעות רבות באויר לרגע המתאים, לבצע תצפית באיכות גבוהה ממרחק גדול מאד, ולתקוף במדויק, וכל זאת בלי לסכן לוחמים. כל זה לפי מקורות גלויים.

ה'סיוע' הצבאי האמריקני ומחירו

בשל ההתחזקות המתמדת של כלכלת ישראל, ובצידה ירידת ערך הדולר האמריקני, הסיוע השנתי האמריקני, שישאלים רבים רגילים לחשוב עליו כעל "הכרחי לקיומנו", היה שווה בשנת 2014 לאחוז אחד בלבד (1.0%) מהתוצר של ישראל, והמספר הזה ממשיך לרדת¹⁹. כלומר, **מדובר בהיקף שישראל יכולה בהחלט להסתדר בלעדיו**.

במלחמת העצמאות נלחמה ישראל תחת איסור מכירת נשק אמריקני. עד מלחמת ששת הימים כמעט שלא היה סיוע ונשק אמריקני²⁰. הקשר ההדוק, והאמריקניזציה של צה"ל, נוצרו רק לאחר הניצחון המוחץ של צה"ל במלחמת ששת הימים, אשר שינה את מעמדה האסטרטגי של ישראל, והפך את ההשקעה בה לכדאית עבור האמריקאים.

ומאז אנו בעיקר מפסידים. בפרספקטיבה של כחמישים שנות אמריקניזציה של צה"ל, חשבון העלות והתועלת מעמיד בסימן שאלה גדול את כדאיות התהליך. כבר במלחמת יום כיפור, זמן קצר לאחר תחילת התהליך, הפך הנשק האמריקני לאמצעי לחץ שמנע מישראל את פירות הניצחון השלם, לאחר שצה"ל כיתר ועמד להשמיד את מחצית הצבא המצרי (הארמיה השלישית)²¹.

פרויקט מטוס ה"לביא", שבוטל כשהמטוס כבר טס, פרויקט מטוס הבקרה "פלקון", מעורבות אמריקאית במימון המחקר והפיתוח הצבאי הישראלי, הגבלות על השימוש של צה"ל בנשק אמריקאי, הגבלת הייצוא של נשק ישראלי והתערבות בתהליך קבלת ההחלטות הישראלי - כל אלה הפכו לאבני רחיים על צווארה של מערכת הבטחון הישראלית. אנו אמנם מקבלים 'מתנה', אבל מחירה האמיתי, בכסף, בחופש פעולה בטחוני, במעוף וחירות מחשבה ובסופו של דבר גם בהרוגים, גדול מערכה בהרבה.

תעשיית הנשק האמריקנית לא מספקת את תוצרתה רק לישראל. היא מוכרת, והרבה יותר, למדינות ערב שסביבנו ולשאר העולם. רק כשישית מהנשק האמריקני המגיע למזרח התיכון מגיע לישראל. **לו יכלה ישראל להביא לכך שארה"ב לא תספק יותר נשק למזרח התיכון, לא לנו ולא לשכנינו, היתה זו העזרה הגדולה ביותר שיכלה ארה"ב להגיש לנו**.

ישראל היא לקוח מיוחד, שבחירתו במערכת נשק מעידה על איכותו. כל צבאות העולם רוצים את מה שיש לנו, ולכן האינטרס האמריקאי באספקת נשק לישראל הוא גם כלכלי וגם שיווקי. אולם האינטרס האמריקני במכירת נשק לישראל גדול עוד הרבה יותר. האמריקנים יודעים שמה שלא נוכל לרכוש מהם,

¹⁹ בספטמבר 2016 נחתם הסכם לעשר שנים לפיו הסיוע השנתי, בדולרים, יגדל ב-10% ביחס לסיוע השנתי בעשור שחלף. הגדלה נומינלית זו היא זניחה ביחס לשילוב בין קצב צמיחת התמ"ג של ישראל מחד, וירידת ערך הדולר מאידך. סביר להניח שעם המשך הצמיחה של כלכלת ישראל, גודלו היחסי של הסיוע האמריקני ימשיך לרדת, עד שיהווה פחות מאחוז אחד של התמ"ג שלנו.

²⁰ עד שנת 1962 סירבה ארה"ב למכור נשק לישראל. ב-1962 ארה"ב הסכימה למכור לנו נשק הגנתי בלבד, טילים נגד מטוסים, ובמקביל מכרה טילים זהים גם למדינת אויב שכנה. ב-1966 ארה"ב הסכימה למכור לישראל מטוסי לחימה, אך רק מטוסי תקיפה מוגבלי-יכולת, וגם מטוסים אלו נמסרו לישראל רק לאחר שהוסרו מהם עיקר מערכות הלחימה, ובמקביל, ארה"ב מכרה מטוסי קרב עתירי ביצועים למדינת אויב שכנה. רק בשנת 1969, לאחר שישראל ניצחה במלחמת ששת הימים, ולאחר שישראל העבירה לארה"ב 'אוצר' מודיעיני, מטוס קרב סובייטי חדש, ניאוחה ארה"ב למכור לישראל נשק מתקדם, את מטוסי ה'פנטום'. כלומר 'בעלת בריתנו' לא תמיד היתה כזו.

²¹ אספקת הנשק האמריקני לישראל פעלה כאמצעי לחץ על ישראל גם לפני פרוץ מלחמת יום כיפור (כגורם בהחלטת הממשלה להימנע מלתקוף ראשונים), גם במהלכה (הימנעות אמריקנית מכוונת מאספקת נשק דחופה לישראל במשך מספר ימי לחימה קשים), גם בסיומה (כשנמנע מישראל לחסל את מחצית הצבא המצרי, שכותר לחלוטין ע"י צה"ל), וגם לאחר (כשצה"ל ביקש להצטייד לאחר המלחמה בנשק אמריקני רב, בעוד ישראל מקיימת מו"מ על הסדרי הפסקת אש קבועה והפרדת כוחות מול מדינות האויב שהובסו במלחמה). לכל אלו היה מחיר כבד בהרוגים ישראלים.

נפתח בעצמנו, באיכות גבוהה יותר, ובעלות קטנה יותר, וכך ייווצר תהליך שלאורך זמן יעמיד את ישראל בקדמת ההתפתחות הטכנולוגיה הצבאית בתחום נוסף²², ויתחרה בתעשייה הצבאית האמריקאית.

לכן, ולא רק מההיבט הכלכלי, לאמריקאים יש אינטרס מובהק ליצור תלות ישראלית בנשק ובמימון אמריקאי, ואילו לישראל אינטרס הפוך. ישראל חייבת לגוון את מקורות הנשק שלה, ובפרט להעדיף נשק מפיתוח ישראלי, כחול-לבן, שהוא גם המתאים ביותר לצרכיו הייחודיים של צה"ל.

ה'סיוע' האמריקאי לישראל הוא כיום אינטרס אמריקאי, לא ישראלי. מדובר בכסף לא בריא, בשיטה שיוצרת תלות בטחוניית ומדינית, פוגעת בבטחון, פוגעת בכלכלה, ומעודדת שחיתות²³.

²² הפיתוחים הצבאיים הבולטים ביותר של ישראל לאורך השנים היו תוצאה של חוסר יכולת להצטייד בנשק מתוצרת חוץ, בין אם בגלל סירוב למכור נשק לישראל, או בגלל צרכי הביטחון הייחודיים שלנו. הצטיידות בנשק מתוצרת חוץ, היכן שאינה הכרחית, מעכבת את התפתחות תעשיית הנשק שלנו, גם לסיפוק מיטבי של צרכי צה"ל, וגם להגדלת הייצוא הבטחוני.

²³ סיכול עסקת הענק לייצוא טילי יירוט מישראל לפולין רק כדי שאותם טילים יימכרו לפולין ע"י ארה"ב, הממחיש היטב את כל הטענות שבפרק זה, נידון בפירוט בנספח "סיכול עסקת טילי היירוט כמשל".

קישורים אינטרנטיים למקורות המובאים בשער

הערה 4: דניאל ר' (2015, 21 לאוגוסט). ברק: בוגי ושטייניץ התנגדו לתקיפה. אתר מאקו.

http://www.mako.co.il/news-military/security-q3_2015/Article-1cd02b99ac05f41004.htm

שער שביעי

התכנית המדינית

רקע לתכנית המדינית

מבוא

כקדמה לתכנית המדינית, עלינו להגדיר לעצמנו מהי מטרתה. בלי הגדרה נכונה של המטרה, לא ניתן לגזור פתרונות להשגתה. מקובל לחשוב שהמטרה המדינית הראשית של מדינת ישראל היא השגת 'שלום', ושהבעיות לפתחנו הן הבעיה הבטחונית והדמוגרפית, בעיית הלאומיות הפלשתינית המתחרה על אותה כבדת ארץ, ובעיית הלחץ הבינלאומי ובמיוחד האמריקאי. יש המוסיפים לכך גם בעיה כלכלית. אולם, בחינה שטחית למדי מראה שלא אלו הבעיות הדוחקות בנו ללכת למסלול של ויתורים במסגרת מה שמכונה 'משא ומתן מדיני'.

ה'שלום' לא יכול להיות מוגדר כמטרה של מדינה. הגדרת השלום כמטרה הביאה לכיבוש צ'כוסלובקיה על ידי גרמניה הנאצית, ואיפשרה לגרמניה הנאצית לפתוח במלחמת עולם. שלום מתקיים רק אם אף צד לא חושב שכדאי לו להילחם. מלחמת העולם הראשונה התחילה כאשר כל אירופה הייתה מרושתת בהסכמי שלום. אין לנו סיבה להניח שהסכמי השלום שלנו יהיו יציבים יותר.

הבטחון איננו הבעיה, שהרי ככול שאנו מתקדמים יותר ב'תהליך השלום' – רמת הבטחון יורדת. הסטטיסטיקה הרשמית של מספר נפגעי הטרור, נרצחים ופצועים, בנתוני הביטוח הלאומי, מראה בבירור שמאז שהתחלנו ב"תהליך אוסלו", מספרם זינק פי כמה. פיצוץ אוטובוסים ומסעדות על ידי מחבלים מתאבדים, וטילים על תל אביב וירושלים, לא נראו במקומותינו קודם ל'תהליך השלום' של הסכמי אוסלו. על פי הניסיון המצטבר, השאיפה לבטחון צריכה להרחיק אותנו מכל תהליך מדיני. אם אנו ממשיכים להקריב קורבנות 'למען השלום' – כנראה שהסוגיה הבטחונית איננה הבעיה העיקרית שלנו.

גם הדמוגרפיה כבר לא מהווה בעיה. האישה התל אביבית כבר לא יולדת פחות משכנתה ברמאללה אלא להיפך. על פי המכון האמריקני-ישראלי לדמוגרפיה AIDRG:

"המשך המגמה הנוכחית, בתוספת סבירה של כחצי מליון עולים ב-20 השנים הבאות, עשויים לשדרג את הרוב היהודי מ-66% ל-80% ב-2035".

כלומר בלי שום תהליך מדיני, יכול הרוב היהודי בין הירדן לים – כולל ערביי יו"ש – להגיע ל-80% בתוך כ-20 שנה. תהפוכות מדיניות ומשברים כלכליים עשויים בהחלט להאיץ את התהליך. צה"ל גם דיווח לכנסת¹ שאין לו מושג כמה ערבים בעצם חיים ביהודה ושומרון, ושצה"ל פשוט מאמין למספרים של הרשות הפלשתינית, אף שברור שהם מנופחים מאד. הנתון היחיד שצה"ל מסר הוא על ממדי גל העזיבה הנמשך מיו"ש, כ-12,000 עד 16,000 איש מדי שנה, דרך מעבר גשר אלנבי לבדו. רוב העוזבים הם צעירים.

בעיית 'הלאומיות הפלשתינית' נוצרה באופן מלאכותי כתגובה לציונות. אין שום 'בעיה פלשתינית' בשטחי ארץ ישראל בהם קיים ריבון ערבי, דהיינו: ירדני, מצרי, סורי או לבנוני. אם תיעלם חלילה ישראל מהמפה, תיעלם באותו הרגע גם 'הלאומיות הפלשתינית'.

"מטרת היהודים בארץ ישראל היא להקים מדינה יהודית בארץ ישראל; מטרת הערבים בארץ ישראל היא - שהיהודים לא יקימו מדינה יהודית בארץ ישראל".

פברואר 1947, שר החוץ הבריטי ארנסט בוויין מסביר באו"ם את יסוד הסכסוך

¹ אתר הכנסת. (קישור בסוף השער)

דבר לא השתנה מאז הסברו הממצה של השר הבריטי. אין באמת 'לאומיות פלשתינית'. ישנה אומה ערבית שאיננה מקבלת את עצם הריבונות היהודית בשום חלק של ארץ ישראל. לכן, פתרון 'הבעיה הפלשתינית' לא יפתור את יסוד הסכסוך, כלומר, את התנגדותם לכל ריבונות יהודית שהיא בארץ ישראל. זו גם הסיבה שמדינה פלשתינית עדיין לא קמה ולעולם לא תקום, על אף שמעולם לא הוגשה לקבוצה כל שהיא מדינה על מגש כסף שכזה. מדינה - זה פשוט לא מה שהם רוצים.

ה"לחץ הבינלאומי" גם הוא אינו הבעיה, שכן תמיד הוא גובר ביחס ישר לכניסתה של ישראל לתהליכים מדיניים. החרם הכלכלי שהיה ברובו חרם ערבי, קודם שהכרנו בקיומו של העם ה"פלשתיני" ובזכותו על לב הארץ, הפך לחרם עם דגש אירופאי **לאחר** שהחל תהליך אוסלו. ערב הסכמי אוסלו ריחף סימן שאלה גדול מעל הלגיטימיות של אש"פ ומנהיגיו. שום סימן שאלה שכזה לא ריחף מעל זכותם של היהודים למדינה משלהם.

כיום – אחרי 20 שנה של 'תהליך מדיני' התהפכו היוצרות. אנו מכירים בהם, הם לא מכירים בנו, והאמריקאים לא מוכנים לחייבם לעשות זאת כתנאי לפתיחת משא ומתן. כלומר, תהליך מדיני מגביר את הלחץ ולא מפחית אותו, ולכן הלחץ לא יכול לשמש עילה לקיומו. כמו כן, בכל הפעמים בעבר שבהן ישראל עמדה בנחישות מנומקת על הדברים החיוניים לה ולבטחונה, ארה"ב היא שנסוגה לבסוף, ולא כפתה עלינו לפעול אחרת. ככלל, הקהילייה הבינלאומית לא מרבה להתערב בסכסוכים מקומיים, מעבר לשליחת גינויים רפים. העולם אינו נוקף אצבע אל מול מעשי הטבח ועקירת האוכלוסין שמתרחשים תדיר במזרח התיכון. אירופה, המוצפת במיליוני מהגרים, עסוקה בצרותיה. גם ישראל, מצדה, הפכה מיצואנית תפוזים ליצואנית מובילה של מיטב הטכנולוגיות הדרושות לעולם כדי שימשיך לשגשג. כל ניסיון להחרים תוצרת ישראלית יגבה מחיר כלכלי כבד, ומעטות המדינות שיהיו מוכנות לשאת בו.

גם 'בעיה כלכלית' לא בא התהליך המדיני לפתור. נהפוך הוא. כפי שפורסם על ידי חטיבת המחקר של זהות "דו"ח אוסלו"², הסכמי אוסלו שואבים כ-10.5% מתקציב המדינה בכל שנה, ולמעלה מטריליון (1,000,000,000,000) ש"ח מאז נחתמו, לא כולל סעיפים שאינם ניתנים לחישוב כגון השפעת התהליך על עלויות הדיור.

בשנים האחרונות צועדת ישראל אל מעמד של מעצמה כלכלית לא בזכות התהליך המדיני, אלא למרות התהליך הזה. תקציב המדינה לשנת 2016 הוא 347 מיליארד ש"ח. אילולי התהליך המדיני, היו כיום לכאורה בקופה הציבורית יתרות בסדרי גודל של שלוש שנות תקציב (!). מדובר בסכום שהוא פי שנים וחצי מעלות מבצע אפולו האמריקני לכיבוש הירח.

מטרת תכנית אוסלו ובנותיה

ובכן, אם זה לא 'השלום' ולא 'הבטחון', לא 'הדמוגרפיה' ולא 'הלאומיות הפלשתינית', לא 'הלחץ הבין לאומי' ולא 'הכלכלה' – מה המטרה שלשמה אנו מבקשים תכנית מדינית? התשובה האמיתית והעמוקה היא שאנו מבקשים לגיטימיות לזהות הישראלית כיורשתה של זו היהודית.

וכך הסביר את הדברים לא אחר מאשר 'אדריכל' הסכמי אוסלו – ד"ר רון פונדק, שהלך בינתיים לעולמו³:

"אני רוצה שלום כדי שתהיה 'ישראליות'. השלום איננו מטרה בפני עצמה. זהו אמצעי להעביר את ישראל מעידן אחד לעידן אחר, לעידן של מה שאני מחשיב כמדינה נורמלית. 'ישראליות' היא רוצה שלום כדי שתהיה 'ישראליות'.

² דו"ח זה מובא בסוף המצע כנספח.

³ "הציבור הדתי לאומי והסכסוך הישראלי-פלסטיני" – דו"ח קבוצת המשבר הבינלאומית מס. 147 (2013, 21 בנובמבר). עמ' 35, הערה 225. (קישור בסוף השער)

של החברה במקום 'יהוד' שלה יאפשרו לשלב את הלאומיות היהודית, שגשוג התרבות הישראלית, הפרדת הדת מהמדינה ושוויון מלא למיעוט הערבי בישראל.

אנו, כלומר 'הישראלים', מבקשים להגדיר את עצמנו באמצעות שכנינו. אנו שואפים למצב בו שכנינו יקבלו את קיומנו באזור, ומתוך כך יאמצנו העולם כולו אל משפחת העמים. אנו שואפים למצוא את מקומנו בין האומות⁴; שואפים למצב בו נהפוך ל'עם ככול העמים' – ובקיצור – אנו שואפים לייצר ליהודים זהות לאומית רגילה, זהות הבאה ככל העמים, מתוך ריבונות בארצם, במקום הזהות הנבדלת מכל העמים, זו הנובעת מן הברית העתיקה החרותה בשרם.

במילים פשוטות, אנו שואפים ל'ישראליות' במקום 'יהודיות': להגדיר את עצמנו על יסוד האזרחות במקום על יסוד הלאומיות. כל עוד שכנינו נלחמים בנו ולא מקבלים את הישראליות החדשה הזו כלגיטימית, אנו מוטחים שוב לנקודת המוצא היהודית ממנה יצאנו, או ברחנו. לכן, אנו זקוקים להסכם עם הערבים. לא בשל כל התירוצים הבטחוניים, הדמוגרפיים והאחרים, אנו זקוקים להסכם בכל מחיר איתם, אלא כדי להגשים את חלום הנורמליות הישראלית. היהודים צריכים את שיתוף הפעולה של הערבים, כדי להיות ישראלים, או אם תרצו – **הישראלי צריך את הערבי כדי לשכוח שהוא יהודי.**

אלפי קורבנות הטרור, מסירת חבלי מולדת, עקירת יישובים על יושביהם, טילים בשמי תל-אביב, אובדן הלגיטימיות הקיומית, אובדן של יותר מ-10% מתקציב המדינה בכל שנה ונזקים רבים נוספים – כל אלה מודה ד"ר פונדק – אינם מחיר 'השלום' או פתרון 'הבעיה הדמוגרפית', אלא מחיר שיש לשלם במסגרת המאבק הפנימי על זהותה של המדינה.

כשהמלחמה לא נגמרת, השלום לא מתחיל

עמדת הנחיתות הבסיסית, זו התולה את הזהות הישראלית בשכנינו, מתעלת אותנו למשחק סכום אפס, המבוטא במדויק בסיסמא: "שטחים תמורת שלום".

לאורך ההיסטוריה, תמיד הצד המנצח במלחמה, הוא זה המציע שלום תמורת נכסי היריב. אולם אצלנו מתקיים מצב ייחודי בו הפקדנו בידי האויב החלש מאיתנו צבאית וכלכלית את הנכס החשוב מכל: את מפתחות הזהות הישראלית. הנכס הזה אינו תלוי כלל בתוצאת המלחמה. נהפוך הוא. אם באופן תיאורטי, יושמד האויב לחלוטין, נמצא עצמנו שוב כ'עם לבדד ישכון' – בדד עם זהותנו היהודית. לכן, אסור לנו באמת לנצח – ואכן, מעולם לא ניצחנו באמת. אף לא מלחמה אחת ממלחמות ישראל נסתיימה בכתב כניעה ללא תנאי, כמקובל במלחמות קיומיות בין העמים המסתיימות בתבוסה מוחלטת של אחד הצדדים בשדה הקרב.

משבר הזהות הפנימי שלנו מוביל לכך שהמושג 'ניצחון' אינו בנמצא כלל בלקסיקון שלנו. גם כשזה"ל משמיד את צבאות האויב, בגבורה ובכישרון רב, אין אנו מעלים על הדעת לעשות את הצעד האחרון ולהוביל את מדינות האויב לכניעה מדינית מפורשת, כי אז לא יהיה עם מי לעשות שלום וממי לקבל הכרה. לכן המלחמות שלנו אף פעם לא נגמרות. נשק חדש וחיילים טריים תמיד יימצאו לאויבינו, וכשהמושג 'ניצחון' אינו בנמצא, המלחמה אף פעם לא באמת נגמרת והשלום לעולם לא באמת יכול להתחיל.

מי שענינו בראשו מבין שהתהליך שאנו עדים לו אינו תהליך שלום, אלא המשך המלחמה באמצעים אחרים. התוצאה של התהליך מקבילה לתוצאה של מערכה צבאית מוצלחת עבור האויב: אנו חווים אובדן שטחים ולגיטימיות, נזק כלכלי ודמורליזציה פנימית. ההכרה במסגרת הסכם אוסלו 'בצדק הפלשתיני', ובזכותם על ארץ ישראל, והוויתורים הטריטוריאליים שבאו בעקבותיו, לא הובילו ליתר השלמה עם

⁴ נציין את שמו המקורי של ספרו המרכזי של ראש הממשלה בנימין נתניהו: Place Among the Nations.

קיומה של ישראל אלא בדיוק להיפך: לתהליך חמור של דה-לגיטימציה במדינות המערב. המחיר הנפיש גדול פי כמה מזה ששילמנו קודם ל'תהליך השלום', המחיר הכלכלי עצום – אולם החמורה מכל היא הדה-לגיטימציה בתודעת הדור הישראלי החדש. הצעיר הישראלי שעמד על דעתו לאחר תחילת התהליך המדיני (גילאי 30-40) כבר אינו רואה עצמו כיליד הארץ, אלא כאורח בארצו. מלח הארץ וסלע קיומה הוא האדם הערבי. גירוש יהודים מביתם הפך ללגיטימי, אך איש לא יעלה על הדעת לפעול כך כלפי ערבים. ניתן, אם כן, לומר במפורש כי האויב מצליח לנצח אותנו ב'שלום' ולהשיג את שביקש להשיג ונכשל בכך במלחמה.

הישראלי שכבר מבין כי שלום לא יקבל, מקווה כי לפחות באמצעות 'בקשיש' בדמותם של שטחים ש'גזל' מן הערבי ב-1967, ייאות הערבי להתעלם מ"גזלת 1948". אולם, הנסיגה בלגיטימיות כבר חצתה מזמן את קו 1948. 'החטא הקדמון' מבחינת האוניברסיטאות הנחשבות במערב, כבר אינו כיבושי 1967, ואף לא תכנית החלוקה ב-1947. החטא הקדמון הוא הצהרת בלפור ב-1917, כלומר עצם פתיחת הפתח לחידוש הריבונות היהודית בארץ ישראל בכל שטח שהוא.

"הקמנו לכם מדינה... חלמנו על מקום שבו ספר הספרים החדש יכתב לקראת גאולת העולם, כי אתם הרי עם סגולה... היו לעולם ציפיות, וראו מה עשיתם".

אינטלקטואלים בריטיים מסבירים את כעסם על ישראל לפרוספור זאב צחור (מתוך ראיון שנתן צחור למאיר עוזיאל בעיתון מקור ראשון)

כל התכניות המדיניות שמוצעות לציבור בישראל על ידי הקשת הפוליטית על כל גווניה, באות מתוך תודעת ה"ישראליות" של החברה במקום 'יהוד' שלה" – כלשונו של רון פונדק. האופק שלהן אינו מימוש הזהות היהודית במימד הלאומי, אלא בדיוק ההיפך. התכניות כולן מניחות שהקונפליקט הוא טריטוריאלי, ולכן ויתור על טריטוריה יביא לשלום אשר יאפשר לנו להתקבל כעם נורמלי בין שכנינו מקרוב ומרחוק.

אבל דווקא הבריחה מהזהות חוסמת כל תקווה לשלום. אם אנו זקוקים לשלום בכדי לקבל הכרה ב'ישראליות' החדשה שהמצאנו לעצמנו, ואם כתוצאה מכך מקבל האויב תעודת ביטוח ואיננו מסוגלים לגבות ממנו מחיר שאין הוא מסוגל לעמוד בו – מדוע שיתן לנו שלום? מדוע שלא יוסיף לדרוש עוד ועוד מחירים כפי שאכן הוא עושה? מדוע שלא יוסיף ויכריע את המאבק באמצעות 'תהליך השלום'?

תכנית אלטרנטיבית יכולה אם כן להצליח, רק אם תשרת מטרה אסטרטגית הפוכה לחלוטין. לא 'ישראליות' של המדינה אלא 'יהוד' שלה⁵.

⁵ לא כאן המקום להעמיק ולהסביר כי באמת הערבים מוכנים לשלום עמנו, אך רק לכה המכבד את זהויות ותרבויות האזור. הערבי מוכן לשלום עם היהודי – אך לא עם קולוניאליסט אירופאי הכופה עליו את זהותו. כשהיהודי מגיע עם מסכה של ישראל, הערבי עוטה מסכה של פלשתיני והשלום הופך בלתי אפשרי.

מטרת התכנית המדינית

יצירת תשתית מדינית
למימוש זהותה היהודית של מדינת ישראל

עקרונות

ארץ ישראל - זו ארצנו

ארץ ישראל היא ארצו של עם ישראל לבדו,
מכח דבקותנו בה בכל הדורות, כעם וכיחידים,
על יסוד החלטת בורא העולם, א-להי ישראל⁶,
שברצונו, נתנה לנו⁷.

שמירת זכויות האדם

עלינו לשמור על זכויות האדם של כל תושבי הארץ,
המקבלים את העיקרון הראשון,
ומבקשים לחיות עמנו בשלום.

זכויות אדם וזכויות אזרח

זכויות אדם וזכויות אזרח הן שונות זו מזו.
זכויות האדם מוקנות לו מבוראו, ולכן אינן ניתנות לשלילה על ידי האדם.
אזרחות ניתנת על ידי האדם/מדינה – על פי שיקול דעת אנושי, ולכן ניתנת גם לשלילה על פיו.

⁶ ולא על יסוד החלטת עצרת האומות המאוחדות, כפי שמופיע בניסוח המצער של מגילת העצמאות.

⁷ כניסוחו הקלאסי של רש"י בפתחת פירושו לתורה.

שלבי התכנית המדינית

א. ביטול הסכם אוסלו

מדינת ישראל תחליט רשמית, ואז תודיע רשמית, לרשות הפלשתינית ול'קוורטט' (ארה"ב, האיחוד האירופי, האו"ם, ורוסיה)⁸, על ביטול מלא של הסכם אוסלו וכל נגזרותיו והחזרת המצב המשפטי ביהודה שומרון ועזה לקדמותו לפני ההסכמים. ישראל תצרף להכרזה זו הוכחות מוצקות ומפורטות לטענתה שההסכמים הופרו מהותית על ידי הצד השני מאז תחילתם, ואף שהצד השני מלכתחילה לא התכוון לסיים את הסכסוך ולחיות בשלום עם ישראל, ולכן זכותה של ישראל, ואף חובתה למען בטחונה, לבטלם⁹.

בכך, יחזור מעמדם של כל אנשי אש"ף ורש"פ על שלל 'ארגוני הבטחון' שלהם מבחינת ישראל ויושווה למעמדם של אנשי חמאס - מעמד של אויבים¹⁰.

ב. הצעה לכל המחבלים לנסיגה מכובדת

כדי לחסוך שפיכות דמים, ישראל תציע לכל אדם בשטחי יש"ע שמבקש להמשיך להילחם נגדה, או שמבקש להמשיך לשאת נשק פלשתיני, או שאינו מוכן לחיות תחת שליטת ישראל, נסיגה מכובדת, עם כלי נשק¹¹, ועם משפחתו, במתכונת דומה לנסיגת אלפי מחבלי אש"ף מביירות¹² בסיום מלחמת לבנון הראשונה. אז הם נסוגו מביירות באופן מסודר, ותחת ערבות ישראלית ובינלאומית לעזיבתם הבטוחה.

שב"כ יבדוק את רשימות העוזבים ויעביר לידי ארגוני המחבלים, בטרם נסיגה, רשימה של מבוקשים אשר אינם ברשימות העוזבים, אם יהיו כאלו, ואשר ישראל מתכוונת לעצורם או לחסלם לאחר הנסיגה המוסכמת בשל מסוכנותם, ויוצע להם לעזוב בבטחה כל עוד הם יכולים.

ישראל תנצל הזדמנות זאת של נסיגה מוסכמת של האויב לחו"ל כדי לשחרר ולגרש את האסירים הבטחוניים שבבתי הכלא שלנו. שחרור האסירים וגירושם מהארץ מוצע כאן אך ורק כחלק ממהלך הכרעה שבו ישראל מסיימת סופית חמישים שנות אי-הכרעה מצידה. השחרור יהיה בכפוף לרשימות שירכיב שב"כ. ייתכן שיהיו אסירים שיגורשו גם אם יבקשו להישאר בכלא, וייתכן שיהיו אסירים שבקשתם לעזוב תסורב - אלו ואלו בשל מסוכנותם.

לאחר נסיגה מוסכמת זו, כל אדם בשטחי יש"ע שיילחם נגד ישראל, בנשק או בהסתה לאלימות או בפעילות אסורה אחרת, או שיישא נשק שאינו מורשה ע"י ישראל, יחשב לאויב.

בינתיים, ישלימו צה"ל, שב"כ, ושאר גורמי הבטחון והממשל שלנו את הכנותיהם להשתלטות-מחדש מלאה של ישראל על כל שטחי יש"ע שאינם מצויים כבר כעת בשליטתנו המלאה.

יש להעיר שככל מבצע צבאי, אין הכרח שהתכנית תבוצע מיד לאחר הקמת ממשלה בישראל, או שתבוצע כולה בבת אחת. שיקולים מבצעיים ומעשיים, וכמובן שמירת שלומם ובטחונם של אזרחינו וחיילינו,

⁸ 'הקוורטט' הוא גוף פיקוח על תהליך אוסלו שהוקם בשנת 2002 בהסכמת ישראל בעקבות כשלון התהליך עד אז. התהליך ממשיך להיכשל, אולם את ההודעה על סיומו וביטולו נצטרך להודיע רשמית גם לקוורטט.

⁹ בחינת הנזק הרב מערכתי שבהסכמי אוסלו נידונה בהרחבה בנספח "ביטחון ישראל מאוסלו ועד היום", ובנספח "דו"ח אוסלו".

¹⁰ כפי שהוסבר בפרק העוסק בשבי.

¹¹ כמו בתקדים של הנסיגה מביירות, מדובר אך ורק בנשק אישי הנישא ביד.

¹² בכירי המחבלים גלו אז מלבנון, הגובלת בישראל, לתוניסיה הרחוקה.

עשויים לדחות את תחילת כל שלב בתכנית למועד מתאים, לפצל ביצוע באזורים שונים לטובת עקרון ריכוז המאמץ, וכד'.

ג. החזרת השליטה הישראלית בשטח

צה"ל, בסיוע שאר גורמי הבטחון, ישתלט מחדש על כל שטחי יש"ע. בנוסף לצעד המהותי שפורט מקודם, של הצעת נסיגה מכובדת, שמטרתו לחסוך שפיכות דמים, ישראל תעשה ככל שניתן כדי לצמצם שפיכות דמים לא-הכרחית של תושבי יש"ע הערבים במהלך ההשתלטות ולאחריה ולמנוע אסון הומניטרי (אספקת מי שתיה וכד'), אולם בכל מקרה, מדובר במצב מלחמה, ושמירת בטחונם של אזרחינו וחיילינו קודמת לכל שיקול אחר.

בהשתלטות מחדש ולאחריה, יחוסלו, יגורשו או ייאסרו כל גורמי הטרור שיישארו עדיין בשטח, ייהרסו כל מתקני הטרור ויבוצעו חיפושים יסודיים לאיתור נשק, מנהרות, חומרי הסתה, וכד'. בסיום המבצע, לא יישאר עוד בין הירדן לים שום גורם ריבוני או חמוש פרט למדינת ישראל.

ד. החלת ריבונות ישראל

בכל השטח המשוחרר תוחל מיד ריבונות ישראלית מלאה. החלת הריבונות תבצע בהתאם ל"חוק שטח השיפוט והסמכויות" שחוקקה הכנסת הראשונה זמן קצר לאחר קום המדינה. חוק זה קבע כבר אז מפורשות גם את ההצדקה המוסרית וגם את הנוהל להחלת ריבונות ישראל בחלקי ארץ ישראל שהושבו ע"י צה"ל לשליטת עם ישראל:

" כל חוק החל על מדינת ישראל כולה ייראה כחל על כל השטח הכולל גם את שטח מדינת ישראל וגם כל חלק מארץ-ישראל אשר שר הבטחון הגדיר אותו במנשר כמוחזק על ידי צבא הגנה לישראל".

בצמוד להחלת ריבונות ישראל בכל שטחי יש"ע, תוחלף החוק הישראלי במזרח ירושלים שנעשתה לפי "חוק סדרי השלטון והמשפט", והחלת החוק הישראלי ברמת הגולן שנעשתה לפי "חוק רמת הגולן" - שתי החלטות שהיו שרירותיות במהותן, ללא נימוק מוסרי מפורש, בהחלת ריבונות ישראל לפי "חוק שטח השיפוט והסמכויות", שמסדיר החלת ריבונות ישראל בחלקי ארץ ישראל, ארצנו שלנו.

מיד עם סיום ההשתלטות הבטחונית, יוקמו תחנות משטרה ושאר סממני ריבונות ישראל בכל עיר וכפר ביש"ע. כל אזרחי ישראלי יהיה רשאי לנוע בחופשיות בכל מרחב ציבורי. התושבים הערבים יקבלו תעודת תושב ישראלית זמנית. הם יוכלו לבחור את הנהגתם המוניציפלית, וישלמו את מיסיהם המוניציפליים, וישראל לא תגבה מהם מיסים ולא תיתן להם שירותים, פרט לשמירת הבטחון, כמו בכל מקום בישראל, ושירותי בריאות של ישראל, שיינתנו לכל דורש בתשלום מלא. גופי הבריאות המקומיים הערבים הקיימים, למשל "הסהר האדום", יורשו כמובן להמשיך לפעול.

ה. הצעת אפשרויות לבחירה אישית

עד כה מעולם לא הוצעה לתושבי יש"ע הערבים האפשרות לבחור אישית לעצמם כיצד הם מעדיפים להתמודד עם נוכחותה ושלטונה של ישראל. תמיד ההחלטה ניתנה לגורם שהחליט בשבילם החלטה אחידה: תחילה מדינות ערב, ולאחר מכן ארגוני הטרור.

לאחר החלת ריבונות ישראל והחזרת הבטחון האישי לתושבים בכל השטח, כולל הבטחון האישי של התושבים הערבים שסבלו קודם משלטון הפחד של ארגוני הטרור, תפתח בפני כל תושב בוגר, או

משפחה, האפשרות לבחור בעצמם בין שלוש אפשרויות: 'סל הגירה', תושבות, אזרחות. איש לא יאולץ להחליט מיד, והאפשרות לבחור תישאר פתוחה בפניו¹³.

אפשרות ראשונה - סל הגירה נדיב למעוניינים להגר

- למעלה מ-60% מערביי יש"ע מביעים את רצונם להגר וכ-20,000 מתוכם עושים זאת מידי שנה. אחד החסמים העיקריים העומדים בפניהם הוא חוסר יכולתם למכור את רכושם תחת שלטון האימים של הרשות הפלשתינית שיצר הסכם אוסלו. ערבי המוכר כיום נדל"ן ליהודי – דינו מוות על פי חוקי הרשות הפלשתינית וחוקי ממלכת ירדן¹⁴. השבת הריבונות באופן מלא, חיונית להסרת הפחד ולמתן אפשרות למעוניינים בכך למכור את רכושם באופן מהיר, פשוט ורווחי¹⁵.
- סך העלות של הסכמי אוסלו לציבור הישראלי עד היום היא יותר מטריליון (!) ש"ח. מדובר בסכומים שכבר שילמנו, וממשיכים לשלם בכל שנה נוספת בה אנו צועדים בנתיב אוסלו - ללא סיום נראה לעין. מדובר בכ-10.5% מתקציב המדינה שנזרק בכל שנה.
- על פי נתוני המכון האמריקני-ישראלי לדמוגרפיה AIDRG, חיים כיום ביהודה ושומרון כ-1.75 מיליון ערבים¹⁶. כ-1.5 מיליון נוספים חיים בעזה, מתוכם 1.2 מיליון בעלי תעודת פליט של האו"ם, וכ-300,000 בתחומי ירושלים המאוחדת, שאינם רלוונטיים משום שירושלים כבר בריבונות ישראל. 1.75 מיליון ערביי יו"ש הם כ-280,000 בתי אב. כיוון שרק 60% מעוניינים להגר – מדובר בכ-170,000 בתי אב רלוונטיים.
- **בסכום שישראל השקיעה 'בפרוייקט המזרחה התיכון החדש' של אוסלו, ניתן היה באופן תיאורטי להשקיע חמישה מיליון ש"ח בכדי לסייע לכל משפחה ערבית ביהודה ושומרון המעוניינת להגר למצוא את עתידה במקום אחר.** אנו מדברים כאן, כמובן, על סכומים קטנים בהרבה.
- חשוב להדגיש שההוצאה הזו נמשכת וביתר שאת. ישראל ממשיכה להוציא כ-10% מתקציבה על ההימור שכשל, פשוט משום שאין לה שום אופק אחר, כלומר מטרה אחרת מזו של רון פונדק - מטרה אחרת, כפי שאנו מגדירים בתכנית המדינית הזו. ברגע שנגדיר לעצמנו מחדש את המטרה, ניתן להפנות את התקציב שיתפנה לטובת הפתרון האמיתי.
- בנוסף לרכישת הנדל"ן ולחבילת הסיוע הכספי, תסייע ישראל באיתור מדינות קולטות ובמציאת מקומות עבודה. כאן המקום להזכיר כי העולם המערבי סובל מ'גידול אוכלוסייה שלילי'¹⁷ והוא זקוק להגירה איכותית בכדי להוסיף ולקיים את עצמו ברמתו הנוכחית. השאלה היא מי יבנה את גורדי השחקים בברלין, לונדון וטורונטו. האם יהיו אלה מהגרים חסרי כל שבנו עד כה בקתות בוץ בסודאן, או אוכלוסייה מי"ש"ע שצמחה לצד מדינה מפותחת, מגיעה עם הון עצמי ובנתה את מגדלי עזריאלי בתל אביב.
- יש לציין שההגירה-לכאורה של מפרנסים ללא משפחותיהם לא תזוכה בסל הגירה.

¹³ ביחס לשאלה מדוע לא לאזרח אוטומטית את כל האוכלוסייה הערבית ביהודה ושומרון הבוחרת לקבל את הריבונות הישראלית, ראה להלן בפרק הגישה לשאלת האזרחות.

¹⁴ העסקאות שכן מתקיימות בין ערבים ליהודים ביהודה ושומרון כוללות תמיד את פינויים המהיר והאנונימי של המוכרים לחו"ל מחשש מייד לחייהם עם היוודע זהותם לרשות הפלשתינית.

¹⁵ ישראל גם תאפשר להם להגר לחו"ל ישירות, בלי לעבור דרך ירדן או מצרים, מעבר שיסכן את חייהם ורכושם.

¹⁶ מספרים אלה שונים משמעותית מן המספרים המוכרים בציבור הגבוהים כמעט במחצית. המספרים הנפוצים מתבססים על הערכות הרשות הפלשתינית עצמה, שזיפויה הגסים בספירות כפולות הוכחו זה מכבר, ורצונה להגזים במספר הפלשתינים החיים בשטח ארץ ישראל ברור. לאחרונה יש מגמת התנערות מן המספרים הפלשתיניים גם בקרב הדמוגרפים הישראלים שהזיקו אותם כאמינים, וזאת בעקבות מחקריהם של מרכז בגין סאדאת שחשפו לראשונה את גודל הזיוף.

¹⁷ במדינות רבות מדובר בפחות מאשר שני ילדים לאישה.

אפשרות שנייה - מעמד של תושבי קבע

לאחר פרק זמן שייקבע בהתאם לצרכי הביטחון, יוכלו התושבים להגיש באופן מדורג, בקשה לקבלת מעמד של תושב קבע. קבלת מעמד זה תותנה בהצגת אמונים גלויה למדינת ישראל כמדינתו של העם היהודי. הבקשה תיבחן, ומי שיתברר כי לא היה מעורב בלחימה או פגיעה מכוונת במדינה, יוכל לקבל את מעמד תושב הקבע. תושבי הקבע יוכלו לנוע בחופשיות ולעבוד בכל רחבי הארץ. על תושבי הקבע יחולו כל חוקי המס. ההבדל היחיד בינם לבין אזרח רגיל יהיו חובת החיול וזכות ההצבעה.

אפשרות שלישית - קבלת אזרחות ישראלית

למבקשים לקשור גורלם בעם ישראל, להוכיח נאמנותם ולקבל לבסוף אזרחות ישראלית מלאה, יוקם מסלול ארוך טווח לקבלת אזרחות ישראלית - מסלול אשר בו ייבחנו לאורך זמן התאמתם ונאמנותם¹⁸. מלבד הצהרת הנאמנות, מבחני שפה, המלצות וכדומה, יידרשו הפונים למסלול זה להתגייס לצבא או לשירות הלאומי. מובן שמי ששיתף פעולה עם ישראל בעבר יזכה לתהליך מהיר ומקוצר יותר.

כמובן שבנוסף לשלוש האפשרויות הנ"ל ישנן עוד שתי אפשרויות:

- מי שירצה להגר בלי סיועה של ישראל, יוכל.
- מי שיחליט להילחם בישראל - יגורש או ייהרג.

עידוד עליה ופתרון בעיות הדיור לזוגות צעירים

- הכרעת הסכסוך על ארץ ישראל, ריבונותנו הברורה על ארצנו, והאפשרות לקבל קרקע ולהקים את ביתך בלב מולדתך העתיקה במחיר שווה לכל נפש ובקרבת מרכזי הערים הוותיקות ומקומות העבודה, שתיפתח עם פתיחת שטחי יהודה ושומרון להתיישבות, בשילוב עם הסרת החסמים בפני התפתחות המשק ויצירת מקומות עבודה רבים, צפויה להגביר מאוד את העלייה ולהביא להאצה מהירה בהתיישבות היהודית ביהודה ושומרון. כל זאת בהתאם לתכנית לפתרון בעיית הדיור המוצעת במצע זה.
- לא יהיו עוד 'התנחלויות', ותסולק האנומליה המשפטית שבה מאות אלפי ישראלים חיו עשרות שנים מחוץ לישראל, ליד ישראל, בשטח צבאי, כשהם בלב ארץ ישראל.
- תודעת האורחים בארצם של צעירי ישראל וההסברה המתנצלת המשפיעה לרעה על תחושת הסולידריות של צעירים יהודיים עם המדינה – עתידה להתחלף בתחושת שייכות, צדק וייעוד משותף ומאגף. כוחות המשיכה הכלכליים והזהותיים שייצור שינוי הכיוון המדיני בישראל, לצד כוחות דחייה הפוכים בתכלית (המשבר הכלכלי העולמי והאנטישמיות הגואה), צפויים להביא במהירות לשינוי מוחלט בהרכב הציבור המתגורר ביהודה ושומרון.

¹⁸ כמקובל במדינות רבות בעולם, כולל דמוקרטיות אירופיות נאורות, ייקבע במפורש שהענקת אזרחות היא החלטה סובייקטיבית, שאינה שפיטה.

הגישה לשאלת האזרח

כפי שפירטנו מקודם, הבעיה הדמוגרפית כבר מאחורינו, ויכולנו לצרף את יהודה ושומרון למדינת ישראל, ולתת מיד אזרחות אוטומטית לכל תושבי יו"ש הערבים.

התנגדותנו למתן זכות בחירה אוטומטית – למי שאינם יהודים – מיד עם החלת הריבונות, היא התנגדות עקרונית ולא תועלתנית. מדינת ישראל הוקמה בכדי להיות מדינה יהודית – מדינתו של העם היהודי - ועליה לבטא את העקרון הזה ולגונן עליו בשיטת המשטר שלה.

הטענה לפיה החלת ריבונות מחייבת מתן אזרחות איננה טענת אמת.

שמירה על זכויות האדם של כל תושבי המדינה היא חובתה המובהקת של המדינה. זכויות האדם מוקנות לו מאת ריבוננו של עולם, ושום ריבון בשר ודם אינו יכול לשלול אותן ממנו. כמו כן, כאשר מדינה טוענת לריבונות בשטח מסוים, יש בכך התחייבות להגן על זכויות האדם בשטח זה. מחויבות זו של המדינה היא ברורה מאליה.

כאשר התושבים המקומיים מקבלים את ריבונות המדינה ואת חוקיה, איננו רואים שום צידוק מוסרי או מעשי להפריע להם להמשיך ולחיות את חייהם בשלווה באותה מדינה. להיפך - ראוי בעינינו שמי שחי את חייו במדינה יוכל להנות מהגנתה ומכל השירותים שהיא מציעה, כאשר הוא מקבל על עצמו את כל ההתחייבויות הנדרשות לשם כך, כגון ציות לחוקי המדינה ותשלום מסים.

לא מדובר במערכת חלופית או מקבילה של זכויות וחובות, אלא באותה המערכת ממש שבמסגרתה אזרחי המדינה מנהלים את חייהם היומיומיים. במדינת ישראל, הדבר מתבטא באמצעות הענקת מעמד של תושב קבע.

אותו הדבר אינו אמור לגבי זכויות אזרח. זכויות אלה אינן משפיעות על היכולת של אדם להתקיים במדינה ולחיות בה את חייו. לזכויות האזרח יש משמעות שונה - שותפות מלאה ושווה בתהליך קבלת ההחלטות במדינה ואפשרות להשפיע על קביעת אופיה ועתידה.

מן הראוי שמי שיקבל זכויות כאלה לא רק יזדהה עם המדינה, עם ערכיה ועם מטרותיה, אלא יהיה חלק בלתי נפרד ממרקמה של המדינה ומעתידה.

בדיוק כפי שארצות הברית, שבהזדמנויות היסטוריות שונות כבשה את האי פורטו ריקו, את האי גואם, את איי הבתולה, את איי מריאנה הצפוניים ואת סמואה האמריקנית – החילה בהם את ריבונותה, אך משיקוליה שלה, נתנה לתושביהן מעמד של נתינים שאינם בעלי זכויות הצבעה מלאות; כך והרבה יותר מכך מותר גם לישראל.

ישראל שקמה מתוך מטרה אחת ויחידה – להקים לעם היהודי מדינה בארץ ישראל – ואשר קיימת מתוקף הסכמתו של העם היהודי לדורותיו ומחוייבת בנאמנות מלאה אליו, יכולה להחיל את ריבונותה על לב ארצה - יהודה ושומרון - ולהעניק זכויות אזרחות על בסיס אישי בלבד, רק למי שיקשור את גורלו באמת בגורל המדינה ובגורל העם היהודי.

מענה לחששות ביחס לתכנית המדינית

הלחץ האמריקאי

לאורך כל היסטוריית היחסים הישראלית-אמריקאית, ידעה ארה"ב ליישר קו עם המדיניות הישראלית, ובלבד שהייתה זו מדיניות ברורה ועקרונית המוכנה לשאת בנטל הלחץ. מאז הקמת המדינה שלוותה בלחץ על בן גוריון, לבל יכריז על עצמאותנו - לחץ אשר כלל הפעלת אמברגו על אספקת נשק בשעתה הקשה ביותר של ישראל, ועד ללחץ האמריקאי שנועד למנוע את הפצצת הכור בעיראק, ובמקרים נוספים, התברר תמיד, שכאשר מנהיגי ישראל מעמידים את האינטרס הישראלי לפני האמריקני ומוכנים לספוג את הלחצים, מתיישר לבסוף הממשל האמריקני עם המציאות החדשה, והחיים חוזרים למסלולם. אין זה מתקבל על הדעת שבשאלות יסוד כגון ריבונות ישראל בירושלים תיכנע ישראל בפני לחץ אמריקאי או כל לחץ אחר.

הסיוע האמריקאי

אצל רבים בישראל התקבעה ההנחה כאילו ישראל חיה מידה של ארה"ב. מדובר בהנחה מופרכת לחלוטין. **סכום הסיוע - שכיום כולו צבאי - עומד על כ-3.5 מיליארד דולר לשנה - כ-3% מתקציב המדינה - אחוז אחד מהתל"ג בסך הכול.** 75% מן הסכום הזה חייבת ישראל להוציא ברכישת נשק אמריקאי, ובקרוב תעלה חובת הרכישה¹⁹ בארה"ב ל-100%.

חלק מן הסכום ניתן היה לחסוך ברכישת מערכות נשק ישראליות שהן בדרך כלל טובות וזולות יותר. חלק אחר ניתן היה להרוויח מהסרת החסמים הפוליטיים על ייצור וייצוא מערכות נשק ישראליות. ה'סיוע' הזה הוא בעיקרו אינטרס אמריקני. תעשיית הנשק האמריקנית היא מנוע הצמיחה המרכזי שהאמריקנים יכולים לסמוך עליו - תעשייה המספקת מאות אלפי מקומות עבודה למשק האמריקאי. ה'סיוע' הינו למעשה הזרמת כסף אמריקנית לתעשיית הנשק של עצמה על חשבון האינטרסים הבטחוניים והכלכליים של ישראל²⁰. מדובר בסכומי עתק המגוהלים ללא פיקוח ממשי ומזמינים שחיתות בהיקף נרחב.

לא רק לישראל מספקים האמריקאים נשק. ארה"ב מציפה את המזרח התיכון בנשק אמריקני ומספקת למדינות ערב נשק בהיקף שעולה על זה המיועד לישראל. הצבא הערבי היחיד שנותר סמוך ומאיים על גבולה של ישראל הוא הצבא המצרי - בזכות התמיכה והחימוש בנשק אמריקני שמצרים קיבלה תמורת הסכמתה לחתום איתנו על חוזה השלום בקמפ דייוויד.

ויתור על ה'סיוע' האמריקני הנו, אם כן, כורח המציאות²¹. באופן יחסי כלכלת ישראל חזקה ויציבה הרבה יותר מזו האמריקאית. מאזן הסחר בין המדינות עומד על כשליש לטובת ישראל. הוויתור על ה'סיוע' אפשרי בהחלט מבחינה כלכלית, ונכון מאוד מבחינה בטחונית. ישראל תוכל להוסיף ולרכוש בכסף ישראלי מערכות אמריקאיות שהיא באמת זקוקה להן, אך במקביל תגוון את אמצעי הגנתה במערכות ישראליות ואחרות.

¹⁹ מה שמוביל למצב שבו נשק שפותח כולו בישראל מיוצר בארה"ב כדי שצה"ל יוכל להצטייד בו מכספי הסיוע האמריקאי.
²⁰ עוד על האופן שבו ארה"ב משתמשת בסיוע כדי לחזק את תעשיית הנשק ניתן לקרוא בנספח לפרק הסיוע האמריקאי, "סיכול עסקת טילי הירוט כמשל"
²¹ וייאמר לזכותו של ראש הממשלה בנימין נתניהו, שהוא ויתר על הרכיב של הסיוע האזרחי כבר בשנת 96 סמוך להיבחרו לראשונה.

כמו כן, ארה"ב היא מדינה דתית מאוד, יחסית לעולם המערבי ויחסית לתדמיתה הנפוצה. התמיכה הציבורית האמריקאית בישראל מושתתת על ערכים משותפים של אמונה וחירות שיסודן בתנ"ך ובנביאי ישראל. תמיכתם או אי תמיכתם של הממשלים האמריקניים לדורותיהם אינה משקפת את ההזדהות הציבורית לעומקה, בין היתר משום שמדינת ישראל עצמה מנוכרת לאותם ערכים. החיבור לזהות היהודית במקום הניכור ממנה – כפי שהוא מבוטא במטרת התכנית הזו - עתיד להציף ולהגביר את הזדהות הציבור האמריקני, ולאחר תקופה קצרה תיישר עמו גם ההנהגה האמריקאית קו מדיני.

כל זה ברור שבעתיים מאז בחירת הנשיא טראמפ, המשדר שדרים פרו-ישראליים ביותר, ובמקביל הצהיר כבר על כוונתו לשקול את המשך הסיוע.

החרם האירופי

כפי שהסברנו, החרם האירופי הוא בעיקר תולדה של ויתור על הצדק הישראלי. מאז ומתמיד הוחרמה ישראל על ידי מדינות ערב ועמדה בחרם הערבי ללא קשיים מיוחדים. הרחבת מעגלי החרם לגופים אירופיים, לא באה בשל חוסר תהליך מדיני, כפי שנהוג להסביר, אלא בדיוק להיפך – היא באה בעקבות התהליך המדיני.

תמיד מצפה ישראל כי בעקבות וויתוריה תזכה ביתר הבנה מצד העולם המערבי. המציאות התבררה תמיד כהפוכה. תמיד לאחר תקופה קצרה של תמיכה רפה מן הפה ולחוצן, הוביל הוויתור על הצדק הישראלי לתביעה מוסרית גוברת מצד המערב – תביעה המתורגמת ללחץ מדיני ובשוליים גם ללחץ כלכלי. צפוי כי תהליך הפוך יזכה בהתאמה לתגובה דומה. שיבה אל הצדק הישראלי תתקבל במחאה יחסית רפה, אך האומות הנאורות ישובו לתמוך באופן בסיסי בצד הצודק.

חשוב לזכור ש'החרם האירופאי' הוא בעיקרו חרם מצד גורמים פרטיים. לאירופאים אינטרס ברור בשמירת יחסי הסחר התקינים עם ישראל. על פי נתוני הלמ"ס, מייבאת ישראל מאירופה בהיקף של כ-25 מיליארד דולר בשנה, ומייצאת מוצרים חיוניים וייחודיים – בעיקר בתחום ההייטק. החרמת ישראל מצד ממשלות אירופאיות, מלבד מוצרי ההתנחלויות – כלל לא עומדת, וגם לא תעמוד על הפרק.

לסיום נושא זה, חשוב לזכור שישראל הצודקת, החיה בשלום עם זהותה היהודית, והפונה אל האנושות המאמינה – יכולה לייצר (ובקלות) חרם נגדי על מי שמחרים את ישראל. בארה"ב לבדה חיים כ-80 מיליון אוונגליסטים שסיסתם היא הפסוק "ואברכה מברכך, ומקללך אאור" (בראשית י"ב, ג'). רמז ממשלת ישראל, יספיק בכדי להפוך כל מחרים למוחרם, על ידי ציבור ענק החפץ להתברך בברכת האל לעם שפסוק זה נאמר עליו - ולהופכו למאוד לא כדאי.

המשפט הבינלאומי

שאלה זו איננה שאלה של תוכן, אלא שאלה של נכונות לעמוד מאחורי האמת. מעמדם של יהודה ושומרון הוא פשוט הרבה יותר ממה שמקובל לחשוב, כפי שניסחה בבהירות וועדת השופט העליון אדמונד לוי²², שהכריעה כגישה המשפטית לפיה אין מעמד יהודה ושומרון כמעמד שטח צבאי כבוש. הוועדה קבעה כי:

- שטח יהודה ושומרון הוכר כשטח המיועד למדינה יהודית במסגרת הצהרת בלפור ב-1917 יחד עם הצהרות בינלאומיות נוספות בתקופה שלאחריה.
- תכנית החלוקה מ-1947, שבה הובטח שטח זה למדינה פלשתינית, לא הגיעה לידי מימוש, ועל כן פקעה ולא קנתה אחיזה במשפט הבינלאומי.

²² דו"ח על מעמד הבניה באזור יהודה ושומרון. ירושלים א' בתמוז התשע"ב – 21.6.2012. (קישור בסוף השער)

- באופן דומה, הסיפוח הירדני של יהודה ושומרון ב-1950 לא הוכר על ידי מדינות העולם, ועל כן פקע גם הוא (בייחוד על רקע הכרזתה של ירדן מ-1988 כי היא מסתלקת מתביעת בעלות על שטחי יהודה ושומרון).
- על כן עדיין עומדת בתוקפה הצהרת בלפור מ-1917 שיעדה את שטחי יהודה ושומרון למדינה יהודית.

עמדה זו של הועדה הייתה אמורה להיות מאומצת באופן רשמי על ידי ממשלת ישראל שהזמינה את מסמך מסקנותיה. השיקולים הרגילים שהביאו להימנעותה של ישראל מצעדים ממשיים בנוגע ליהודה ושומרון מנעו גם הפעם מהממשלה לעשות צעד זה בפומבי, אך אם כך הדבר, וכאלה הן המסקנות ביחס למציאות של שלטון צבאי, שהינו מפוקפק מיסודו, קל וחומר שכך הדבר ביחס לסיפוח מלא, חד משמעי ומוסדר.

לאן יהגרו הבוחרים להגר?

ישנן מדינות רבות, למשל בדרום אמריקה, שקלטו במשך שנים וממשיכות לקלוט מהגרים ערבים מארץ ישראל באופן חוקי ולא כמסתננים. יש להם לאן להגר. רבים מהם, בעיקר צעירים רווקים, מהגרים כל הזמן גם בלי עזרתנו. הסקרים שה'הפלשתינים' עצמם מפרסמים מדי פעם בעיתונות שלהם מראים שרובם רוצים ומוכנים להגר, אך אין להם את היכולת הכלכלית להגר מכאן. אנו נספק להם את הכסף הדרוש, וזה ישתלם מאד גם לנו.

היומון "אל-קודס", פירסם כתבה נרחבת על היקף ההגירה של צעירים מיהודה ושומרון²³, וציין בה, כי לפחות 400 אלף צעירים היגרו בעשורים האחרונים לחו"ל. על פי הכתבה, ישנם כפרים, בעיקר באזור רמאללה, דוגמת דיר זבואן, המלאים בארמונות, שרובם נטושים, או מאוכלסים בזקן או זקנה. תושב הכפר רמון מזרחית לרמאללה מספר כי מתוך 44 בני כיתתו בכפר, 40 מתגוררים בארה"ב, וגם האחרים מקבלים כל העת הצעות להגר, כי החיים בארה"ב נוחים בהרבה, מחיי הפלשתינים באיו"ש. לדבריו, ברמאללה ישנו משרד המתאם הגעת פלשתינים לראיונות לקבלת ויזה בקונסוליה האמריקאית במזרח ירושלים ורבים נעזרים בשירותיו.

אנו מצויים כיום בעידן עולמי של הגירה נרחבת, ובפרט של ערבים, שמהגרים מארצות ערב האומללות. עשרה מליון ערבים חיים כיום בברזיל. נשיאת ברזיל לשעבר, דילמה רוסף, אמרה בענין גל ההגירה לאירופה שהיא קידמה בברזיל מדינות של קליטת מהגרים מכל העולם, שהתערובת האתנית היא חלק מזהותה של ברזיל, וש"ברזיל נבנתה על ידי קבוצות אתניות רבות מתרבויות רבות"²⁴.

- ברזיל היא המדינה החמישית בעולם בגודל שטחה ואוכלוסייתה ומדינות נוספות ביבשת דרום אמריקה פתוחות להגירה ערבית מסיבית.
- מליוני ערבים חיים בצרפת.
- שלושה מליון וחצי ערבים חיים בארה"ב.
- שני מליון בארגנטינה.
- בצ'ילה חיים מליון ערבים, מחציתם 'פלשתינים'.

וההגירה נמשכת. ארצות המוצא שמספר המהגרים מהן לשבדיה גדל כיום מהר הן סוריה, סומליה, אפגניסטן, ואריתריאה.

²³ (קישור בסוף השער)

²⁴ (5 בספטמבר). Brazil president criticizes Europe over refugee crisis. Daily mail. (קישור בסוף השער)

כלומר, לא רק שאין סיבה שמדינות בעולם לא יקבלו מהגרים גם מעזה, ובמספרים גדולים, אלא הם ישמחו ויעדיפו לקבל אותם, ובפרט עם 'סל הגירה' שיקל על קליטתם, מאשר לקבל מהגרים חסרי כל, ממש כך, וחסרי היכרות כלשהי עם המערב, כמו למשל מסומליה ואפגניסטן.

'מדינת אפרטהייד'

ראשית, אי אפשר שלא לציין שעבדות במובנה הקדום שרירה וקיימת כיום אך ורק בחלק מן המדינות המוסלמיות. לכן, מגוחך ומקומם לשמוע האשמות ב'אפרטהייד' מנציגי תרבות השיעבוד המוסלמית ותומכיהם, כלפי המדינה המייצגת את בשורת החירות היהודית.

ובאשר לטענה עצמה, ה'אפרטהייד' הדרום-אפריקאי היה סל של חוקי הפרדה ואפליה על בסיס גזעי. איש אינו טוען שבארה"ב נהוגה מדיניות אפרטהייד משום שתושבי סמואה או פוארטו-ריקו שבריבונות ארה"ב אינם זכאים להצביע. הסיבה לכך היא שאיש בארה"ב לא יוריד מן האוטובוס אדם פורטוריקני בגלל צבע עורו. מאידך גיסא, תושב דרום-אפריקני לא היה יכול לשנות את צבע עורו בכדי לעלות לאוטובוס.

הבדלי מעמד אזרחי קיימים במספר מדינות במערב והם אינם נחשבים ל'אפרטהייד'. האבחנה בין אזרחות על בסיס לאומי לאזרחות על בסיס טריטוריאלי אינה מוציאה את ישראל מכללן של מדינות נאורות אחרות ודבר אין לה עם 'אפרטהייד'.

יש הבדל בין זכויות אדם – זכויות המוקנות לו מידי בורא עולם, ובשר ודם אינו יכול לשלול אותן, לזכויות אזרח, הניתנות על ידי מדינות מעשה ידי אדם על פי האינטרסים והערכים שלהם.

עם ישראל שב למולדתו העתיקה בכדי להקים בה מדינה יהודית. העקרונות לפיהם אנו מעוניינים שמדינה זו תתפקד, הם האמצעי ולא המטרה. במקום בו נראה כי מתן אזרחות ללאומים אחרים עלול לאיים על זהותה היהודית של ישראל – זו זכותה המלאה של ישראל שלא לעשות זאת.

מדיניות החוץ של ישראל

מדינת ישראל תשאף ליישם בזירה הבינלאומית את ההבטחה "ונברכו בכך כל משפחות האדמה". יש ציפייה מיוחדת מישראל, מדינת עם התנ"ך, כי לצד השתלבותה בקדמת המדינות המפותחות טכנולוגית, היא תהיה גם מופת מוסרי, 'אור לגויים' - לעולם מכולל ולתרבויות השוקעות במהירות.

מדיניות החוץ תבנה את תדמיתה של ישראל בצורה הפוכה לזו שנעשתה עד כה. במקום מדינה המבקשת לגיטימציה מן האומות, ומסבירה ללא הצלחה מדיניות שקשה מאד להסביר²⁵, ישראל צריכה להיות מדינה המבשרת דרך מוסרית לאנושות, מדינת עם התנ"ך הנותנת לגיטימיות להתנהלות מוסרית, ושוללת לגיטימיות ממדינות שאינן פועלות כך.

מדיניות החוץ של ישראל תפעל בהתאם לעקרונות הבאים:

- 1. שיתוף פעולה ופיתוח** - ישראל תשאף לפתח יחסי מסחר ושיתוף פעולה טכנולוגי כלכלי ותרבותי עם כל מדינות העולם, מבלי להתפשר על עקרונותיה. ישראל תפעל לעזור למדינות מתפתחות לפתח את ההון האנושי שלהן, ללא יצירת תלות בהן. ישראל תפתח תשתיות כדי לנצל טוב יותר את מקומה הגאוגרפי בצומת נתיבי הסחר הימי והיבשתי של אסיה-אירופה-אפריקה. אנו מאמינים שהצלחתה של מדינה אחת אינה צריכה לבוא על חשבון האחרת, ושהתנאי להמשך השגשוג שלנו הוא השגשוג של מדינות אחרות בשוק העולמי.
- 2. כיבוד הריבונות הלאומית** - ישראל תכבד את זכותם של מדינות ועמים לבחור בדרכם את המשטרים הרצויים להם ללא התערבות חיצונית. ישראל תימנע מלהתערב בפוליטיקה הפנימית או בסכסוכים של מדינות אחרות, אלא אם משטריהן ביקשו מישראל להשיא להם עצה או לתווך. עקרון זה תקף כל עוד המדינה האחרת אינה מתערבת מצידה בנעשה בישראל.
- 3. הדדיות** - כפי שישראל תכבד את הריבונות של מדינות אחרות, כך היא תדרוש מהן לכבד את ריבונותה²⁶. התערבות של מדינות זרות בישראל באמצעות ארגונים ישראליים או קבוצות טרור, תחייב את מדינת ישראל להגיב בהתאם.
- 4. מופת מוסרי** - ישראל תגנה הפרות של זכויות אדם בעולם²⁷. ישראל לא תייצא נשק וידע צבאי למדינות המשתמשות בנשקן כדי להפר זכויות אדם²⁸, ותשאף לצמצם שיתופי פעולה עם משטרים מפרי זכויות אדם²⁹.
- 5. מדינת העם היהודי** - ישראל היא מדינתו של כל העם היהודי, בציון ובגלות. ישראל תפעל לא רק לחיזוק הקשר עם יהדות הגולה, אלא תעודד עלייה של יחידים, משפחות וקהילות, במטרה להשלים את שיבת ציון.

²⁵ 50 שנות הימנעות ישראל מהחלת ריבונותה בלב ארצנו, ביו"ש, הרסו כל סיכוי להסברה ישראלית מוצלחת.

²⁶ בין השאר, ישראל תצפה ממדינות העולם להעביר את שגרירותיהן בישראל לירושלים.

²⁷ לדוגמה ישראל תקרא לממשלת סין להפסיק להרוג אסירים למטרת קציר איברים, תופעה אשר לפי הודעת בית הנבחרים האמריקני מ-13.6.16 עדיין נמשכת. (קישור בסוף השער)

²⁸ כיום מדובר בעיקר בייצוא הבטחוני הישראלי לאפריקה. מדובר באחוזים בודדים מהייצוא הבטחוני שלנו, שמשמשים לא להגנה מדינתית אלא לשליטה ודיכוי פנימי.

²⁹ ייצוא הנשק למדינות בעלות משטרים רודניים הוא בחלקו תוצאה של ה'ברית' הישראלית עם תעשיית הנשק האמריקאית, הכופה עלינו לסחור עם מדינות שהסחר שלנו איתן אינו מאיים על ההגמוניה האמריקאית בשוק הנשק העולמי. משנשתחרר מלפיתת התעשייה האמריקאית, ממילא נוכל לסחור בנשק עם מדינות אחרות. למשל האיסור של ארה"ב על ייצוא טילי יירוט מישראל לפולין, בעלת בריתה של ארה"ב, איסור שגרם לפולין לרכוש טילים כאלו מארה"ב.

ירושלים - יעדים ומדיניות

"אך בבואי היום לשיר לך, ולך לקשור כתרים, קטונתי מצעיר בנייך ומאחרון המשוררים".

"ירושלים של זהב", נעמי שמר

ירושלים אינה עוד עיר בירה. ירושלים היא תמצית הקיום הלאומי היהודי. היא עשויה מהיסטוריה בת שלושת אלפים שנה, מגעגועים בני אלפים שנה, מתקוות, מקדושה, משבועת חתנים, מדם, יזע ודמעות – אין יהדות, ובוודאי שלא מדינה יהודית בלי ירושלים.

ירושלים "לא נתחלקה לשבטים"

"מכל שבטיכם - זו ירושלים שכל ישראל שותפין בה" - מסכת אבות דרבי נתן.

"ירושלים לא נתחלקה לשבטים"

תלמוד בבלי, מסכת יומא.

בשונה משאר הערים בארץ, ואף מהחשובות ביותר, ירושלים היא לבדה מוקד הזהות ואופק המשמעות של מדינת ישראל. ירושלים שייכת לאומה כולה, ולא רק לתושביה. לכן, בשונה מערים אחרות, לאומה, באמצעות נציגיה, יש את הסמכות והחובה להיות מעורבים בתכנונה ובעיצוב פניה.

בתוך גבולות התכנון הלאומי של העיר, יישמרו כל כללי החירות היזמית והתכנונית³⁰ אותם נחיל בשאר חלקי הארץ, אולם בשונה מערים אחרות – בירושלים תהיה מסגרת תכנונית מרכזית וכללי יסוד³¹ שיבטיחו את אופיה של העיר כעיר הקודש מחזק, וכמוקד הריבונות הישראלי – מאידך.

תכנון אסטרטגי

ירושלים בירת ישראל נעדרת כיום חזון אסטרטגי לפיתוחה, אשר יחזיר אותה להיות 'לב הארץ' ומוקד בינלאומי לעליה לרגל כבעבר.

הבריחה וההתעלמות מירושלים, שהחלה במסירת העיר העתיקה לירדנים במלחמת השחרור³², והמשיכה במסירת הר הבית לווקף הירדני במלחמת ששת הימים, נמשכת עד ימינו והפכה שנית את בירת ישראל לעיר סֶפֶר הצויה.

למעשה, לאחר האיחוד ההיסטורי של ירושלים במלחמת ששת הימים והרחבת הקו המוניציפלי של ירושלים למזרח ולצפון וייסוד השכונות החדשות, במשך שנים רבות הונח כמעט לחלוטין כל פיתוח אסטרטגי בעל חזון מעוף, והעיר הופקרה בפועל לתנודות הצמיחה הטבעית וצורכי החיים המיידיים³³.

גישה זו שאיננה מפריעה יתר על המידה במקומות אחרים, ופעמים רבות היא הגישה היעילה ביותר, איננה יכולה לחול על ירושלים בעלת האוכלוסייה השסועה בין יהודים וערבים, המזונחת מבחינת תשתיות והעומדת בצומת האינטרסים של כל העולם.

³⁰ ראה פרק הדיור.

³¹ דוגמה זוטרה לעניין זה היא חוק חיפוי האבן המפורסם בירושלים עוד מימי המנדט הבריטי.

³² התוצאה המרה של נפילת העיר העתיקה לירדנים במלחמת העצמאות לא הייתה עניין של חוסר ברירה, אלא של תיעדוף מפורש. גם אם אפשר לדון בקשיים בתחילת המלחמה ולפרש לכאן ולכאן, אין שום ספק שהייתה אפשרות צבאית מעשית לכבוש את העיר בשלב מבצעי ההכרעה של המלחמה, ואין על כך ויכוח.

³³ למשל, כביש בגין, סלילת הרחבת כביש I והרכבת הקלה - אלה דוגמאות להתמודדות עם צרכי החיים המיידיים, ולא של תכנון אסטרטגי ארוך טווח. הרכבת המהירה לירושלים וכביש I לכיוון מזרח, לעומת זאת - אלה יוצאי דופן, הראויים לאזכור לטובה.

הגיע הזמן לחשוב על עצמנו כעל בעלי הבית בירושלים ונתנהג בהתאם, פשוט כי כל שיטה אחרת איננה רלוונטית, וירושלים קוראת לנו.

ירושלים רבתי ומטרופולין ירושלים

במקום נסיון מלאכותי להפריד את ירושלים מהאוכלוסיה הערבית שסביבה, שהתוצאות המרכזיות שלו בינתיים היו מצעד הגירה מסיבי של אוכלוסיה ערבית לתוך תחומי העיר מחשש ההפרדה מחד, ומאידיך חנק אפשרות הפיתוח הטבעית של העיר, יש להישיר מבט אל המציאות. אם תכניתה המדינית של זהות תוגשם, והמלחמה תיגמר, וביהודה ושומרון תישאר רק אוכלוסיה המקבלת את ריבונותה של מדינת ישראל, ניתן יהיה גם להפסיק לחנוק את העיר בין חומות וגדרות.

ירושלים חנוקה בתוך הקו העירוני שלה, והגיע הזמן להרחיבו, ולאפשר את יצירת ירושלים רבתי, ההולכת ומתהווה ממילא. במקום לכרות את יער ירושלים, כפי שהוצע בתכנית ספדי על מנת לענות על מצוקת הדיור, ניתן להרחיב ואף להכפיל את שטחה העירוני של ירושלים למזרח ולצפון, ולהעניק לעיר עתודות קרקע נרחבות לשכונות חדשות עם תשתיות גישה מודרניות.

מעבר לכך, מטרופולין ירושלים צריך לכלול את בית לחם וגוש עציון בדרום, את בית שמש ומודיעין במערב, את רמאללה בצפון, ואת מעלה אדומים ויריחו במזרח.

תשתיות אסטרטגיות

"כללו של דבר: כל המקודש מחברו חרב יותר מחברו. ירושלים חרבה יותר מן הכל, וארץ יהודה יותר מן הגליל, ועם כל חורבנה היא טובה מאד" רמב"ן, אגרת מארץ ישראל.

התשתיות הירושלמיות לוקות בחסר ביחס לתשתיות בשאר חלקי הארץ, ובפרט הן לוקות בחסר ביחס למתחייב ממעמדה של ירושלים כבירתה שלמדינת ישראל ושל העם היהודי כולו, ולמתחייב ביחס להיותה מוקד לעלייה לרגל.

כביש טבעת מטרופוליני

בנוסף לרכבת המהירה לירושלים ההולכת ונבנית, שתשנה מהותית את נגישותה של ירושלים אל גוש דן והשפלה ותהפוך את אפשרות המגורים בירושלים והעבודה בשפלה (ולחיפך) לאפשרות סבירה לחלוטין, יש לקדם כביש טבעת היקפי לירושלים, כנהוג בבירות גדולות בעולם. כביש הטבעת ייצור ויתחום את המעטפת החיצונית של העיר, וגם יחבר אותה אל המרכזים האורבניים שסביבה, ואותם - אחד אל השני. הכביש יקיף את ירושלים ממעלה אדומים במזרח, דרך בית לחם וגוש עציון בדרום, אל מבשרת ציון במערב והלאה אל גבעת זאב ונווה יעקב דרך כפר אדומים בחזרה.

מנחת פנימי ושדה תעופה בינלאומי

המנחת הפנימי בעטרות יפתח מחדש ויורחב, ושדה תעופה בינלאומי ייבנה בבקעת הורקניה ממזרח לעיר. שדה התעופה ישרת את העיר באופן שוטף, ובפרט יאפשר את ההתמודדות עם תקופות העומס של התיירות והעלייה לרגל, המצריכים מרווח קיבולת נוסעים גבוה ביחס לתפקוד השוטף.

הצורך בשדה תעופה שכזה נראה מפתיע רק למי שלא מתבונן בסדר גודל האוכלוסיה המאכלסת את מטרופולין ירושלים כבר כעת. מדובר בכ-2 מיליון תושבים כבר היום, מה שמקביל לאוכלוסיית גוש דן כולה. כלל האצבע הנקוט בתכנון ערים הוא שאוכלוסייה של שני מיליון מצדיקה שדה תעופה בינלאומי סמוך לעיר, ובפרט אם מדובר בעיר המושכת גלי תיירות.

שדרוג כביש ההר וכביש ירושלים גוש דן

כפי שפורט בפרק התכנון האסטרטגי ביהודה ושומרון, הרחבת כביש 60 מצפון ומדרום לירושלים והפיכתו לכביש בין עירוני ראוי לפחות במקטע שלו שבין אריאל לחברון, וסלילת כביש 45 המעוכב מזה שלושים שנה כתחליף ל-443 וכאלטרנטיבה לכביש 1 המפותל במהותו - אלה צעדים אסטרטגיים נדרשים במהירות האפשרית על מנת להפסיק לעכב את הצמיחה הטבעית של המטרופולין הירושלמי בשל תשתיות גישה מיושנות.

כבישים במזרח העיר וגישה לעיר העתיקה

תשתיות הגישה במזרח העיר לקווים ביותר ואינן מאפשרות את פיתוחה. הדבר נכון שבעתיים ביחס לעיר העתיקה, שהגישה אליה ברכב כמעט בלתי אפשרית, ולא משום שאין היכן לסלול אותם, אלא משום שהדבר לא זכה לתיעדוף של ממש.

מציאות זו אינה מאפשרת את מימוש פוטנציאל התיירות והעלייה לרגל של העיר העתיקה, וגם איננה מאפשרת את הפיכת סביבת העיר העתיקה למרכז השלטוני של העיר. שתי בעיות אלה צריכות לבוא על פתרונן.

קריית השלטון

"מקדש מלך, עיר מלוכה, קומי צאי מתוך ההפכה!" - פיוט "לכה דודי", רבי שלמה אלקבץ.
"שְׁמָה יִשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת לְבֵית דָּוִד" - תהילים, קכ"ב.

ירושלים ביהדות אינה רק 'מקדש מלך', כלומר עיר הקודש והקדושה. ירושלים היא גם 'עיר מלוכה', עיר השלטון הישראלי, ועיר המשפט הישראלי.

מיקומה הנוכחי של קריית הממשלה, משכן הכנסת ומושב בית המשפט העליון במערב העיר הוא תוצאת היותה של העיר מחולקת. ההפרדה המוחלטת בין העיר החדשה והמודרנית לבין מה שמכונה בארץ 'האגן הקדוש' איננה הפרדה בריאה עבור מדינת ישראל. זהות תחתון לסיומה.

יוחל בהליך ארוך טווח של פינוי-פיצוי תושבים משטחים סמוכים להר, כדי לאפשר העתקה מדורגת של קריית הממשלה וסמלי ריבונות לקרבת העיר העתיקה והר הבית³⁴. היות ומדובר בתהליך 'הבראה' יהודי מובהק, יש לצפות שהסכומים הנדרשים לצורך העניין ייתרמו במידה רבה על ידי הציבור הרחב, כשם שהציבור הרחב תרם סכומי עתק לקניית רוב שכונת עיר דוד, וכפי שהציבור קנה בתים ואזורים שלמים בעיר העתיקה עד כה.

לב העיר – הר הבית

"השולט בהר - שולט בארץ"³⁵
אורי צבי גרינברג.

הר הבית איננו 'אגן קדוש' ו'מוקד סכסוך דתי' עבור עם ישראל. הר הבית הוא המקום המקודש בתבל. זהו המקום בו חזר א-להי ישראל להשכין שכינתו בעולמו, המקום בו מתחברת הפיסיקה והמטה-פיסיקה – המקום בו נברא אדם הראשון ונעקד אבינו יצחק, המקום בו נוצקו החיים והאומה, המקום בו עמד

³⁴ כפי שהיה בעבר, מאז המלך דוד, ועד המלך אגריפס השני, אחרון מלכי שושלת החשמונאים.

³⁵ צוטט על ידי רבים מפיו מיד לאחר מלחמת ששת הימים, ומופיע כמעט בנוסח זה ב"ספר העמודים" (כל כתבי אצ"ג בהוצאת מוסד ביאליק). תודה ליהודה עציון, הבקיא ומעמיק בכתביו ומשנתו, שהפנה לנוסח הכתוב בשיר "על פני הר הבית": "אשר הר הבית שלו – שלו גם ירדן וירקון. אשר הר הבית שלו – לו ים סוף וגם פרת".

מקדשנו הראשון ומקדשנו השני – וכפי שבאורח פלא התגשמו רוב הנבואות בדבר שיבת ציון, כך יתגשמו שאריתן, ובבוא העת, ישכון בהר לנצה - מקדשנו השלישי.

הר הבית הוא ליבה הפועם של הארץ. יפה זיהה המשורר אורי צבי גרינברג באחיזתנו בהר את המדד לריבונות ישראל בארץ כולה. כשאנו מאבדים את אחיזתנו בהר, הלב חולה, זרימת הדם מתמעטת והאיברים מתדלדלים. כשהשליטה בהר נמסרת בפועל לזר, ירושלים חוזרת ומתחלקת, וערי ישראל מתרגלות למתקפות טילים. קו ישיר עובר בין הפקרת ההר לערעור הלגיטימיות על עצם קיומה של מדינה יהודית, בכל מקום בארץ - ערעור שצף ועולה כיום במכובדות והנאורות שבמדינות.

כשאנו אומרים במעשינו שאין לנו חלק בהר, אומר זאת העולם באונסק"ו, וכשאומר זאת העולם, אובדת הלגיטימיות לאחיזתנו בארץ, וכשאובדת הלגיטימיות לאחיזתנו בארץ, נוצקת הלגיטימיות לתקוף אותנו, וחוסר הלגיטימיות שלנו להגן על עצמנו. הנה כי כן, הויתור על ההר לא מונע מלחמה אלא מביא אותה.

'האסטרטגיה' של ממשלות ישראל מאז מלחמת ששת הימים, היא התנערות ממימוש הריבונות בהר וגלגול הבעיה לדורות הבאים. 'האסטרטגיה' הזו הובילה לפיחות מתמשך במעמד העיר, לחלוקתה בפועל מחדש, ולהעברת מירב הריבונות בלב בירת ישראל – בהר הבית – לידי הווקף הירדני.

כיום, במקומות בהם שיחקו בעבר ילדים יהודים בבטחה במזרחה של העיר כבר לא דורכת כף רגל יהודי, לא ניתן לבנות בית בירושלים בלי אישור אישי של ראש הממשלה, וארגון אונסק"ו הופך את מדיניותה המעשית של ישראל להחלטה בינלאומית עקרונית, וקובע כי אין שום קשר בין ישראל להר הבית.

ההחלטה למסור את מפתחות ההר למוסלמים מיד עם שחרורו, שווקה כתבונה מדינית, כ'ריאל פוליטיק' של שר הבטחון דאז משה דיין. אולם האמת היא שלא מדובר היה באילוץ אלא באסטרטגיה. כבר במלחמת השחרור הובילה אסטרטגיה מכוונת לנפילת הרובע היהודי ולאובדן ההזדמנות לשחרר את ההר, ואת כל יהודה ושומרון. קודם למלחמת ששת הימים התנגד דיין, וגם שרי המפד"ל, לשחרור העיר העתיקה, ואפילו מח"ט הצנחנים המשחררים, מוטה גור, היה משוכנע שבתוך זמן קצר יוחזר ההר לידי הירדנים.

הישראליות לא רצתה את "כל הוותיקן הזה" – כלשונו של משה דיין. גם הדתיות לא רצתה את ההר שמחזיר את התורה מן המימד הדתי-אישי הגלוי למימד התרבות הלאומית – וזו סיבת העומק להתנגדות החרדית לשיבת היהודים אל ההר כיום. אין דבר יותר אנטי-דתי' ואנטי-גלוי ממהר הבית והמקדש.

ירושלים היא מבוע של סכסוך הזהות הפנימי בתוך החברה הישראלית. הסכסוך שבין הזהות הישראלית והזהות היהודית. ההר נמסר והעיר נחלקת משום שהזהויות הישראלית והדתית – בורחות מן השיבה אל הזהות היהודית השלמה שמאחדת ביניהן. השיבה אל ההר היא החיבור שבין התרבויות.

הערבים אינם הסיבה, הערבים הם רק האמצעי בסכסוך פנימי זה. ישראל מקדשת את ההר למוסלמים בכדי לברוח ממנו בעצמה. התוצאה היא אובדן סלע היסוד להצדקת קיומנו בארץ כולה, והפניית האנושות נגדנו. בקידוש ההר למוסלמים, מביאה ישראל על עצמה מלחמה.

אין ירושלים בלי ההר. הריבון היחיד בהר הבית תהיה מדינת ישראל, באמצעות משטרת ישראל, ומשמר מיוחד שתקים לשמירת הבטחון, הסדר, וקדושת המקום³⁶. כל גורם זר, במזים ובלעדיהם, יורחק מן ההר לצמיתות.

³⁶ בדומה לסדרנים ולמאבטחים של הקרן למורשת הכותל הפועלים ברחבת הכותל המערבי כיום.

המדיניות בהר בפועל

גם הר הבית הוא 'מקום קדוש'

הר הבית ייפתח לתפילה יהודית ויושם בראש רשימת המקומות הקדושים ליהדות - רשימה ממנה הוא נעדר בינתיים, באופן שמפגיע רק את מי שמתעלם ממה שתואר לעיל. מתוקף חוק השמירה על המקומות הקדושים הוא יימסר לניהולה של הרבנות הראשית או לגוף מיוחד מטעמה שיופקד על כך, שיוכל גם להסדיר את העלייה והתפילה של היהודים בהר במסגרת ההלכה לתחומים המותרים, ולסמנם בשטח. בית כנסת יהודי יוקם על ההר, כפי התכניות השונות שהועלו בנוגע לכך במשך השנים.

ארכאולוגיה

הר הבית ייפתח למחקר ארכאולוגי. הנזק הארכאולוגי שנגרם על ידי הפקרת הר הבית בידי הוואקף הירדני הוא נזק שלא ישוער, ואת הנעשה אין להשיב. 6000 טון של עפר ארכאולוגי מהר הבית הושמדו במכוון על ידי הוואקף במהלך הבנייה הלא חוקית של מסגדים תת קרקעיים בהר, על מנת למנוע את היחשפם של ממצאים המעידים על עברו היהודי של ההר. עצם האפשרות הדמיונית של הדיבורים על היעדר שרידים של בית המקדש בהר הבית היא תוצאה של מדיניות שאוסרת על מחקר ארכאולוגי בהר עצמו כבר 50 שנה, ומאלצת את הארכאולוגים להסתובב מסביב להר בלבד.³⁷

ריבונות

הוואקף הירדני יאבד את כל סמכויותיו בהר. משטרת ישראל תוצב על ההר בדרך קבע, ולא בשוליו כפי שהדבר נעשה היום. ביקורים בהר הבית יורשו בכל שעות היממה ללא הגבלה, ושמירה על בטחונם של אזרחי ישראל על הר הבית תובטח באופן מוחלט תוך הקצאת כל הכוחות המשטריים הנדרשים לכך. הגישה להר ליהודים תותר מכל שערי הר הבית ללא סייג.

למוסלמים יותר המשך התפילה במסגד אל-אקצה (שנבנה מלכתחילה מחוץ לתחומי ההר המקורי המקודש ליהודים). למותר לציין שכל ניסיון להפוך את התפילות לאירוע לאומני יטופל בחומרה. דרכי הגישה אל הר הבית ישופרו ויוחלפו כליל, כראוי למקום שהוא 'ליבו של עולם'. דגל ישראל יחזור להיות מונף בהר הבית באורח קבע, כביטוי לריבונות הישראלית המוחלטת במקום, וכביטוי לזהות היהודית שמהר הבית מוצאה, אליו היא שבה, וממנו חיותה.

אֲשֶׁרִי מִחֶפְזָה וְיָגִיעַ וְיִרְאָה עֲלוֹת אֹרֶךְ וְיִבְקָעוּ עָלָיו שְׁחָרִיף,
לְרֵאוֹת בְּטוֹבֵת בְּחִירִיף וְלַעֲלֹז בְּשִׁמְחָתָהּ בְּשׁוֹבָה אֵלַי קִדְמַת נְעוּרִיף!³⁸

³⁷ אותו הדבר נכון, אם כי במידה פחותה לכל הארכאולוגיה ביהודה ושומרון.

³⁸ "ציון הלא תשאליו", רבי יהודה הלוי.

קישורים אינטרנטיים למקורות המובאים בשער

הערה 1: אתר הכנסת.

<https://main.knesset.gov.il/Activity/committees/ForeignAffairs/News/pages/pr070616.aspx>

הערה 3: "הציבור הדתי לאומי והסכסוך הישראלי-פלסטיני" – דו"ח קבוצת המשבר הבינלאומית מס. 147 (2013), 21 בנובמבר). עמ' 35, הערה 225.

<https://www.crisisgroup.org/he/file/1239/download?token=33KVS3AB>

הערה 22: דו"ח על מעמד הבניה באזור יהודה ושומרון. ירושלים א' בתמוז התשע"ב – 21.6.2012.

<http://www.pmo.gov.il/Documents/doch090712.pdf>

הערה 23: היומון "אל-קודס", פירסם כתבה נרחבת על היקף ההגירה של צעירים מיהודה ושומרון.

<http://www.alquds.com/pdf/1470434849214309600/1470434877000>

הערה 24: (5 בספטמבר, 2015). Brazil president criticizes Europe over refugee crisis. Daily mail.

<http://www.dailymail.co.uk/wires/reuters/article-3223043/Brazil-president-criticizes-Europe-refugee-crisis.html>

הערה 27: תופעה אשר לפי הודעת בית הנבחרים האמריקני מ-13.6.16 עדיין נמשכת.

<https://www.congress.gov/bill/114th-congress/house-resolution/343>

נספחים

נספח לפרק החינוך

שיטת השוברים - נתונים

השנה האחרונה שלגביה יש נתונים על ההתפלגות הפנימית של הוצאות החינוך היא 2012. בין 2012 ו-2014 היתה עליה ניכרת של 10.5% בהוצאה הכוללת לחינוך. מכאן והלאה, כל הנתונים הם משנת 2012.

ההוצאה הלאומית לחינוך ולהשכלה גבוהה הסתכמה ב 78.2 מיליארד ש"ח, שהתפלגו כך:

- מינהל כללי - 2.1 מיליארד ש"ח.
- קדם יסודי - 7.52 מיליארד ש"ח.
- יסודי - 25.26 מיליארד ש"ח.
- על-יסודי - 19.78 מיליארד ש"ח.
- אוניברסיטאות - 10.09 מיליארד ש"ח.
- על-תיכוני אחר - 7.7 מיליארד ש"ח.
- ספרי לימוד וכלי כתיבה שנקנו ע"י ההורים - 0.84 מיליארד ש"ח.
- "השקעות והעברות הון" - 4.9 מיליארד ש"ח.

במסמך זה עסקנו רק בחינוך הילדים (גיל 3 עד 18), לפיכך כללנו בחישובינו רק את הסעיפים:

- מינהל כללי - 2.1 מיליארד ש"ח.
- קדם יסודי - 7.52 מיליארד ש"ח.
- יסודי - 25.26 מיליארד ש"ח.
- על-יסודי - 19.78 מיליארד ש"ח.
- ספרי לימוד וכלי כתיבה שנקנו ע"י ההורים - 0.84 מיליארד ש"ח.
- "השקעות והעברות הון" - 4.9 מיליארד ש"ח.

ובסך הכל 60.4 מיליארד ש"ח שהוצאו בשנת 2012 על חינוך ילדינו.

בשנת הלימודים תשע"ג (3/2012) היו 2,027,360 תלמידים מגיל 3 עד 18, ומכאן שההוצאה השנתית לתלמיד היתה 29,792 ש"ח, וההוצאה החודשית לתלמיד היתה 2483 ש"ח.

ההוצאות אינן אחידות בכל הגילאים. כדי לחשב את גובה ההוצאה לתלמיד בכל אחת משלוש קבוצות הגיל, הנחנו כאן בקירוב, בהיעדר מידע מפורש, את ההנחות הבאות:

- א. הנחנו שהסעיף של ספרי לימוד מתחלק באופן פרופורציוני בין החינוך היסודי והעל-יסודי.
- ב. הנחנו שההוצאות על מינהל כללי והון, מתחלקות באופן פרופורציוני בין החינוך הקדם-יסודי, היסודי, והעל-יסודי.
- ג. הנחנו שהתפלגות מספר התלמידים בין שלוש קבוצות הגיל ב-2012, היתה כמו בתשע"ה (5/2014), שעבורה יש לנו את נתוני ההתפלגות המדויקים.

בכפוף להנחות/הקירובים הללו, אוכלוסיית התלמידים בגילאי 3 עד 18 התחלקה כך:

- קדם יסודי: 22.1% מהילדים.
- יסודי: 45.5% מהילדים.

- על יסודי: 32.4% מהילדים.

ובהתאם, התפלגות סך ההוצאה לפי קבוצות גיל היתה:

- קדם יסודי: 7.52 + 1.547 (מינהל והון) = 9.067 מיליארד ש"ח.
- יסודי: 25.26 + 0.49 (ספרי לימוד) + 3.185 (מינהל והון) = 28.935 מיליארד ש"ח.
- על יסודי: 19.78 + 0.35 (ספרי לימוד) + 2.268 (מינהל והון) = 22.398 מיליארד ש"ח.

ובחלוקה למספר התלמידים המחושב בכל קבוצת גיל, ההוצאה הכוללת לתלמיד ב-2012 היתה:

- קדם יסודי: 9.067 מיליארד ש"ח ל- 448,046 ילדים - יוצא **1686 ש"ח לחודש לילד בגן**.
- יסודי: 28.935 מיליארד ש"ח ל- 922,449 ילדים - יוצא **2614 ש"ח לחודש לילד בכיתות א'-ו'.**
- על יסודי: 22.398 מיליארד ש"ח ל- 656,865 ילדים - יוצא **2841 ש"ח לחודש לילד בכיתות ז'-י"ב.**

אנו מזכירים שוב שמספרים אלו מבוססים על קירובים, בעוד שהמספר הממוצע לכל הגילאים הוא מדויק.

נתונים אלו היו כאמור לשנת 2012. בין 2012 ו-2014 גדלה ההוצאה הלאומית לחינוך מ-78.2 מיליארד ש"ח ל-86.4 מיליארד ש"ח, עליה של כ-10.5%. במקביל, מספר התלמידים גדל משנת תשע"ג לשנת תשע"ה מ-2,027,360 ל-2,131,521, עליה של כ-5%. בשקלול העליה במס' התלמידים, והעליה הגדולה יותר בהוצאה, זו תוספת של קצת מעל 5% בהוצאה לילד.

אם **נניח** שהתפלגות ההוצאות לקבוצות הגיל ולסעיפים השונים לא השתנתה באחוזים, הרי שההוצאה החודשית לחינוך **בשנת 2014** היתה:

- הוצאה חודשית לתלמיד (ממוצע לכל הגילאים): 2609 ש"ח.
- הוצאה חודשית לתלמיד בקדם יסודי (גן ילדים): 1772 ש"ח.
- הוצאה חודשית לתלמיד ביסודי (כיתות א'-ו'): 2747 ש"ח.
- הוצאה חודשית לתלמיד בעל יסודי (כיתות ז'-י"ב): 2985 ש"ח.

היתרון המרכזי של שיטת השוברים הוא שיפור איכות החינוך, באמצעות **הורדת מספר התלמידים בכיתות**, ויותר מכך, באמצעות **העלאת רמת המורים** ע"י יצירת תחרות בריאה על משרות ההוראה. כדי ליצור תחרות על משרות, צריך תמריץ, והתמריץ העיקרי הוא **שכר**.

כיום, יש בישראל 29 תלמידים בכיתה בממוצע, ושכר המורים נמוך.

נניח ש-70% מההוצאה של בית ספר יסודי תושקע בשכר המורים, והשאר בהוצאות.

נניח גם שמורה מלמד בכיתה ב-3 מכל 4 שעות לימוד, כלומר יש 4 מורים על כל 3 כיתות.

מכאן שאם נחלק את ההוצאה החודשית לתלמיד להוצאות ולשכר, מורה בבית ספר יסודי בשנת 2014 היה יכול להשתכר, בשיטת השוברים, שכר חודשי ברוטו של 41,823 ש"ח, ומורה בבית ספר על יסודי היה יכול להשתכר שכר חודשי ברוטו של 45,446 ש"ח.

היות ובשיטת השוברים להורי התלמידים יש **חופש בחירה**, בית ספר שלא יעשה מאמץ אמיתי למשוך לקוחות, כלומר את הורי התלמידים, פשוט יאבד אותם לטובת בית ספר אחר שכן יעשה זאת, ולכן אפשר להניח שמורי בית הספר יעשו כל מאמץ לשפר את ההוראה, וקודם כל באמצעות הורדת מספר התלמידים בכיתות ע"י הוספת מורים, אף שהמשמעות תהיה הורדה בשכרם (אבל זה עדיף מבית ספר ללא תלמידים וללא שכר). **נניח** שבשלב ראשון בית הספר יקטין את מספר התלמידים בכיתות ברבע, מ-29 (הממוצע

כיום) ל-22 תלמידים בכיתה בלבד. לפי ההנחות הנ"ל, במצב זה מורה בבית ספר יסודי ישתכר 31,728 ש"ח ברוטו ומורה בבית ספר על יסודי ישתכר 34,476 ש"ח ברוטו.

שתי רמות השכר הללו גבוהות בהרבה לא רק משכרו של מורה בישראל כיום, אלא גבוהות בהרבה גם מהשכר הממוצע בהייטק (23,800 ש"ח ברוטו בשנת 2015, מקור: גלובס). וזה בדיוק מה שימשוך כוחות הוראה מעולים למערכת החינוך, וייצור תחרות בריאה על כל משרת הוראה, בכל מקום בישראל. וכל זה בלי להוסיף אפילו שקל אחד לתקציב החינוך. להיפך, עם רמות שכר מורה כאלו, יהיה אפשר אפילו להוריד את גובה ההוצאה האדירה הנוכחית לחינוך, ועדיין להישאר במצב שבו כולם מרוצים.

הערה לסיים: בהתחלה, אפילו עם התמריץ של שכר כה גבוה, המורים לא יוכלו להוריד את מספר התלמידים בכיתות מתחת למספר מסוים שבו פשוט לא ימצאו בתחילה מספיק מורים. אבל אם ניתן לתהליך זמן למצוא את מלוא הפוטנציאל שלו, ואם נניח שהממשלה לא תקצץ בתקציב החינוך לטובת הורדת מיסים למשל (למרות שברור מהמספרים הללו שאפשר לקצץ מיליארדים בחינוך בלי לפגוע ברמתו, רק ע"י שינוי השיטה), אז ניתן להגיע לתוצאה הבאה:

לפי הנתונים שהוצגו כאן, אם לאחר המעבר לשיטת השוברים המורים בבתי הספר יורידו בהדרגה את מספר התלמידים בכיתות, ובמקביל יאלצו להוריד את שכרם שלהם, עד ששכר המורים יהיה שווה לשכר הממוצע בהייטק כיום, אז מספר התלמידים בכיתה בבי"ס יסודי יהיה 16 וחצי תלמידים, ובעל יסודי 15 תלמידים בכיתה.

אנו לא אומרים שזה בדיוק מה שיהיה. ייתכן שהממשלה תחליט ש-20 תלמידים בכיתה זה מצוין, ואז תקצץ מיליארדים רבים מתקציב החינוך מבלי לפגוע ברמתו, וההפרש ירד לטובת הורדת מיסים. וייתכן שמורים לא יריוחו כמו בהייטק ולכן מספר התלמידים בכיתה ירד אפילו מתחת ל-15. הנקודה היא שכל זה יכול לקרות הודות לשינוי אחד: מתן חופש בחירה אמיתי להורים לקבוע היכן ילמדו ילדיהם.

רשימת מקורות

"הוצאה לאומית לחינוך, לפי סוג הוצאה ודרג חינוך ולפי מגזר מבצע ומגזר מממן" (למ"ס).

http://www.cbs.gov.il/shnaton66/st08_02x.pdf

"ההוצאה הלאומית לחינוך: 2012-2014" (למ"ס).

http://www.cbs.gov.il/www/hodaot2015n/08_15_222b.doc

"מערכת החינוך - נתונים כלליים" (אתר הכנסת) [רק הנתון של מספר התלמידים הכולל].

https://main.knesset.gov.il/Activity/Info/MMMSummaries19/Education_3.pdf

"זה מה שמרוויחים בהייטק הישראלי" (גלובס 9.7.15) [רק הנתון של שכר ממוצע בהייטק].

<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001051453>

נספח לפרק הסיוע האמריקאי

סיכול עסקת טילי היירוט כמשל

בשנת 2014, ארצות הברית סיכלה עסקה בשווי מיליארדי דולרים למכירת טילי "קלע דוד"¹ ישראליים לפולין. סיכול העסקה מדגים היטב את המחירים אותם ישראל נאלצת לשלם עבור קבלת הסיוע האמריקאי.

הרקע לסיכול העסקה

הטילים

לפני יותר מחמישים שנה התקבלה במערכת הביטחון החלטה שישראל חייבת, כצורך בטחוני חיוני, לפתח ולייצר בעצמה טילי יירוט עבור חיל האוויר. מאז ועד היום פיתחה הרשות לפיתוח אמצעי לחימה (רפא"ל) שמונה דורות של טילי יירוט², שהשמידו באוויר, מאז מלחמת ששת הימים, יותר ממאה מטוסי אויב ויותר מאלף רקטות. הטילים פותחו בשיתוף פעולה מלא עם חיל האוויר ובהתאמה מירבית לצרכיו המבצעיים הייחודיים, והם נחשבו, ונחשבים עדיין, לטובים ביותר מסוגם בעולם. הדור האחרון שפותח עד כה, שיא הטכנולוגיה שאין לו מקבילה בעולם, הוא הטיל של מערכת "קלע דוד" (שכונתה בעבר "שרביט קסמים"), שהוכרזה מבצעית על ידי חיל האוויר בשנת 2017.

איום הרקטות

בחמישים השנים האחרונות, מדינת ישראל נתונה לאיום של ירי רקטות אל עריה ויישוביה על מנת לרצוח את אזרחיה. התקפת הרקטות הראשונה הייתה בשנת 1968, כאשר שוגרו רקטות משטח ירדן אל בית שאן. באותה תקופה, ישראל נקטה עדיין במדיניות של יצירת הרתעה במענה לאיומי הירי. כך למשל, במלחמת יום הכיפורים, לאחר שרקטות כבדות של צבא סוריה פגעו ביישובים בצפון, הורתה הממשלה לחיל האוויר להשמיד את בנייני המטכ"ל הסורי בלב דמשק בהפצצה אווירית. המסר שישראל ביקשה להעביר הובן היטב, והסורים חדלו לירות רקטות לעבר ישראל, למרות שהמלחמה הייתה עדיין בעיצומה. ירי הרקטות לא התחדש גם לאחר שישראל השמידה באותה מלחמה את רוב מתקני ייצור החשמל בסוריה.

מאז, ישראל זנחה את מדיניות ההרתעה היעילה שלה, והתמקדה בהתגוננות ובסיכול התקפות. הלחץ האמריקאי שיחק תפקיד לא מבוטל בשינוי הזה במדיניות הישראלית.

הסיוע האמריקאי כאמצעי ליצירת לחץ על ישראל

פעולותיה הצבאיות של ישראל לוו תמיד בלחץ אמריקאי. הממשלים האמריקניים לדורותיהם דרשו מישראל להימנע מהכרעה של אויביה ולרסן מאוד את תגובותיה לתוקפנות מצדם. ברור כי קבלת ההגבלות האלה מצדה של ישראל לא תאפשר לה לעצור את תוקפנותם של אויביה, ובפרט את ירי הרקטות, אלא לכל היותר לצמצם אותה ולמזער את נזקה.

¹ 'קלע דוד' היא מערכת ליירוט רקטות, טילים ומזל"טים, שכונתה בעבר "שרביט קסמים". הטילים בהם היא משתמשת מכונים Stunner בפרסומים זרים.

² שפרייר (שני דורות), פיתון (שלושה דורות), דרבי, טמיר (טיל היירוט של מערכת "כיפת ברזל") וטילי היירוט של מערכת קלע דוד.

על מנת לגרום לישראל לקבל את תכתיביה, ארה"ב משתמשת בשיטת "המקל והגזר": חוסר שיתוף פעולה מצד ישראל יוכל להוביל לפגיעה ב"יחסים המיוחדים" עם ארה"ב, ובכך לפגוע באינטרסים של ישראל³, בעוד היענות לדרישות האמריקאיות תתגמל. הסיוע הביטחוני האמריקאי הוא אולי הדוגמה המובהקת ביותר לתגמול כזה, כאשר אחד מהסעיפים שלו הוא השתתפות אמריקאית בפיתוח ומימון מערכות הגנה מפני טילים, ובכללן "קלע דוד".

כך ישראל ויתרה על יכולתה המעשית להסיר את איום הטילים, וכ"פיצוי" זכתה לעזרת האמריקנים בצמצום נזקיו. אם לא די בכך, השותפות עם האמריקאים הגיעה עם תנאי נוסף - מתן הזכות לארה"ב להטיל וטו על ייצוא המערכות האלו.

הלקוח הפוטנציאלי

פולין, שביקשה לרכוש את הטילים, היא מדינה החברה בנאט"ו מאז שנת 1999, כלומר בעלת ברית צבאית ותיקה של ארה"ב. בשנים האחרונות פולין משדרגת את צבאה ומחליפה נשק ישן בחדש. בתוך כך, פולין רכשה מישראל אלפי טילים נגד-טנקים, המתקדמים מסוגם בעולם.

עסקת המיליארדים וסיכולה בידי ארה"ב

בשנת 2014 פולין החליטה שהיא מעוניינת לרכוש טילי יירוט בעסקת ענק של כשבעה וחצי מיליארדי דולרים⁴. צבא פולין בחן את החלופות הקיימות בתחום טילי היירוט והחליט שמערכת "קלע דוד" הישראלית היא הטובה והמתאימה לו ביותר, וממשלת פולין ביקשה לרכוש את המערכת מישראל. בעקבות זאת פנו יצרניות נשק אמריקניות לממשל האמריקני כדי שיפעיל את הסעיף שמתנה את ייצוא הטילים בהסכמה אמריקנית, והממשל האמריקני אכן אסר על ישראל לייצא את הטילים לפולין⁵, למרות שמדובר בבעלת בריתה הצבאית של ארה"ב.

בלית ברירה, ממשלת פולין פנתה אז לחברת רייט'און האמריקאית, השותפה לפיתוח "קלע דוד" ויצרנית טילי ה"פטריוט" (טילים מיושנים יותר, יקרים יותר ויעילים פחות), וחתמה עמה על החוזה. העסקה עם רייט'און כוללת בשלב ראשון את מערכת הפטריוט האמריקנית הישנה ובשלב השני, שהוא עיקר העסקה, את חימושה בטיילי "SkyCeptor". שאינם אלא נגזרת של טילי היירוט של מערכת "קלע דוד"⁶, אותם הטילים שפולין ביקשה לרכוש מלכתחילה.

משמעות הדבר היא שהממשל האמריקאי השתמש בזכות הוטו שלו לא בשביל למנוע את חימושה של פולין בטיילים אלה, אלא רק בשביל להבטיח שחברה אמריקאית תזכה בעסקת החימוש ובחלק הארי של ההכנסות ממנה. רפא"ל תקבל רק חלק קטן מההכנסות, כקבלנית משנה של חברת רייט'און.

³ די להיזכר במקרה מהעת האחרונה, בו היחסים העכורים עם הנשיא אובמה הובילו לכך שארה"ב לא הטילה וטו נגד החלטה אנטי-ישראלית קשה במועצת הביטחון. מקור: [3025298/https://news.walla.co.il/item](https://news.walla.co.il/item/3025298)

⁴ השווי הסופי של העסקה הוא כ-7.6 מיליארד דולר, מתוכם 4.75 מיליארד בשלב הראשון. מקורות: <https://www.reuters.com/article/us-poland-defence-raytheon-patriots/poland-expects-to-ink-7-6-billion-deal-for-patriot-systems-by-end-2017-idUSKBN1720X3>, <https://www.reuters.com/article/us-raytheon-poland-patriot/poland-signs-4-75-billion-deal-for-u-s-patriot-missile-system-facing-russia-idUSKBN1H417S>, <https://www.raytheon.com/news/feature/poland-signs-loa-for-patriot>

⁵ מקור: <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4520104,00.html>

⁶ מקור: <https://www.raytheon.com/index.php/news/feature/skyceptor>

כמה עלה לנו ה"סיוע" האמריקאי?

בהתחשב בעובדה שהאמריקנים השקיעו בפיתוח "קלע דוד" רק כרבע מיליארד דולר⁷, בעוד השימוש שלהם בזכות הוטו בעסקה זו בלבד עלה לנו פי כמה מכך, אין ספק שישראל הפסידה משיתוף הפעולה עם ארה"ב במיזם הזה. כל זאת, בשעה שהסיוע לפיתוח "קלע דוד" נועד בכלל לשמש כ"פיצוי" לישראל על כך שהיא מאפשרת פגיעה בריבונותה ובביטחונה. זוהי משמעותה האמיתית של קבלת ה"סיוע הביטחוני" האמריקאי.

⁷<http://aviationweek.com/paris-air-show-2015/david-s-sling-adds-israel-s-air-defense>

נספח לשער ביטחון ישראל ושער התכנית המדינית

ביטחון ישראל מאז הסכמי אוסלו

בשני העשורים וחצי שחלפו מאז הסכמי אוסלו שולש מספר הרוגי הטרור, ומספר הפצועים בפעולות הטרור עלה ליותר מפי שמונה-עשר¹. לפני הסכמי אוסלו לא היתה מחלקה לנפגעי פעולות איבה בביטחון הלאומי – פשוט משום שלא היה בה צורך. תקציבי הביטחון וביטחון הפנים מאז פרוץ ה"שלום" – הוכפלו, וכך, על פי הנתונים החלקיים הנגישים, גם תקציב שב"כ. מצבה הביטחוני של ישראל והלגיטימיות של עצם קיומה התדרדרו מאוד.

לראשונה מאז מלחמת העצמאות הפכו תל אביב וחפיפה למטרה קלה ולגיטימית לירי רקטות מסיבי בכל "סבב" לחימה. בין סבבי הלחימה שאינם מוכרעים, אשר הולכים וגוברים מחיר דמים יקר יותר ויותר, מתגלים אזרחי ישראל ל"טפטוף" רקטות ולהכלה ישראלית. אובדן הרצון לנצח (כי אנחנו בתהליך "שלום") הוביל לאימוץ תפיסת לוחמת המגננה, שבבסיסה המוסרי ניצב ערך ההגנה העצמית בלבד, ובסופו של דבר לעקירת עצם מושג הניצחון מהתודעה הציבורית. התפיסה המתגוננת-בלבד היא שהולידה לפני עשרים שנה את תופעת הבטונדות, שהחלו לצוץ בעקבות הסכמי אוסלו. ברבות השנים הפכו הבטונדות לטכנולוגיות מתקדמות – לטיילי חץ וכיפת ברזל – והשלימו את המהפך בתפיסת הביטחון של ישראל.

ישראל שלאחר אוסלו אינה מסוגלת עוד להכריע ולמנוע את התפתחות איום הגרעין האיראני, כפי שעשתה לפני למעלה משלושים שנה בעיראק. בפועל, גם אם מנהיגיה לא יודו בכך, ישראל מכינה עצמה תודעתית ומעשית לאיראן גרעינית ולהתגוננות פסיבית. הסכם אוסלו שאמור היה להביא שלום וביטחון – הביא את ההפך הגמור. הנסיגה מדרום לבנון – שהיא המשך ישיר לתפיסת הסכמי אוסלו – הכניסה את כל המדינה תחת מטריה של למעלה מ-100,000 טילים של החיזבאללה, חלקם מונחי-GPS, המכוונים אל כל מטרה אסטרטגית בישראל ומהווים איום שאינו נופל בחומרתו מן האיום הגרעיני².

בנספח זה, זהות מבקשת להתחקות אחרי ציוני דרך בהידרדרות הזאת. הקריסה האסטרטגית של הביטחון הישראלי איננה גזירת גורל. ניתן לשוב ולאמץ אסטרטגיה ביטחונית שתשמור על ביטחון המדינה כפי שהיה קודם להסכמי אוסלו. אבל כדי "לחשב מסלול מחדש" צריך קודם להבין שטעינו. כדי להיות מסוגלים לראות את הטעות, עלינו להעמיד ברצף הגיוני אחד את תוצאותיו הביטחוניות של אותו הסכם. זו היא המטרה במסמך שלפניכם.

¹ הכוונה למספרי ההרוגים והפצועים השנתיים הממוצעים, לפני ומאז אוסלו. מספרים מוחלטים ראה בנספח "דוח אוסלו".
² הנזק ממספר גדול של פגיעות "נקודתיות" במטרות חיוניות עשוי להשתוות ואף לעלות על הנזק מפגיעת פצצה גרעינית אשר מזיקה לשטח נרחב.

ממשלת פרס

29.5.96 – 4.11.95

פרס מיישם את אוסלו

ההיסטוריה לא יכלה להמציא אדם מוצלח יותר משמעון פרס בכדי להפקיד בידיו את יישום הסכמי אוסלו, או נסיבות נוחות יותר כדי להתחיל ליישם.

פוליטיקאי מנוסה ומוכשר זה, אביו הפוליטי של תהליך אוסלו, האיש שתמרן את יצחק רבין מהתנגדות מוחלטת להסכם אל הובלתו בפועל, ושהפך בזכות אוסלו לאישיות בינלאומית חזקה, מוכרת ואהודה, (וגם עשירה מאוד) קיבל לידיו את הגה השלטון בליל רצח ראש הממשלה רבין.

להלם שהותר הרצח בציבור הישראלי לא היו גבולות. מתנגדי אוסלו "סומנו" כשותפים פעילים לרצח. חובשי כיפה העדיפו להסתירה כשהלכו ברחובות תל אביב. התעמולה פעלה את פעולתה וההתנגדות העממית הרחבה להסכמים התפוגגה או הודחקה. במקום לעצור את הסכמי אוסלו, רציחתו הנפשעת של רבין השיגה את ההפך הגמור, והפקידה את ביצוע הסכמי אוסלו בידי האיש הלהוט מכולם להוציאם אל הפועל, תוך כדי שהיא מפילה לפניו את כל מתרסי ההתנגדות הציבורית. בתוך חודשיים, בנובמבר-דצמבר 1995, השלימה ממשלת פרס נסיגה מלאה מכל ערי יו"ש³, ללא כל התנגדות ציבורית. מיד לאחר מכן ניסה פרס להגיע להסכם עם סוריה ולסגת גם מרמת הגולן.

אוסלו מוליד את טרור המתאבדים

התוצאה⁴ לא איחרה לבוא. הציבור הישראלי התוודע לסוג חדש של טרור – לא עוד חומרי נפץ מוסלקים בתיקים או בכיכרות לחם, אלא מחבלים מתאבדים המפוצצים עצמם באוטובוסים ובמקומות הומי אדם. הסכם אוסלו, שסימן את אבדן ההכרה הישראלית בצדקת דרכה, ואימוץ הצדק ה"פלסטיני", הפך את המלחמה בישראל ממאבק פוליטי גרידא למלחמת קודש. הרוצחים המתאבדים הפכו ל"שהידים" נוחלי גן העדן המוסלמי, ומשפחותיהם למשפחות מכובדות הזוכות לקצבאות נאות מתקציבה של הרשות הפלשתינית⁵. גל של פיגועי התאבדות הציף את הארץ. רק בשבועיים שבין ה-21 לפברואר ל-4 במרץ 1996 נרצחו 59 ישראלים, רובם בפיצוץ אוטובוסים, אך שמעון פרס דבק בקונספציה שהוביל.

מבצע 'ענבי זעם' ותחילת ה'סבבים'

ב-13 למרץ כינס פרס את מנהיגי העולם לוועידת שלום בשארם א-שייח. בתגובה, קיבל מטחי קטיושות בצפון שאילצו אותו לצאת למבצע ענבי זעם. המבצע נעצר כשפגז צה"לי הרג בשוגג כמאה אזרחים בכפר קנא והביקורת הבינלאומית איימה להשבית את חגיגות פרוץ השלום.

כך – בקיץ 1996 – הפכו מלחמות ישראל ל"סבבים".

³ למעט חברון שנמסרה מאוחר יותר על ידי נתניהו.

⁴ התוצאה של הסכם אוסלו, לא של החלפת רבין בפרס. תופעת פיגועי ההתאבדות בישראל החלה עם הסכם אוסלו, ובתקופת ממשלת רבין, בטרם נרצח, היו 11 פיגועי ההתאבדות הראשונים, בהם נרצחו 79 ישראלים.

⁵ תקציב שחלק ניכר ממנו מגיע מישראל.

התברר כי תהליך הנסיגה רק מחזק את אמונת האויב בצדקת דרכו ובחולשת רוחנו⁶, ומוביל לעוד אלימות. או אז נאלצת ההנהגה הישראלית להפעיל את צה"ל כדי לעצור את ההתקפות, אך היא עושה זאת בתוך המסגרת של 'אוסלו' – כלומר מקפידה לא לנצח את ה"פרטנר", שבלעדיו קורסת הקונספציה החדשה ואין עם מי לחתום על הסכם. אובדן תחושת הצדק הלאומית שבאה עם ההכרה בעם ה"פלסטיני" ובריבונותו בארצנו, גורמים לדה-לגיטימציה של כל פעולה צבאית, גם אם היא לצרכי הגנה עצמית, ולכן כל נפגע אזרחי בצד הערבי יוצר לחץ בינלאומי שנתפס בישראל כ"כבד" עד "בלתי נסבל". הממשלה, שממילא לא יכולה לקבוע את מטרת המבצע, נכנעת ללחץ הבינלאומי, צה"ל נסוג - וחוזר חלילה, עד ה"סבב" הבא.

⁶ הביטוי הרהוט ביותר לכך שבעיני הערבים ישראל נחלשה מאד, בשנים שמאז אוסלו, היה ב"נאום קורי העכביש" של מנהיג חיזבאללה חסן נסראללה ב-26.5.2000, שבו אמר: "ישראל אמנם מצטיירת כבעלת עוצמה צבאית גדולה ועליונות טכנולוגית, אך החברה הישראלית לא תעמוד בעוד מתקפות טרור, פיגועים וקטיושות. החברה הישראלית עייפה ממלחמות ואין לה האיתנות והחוסן לעמוד במאבק דמים ולספוג נפגעים".

ממשלת נתניהו הראשונה

18 ביוני 1996 עד 6 ביולי 1999

נתניהו ממשיך את אוסלו

אמנם ברור היה שבנימין נתניהו לא מביא איתו בשורה חלופית, אך מה שלא היה צפוי הוא שהיעדר הבשורה של נתניהו יוביל אותו, זמן קצר לאחר היבחרו, להמשיך בהסכם שיזם יריבו ואף לחבק את ראש אש"ף, יאסר ערפאת. בפועל, הנוק שגרם נתניהו כאשר שיעבד את כל "המחנה הלאומי" לתהליך אוסלו, אינו פחות מזה של פרס. כל עוד היה התהליך פרי באושים של השמאל בלבד, ריחפה מעל ההסכמים עננה של חוסר לגיטימיות בקרב הרוב היהודי בישראל. ישראל אמנם נכנסה למלכודת, אך הדרך עוד היתה פתוחה לצאת ממנה. נתניהו, שנבחר ברוב זעיר על גלי ההתנגדות לאוסלו, נעל את המלכודת על כלל החברה הישראלית - שנותרה לכודה בתהליך עד היום.

בתחילת כהונתו עוד ניסה נתניהו להתנות את המשך יישום הסכמי אוסלו, ואת מסירת חברון, בביצוע חלקו של ערפאת בהסכם – בין היתר, בשינוי סעיפי האמנה הפלסטינית הקוראים להשמדת ישראל – אך ללא הועיל⁷. נתניהו היה עתיד לגלות מהר מאוד שמרגע שהכיר בלגיטימיות וב"צדק הפלסטיני" הוא עצמו הפך לגזלן האולטימטיבי, לאיש הרע בסיפור, שעליו מוטלת כל העת חובת התיקון, ואילו העולם אינו שועה יותר לקטנות כגון סעיף כזה או אחר ב"תקנון ועד הבית של הבניין הגזול".

"יתנו - יקבלו, לא יתנו - לא יקבלו"

ב-4 בספטמבר, 1996, נפגש נתניהו לראשונה עם יאסר ערפאת, תוך שהוא משלה את עצמו כי יוכל לגלגל את האחריות להמשך התהליך אל הצד ה"פלסטיני". נתניהו טבע אז את המושג "יתנו – יקבלו, לא יתנו – לא יקבלו" ועמד על קיום ההתחייבויות ה"פלסטיניות" בהסכם. מובן שהפגישה הסתיימה בלא כלום. עקרון ה"יתנו – יקבלו, לא יתנו – לא יקבלו" הוכח במהירות כמנותק מן המציאות החדשה של תהליך אוסלו. ערפאת הבין מהר מאוד שנתניהו השתעבד לתהליך, בדיוק כקודמיו מן השמאל, ולכן העיקרון היחיד התקף עבורו הוא "לא יתנו שטח - לא יקבלו שקט". שבועיים לאחר המפגש העקר עם ערפאת, ניסה נתניהו לשדר עסקים כרגיל אולם ככל הנראה נתניהו עדיין לא הבין את המציאות שעניג בעצם פגישתו עם ערפאת. באוסלו נוצרה מפלצת שאי אפשר לחסל מבלי לוותר על ההסכמים ועל הלך הרוח שהוליד אותם. מאז אוסלו אנחנו מוכרחים להאכיל את המפלצת כל העת בסכומי כסף אסטרונומיים, בנתחי ריבונות ובהרוגים ישראלים - בכדי לקנות "שקט תעשייתי" בטחוני ופוליטי לעוד זמן מה.

לא ניתן לחסל את המפלצת משום ש"זו ארצם" - הם הצד הצודק, והעולם מצפה מישראל, שהכירה בכך, לנקוט כלפיהם בתהליך פעיל של "חזרה בתשובה", כלומר עוד ועוד נסיגות, ובוודאי שלא חיסול של מי שלגיטימיותו הוכרה. מצד שני, גם לא ניתן לסגת ולספק למפלצת את מלוא תאוותה, משום שכפי שהעיד ארנסט בוויין⁸, בנאומו בשנת 1947: "השאיפה העקרונית של ערביי ארץ ישראל כלל אינה ריבונות לאומית בארץ ישראל – אלא שלילת כל סיכוי לריבונות יהודית שכזו". הדבר האחרון שהם מעוניינים בו זו מדינה עצמאית, ולכן גם שמעון פרס, גם אהוד ברק, גם אריאל שרון וגם אהוד אולמרט - שהשתדלו מאוד לתת בערך את הכל, זכו לאותה תגובה אלימה לה זכה נתניהו.

⁷ בפועל, האמנה הפלסטינית מעולם לא שונתה, למרות מצגי השווא של אש"ף.

⁸ שר החוץ הבריטי בתקופת סיום המנדט בממשלת אטלי. מתומכי ומעצבי מדיניות הספרים הלבנים וההעדפה של הבריטים את הערבים, ולא מחובבי ציון בלשון המעטה.

מנהרות הכותל

כשהבין ערפאת שנתניהו נעל את עצמו במלכודת אוסלו, הוא ניצל את ההזדמנות הראשונה שנקרתה בדרכו - פתיחת מנהרת הכותל לתיירים. מדובר היה בשטח בריבונות ישראלית מלאה - שטח שבעשרים השנים שחלפו מאז נותר תמיד פתוח, ללא כל בעיה. ערפאת ניצל את פתיחת המנהרה כתירוץ לפתוח במתקפה שהביאה להרג ששה עשר חיילים ישראלים, שחלקם נורו בנשק ישראלי שניתן בידי "עמיתיהם" ה"פלסטינים" בסוורים המשותפים - שהיו גאווה הסכמי אוסלו.

הסכם חברון

נתניהו למד מהר את העיקרון החדש ומסר ל"מפלצת" את עיר האבות חברון, למעט שטח מזערי הסמוך למערת המכפלה והיישוב היהודי, בכדי לקנות תקופת מה של שקט, וזאת מבלי להציג דרישות כלשהן לרשות הפלסטינית, תוך הצהרה שמדובר ביישום של הסכמים קודמים. (זאת, למרות שהשהיית ביצועם של אותם ההסכמים ממש עד שהרשות הפלסטינית תעמוד בתנאים הנדרשים ממנה, הייתה לב עמדתו המדינית המוצהרת).

הסכם וואי והמשך הנסיגות

השקט החזיק מעמד זמן קצר, ובקיץ 1997 התחדשו פיגועי ההתאבדות שהובילו ללחץ, לווייתורים ולהסכם וואי - לפיו אמורה הייתה ישראל להוסיף ולסגת מ-13% נוספים מן השטח. לשבחו של נתניהו ייאמר כי לא אמר נואש, וניסה כל העת להוסיף ולייצר התניה כלשהי בין המשך הנסיגות לקיום ההתחייבויות הערביות. במקביל ניהל נתניהו מגעים בלתי רשמיים עם הסורים, ולטענת האמריקנים הסכים במהלכם לנסיגה מוחלטת מרמת הגולן, אך גם מגעים אלה לא הבשילו לכדי הסכם.

בין כך ובין כך הלכה ממשלת נתניהו והתפוררה עקב סכסוכים פנימיים, והאכזבה בימין ממדיניותו. ההתגייסות שנתניהו נהנה ממנה בבחירות נגד פרס לא חזרה על עצמה ובבחירות 99 ניצח אהוד ברק.

ממשלת ברק

מאי 1999 – פברואר 2001

את תקופת כהונתו הקצרה של אהוד ברק - קצרה יותר מכל ממשלות ישראל האחרות - אפיין רצון אובססיבי להגיע להישג מדיני כלשהו.

המו"מ על הגולן

תחילה פנה ברק לערוץ הסורי והציע נסיגה מוחלטת לגבול הבינלאומי. ברק לא הבין שהגדרתו של ארנסט בוויין לסכסוך היהודי-ערבי תקפה גם לגבי הסורים - הסכסוך עם ישראל הוא חלק מהותי מהגדרתם העצמית והם חייבים לשמרו. הסורים התעקשו על נסיגה ישראלית לא רק אל הגבול הבינלאומי שעובר עשרה מטרים בלבד מזרחית לכינרת, אלא עד קו המים ממש, ו"שותפות" סורית על מקור המים העיקרי של ישראל. ברק נאלץ לוותר.

הבריחה מלבנון

ביולי 2000 ניסה ברק לייצר "הישג"⁹ והורה על נסיגה חד צדדית של כל כוחות צה"ל מדרום לבנון - גם ללא הסכם עם הסורים¹⁰. הנסיגה הבהולה כללה מראות קשים של השתלטות חיזבאללה על ציוד ישראלי, זינוב בכוחות צה"ל הנסוגים, והחמור מכל - התעללות בחיילי צה"ל ומשפחותיהם שכרתו ברית דמים ארוכת שנים עם ישראל וברגע אחד נבגדו והופקרו לגורלם¹¹.

בעקבות מהלך הנסיגה שהוצג כהברקה וכהצלחה אדירה, מרושת כיום כל דרומה של לבנון בלמעלה מ-150,000 טילים ורקטות המכסים את רוב שטח ישראל, חלקם מונחי GPS, הממוקמים בתוך בתי מגורים, בתי ספר, מסגדים ומרפאות, מכוונים לעבר כל מטרה אסטרטגית בישראל, ומהווים זרוע אסטרטגית קדמית של המשטר האירני אל מול כל ניסיון התגוננות ישראלי מפני האיום הגרעיני האירני. בשורה התחתונה, הנסיגה מלבנון הביאה למפולת אסטרטגית במאזן הכוחות וההרתעה מול האיום האירני.

⁹ בישראל, כל נסיגה הופכת את המנהיג האחראי לחביב התקשורת ול"אתרוג" החסין מביקורת ולעתים גם מחקירות. ייתכן וגם לעובדה זו היתה, השפעה בפני עצמה על הוראת הנסיגה המבוהלת וחסרת האחריות של ברק, נוכח החקירות שהתגבשו נגדו באותה עת בעניין העמותות.

¹⁰ באותו זמן כוחות הצבא והמודיעין הסורי ישבו בשטח לבנון, והכתיבו במידה רבה את הנעשה שם.

¹¹ "צבא דרום לבנון" (צה"ל) פעל בדרום לבנון מסוף שנות השבעים עד ליציאת צה"ל מלבנון במאי 2000. צה"ל פעל כשלושה של צה"ל, כדי לסייע להגנת ישראל בדרום לבנון, בעיקר על-ידי הגנה על "רצועת הביטחון" בסמוך לגבול הישראלי. לצורך הבנת מידת השותפות יש לציין כי משרד הביטחון הישראלי היה אחראי על התקציב של צה"ל. הנסיגה מלבנון נחתה על לוחמי צה"ל כרעם ביום בהיר והעמידה אותם ואת משפחותיהם בסכנה מיידית. ביום נסיגת צה"ל מלבנון כ-7,800 אנשי צה"ל ובני משפחותיהם נמלטו לישראל. במהלך השנים שחלפו מאז הנסיגה, לא פחות מ-3,000 מהם התייאשו וחזרו ללבנון, על אף הסכנה שנשקפה לחייהם. חלק מהחוזרים עצורים עד עצם היום הזה; חייהם של אחרים הפכו לגיהנום. בין יתר ההטרדות שהם עוברים, נקראים אנשי צה"ל לשעבר לחקירות חיזבאללה שנועדו לברר האם הם עדיין שומרים אמונים לישראל - המדינה שלא ידעה לשמור להם אמונים.

חיילי צה"ל נלחמו, נפצעו ונהרגו לצדם של חיילי צה"ל. זו הייתה הברית המשמעותית ביותר שכרתה ישראל עם פלג כלשהו בעולם הערבי. ברית היסטורית שאינה פחותה בחשיבותה מהסכמי השלום עם מצרים וירדן, בשל העובדה שגורם מחוץ לגבולות ישראל החליט לעמוד באופן פעיל לצדנו. לא בחשאי, אלא בגלוי - בשדה הקרב, כתף אל כתף עם חיילי צה"ל.

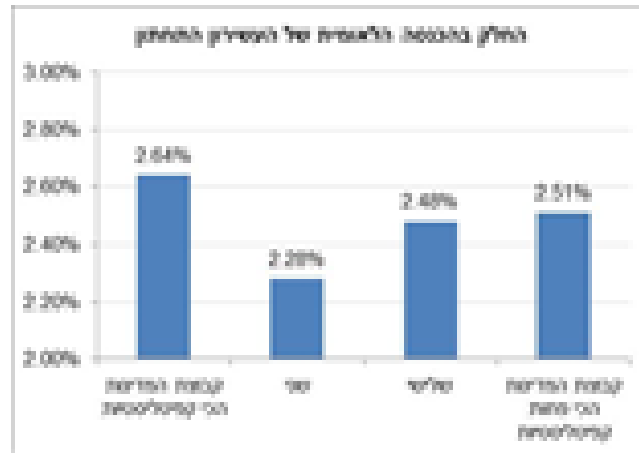
במהלך השנים שצה"ל פעל בתוך לבנון נהרגו קרוב ל-600 לוחמי צה"ל ונפצעו קרוב ל-1500.

מעבר לחובה המוסרית כלפי לוחמי צה"ל, הטיפול במצוקתם הוא גם אינטרס אסטרטגי מן המעלה הראשונה. העולם הערבי בוחן כיצד ישראל מתייחסת לבני בריתה, והזנחתם תקשה עוד יותר על יצירת בריתות עם קהילות ומדינות באזור בעתיד. מצוקתם של לוחמי צה"ל זוכה לפרסום בעולם הערבי, ומשמשת את החיזבאללה ככלי תעמולה. המסר למי ששקלו לשתף עמנו פעולה ברור: בשעת מבחן, ישראל נוטשת את ידידיה ובעלי בריתה.

(חלק מהדברים כאן הועתקו מדבריו של אלי אבידר, יו"ר 'הפורום למזרח תיכון חכם', לשעבר ראש נציגות ישראל בקטאר).

שיחות קמפ-דיוויד

באותו חודש (יולי 2000) נפגש ברק עם ערפאת ב'קמפ דיוויד' והציע לו 90% מכל שטחי יש"ע וכן שליטה פלסטינית ברובע המוסלמי והנוצרי בירושלים ובהר הבית, וריבונות בחלקים מירושלים, תמורת סיום הסכסוך. אפילו הנשיא האמריקני ביל קלינטון התייצב מאחורי הצעת הנסיגה הכמעט מוחלטת של ישראל.

האופטימיות ששידר ברק עם תחילת השיחות הסתמכה על נכונותו לסגת מכל השטח, כולל "המקומות הקדושים", ועל הגישה לפיה מהות הסכסוך היא טריטוריאלית. כמובן, שברק עתיד היה להעלות חרס בידו וכל הישגו היה ההכרזה הפומבית: "אין לנו פרטנר בערפאת לעת הזאת"¹².

האינתיפאדה השנייה

ה"הישג" הזה לא הועיל לישראל בזירה הבינלאומית. משנדחק לקיום ההסכם ולסיום הסכסוך, פתח ערפאת כהרגלו במעשי איבה, שבישרו את פרוץ האינתיפאדה השנייה. הפעם התעוררו לפעולה גם ערביי ישראל, שהחלו, בעיקר בצפון הארץ, להשתתף בהפגנות אלימות שהפכו למהומות. במהלך המהומות נהרגו 12 מפגינים ערבים אזרחי ישראל, ואזרח יהודי אחד, בכור ג'אן ז"ל, שנרצח בידי אבנים בעת שנסע בכביש החוף.

אהוד ברק הצליח להוכיח שוב עד כמה מדויקת היתה ההגדרה של בוין. יסוד הסכסוך אינו רצון ערביי ארץ ישראל במדינה משלהם, אלא רצונם בחיסול המדינה שלנו. לכן – כל "התקדמות" של ממש בתהליך המדיני דוחקת אותם לפיצוץ אלים שמנציח את הסכסוך, אשר עומד בליבה של ההגדרה העצמית ה"פלסטינית", ולפיכך הם חייבים להמשיכו עד להשגת מטרותם – נסיגה יהודית מלאה מכל שטחי ארץ ישראל.

מראות הלינץ' בחיילי צה"ל ברמאללה (12.10.2000) זעזעו את הציבור בישראל. ההרוגים מקרב הערבים הגבירו את הלחץ הפנימי והבינלאומי, קואליציית ברק התפוררה, הסיעות הערביות הסירו את תמיכתן וברק נאלץ להודיע על התפטרותו והתמודדותו בבחירות חדשות.

¹² אין להמעיט בחשיבות ההכרזה הפומבית הזאת, משום שלראשונה מאז תחילת "תהליך השלום עם הפלסטינים" הודה פומבית הגורם הבכיר והמוסמך ביותר בישראל שלא ניתן להגיע לשלום. הכרזה זו, והאירועים הקשים זמן קצר אחריה, איפשרו לציבור גדול בישראל להתפכח סופית מהאשליה שתהליך אוסלו ישיג שלום.

ממשלת שרון הראשונה

7 במרץ 2001 – 28 בינואר 2003

הציבור הישראלי התפכח מתהליך אוסלו ובחר ברוב מכריע של 63% באריאל שרון. שרון נתפס כימני ולוחמני¹³ וכמי שמסוגל לרסן את ה"מפלצת", אך גם לו לא היתה שום אסטרטגיה ליציאה מהתהליך. המרורים ששבע מהשמאל בעת כהונתו כשר ביטחון בממשלת בגין והדחתו מתפקידו, והעובדה הפשוטה שבאמת לא היתה לו חלופה רעיונית לדרך אוסלו, הביאו את שרון להקים ממשלת אחדות עם מפלגת העבודה¹⁴ עם שמעון פרס כשר החוץ ובנימין בן אליעזר כשר הביטחון, ולהוסיף ולצעוד בנתיב אוסלו.

מ"איפוק זה כוח" ל"חומת מגן"

שנתה הראשונה של ממשלתו התאפיינה בגל רצח המוני, בפיגועי התאבדות וטרור חסרי תקדים, ובקריסה מוחלטת של תחושת הביטחון ברחוב הישראלי. שרון הגיב ב"מדיניות האיפוק" וטבע את האמרה "גם איפוק הוא מרכיב של כוח". ככל הנראה הבין שרון היטב שכל תגובה תפעל לרעתו. אפילו הטבח בדולפינריום¹⁵, בו נרצחו 21 ישראלים, לא הביא לשינוי משמעותי, אולם הטבח בליל הסדר במלון פארק בנתניה ורציחתם של 120 ישראלים בחודש אחד – מרץ 2002 – אילצו את ממשלת שרון לשנות את מדיניותה ולכבוש מחדש במסגרת מבצע "חומת מגן" את השטחים ביו"ש שנמסרו לאחריותה הבטחונית של הרשות הפלסטינית¹⁶ בהסכמי אוסלו.

תשתית הטרור שהוקמה ביהודה ושומרון חוסלה, אולם ישראל סירבה להשיב לעצמה את הריבונות בשטח. עקרונות אוסלו נותרו בעינם (כמו גם הרשות הפלסטינית).

הפלת בנייני התאומים

ב-11 בספטמבר 2001, היכה טרור המתאבדים בעוצמה גם בנותנת החסות להסכמים – ארה"ב¹⁷. המתקפה על מגדלי התאומים, וכהונתו של הנשיא האמריקני ג'ורג' בוש הבן, שהיה נשיא שמרן ואוהד, הקלו את הלחץ הבינלאומי על ישראל. בשקט היחסי שהושג מאז מבצע חומת מגן ועד תום כהונתה התפנתה ממשלת שרון לייצוב מוצלח של הכלכלה ולשיקום ענף התיירות, שספגו פגיעה קשה במהלך תקופת הטרור.

גדר ההפרדה

ובכל זאת, לחץ פנים-ישראלי כבד הופעל על שרון בכדי לבנות את גדר ההפרדה בין ישראל ל"פלסטינים". בין אם היה זה מתוך מומחיותו הצבאית והבנתו שטרור לא עוצרים באמצעות גדרות, ובין

¹³ לזכותו של שרון נזקפו הישגיו הצבאיים המרשימים כמפקד במלחמות, חיסול הטרור ברצועת עזה למשך כ-17 שנות שקט יחסי, הרחקת אש"ף מלבנון לתוניסיה, וכן פעילותו ודעותיו כשר וכחבר כנסת.

¹⁴ שרון סלל את הדרך למוסכמה לפיה הימין זקוק לשמאל בממשלתו לא מצורך פוליטי קואליציוני, אלא לצורך הלגיטימציה של שלטונו, בהיעדר בשורה מדינית שונה מזו של השמאל.

¹⁵ 01.06.2001

¹⁶ לפי הסכם אוסלו, הפלסטינים קיבלו לידם שליטה בטחונות, שיישומה הופקד "על מנגנוני הביטחון הפלשתיניים", על חלק מן השטח, שכינויו היה "שטח A". בקטגוריה זו נכללו בראש ובראשונה כל הערים הפלשתיניות, שנמסרו על ידי פרס לידי ערפאת מיד לאחר רצח רבין. שליטה פלשתינית זו, היוותה מחסום לכניסת ופעולת צה"ל באזורים אלה.

¹⁷ זה לא היה פיגוע ההתאבדות הגדול הראשון נגד ארה"ב, אך עד פיגועי התאומים לא הפנימו גם האמריקנים עצמם שמתנהלת נגדם מלחמה.

אם היה זה מתוך ההבנה שהתוצאה של בניית הגדר תהיה בראש ובראשונה לא ביטחונית אלא פוליטית, ותסלול את הנתיהב להקמת מדינה פלשתינית תוך כדי נסיגה ישראלית עד קו הגדר – התנגד שרון בתחילת כהונתו לבנייתה. עם זאת, בהמשך נכנע ללחצי השמאל ועבר לתמיכה פעילה בה, תוך הצגת בנייתה כגולת הכותרת של הישגיו הביטחוניים.

כך עקפו שוב תומכי אוסלו את ה"מכשול" של משטר דמוקרטי. במקום שבו לא הצליחו לכפות על הרוב היהודי את גבולות 67 באמצעות החלטה פוליטית – עשו זאת באמצעות החלטה ביטחונית-כביכול – החלטה העוקפת את הדיון הציבורי ובחירת הרוב.

גדר ההפרדה היתה פוליטית לחלוטין¹⁸. תוואי גדר ה"ביטחון" הותאם בסופו של דבר לתוואי הקו הירוק בתוספת עלות ישירה של 4.7 מליארד שו נוספים, מעבר לעלות התוואי הראשוני, שכבר נבנה במקומות רבים ופורק לאחר מכן. התוכניות המקוריות לבנות גדר בצמוד למעוזי הטרור – הערים הפלסטיניות – נזנחו במהרה, והוחלט להעבירה ברוב המקומות מסביב לאזורי היישובים היהודיים ולבודדם מהשטח שסביבם. הכוחות שהוקצו לאבטחת הגדר היו גדולים, אך את עיקר הפעולות למניעת הטרור המשיכו לבצע כוחות צה"ל שב"כ ומג"ב שבעומק השטח.

במקום שתביא לתמיכה בישראל, שנסוגה בפועל לגבולות 67, הביאה בניית הגדר ללחץ בינלאומי מוגבר על ישראל, ולתחילת האשמתה במדיניות של אפרטהייד, והגדר נהפכה לסמל הכיבוש האולטימטיבי.

¹⁸ בתחילת תכנונה של הגדר, התוואי שלה נועד לשרת את מטרה הביטחונית שעבורה נבנתה ללא התייחסות לקו הירוק, אלא בעיקר לעיקרון ההפרדה בין האוכלוסייה הפלסטינית ליהודית. באמצעות בג"צ הצליחו גורמי השמאל, ובראשם "שלום עכשיו", להצמיד פעם אחר פעם את גדר ההפרדה לתוואי הקו הירוק על בסיס טענות של פגיעה לא-מידתית באוכלוסייה הערבית וטענות מפוקפקות של בעלות פרטית. כך הגדר, שנתפסה על ידי השמאל מראשיתה כאיום הגדול ביותר על חזון המדינה הפלסטינית, הפכה לביצור של הקו הירוק, ולגבול בין מדינת ישראל לבין המדינה הפלסטינית המתוכננת. 15 שנים מאוחר יותר, בנייתה טרם הושלמה.

ממשלת שרון השנייה

28 באוקטובר 2003 – 18 בדצמבר 2005

תכנית ההתנתקות

את כהונתו השנייה ייחד שרון להשלמת התפנית הדרמטית בחייו. הצהרתו ערב הבחירות כי "דין נצרים כדין תל אביב"¹⁹ התהפכה בתוך זמן קצר להכרזה²⁰ על נכונות לסגת באופן חד צדדי מחלקים ביש"ע תוך פינוי יישובים יהודיים²¹. שרון אימץ למעשה במלואו את הגיון אוסלו החדש. הוא הבין שאין בכוחו להציע חלופה מדינית לתהליך אוסלו, אך כמנהיג וכמוביל חיפש ומצא את הדרך להובלתו. ה"בולדוזר"²² המגן ובונה הארץ, הפך מעתה לבולדוזר של בריחה והרס. באין יכולת להשביע את ה"מפלצת" או להכריעה, בחר שרון באופציה היחידה שבה הוא יכול היה לצאת לרגע מהקיפאון אליו הגיע תהליך אוסלו ולהראות "התקדמות" – אופציית הבריחה החד צדדית²³.

"בזכות (תכנית ההתנתקות) אין ביקורת על פעילותה הנחושה של ישראל כנגד הטרור"²⁴ ענה שרון למי שהזהיר מהסכנה שבהפקרת עזה למחבלים ולטייליהם, וחזר על תגובתם של יצחק רבין וחבריו לביקורת שהוטחה כנגד הסכמי אוסלו על מסירת נשק לידי ארגון הטרור של אש"פ.

גם מנהיגי השמאל וגם מנהיגי הימין, שאימצו כולם את הגיון אוסלו, לא הבינו שתוצאת יישום ההסכמים לא תיתן הכשר לפעולות הגנה עצמית ישראלית אלא להיפך – תכרסם בלגיטימיות של ישראל להגן על עצמה. שהרי אם הכרת בצדקת היריב וגם נסוגת באופן חד צדדי מכל השטח – רק הוכחת בכך שטענת הערבים לבעלות על ארץ ישראל היתה נכונה מאז ומקדם, ומן הסתם - גם עכשיו הצדק איתם.

עד כמה שהדבר יישמע מופרך, היו אלה האמריקאים שהתנגדו באופן נחרץ לתוכנית ההתנתקות. ממשל בוש שלאחר פיגועי התאומים היה עסוק במיגור הטרור בהיקף עולמי, ובמצב זה, בריחתה של ישראל, ועוד בהנהגת גדול הלוחמים בטרור – שרון, וללא הסכם, נתפסה בעיניהם, ובצדק, כקריסת העמדה הקדמית של העולם המערבי נוכח מתקפת הטרור המוסלמית. שרון נאלץ להשקיע מאמצים רבים בהשגת שיתוף פעולה והתחייבויות-לעתיד מצד ממשל ארה"ב במימוש תוכנית הנסיגה הישראלית.²⁵

משאל מתפקדי הליכוד

כגורם משמעותי בתנועת הליכוד, הצליחה קבוצת 'מנהיגות יהודית', שממנה צמחה זהות – להביא את שרון להודיע על ביצוע משאל בקרב מתפקדי הליכוד להכרעה בשאלת קיום תוכנית ההתנתקות.

¹⁹ כנגד מצעו של עמרם מצנע ממפלגת העבודה שמולו הוא התמודד, שכלל נסיגה חד צדדית מתונה מהיישובים המבודדים ברצועת עזה, ובראשם נצרים.

²⁰ בכנס הרצליה 2003

²¹ בכך יצר שרון תקדים של פירוק יישובים יהודיים שלא בתמורה להסכם שלום.

²² "בולדוזר" היה הכינוי שדבק באריאל שרון במהלך שירותו הצבאי.

²³ רבים תולים את אובססיות החורבן בצורך של שרון להסיר מעליו את טבעת החנק של החקירות הפליליות שאיימו להפילו באותה עת. היחס הסלחני לו זכה מהתקשורת, שמיעטה לדווח על מעשי השחיתות בהם הואשם, מחזקת את טענת "עומק העקירה כעומק החקירה..." כפי שאמר צבי הנדל, אז סגן שרת החינוך. בכל מקרה, תודעת אוסלו שבתוכה פעל ראש הממשלה היא שהפנתה אותו מלכתחילה אל ה"פתרון" הזה.

²⁴ מנאום שרון בכנס הרצליה החמישי, 2004

²⁵ חשוב לזכור עובדה זו כשתולים את הנסיגות הישראליות בלחץ חיצוני. הנסיגות מביאות עלינו את הלחץ, ולא להיפך.

ב-2 במאי 2004 התקיים המשאל ומתנגדי הנסיגה זכו ברוב. שרון הודה בהפסד אך, מגובה בתקשורת ובמערכת משפט מגוייסת²⁶, הודיע שרון כי אין בכוונתו להישמע לתוצאת המשאל שהוא עצמו יזם.

גירוש תושבי גוש קטיף וצפון השומרון נקבע לצאת אל הפועל יום לאחר תשעה באב תשס"ה (15.08.2005).

תוצאות ההתנתקות

החרבת היישובים היהודיים עד היסוד, גירוש תושביהם והנסיגה המוחלטת מכל רצועת עזה²⁷ הפכו את שדרות ואת יישובי המרחב שכונה מאז "עוטף עזה" לגיהנום של טרור באמצעות ירי אלפי פצצות ורקטות²⁸ - מרחב ששטחו הלך והתרחב ככל שגדלו טווחיהם ויעילותם של הטילים שבידי הארגונים שקיבלו לידיהם את השטח. בתמורה לשמירה על שקט יחסי, כלומר ירי של רקטות בודדות ("טפטוף") בלבד מדי פעם, דורשת ה"מפלצת" העזתית ומקבלת מישראל מגוון הטבות. ישראל סיפקה לעזה במשך שנים משאיות עם מזומנים²⁹, ומספקת גם כיום חשמל ומים חינם³⁰, בטון וברזל, שמשמשים גם לבניית מנהרות הטרור³¹, דשנים לחקלאות המשמשים לייצור חומרי נפץ, וסחורות נוספות – וכמובן, את ליטרת דמם של חיילי ואזרחי ישראל שנהרגים ב"סבבי לחימה" החוזרים ונשנים אחת לשנתיים בערך.

ב-4 בינואר 2006, בעיצומה של מערכת הבחירות, לקה שרון באירוע מוחי ממנו לא התעורר, וסגנו אהוד אולמרט מילא את מקומו.

²⁶ ואולי מפקד חידוש החקירות הפליליות נגדו, ומהמחיר שאותה המערכת תוכל לגבות ממנו וממשפחתו - חקירות שהוקפאו "באופן מפתיע" במשך ביצוע תכנית ההתנתקות.

²⁷ מהעיר עזה עצמה נסוגה ישראל כמעט מיד לאחר החתימה על הסכם אוסלו הראשון שכונה אז הסכם "עזה ויריחו תחילה".

²⁸ וכן ירי צלפים ושיגור טילים בכינון ישיר, וחפירת מנהרות התקפה

²⁹ אספקת המזומנים הישירה אכן נפסקה ב-2010, אך המימון נמשך באפיקים אחרים.

³⁰ הרש"פ ככלל אינה משלמת על החשמל והמים שהיא צורכת מישראל. ישראל גובה חלקים מהחוב רק מדי פעם, מכספי המסים שהיא עצמה אוספת עבור הרש"פ.

³¹ ממצאים בשטח וניתוח נתוני צריכה שנעשו לאחר מבצע "צוק איתן" הראו שחלק ניכר מצריכת החשמל של רצועת עזה שימשה לכריית מנהרות הטרור הרבות. גם צריכת הבטון והדשנים ברצועת עזה עלו בהרבה על צריכת הבניה האזרחית והחקלאות. ההפרשים הגדולים בין ייבוא וצריכה, אלו הכמויות שהופנו לטרור.

ממשלת אולמרט

4 בינואר 2006 – 31 במרץ 2009

תכנית ההתכנסות ועמונה

הסכמי אוסלו השחיתו עד היסוד רבים מן המעורבים בהם. היחסים האינטימיים שנוצרו בין ממשלו המושחת של ערפאת לבין הנושאים והנותנים בצד הישראלי, החסינות המוחלטת מפני ביקורת תקשורתית או משפטית, ואווירת 'הכל למען השלום' – קרצו לכל אדם שניקיון כפיים לא היה נר לרגליו³².

לא היה קשה לראות כיצד מילטה תוכנית ההתנתקות את שרון משלל החקירות הפליליות שנפתחו נגדו והפכה אותו ל"אתרוג"³³ חביב התקשורת ולמנהיג נערץ³⁴.

גם אולמרט רצה לקבל יחס שכזה וכפי שהתברר בדיעבד עם הרשעתו ומאסרו, היו לו כל הסיבות לכך.

מיד עם כניסתו לתפקיד, הודיע אולמרט על תוכנית ה"התכנסות", שעליה הכריז כבר שרון כמצע מפלגתו לקראת הבחירות המתקרבות – כלומר גירוש והרס יישובי יהודה ושומרון על פי מתכונת החרבת יישובי גוש קטיף. בכדי למצב עצמו בצורה ברורה בצד ה"נכון", הורה אולמרט למשטרת ישראל להפעיל אלימות קשה ככל הניתן במהלך פינוי מתנחלים שהתבצרו במספר בתי קבע שנבנו ביישוב עמונה, ועמדו להיהרס. את האופן השיטתי שבו בוצעה ההוראה אי אפשר להבין אלא כהנחיה ברורה מגבוה - אולמרט רצה "תמונות קשות"³⁵.

אלא שאז נכונה לאולמרט הפתעה. מה שעבד יפה עבור שרון, עשה את ההיפך לאולמרט. שרון, המצביא המהולל שהפך ל"סבא מבוגר ואחראי", תמרן את המתנחלים לעמדה שאפשרה לו לפנותם בלי אלימות יתרה והצליח ליהנות מכל העולמות.

אולמרט, לעומתו, עמד בפני מציאות אחרת. דמותו לא הייתה זו של מצביא מהולל שנבחר ברוב גדול לראשות הממשלה, אלא זו של משתמט נכלולי ואפוף פרשיות שחיתות³⁶. ללא ההילה הבטחונית של שרון, מהלכיו לא נתפסו בציבור כהקרבה ונחישות, אלא כתמרון פוליטי ציני.

מראות החורבן, הגירוש והצער, שרק הביאו את ההיפך הגמור מהמובטח, נמאסו על הציבור הישראלי. גם הנוער בהתנחלויות מאס בהנהגת המתנחלים הישנה שאיבדה את אמונו כשמנעה מאבק ממשי בגוש קטיף. בעמונה, כבר לא הסתפקו רק בהתנגדות פסיבית ובזעקות שבר.

מראות מלחמת האחים בעמונה גרמו לצניחה חדה בפופולריות של אולמרט, שמאז רק הוסיפה לרדת.

³² עזרד לב, שעסק בניהול כספים וייעוץ פיננסי לרשות הפלסטינית, כתב ספר עב כרס בשם "בתוך הכיס של הראיס" המתאר בפרוטרוט את התפתחות התופעה.

³³ בשנת 2005 אמר הפרשן הבכיר אמנון אברמוביץ' ש"יש לשמור על שרון כמו על אתרוג...לפחות עד תום ההתנתקות". בעקבות דבריו הופיע פועל חדש: "לאתרג" - שמשמעותו היא להגן על מי שמשרת את סדר יומה הפוליטי של התקשורת, גם מפני אישומים בפלילים.

³⁴ נערץ על ידי השמאל הישראלי, אשר קודם לכן שנא אותו, פחד ממנו, והשמיץ אותו במשך עשרות שנים, ואז הפך אותו בבת אחת ל"סבא חביב", "מבוגר אחראי", "זקן השבט", "אחרון דור הנפילים", וכד'.

³⁵ באירועים כמעט זהים, שנים מאוחר יותר, כולל פינוי בתים נוסף בעמונה בשנת 2017, התנהגות השוטרים היתה שונה מאד, לא חזרו המראות של דריסת אזרחים ע"י סוסי משטרה והכאה באלות ללא אבחנה.

³⁶ אולמרט נחשד ואף הואשם בפרשות שחיתות שונות לאורך עשרות שנים של פעילותו הציבורית, והורשע לבסוף בפלילים בפרשות שחיתות מאוחרות יותר.

הבחירות ברשות והשתלטות המאס על עזה

בינואר 2006 התקיימו, בפיקוח בינלאומי, בחירות להנהגת הרשות הפלסטינית. ישראל לא מנעה מארגון הטרור חמאס, הקורא להשמדתה בגלוי כחלק ממצעו ומתשתיתו הרעיונית, מלהשתתף בבחירות כגורם לגיטימי - וזאת למרות שהבחירות נערכו בשטח שבשליטתה. חמאס זכה ברוב גדול³⁷ והשליך את אנשי אש"פ מגגות בנייני עזה אל מותם, פשוטו כמשמעו.

למזלם של אבו מאזן³⁸ וכנופיות אש"ף, נסוג צה"ל לגמרי רק מרצועת עזה. כך נמנע משלטון חמאס לממש את רצונו הברור של הבוחר הערבי גם ביהודה ושומרון. במה שנתר מהרשות הפלשתינית ביהודה ושומרון שולטת מאז, תוך הימנעות רבת שנים מקיום בחירות, ממשלה של יוצאי אש"פ אשר המשך קיומה תלוי בצה"ל, ובו זמנית היא עושה כמיטב יכולתה בכדי לקעקע את קיומה של ישראל בכל דרך אפשרית בזירה הבינלאומית, ומסיתה בהתמדה לביצוע פיגועי טרור.

כך התקבע המצב בו, הן שלטון חמאס ברצועה, והן שלטון אש"ף ביהודה ושומרון ניזונים מידיה של ישראל ונלחמים נגדה בעת ובעונה אחת. ההנהגה הישראלית אינה יכולה לשנות את המצב, שכן הרציונל של אוסלו מניח כיסוד את קיומו של עם פלסטיני ריבוני, בעל הנהגה פוליטית שניתן להגיע עמה להסדר מדיני. חיסול חמאס או משיכת ההגנה משלטון אש"ף יקעקעו את היסוד הזה של הסכמי אוסלו ומעמדה של "תעשיית השלום" של אוסלו יתערער³⁹.

ההתדרדרות הביטחונית נמשכה כל העת והגיעה לשיאה בשני אירועי תקיפה שכללו רצח וחיטפת חיילים – גלעד שליט בעזה⁴⁰ ואלדד רגב ואהוד גולדווסר הי"ד בגבול לבנון⁴¹.

באותה תקופה פגעה לראשונה רקטה מעזה בבית ספר באשקלון⁴².

בעקבות ירי הטילים מעזה וחיטפת גלעד שליט, ממשלת אולמרט נאלצה לצאת למבצע "גשמי קיץ" בדרום, ולאחר חיטפת החיילים על ידי חיזבאללה - מצאה עצמה בלחימה גם בחזית הצפונית.

הקשר ההדוק בין החזיתות השונות במלחמה נגד ישראל אינו חדש. מלחמת לבנון הראשונה (1982) פרצה מיד לאחר הרס יישובי חבל ימית והנסיגה מסיני, כשם שמלחמת לבנון השנייה פרצה בעקבות הרס יישובי גוש קטיף והנסיגה מרצועת עזה⁴³.

³⁷ במשך עשרות שנים היו בישראל מי שטענו שה"פלשתינים" פשוטי העם לא שונאים את ישראל, וצריך להבדיל בין האוכלוסיה האזרחית ובין המחבלים השולטים בה. מאוחר יותר הטיעון היה שצריך להבדיל בין ה"מתונים" (אש"ף, שחתם על הסכם אוסלו) וה"קיצונים" (חמאס). ב-2006 נערכו לראשונה בחירות חופשיות והוגנות באמת, והתברר שהשנאה לישראל היא נחלת הכלל, ולא קומץ. זה היה צפוי, והוזהר על כך מראש, אבל התוצאות הוכיחו זאת. גם זה לא מנע מחסידי ה"תהליך" למצוא תירוצים גם לכך, ולהמשיך הלאה.

³⁸ מחמוד עבאס, המכונה אבו מאזן, ירש את ערפאת בתפקיד יו"ר אש"פ והרש"פ כשזה מת ממחלה ב 2004. הוא מחזיק בדוקטורט על עבודתו בנושא הכחשת השואה מטעם אוניברסיטת פטריס לומומבה במוסקבה, והיה האחראי לטבח הספורטאים הישראלים במינכן.

³⁹ סביב הסכם אוסלו נוצרה "תעשיית שלום" הכוללת קריירות פוליטיות, צבאיות, אקדמיות, תקשורתיות וכלכליות. מדובר במעגלים רחבים הלופתים את התודעה הישראלית ולא מאפשרים חשיבה חדשה.

⁴⁰ 25.6.2006

⁴¹ 12.7.2006

⁴² שליטתו המלאה של חמאס ברצועת עזה בעקבות נסיגתה המלאה של ישראל ממנה איפשרה לו במשך השנים להאריך עוד ועוד את טווח הרקטות שבידו, עד שבמבצע "צוק איתן" שנת 2014 כבר פגעו טילים ששוגרו מרצועת עזה במרחב שבין חדרה בצפון ומצפה רמון בדרום.

⁴³ גם מלחמת ששת הימים פרצה בעקבות תגובת שליט מצרים לאירועים בגבול ישראל-סוריה.

מלחמת לבנון השנייה

"הניצחון על החיזבאללה ייתן רוח גבית להתכנסות"

ראש הממשלה אהוד אולמרט

חטיפת החיילים רגב וגולוסר הי"ד על ידי החיזבאללה והרג חבריהם היתה מבחינת החיזבאללה אירוע "נקודתי", שהשיג את יעדו והסתיים. מבחינת החיזבאללה לא הייתה כוונה לפתוח בעימות כולל, וגם לא הייתה הנחה שהדבר יתפתח לידי כך. מה שהפך את האירוע למלחמה, וחשף את מצבה האסטרטגי החדש של ישראל בעקבות הסכמי אוסלו, היתה דווקא המתקפה הישראלית שבאה בתגובה לחטיפה.

בעקבות אירועי עמונה וצניחת הפופולריות שלו, ניסה אהוד אולמרט למצב עצמו, כמו שרון, כמנהיג עטור תהילת ניצחון. על גבי תהילה זו, כך קיווה, יוכל לגייס את התמיכה הציבורית הנדרשת לביצוע מהלך חד-צדדי של פינוי והרס היישובים ביו"ש, שיבטיח לו את תמיכת התקשורת הישראלית. השאיפה הזו היוותה גורם מכריע בהחלטתו של אולמרט לצאת למלחמה בלבנון, שבדומה ל"סבבים" מול החמאס בעזה לא היו לה מטרות ברות-השגה או תנאי סיום שקיומו מבטיח ניצחון. קשה להאמין, אך כשהעניינים החלו להסתבך והתקשורת יצאה נגדו, ניסה אולמרט לרצותה ואמר במפורש כי: "הניצחון על החיזבאללה ייתן רוח גבית להתכנסות".⁴⁴

הרמטכ"ל דן חלוץ⁴⁵ שיכנע את אולמרט כי חיל האוויר לבדו יוכל להכריע את החיזבאללה. אולמרט אישר את המתקפה ובתגובה ספגו כל ערי ויישובי הצפון מתקפת טילים שישראל לא ידעה כמוה מעודה. הלחימה ארכה 34 יום. אולמרט נאלץ לאשר כניסת כוחות קרקעיים כשהוא מתרץ זאת בצורך להשיב הביתה את החיילים החטופים, אך, בהיותו כבול לעקרונות המוסר החדשים של אוסלו⁴⁶ הוא הגביל מאוד את יכולת הלחימה של החיילים ותחם את הכניסה לעומק של לא יותר מקילומטרים בודדים, או מקילומטר אחד בחלק מהחזית, כשברור היה שהחטופים נמצאים הרחק מעבר לכך.

מטרות המלחמה שהגדיר אולמרט בנאומו בכנסת ביום השישי למלחמה⁴⁷, כמובן לא הושגו ולא יכולות היו להיות מושגות בתנאים האלה. בהיעדר הנחישות ותפיסת העולם הנחוצות להכרעה צבאית, להשגת ניצחון, התחננה לבסוף ישראל להסכם שיסיים את המלחמה ומצאה עצמה בנחיתות מדינית מול החיזבאללה. ב-12 באוגוסט קיבלה מועצת הביטחון של האו"ם את החלטה 1701 שאמורה היתה להביא לפריסת כח או"ם חמוש יחד עם צבא לבנון לאורך קו הגבול עם ישראל, ולמנוע את המשך פעילות חיזבאללה בדרום לבנון.

ברור היה שמבחינת חיזבאללה ההחלטה אינה שווה את הנייר שהיא כתובה עליו ומהווה בסך הכל סולם לירידת ישראל מהעץ, אך שרת החוץ, ציפי לבני, הציגה את ההחלטה כהישג גדול. במקביל, נעשה ניסיון להשיג בכל זאת הישג צבאי סמלי גם לאחר קבלת ההחלטה ("תמונת ניצחון" כפי שהדבר כונה באותו זמן). כך סובכו חיילי צה"ל בניסיונות כיבוש חסרי טעם של העיירה בינת ג'בל ויעדים נוספים לאחר שכבר התקבלה ההחלטה על הפסקת האש. הניסיונות הללו גם כשלו, וגם עלו במחיר דמים כבד של 33 הרוגים נוספים בקרבות, ואזרח הרוג נוסף בעורף.

⁴⁴ ראיון לסוכנות הידיעות איי. פי. 02.08.2006.

⁴⁵ דן חלוץ התמנה לתפקיד הרמטכ"ל לאחר שקודמו בתפקיד, משה יעלון, מתח ביקורת על תכנית ההתנתקות ועקב כך לא הוורכה כהונתו בשנה נוספת כמקובל. ביצוע תכנית ההתנתקות היה המשימה המשמעותית הראשונה של חלוץ כרמטכ"ל.

⁴⁶ לפי הגיון אוסלו, התופס את הסכסוך היהודי-ערבי כטריטוריאלי, "כיבוש", כלומר החזקה צבאית בשטח, הוא אם כל חסאת. זו לא רק עוולה מוסרית, זו גם איוולת מבחינה מדינית המזמינה לחץ בינלאומי שלא ניתן לעמוד בו, מעודד אלימות ועוינות ומרחיק את השלום שהוא המטרה העליונה. כל כניסה קרקעית טומנת בחובה סיכון של תפיסת השטח, שמנקודת המבט של אוסלו הוא כמעט בלתי נתפס.

⁴⁷ החזרת החיילים החטופים ללא תנאי, וכן "הפסקת אש – רק אם חיזבאללה יעזוב".

מובן שהחלטה 1701 לא קוימה, החיזבאללה השתלט במהירות על השטח שפינה צה"ל, שיקם את יכולותיו הצבאיות, וכיום הן עולות פי עשר בכמות, ופי כמה באיכות, על היכולות שהיו לו ערב המערכה.

44 אזרחים ו-119 חיילים נהרגו, בכדי לתת, כפי שהגדיר זאת ראש הממשלה אולמרט, "רוח גבית" לתכנית ההתכנסות, שתוכננה להיות השלמתה של תוכנית ההתנתקות, שהייתה פועל יוצא של הסכם אוסלו ושל הקונספציה שהוא קיבע בישראל.

תקיפת הכור הסורי ומבצע "עופרת יצוקה"

ב 6 בספטמבר 2007 תקף חיל האוויר כור גרעיני סודי ביותר, שבנתה צפון קוריאה עבור סוריה. את הצלחת הפעולה החיונית הזו יש לזקוף לזכותו של אולמרט.

ירי הרקטות הבלתי פוסק מעזה הביא לבסוף לכניסה קרקעית נוספת לעזה. ב-27 בדצמבר 2008 יצא צה"ל למבצע "עופרת יצוקה", שנמשך כשלושה שבועות ועלה בחייהם של 10 חיילים ושלושה אזרחים. המבצע הסתיים בהכרזה חד צדדית על הפסקת אש. כרגיל, נמשך ירי הרקטות גם אחריו, אם כי בעצימות נמוכה יותר, עד לסבב הבא.

הקריאות לאולמרט להתפטר בעקבות כשלוננו בניהול המלחמה, בשילוב פרשיות השחיתות שנערמו בזו אחר זו, הביאו לבסוף לפרישתו ולסיום כהונת ממשלתו. לשבחו ייאמר, כי על סף סיום כהונתו, לא נכנע לדרישות חמאס תמורת שחרור גלעד שליט והעדיף את ביטחון ישראל על פני ההישג הפופולרי.

ממשלת נתניהו השנייה

31 במרץ 2009 - 18 במרץ 2013

האיום האיראני

נתניהו הפנים היטב את חוסר יכולת ההכרעה שלתוכו הכניסה עצמה ישראל בהסכמי אוסלו. מדיניות הביטחון של ממשלתו השניה והשלישית התאפיינו בדיבורים רמים הן כלפי הנעשה בחזית הדרום, והן ובפרט כלפי האיום הגרעיני האיראני. אם ב-2005 הגיב העולם בתדהמה לנאומו ההשמדה הראשונים של נשיא איראן מחמוד אחמדינג'אד, וציפה מ"אומת ניצולי אושוויץ"⁴⁸ לתגובה בנוסח תקיפת הכור העיראקי⁴⁹, הרי שעשור של של נאומים וירטואוזיים, שתוכנם מסתכם בהעברת האחריות מישראל לחילות האוויר של "העולם", ארה"ב ואנגליה (שוב), גרמו לאובדן הלגיטימיות למתקפה ישראלית.

מהמצב בו איראן ניצבה חסרת לגיטימיות מול ציפיה עולמית למתקפה ישראלית, בתנאים צבאיים ומדיניים פשוטים בהרבה מאלו העומדים בפני ישראל כיום, התהפכו היוצרות, וראש הממשלה של ישראל, המוקעת בעולם כולו, המתין מחוץ לחדרי המשא ומתן שבין האמריקנים ו"העולם" לאירנים, משא ומתן שהסתיים בקבלתה בפועל של המציאות החדשה של איראן הגרעינית על ידי המעצמות, והפיכתה ההדרגתית לגורם לגיטימי ומרכזי בבריתות האזוריות.

אי אפשר שלא להשוות את התדרדרות מעמדה האסטרטגי של ישראל תחת הנהגתו של נתניהו, להתדרדרות מעמדה של צ'כוסלובקיה, כשבהסכם מינכן נמנעה גם ממנה השותפות במשא ומתן שבין אנגליה לגרמניה הנאצית, משא ומתן הנוגע ישירות לאיום הקיומי על ביטחונה.

לא מסובך להבין שכמו בהחלטה 1701 מול החיזבאללה, שהוא עצמו זרוע איראנית, גם ההסכם האמריקני עם האיראנים יתנדף בהזדמנות הראשונה. למעשה הכריעה ממשלת נתניהו לאפשר לאיראנים את השגת הפצצה הגרעינית וכל שנותר הוא להרגיל את את הציבור הישראלי למציאות זו.

מי שהעדיף מיגון במקום הכרעה מול האבנים של האינתיפאדה הראשונה לפני שלושים שנה, והבטיח אז להגיב בכל הכח מול נשק חם, מוצא את עצמו מוסיף ומתמגן עוד ועוד בתהליך מתגלגל מול בקבוקי תבערה, נשק קל, רקטות, טילים ארוכי טווח - ובסופו של דבר נאלץ גם נוכח נשק גרעיני לאמץ מדיניות של התמגנות במקום הכרעה. הקסדות המסורבלות ל"פיזור הפגנות" שחיילי צה"ל חבשו באינתיפאדה הראשונה הפכו לרכבים ממוגני ירי, לבטונדות, למערכות כיפת ברזל ולטילי חץ – שאינם יותר מבטונדה טכנולוגית מפוארת.⁵⁰

לאורך כהונת ממשלת נתניהו, התפרסמו מעת לעת פעולות עלומות שהביאו לעיכוב תוכנית הגרעין האיראנית. החל מתוכנות מחשב מתוחכמות שגרמו לתקלות במערך הייצור, המשך בחיסול מדענים, וכלה

⁴⁸ מאז הקמתו, הפך 'יד ושם' לקודש הקודשים הישראלי – ל"בית המקדש" הציוני – אליו מובל אחר כבוד כל אח"מ המגיע לביקור רשמי. האומה הצעירה הבורחת מבשורתה העדיפה להשעין את זכות קיומה על ערך ההגנה העצמית – "ראו מה קורה לנו כשאין לנו מדינה". הרעיון הוטמע והתודעה העולמית ציפתה בטבעיות למתקפה ישראלית על הצורר החדש המכין עצמו בגלוי להשמדת היהודים.

⁴⁹ הכור הגרעיני העיראקי הושמד ב-7 ביוני 1981 על ידי חיל האוויר הישראלי, בהוראת ראש הממשלה דאז מנחם בגין. למחרת התקיפה פירסמה ממשלת ישראל הצהרה לעתיד, שכונתה מאז "דוקטרינת בגין" שקבעה כי "בשום נסיבות לא נאפשר לאויב לפתח נשק להשמדה המונית נגד עמנו. נגן על אזרחי ישראל בעוד מועד, ובכל האמצעים שברשותנו".

⁵⁰ שהמחיר הכלכלי של הפעלתה ממילא יהיה בלתי אפשרי בעימות רחב באמת, דבר שאלופי פיקוד העורף טורחים להזכיר מדי פעם בראיון לעיתונות

בתוכנות ריגול מתקדמות שהושגו בחזרי המשא ומתן שבין המערב והאיראנים. המשותף לכל אלה הוא הניסיון להילחם במבקשי נפשה של ישראל – בלי להותיר "טביעות אצבע" של פעולה צבאית ממש. הכרעה גלויה נוסח הטיפול בכור העיראקי הפכה להיות לא לגיטימית.

פעולותיה החשאיות של ממשלת נתניהו היו ראויות לציון, אך נתניהו מעולם לא הבין שהבעיה עמוקה יותר מהמימד הטכני שלה. פעולות חשאיות מסוגלות לעכב אך לא לפתור את הבעיה – וכשהן לבדן מתיימרות להיות הפתרון מול איום השמדה גלוי ומפורש, הן רק מעצימות את הבעיה.

כשילד ערבי מקלל חייל ללא תגובה גלויה, מוביל המדרון החלקלק לכך, שכמה שנים לאחר מכן, ראש מדינה החברה באו"ם מכריז על כוונתו להשמיד את ישראל, גם כן ללא תגובה גלויה. הסיבה והתוצאה בשני המקרים זהה - אובדן הלגיטימיות.

שואת יהודי אירופה לא החלה עם פרוץ מלחמת העולם השנייה בספטמבר 1939, היא החלה ב-1933 נוכח חוסר התגובה הגלויה לנאומי ההשמדה של היטלר ברייכסטאג הגרמני. האיום הגרעיני חמור ביותר, אך אובדן הלגיטימציה חמור שבעתיים. השואה הפיזית היא **התוצאה** של אובדן הלגיטימציה שקדם לה.

באוסלו, ויתרה ישראל על זכותנו על חלקי לבה של ארצנו, יהודה שומרון ועזה, ויחד איתם על הצדק ועל הלגיטימיות שלה. בעקבות כך, הפכה מדיניות הביטחון שלה למדיניות "מכילה" של הימנעות ככל הניתן מהפעלת כוח גלויה⁵¹ והעדפה של מיגון ושל פעילות חשאית: הבטונדות, והשב"כ. לכן ישראל של אחרי אוסלו, כבר לא מסוגלת להחליט לטפל בכור האיראני כמו שישראל של טרום-אוסלו טיפלה בכור העיראקי.

נאום בר אילן

ב-14 ביוני 2009 נשא נתניהו נאום באוניברסיטת בר אילן, נאום שבו הסכים לכונן מדינה "פלסטינית" מפורזת. נתניהו התנה זאת בהכרת הפלסטינים בישראל כמדינתו של העם היהודי.

12 שנים לאחר שחייב לראשונה את ערפאת והודיע כי "מצאתי יד"י"⁵² נסגר המעגל. מן הנקודה האסטרטגית שבה נמצאה מדינת ישראל לפני החתימה על הסכמי אוסלו - נקודה שבה ארה"ב ורוב מדינות העולם החופשי אינן מכירות בארגון הטרור של אש"פ כישות פוליטית לגיטימית וברת-שיח, אינן מדברות כלל על מדינה "פלסטינית", ושום גורם משמעותי אינו מערער על הלגיטימיות הקיומית של ישראל – התהפכו היוצרות. עתה, משהכיר נתניהו בקיומו של "עם פלסטיני" ובזכותו לריבונות בלב הארץ, מצא עצמו נאבק על הכרתו של אותו "עם" בעצם קיומו של עם יהודי ובזכותו שלו למדינה. היפוך היוצרות הזה לא הצטמצם כלל וכלל ליחסים שבין ישראל ל"עם הפלסטיני". המצב האסטרטגי החדש שיצר הסכם אוסלו התפשט במהירות, ורוב מוקדי הכח האינטלקטואליים בעולם המערבי מצדדים כיום בעמדה ה"פלסטינית" ושוללים כליל את הלגיטימיות של הקיום הישראלי.⁵³

⁵¹ הפעלת כוח גלויה מתנגשת באופן ברור עם תפיסת אוסלו. אם הצדק עם אויבינו, מאיפה לנו הזכות להילחם בהם ולשנות את המצב? וגם אם נבקש לשנות אותו, נאלץ לחזור לפחות למצב טרום אוסלו שבו אנחנו שולטים בפועל על השטח, ותוך כדי כך גם נזכה לביקורת בינלאומית- איום נוסף בו השתמשו תומכי אוסלו נגד המתנגדים. לכן ישראל מקדישה את מאמציה לסיכול ולמניעה, או לכל היותר להרתעה, ונמנעת מפעולה התקפית שעשויה לשנות את המצב באופן מהותי.

⁵² כך אמר נתניהו לאחר פגישתו עם ערפאת בווינגטון לאחר אירועי מנהרת הכותל, בספטמבר 1996

⁵³ ההבטחה הגדולה של אוסלו - האימוץ של עם ישראל בחום אל משפחת העמים - לא התקיימה כלל, והטענה כאילו הויתורים של מדינת ישראל לטובת אויביה ושכניה יביאו ללגיטימציה והערכה בינלאומית התגלתה כהפוכה למציאות. אפילו הנסיגה הישראלית המלאה מרצועת עזה לא הביאה לכך, אלא בדיוק להיפך הגמור. מהמצב היציב של השלטון הישראלי בעזה בו הביקורת נגדנו הייתה מצומצמת, כיום אפילו הסגר הימי שאנחנו מטילים על הרצועה מבחוץ על מנת למנוע מעבר סטונאי של

*

ירי הרקטות בדרום נמשך כל העת. באוגוסט 2011 בוצע פיגוע קטלני באילת על ידי מחבלים שיצאו מעזה וחדרו לעיר דרך סיני.

עסקת שליט

ב 11 באוקטובר 2011 אישרה ממשלת נתניהו הסכם עם החמאס לפיו תשחרר ישראל 1027 אסירים "חמים", חלקם אחראים לרצח מאות ישראלים – תמורת שחרורו של גלעד שליט. מדובר היה בקריסה מוחלטת של תפיסת הביטחון הישראלית, ב"קו אדום" שאפילו ממשלת אולמרט לא העזה לחצות.

בעצם למה לא? אם הכרת בכך שזו ארצם, אז הם אינם באמת מחבלים, אלא סוג של 'לוחמי חופש' אשר צדקתם המוסרית גוברת על העובדה שהם אינם נשמעים לכללי הלחימה של המערב (אמנת ז'נבה).

התוצאה המדממת של שחרור אלף המחבלים הללו לא איחרה לבוא.

נשק איראני לתוכה, נתפס בעיני העולם כתמצית הרשע העולמי. למרות זאת, אדריכלי אוסלו עדיין ממשיכים לטעון, כי רק אי יישום תהליך אוסלו עד תומו הוא זה שאחראי לכך.

ממשלת נתניהו השלישית

18 במרץ 2013 - 14 במאי 2015

מחוות שחרור האסירים

עם תחילת כהונת ממשלתו השלישית, נכנע נתניהו בפני לחץ אמריקני כבד שהופעל על ידי ממשל אובאמה, וכמחווה לאבו מאזן וללא כל תמורה מצדו – ביקש להעביר בממשלה החלטה לשחרור מחבלים רבים נוספים בארבע "פעילות". החלטת השחרור עברה בממשלה ושלוש מתוך ארבע ה"פעילות" יצאו לפועל.

הטיפול שלושת הנערים

מחמוד קוואסמה מחברון שוחרר בעסקת שליט⁵⁴. ב 12 ביוני 2014 יזם קוואסמה את הטיפול שלושת הנערים תלמידי הישיבה בגוש עציון – גיל-עד שער, נפתלי פרנקל ואייל יפרח – הי"ד. קוואסמה שימש כמפקד חולית החטיפה והרצח. החיפוש אחר הנערים התפתח בלית ברירה למבצע לטיהור קיני חמאס ביהודה ובשומרון, שהתעצמו מאוד לאחר עסקת שליט. בתגובה החל חמאס בירי רקטות מסיבי ובתקיפה מתוך מנהרות שנכרו מרצועת עזה אל שטח ישראל באמצעות אותם חומרי הבניין שישראל טרחה להעביר לעזה כסיוע הומניטרי.

שוב מצאה עצמה ישראל בתוך אותו מלכוד של אוסלו, נשאבת אל תוך עוד "סבב לחימה", בלי תשתית מוסרית הנותנת גיבוי ללוחמים ובלי יכולת להגדיר את האויב, ואז לסמן את היסולו כיעד – ולכן בלי יכולת לנצח.

צוק איתן

בתחילת הלחימה הוגדרה מטרת המבצע כ"הפסקת ירי הרקטות", ואילו בהמשך כשהחל החמאס לתקוף באמצעות מנהרות, שונתה המטרה ל"חיסול המנהרות". "אינני זוכר שאי פעם רדפה אחרי מנהרה, תסבירו לי מי האויב!" – נשאל אז סגן הרמטכ"ל על ידי יו"ר מפלגת זהות במהלך דיון של ועדת חוץ וביטחון בכנסת, ולא נתן תשובה.

תל אביב כבר הופגזה אז למעלה מחודש, אך הפיקוד הבכיר לא מסוגל היה לתת תשובה לשאלה "מיהו האויב" גם בעת מלחמה.

תחילה הורתה ממשלת נתניהו – כרגיל – על ביצוע תקיפות מהאוויר, ומשאלו לא הועילו וירי הרקטות רק גבר, הוחלט שוב על כניסה קרקעית מוגבלת-מאד. בלי מטרה אסטרטגית ברורה, נכנסו חיילי צה"ל אל תוך שטח ההשמדה שהכין להם חמאס⁵⁵, שטח שכלל מבוכי מנהרות רבים ושלל מבנים ממולכדים. כך, בין הסדן של "מוסר" לחימה מתנצל – מוסר של כובשים בארץ זרה⁵⁶, והגבלת הלחימה לטווחים

⁵⁴ עוד קודם לטיפול ורצח שלושת הנערים נרצח בליל הסדר קצין המשטרה ברוך מזרחי ע"י מחבל ששוחרר בעסקת שליט.

⁵⁵ מרוב דאגה ל"לגיטימציה בינלאומית" ו"חשש לפגיעה בחפים מפשע", דאגה ישראל להזהיר את אוכלוסיית עזה מראש מפני צה"ל בפרטנות וביסודיות כאלו שאיפשרו לחמאס לדעת מראש להיכן חיילי צה"ל עומדים להגיע, והתכונן לקראתם היטב.

⁵⁶ אך בשונה מהמקרה הקלאסי של כובשים בארץ זרה, שהמוסר ממילא לא עמד בראש מעייניהם, אנחנו מסיקים מיחסנו אל עצמנו כאל כובשים את מלוא המסקנות המוסריות-לכאורה האפשריות, ובכך מקריבים את חיי אזרחינו וחיילינו לטובת האויב המבקש להשמידנו. התנהגות שכזאת – אינה מוסרית.

ולעצימות שתמנע בכל מחיר את נפילת שלטון החמאס (כדי שלא ניאליץ לוותר על קונספציית אוסלו ולחזור ולשלוט בעזה), לבין הפטיש של אויב חסר עכבות היודע לנצל היטב את החולשה המוסרית הישראלית ואת חוסר יכולת ההכרעה שלנו, מצאו עצמם חיילי צה"ל במציאות בלתי אפשרית.

ההפצצות וההפגזות הישראליות אכן גרמו נזק וסבל רב לאוכלוסייה האזרחית, אך עצם שלטון חמאס נשמר בקפידה על ידי ישראל על תילו, ובסופו של דבר, כמו בלבנון, היתה זו ישראל שחיפשה דרכים להפסקת אש. ומשלא נענתה, הפסיקה את האש באופן חד צדדי.

מחיר מבצע "צוק איתן", שנוצר כתוצאה מחטיפת הנערים, שנוצרה כתוצאה מעסקת שליט, שנחטף מרצועת עזה, שאותה נטשנו בתוכנית ההתנתקות, תולדתם של הסכמי אוסלו - עמד בסיום המבצע על 73 הרוגים (מתוכם 5 אזרחים) ו-2271 פצועים (מתוכם 837 אזרחים). מובן שמאז המבצע ירי הרקטות התחדש, כריית המנהרות התחדשה, ויכולותיו הצבאיות של חמאס שוקמו⁵⁷.

אחד המאפיינים החדשים של מבצע 'צוק איתן' היה התקוממות אזרחית מקבילה של רבים מערביי ישראל. במערכות העבר – הקפידו ערביי ישראל לשמור על שקט בעת מלחמה. החולשה שהתגלתה ב'צוק איתן' הפיחה התקוממות בקרב ערביי ישראל, ובראשם ערביי מזרח ירושלים.

ב-29 באוקטובר 2014 – ניסה ערבי תושב שכונת אבו תור, להתנקש בחיי פעיל הר הבית - הרב יהודה גליק⁵⁸ שנבחר לימים לכנסת ה-20.

ב-18 בנובמבר 2014 חדרו שני רוצחים ערבים תושבי ג'בל מוכאבר אל בית הכנסת 'קהילת בני תורה' שבשכונת הר נוף (השכונה המערבית ביותר בעיר). באמצעות גרון וסכין קצבים טבחו הרוצחים 10 מתפללים.

⁵⁷ חדשות 2, 31.1.2017

⁵⁸ נוכחותו של יו"ר זהות, משה פייגלין, באותו אירוע, והלחץ שהופעל אז על-ידו על חברי כנסת מכל סיעות הקואליציה להגיב לניסיון ההתנקשות בעליה אל הר הבית, החלו את הספירה לאחור של כהונתו כח"כ בליכוד.

ממשלת נתניהו הרביעית

14 במאי 2015 - עד היום

אל שלל סוגי הטרור להם הורגלנו מאז הסכמי אוסלו, נוסף במהלך ממשלת נתניהו הרביעית סוג חדש, טרור ה"בודדים".

את תופעת חגורות הנפץ והתארגנויות הטרור הקודמות, הצליחה ישראל לצמצם באמצעות מודיעין שאיפשר את סיכול רוב הפיגועים. אולם בראש השנה תשע"ה נחשפה ישראל לתופעה חדשה, גל של פיגועים "ספונטניים" לכאורה, ללא הנהגה מרכזית שניתן לאתר ולנטרל.

ההסתה הנרחבת, כולל מפי ראש "הרשות הפלשתינית", קראה לכל ערבי, ישראלי או תושב יו"ש, להחליט עצמאית ולבצע פיגוע, והבטיחה לו ולמשפחתו תגמול כספי נדיב ביותר. בכל כמה שעות נדקר או נדרס ישראלי על ידי מחבל ערבי "בודד". במשך חצי שנה עמדה ישראל נבוכה מול גל הטרור החדש, שגבה עשרות הרוגים.

בפורים באותה שנה, לאחר שמחבל דקר חייל בחברון ונראה היה בתחילה שהוא נוטרל על ידי חבריו ליחידה, חוסל המחבל הדוקר על ידי החובש הפלוגתי אלאור אזריה. ארגון "בצלם" שהסריט את חיסול המחבל הפצוע, הפיץ את הסרטון בכל העולם, וגל טרור היחידים היומיים שכך מיד.

העמדתו לדין של אלאור אזריה באשמת הריגה והרשעתו, השיבו את המוטיבציה לביצוע הפיגועים, ובד בבד פגעו קשות בתחושת הביטחון של חיילי צה"ל, ברגעי אירוע בטחוני, בגיבוי שיקבלו. שני הצדדים הללו גם יחד הביאו לגל פיגועים חדש שהיכה בישראל, וכלל תופעות מבישות של חוסר חתירה למגע.

חוסר היכולת להכיר במחבל כאויב, ולהתייחס אליו בהתאם, והנכונות להשוותו לפושע רגיל, אף היא תולדה ישירה של תפיסת אוסלו, והיא בעצם אחד השיאים הגדולים שלה.

בקיץ 2017, נכנסו מחבלים חמושים, אזרחי ישראל תושבי אום אל-פחם, לרחבת הר הבית לקראת תפילות יום שישי. הם ירו והרגו שני שוטרים ישראלים. בתגובה לפיגוע הוצבו גלאי מתכות בכניסות להר הבית, בדומה לגלאי המתכות המוצבים שנים רבות בכניסות לרחבת הכותל. בתגובה לכך, פסק המופתי של ירושלים שאסור למוסלמים להיכנס להר הבית עד שלא יסולקו גלאי המתכות. פרצו מהומות, היו פיגועי "בודדים" בחלמיש ובשגרירות ישראל בירדן, וביום השישי שלאחר מכן התפללו המוסלמים מחוץ להר הבית. שמונה ימים לאחר הצבת גלאי המתכות בכניסות להר הבית, החליטה הממשלה להסירם.

בשנת 2018 הפיגועים התרבו שוב, עם העליה בהסתה. כמעט בכל חודש היו כמה פיגועים שהצליחו (ונסיונות רבים), וברצועת עזה עברו לשיטת טרור חדשה. תחת הכיסוי של מהומות ענק "ספונטניות ולא אלימות" לכאורה, עם הסעות מאורגנות, תשלום למשתתפים, ונאומים של ראשי חמאס, במוקדים רבים לאורך גדר הגבול ישראל-עזה, בוצעו אלפי נסיונות פיגוע, גם נגד כוחות צה"ל על גדר הגבול, וגם נגד היישובים בישראל.

פיגועים אלו כללו הפרחת המוני בלונים ועפיפונים שאליהם הוצמדו אמצעי הצתה או מטעני נפץ, שגרמו לשריפת שטחים נרחבים בישראל. ירי הרקטות גדל מאד (פי 28 ביחס לשנה הקודמת, לפי סיכום שנת 2018 שפורסם ע"י צה"ל), ולמרות אחוז ההצלחה הגבוה בירוט הרקטות, עדיין היו 45 פגיעות שלהן בשטח בנוי בישראל.

תגובת ישראל היתה מהוססת ו"מכילה" יותר מאי פעם. במקום לנצח את האויב, ישראל שלחה את מיטב לוחמיה לאסוף עליו עוד מודיעין, או להתגונן מפניו על הגדר תחת הגבלות חמורות, אך לא לתקוף ולנצח. קצין בסיירת מטכ"ל נהרג במבצע לאיסוף מודיעין על מפקד מקומי בחמאס. קצין בקומנדו הימי שנשלח לשמור בגדר הגבול נאבק עם מחבל חמוש שעבר את הגדר והגיע עד אליו. חיילים נפגעו מירי צלפים וטילי נ"ט בגבול בגלל היחס לאירועי הגדר כאל "הפרות סדר". הוקמו ועדות קצינים בפיקוד דרום ובמטכ"ל שחקרו בפירוט רב (כהכנה לבדיקת המשך של פצ"ר), כל מקרה של ירי ע"י חיילינו, שהותקפו ללא הרף לאורך הגדר.

טייסינו הרסו שלוש פעמים בחצי השני של שנת 2018 את הבניין התורן של מפקדת שירות הבטחון של חמאס, אך בכל הפעמים לא נפגע אף מחבל, כי ישראל ביקשה מראש מהאויב לצאת מהבניין לפני התקיפה, והאויב פשוט "עבר דירה" ללא פגע.

ישראל הפכה את הריסת בתי המחבלים לבדיחה. התור של בתי מחבלים שממתינים לאישור הריסה מבג"ץ התארך מאד, והריסת הבתים, כשכבר ניתן האישור, הפכה ל"מיפוי" ואז הריסה סמלית זהירה של 2-3 חלקי קיר חיצוניים, כך שהבית נותר ראוי למגורים, ולשיפוץ מהיר במימון נדיב של "הרשות הפלשתינית".

ממשלת ישראל התירה העברת עשרות מליוני דולרים במזומן לחמאס דרך ישראל, ובכך הפכה בעצם את ישראל למדינה מממנת טרור.

בצפון, ישראל הותקפה לראשונה, פעמיים, ישירות ע"י כוחות אירן בסוריה, אולם אף שישראל תקפה בתגובה יעדים צבאיים אירניים רבים בסוריה, ברור, גם מאמירות פומביות של שרים בכירים בישראל, שגם כאן היתה "הכלה", והפעילות האירנית בסוריה, כולל נגד ישראל, נמשכה.

סיכום ביניים

חוזרים מאוסלו אל הזהות

בקיץ 1993 חתמו מדינת ישראל, ו"הארגון לשחרור פלשתיין", על הסכם אוסלו. ההסכם כלל בין השאר "הכרה" הדדית והודעה על סיום האלימות בין הצדדים.

כיום, כמעט רבע מאה לאחר מכן, אפשר לקבוע עובדתית ש"אוסלו" נכשל, משום ש:

1. הטרור לא הסתיים אלא להיפך. מספר נרצחי הטרור בישראל מאז קפץ יותר מפי חמישה בממוצע רב-שנתי, והטרור נמשך באופן יומיומי מאז ועד היום.
2. בעוד שישראל הכירה ועדיין מכירה ב"עם הפלשתיני", ולכן גם בזכותו למדינה משלו (אף שעובדתית אין עם כזה, הם חלק מהעם הערבי, ואומרים זאת), בכל הזמן הזה אותם "פלשתינים" עדיין מסרבים סירוב מוחלט להכיר בזכות קיומה של מדינת העם היהודי ככזו.

נספח זה סקר את התהליך, והראה כיצד במשך 24 שנים ועשר ממשלות, הציבור הישראלי ומנהיגיו לא השכילו או לא אזרו אומץ להישיר מבט אל המציאות ולומר: טעינו, וצריך לתקן את הטעות. כל המפלגות הקיימות כיום בכנסת, כולל ב"ימין", מציעות הצעות שמשמעותן להישאר עם הטעות ולהמשיך בה. זהות מציעה לתקן את הטעות של אוסלו, ומציעה גם דרך חלופית, פתרון אחר לבעיית הביטחון שלנו, ולבעיות רבות אחרות הנובעות חלקית ממנה, בשל המחיר הכלכלי העצום שהטעות של אוסלו ממשיכה לגבות מאיתנו בכל יום ושנה מאז.

בחינת רצף אירועי הטרור וסבבי הלחימה מאז החתימה על הסכמי אוסלו ועד היום מראה בבירור כיצד הביאו ההסכמים להתדרדרות קשה במצבה הביטחוני והאסטרטגי של ישראל.

שרי הממשלה מתנבאים כי בתוך כשנה תיגרר ישראל אל סבב לחימה נוסף בעזה. באין אפיק חשיבה אסטרטגי מלבד אוסלו - יוביל התהליך לתכנית מדינית חדשה נוסח ההתנתקות, שבתורה תביא שוב להסלמה באלימות ולהתדרדרות נוספת בלגיטימיות הקיומית של ישראל.

עלייתו של מנהיג חזק והחלטי בארה"ב - מנהיג שאין לו אופוזיציה מימין, שובה של רוסיה אל גבולנו הצפוני כגורם דומיננטי בהנהגתו של מנהיג חזק והחלטי גם כן, ומעבר לכך, הברית המסתמנת בין שני המנהיגים - כשלמולם מנהיג ישראלי נטול אסטרטגיה חלופית לאוסלו, ונטול אופוזיציה ימנית - יוצרים סיטואציה מסוכנת מאוד לישראל.

ההכרח להימלט ממערבולת אוסלו שהולכת ובוולעת את ישראל הופך להכרח קיומי, ותוכניתה המדינית-בטחונית של מפלגת זהות - היא הדרך לעשות זאת.

תובנות סטטיסטיות ביחס לאזרחים נרצחי הטרור הערבי בישראל

באתר לזכר האזרחים חללי פעולות האיבה של הביטוח הלאומי, מפורטים שמותיהם וסיפורי חייהם ומותם של קצת יותר מ-4000 אנשים שהוכרו על ידי הביטוח הלאומי כאזרחים חללי פעולות איבה.

הרשימה כוללת שמות רבים מהתקופה שלפני קום המדינה, וכן את האזרחים שנהרגו במלחמות ישראל. היא גם כוללת אזרחים לא מעטים שנהרגו בתאונות, כמו למשל מפיצוץ נפלי פגזים. בהיותה רשימת אזרחים-בלבד, היא אינה כוללת את מי שנהרגו בעת שהיו אנשי כוחות הבטחון של היישוב היהודי לפני קום המדינה ולא את אנשי כוחות הבטחון של מדינת ישראל. כל חלל הוא חלל, אולם כוונתי היתה לעבד את רשימת נרצחי הטרור הערבי לאחר תום מלחמת העצמאות בלבד.

לאחר בדיקה מדוקדקת, כולל קריאה של סיפוריהם האישיים של חללים רבים, הוצאנו מהרשימה את מי שנהרגו לפני תום מלחמת העצמאות, את מי שנהרגו על ידי צבאות מדינות ערב במלחמות וביניהן, ואת מי שנהרגו בתאונות.

אלו שנותרו ברשימה, 2230 שמות, אלו הם נרצחי הטרור מאז תום מלחמת העצמאות ועד 7.10.2018, קצת מעל 25 שנה לטקס החתימה על הסכם אוסלו בבית הלבן בושינגטון, בנוכחות יצחק רבין ושמעון פרס, יאסר ערפאת ומחמוד עבאס, ונשיא ארה"ב, הסכם שהיה אמור לשים קץ לטרור הערבי, מה שלא קרה.

הרשימה מתחילה במרים גינטר, ראובן מאירי, וניצן רבאון, שנרצחו בדרך לאילת כשנסעו בפסח תש"ט לטיול ראשון לאחר מלחמת העצמאות, ומסתיימת בקים לבנגרונד-יחזקאל וזיו חג'בי שנרצחו ב-7.10.2018.

להלן התוצאות:

4146 שמות ברשימה המקורית

1511 נהרגו לפני קום המדינה ובמלחמת העצמאות

405 נהרגו לאחר תום מלחמת העצמאות במלחמות, תאונות, וכד', אך לא מטרור

=====

2230 סך נרצחי הטרור הערבי מאז תום מלחמת העצמאות

מתום מלחמת העצמאות עד עתה : 25390 ימים, 2230 נרצחים, שנתי: 32

חלל ראשון: 19-04-1949 מרים גינטר [יריה]

חלל אחרון: 07-10-2018 זיו חג'בי [יריה]

שיטות הרצח:

916 יריה
598 מחבל מתאבד
187 מטען חבלה
180 דקירה
108 הפגזה
66 מוקש
51 טרור אוירי
31 הכאה
22 דריסה
19 רימון
18 השתלטות על אוטובוס
17 חטיפה
9 זריקת אבן
5 מכונית תופת
1 בקבוק תבערה
1 הצתה
1 אחר

תקופות שונות מאז תום מלחמת העצמאות:

מתום מלחמת העצמאות עד מלחמת סיני : 2766 ימים, 243 נרצחים, שנתי: 32

ממלחמת סיני עד ערב מלחמת ששת הימים : 3869 ימים, 71 נרצחים, שנתי: 17¹

¹ תקופה זו, העשור שלאחר מלחמת סיני ועד מלחמת ששת הימים, היא השקטה ביותר מכל התקופות מאז קום המדינה. עוצמת המכה שספגה מצרים מישראל במלחמת סיני (צה"ל, שהיה אז בן 8 שנים, כבש את כל הצי האי סיני בשמונה ימים בלבד, הרג ושבה אלפי חיילים מצרים, לקח שלל כמות עצומה של נשק חדיש, במחיר 175 הרוגים בלבד לכוחותינו), גרמה לכך ששליט מצרים, שעד אז הפעיל טרור מסיבי נגד ישראל, חדל מכך ועבר מטרור להתלהמות מילולית, שהביאה לו פופולריות עצומה בעולם הערבי, ולנו שקט בדרום. [ויקיפדיה: הוסר האיום מצד הצבא המצרי והמסתננים, וכל גבולות המדינה למעט הגבול הסורי שקטו למשך מספר שנים].

ממלחמת ששת הימים עד תום מלחמת ההתשה : 1160 ימים, 126 נרצחים, שנתי: 40
מתום מלחמת ההתשה עד ערב מלחמת יום הכיפורים : 1153 ימים, 78 נרצחים, שנתי: 25
ממלחמת יום הכיפורים עד ביקור הנשיא סאדאת בישראל : 1504 ימים, 118 נרצחים, שנתי: 29²
מביקור הנשיא סאדאת בישראל עד תחילת האינתיפדה הראשונה : 3671 ימים, 183 נרצחים, שנתי: 18
מתחילת האינתיפדה הראשונה עד הסכם אוסלו : 2104 ימים, 164 נרצחים, שנתי: 28
מהסכם אוסלו עד ערב מבצע חומת מגן : 3118 ימים, 527 נרצחים, שנתי: 62
מתחילת מבצע חומת מגן עד עתה : 6037 ימים, 720 נרצחים, שנתי: 44

ובסך הכל:

ממלחמת ששת הימים עד ערב הסכם אוסלו : 9596 ימים, 669 נרצחים, שנתי: 25
מהסכם אוסלו עד עתה : 9156 ימים, 1247 נרצחים, שנתי: 50 (כלומר כפול מלפני אוסלו).

לפי תקופות הכהונה של כל ראשי הממשלות:

דוד בן-גוריון כהונה ראשונה : 2083 ימים, 155 נרצחים, שנתי: 27
משה שרת : 646 ימים, 43 נרצחים, שנתי: 24
דוד בן-גוריון כהונה שנייה : 2792 ימים, 102 נרצחים, שנתי: 13
לוי אשכול : 2072 ימים, 61 נרצחים, שנתי: 11³
גולדה מאיר : 1904 ימים, 201 נרצחים, שנתי: 39
יצחק רבין כהונה ראשונה : 1113 ימים, 69 נרצחים, שנתי: 23
מנחם בגין : 2303 ימים, 122 נרצחים, שנתי: 19
יצחק שמיר כהונה ראשונה : 339 ימים, 13 נרצחים, שנתי: 14

² הנצחון הצבאי הדרמטי של ישראל במלחמת יום הכיפורים, אשר הסתיימה סופית בהסכמי "הפרדת הכוחות" עם מצרים וסוריה, הביא לישראל עשרות שנות שקט מוחלט בגבולותיה עם מדינות אלו, ורק קריסה פנימית של שליטת משטריהן באזורי הגבול עם ישראל, לאחר עשרות שנים, גרמה ל"זליגה", אף היא מועטה-ביותר ביחס לעבר, של טרור דרך גבולות אלו. אותן מדינות המשיכו אמנם לתת חסות מסיבית לטרור הערבי, אך לא עוד בגבולותיהן עם ישראל.

³ מקום המדינה ועד אחרי הנצחון האדיר במלחמת ששת הימים, טרור המסתננים הלך וירד. יש מספר סיבות לכך שלאחר מכן הטרור עלה (הקמת ארגוני הטרור שבאו במקום המסתננים וה"פידאיון", השתלטותם של אלו על שטחים גדולים בגבול ישראל שאפשרה להם התבססות התחמשות ופעולה צבאית כמו-מדינתית, כיבוש אוכלוסיה ערבית נוספת ע"י ישראל, מה שהרחיב את האפשרות למגע ישיר עם אזרחים ישראלים. שינויים הדרגתיים אך מהותיים במדיניות המאבק בטרור של ישראל, וסיבות נוספות).

- שמעון פרס כהונה ראשונה : 767 ימים, 42 נרצחים, שנתי: 20
- יצחק שמיר כהונה שניה : 2093 ימים, 139 נרצחים, שנתי: 24
- יצחק רבין כהונה שניה עד חתימת הסכם אוסלו : 426 ימים, 35 נרצחים, שנתי: 30
- יצחק רבין כהונה שניה מאז חתימת הסכם אוסלו : 782 ימים, 106 נרצחים, שנתי: 49⁴
- שמעון פרס כהונה שניה (לאחר רצח רבין) : 227 ימים, 51 נרצחים, שנתי: 82
- בנימין נתניהו כהונה ראשונה : 1113 ימים, 64 נרצחים, שנתי: 21⁵
- אהוד ברק עד תחילת האינתיפדה השניה : 449 ימים, 8 נרצחים, שנתי: 7
- אהוד ברק באינתיפדה השניה : 160 ימים, 43 נרצחים, שנתי: 98⁶
- אריאל שרון עד תחילת מבצע חומת מגן : 386 ימים, 255 נרצחים, שנתי: 241
- אריאל שרון מתחילת מבצע חומת מגן : 1377 ימים, 495 נרצחים, שנתי: 131
- אהוד אולמרט : 1182 ימים, 71 נרצחים, שנתי: 22
- בנימין נתניהו כהונה שניה : 3478 ימים, 154 נרצחים, שנתי: 16

⁴ לאחר שנות ממשלת האחדות ליכוד-עבודה, שבהן היה יצחק רבין שר הבטחון, חזר הליכוד בראשות יצחק שמיר לשלוט "לבדו". אף שהאינתיפדה הראשונה היתה בדעיכה, התחושה בציבור בעקבות מספר פיגועי סכין נוצלה ע"י תעמולת הבחירות של מפלגת העבודה בבחירות 1992, אשר הבטיחה שיצחק רבין יחזיר את הבטחון האישי. הנתונים העובדתיים מראים שבעת כהונת רבין (כראש ממשלה וגם שר הבטחון) לאחר שמיר הטרור המשיך לעלות, ולאחר שרבין חתם על הסכם אוסלו, הטרור הוכפל.

⁵ אף שנתניהו לא ביטל את הסכם אוסלו אלא המשיך בו (מסירת חברון וכד'), השינוי במדיניותה של ישראל ביחס ל"שותף לשלום" שהמשיך לרצוח הביא לירידה דרסטית בטרור (פי 4 פחות) בעת כהונת נתניהו (הראשונה) ביחס לכהונת שמעון פרס שקדמה לה.

⁶ תקופת כהונתו של אהוד ברק כראש הממשלה (ושר הבטחון) היתה הקצרה ביותר משל כל ראשי הממשלות עד כה. אף שהטרור ירד כאמור ירידה דרסטית בתקופת נתניהו לפניו, ברק הצליח לעלות לשלטון על גבי התחייבותו להביא את התהליכים הבטחוניים-מדיניים הלא-נגמרים לכדי השלמה (להשיג שלום עם סוריה, לצאת מלבנון, להשיג הסדר קבע עם יאסר ערפאת). בתקופה הראשונה של כהונת ברק, כשערפאת העריך שישראל צפויה להיענות במהרה לדרישותיו המרחיקות-לכת ביותר, הטרור "הוקפא" זמנית (תוך הכנות נרחבות ל"פיצוץ" בהמשך), ורמת הטרור ירדה, זמנית, בחזרה לרמה הנמוכה ביותר (כמו בתקופה שממלחמת סיני עד ערב מלחמת ששת הימים, 7 נרצחים בשנה). אולם לאחר ש:

(א) צה"ל, בהנהגת ברק, ברח מלבנון ללא הסכם, מה שהוביל את הערבים לתפיסה שישראל, על אף עליונותה הצבאית החומרית "היא למעשה חלשה יותר מקורי עכביש" ואין לה עוד את החוסן לעמוד במאבק דמים ולספוג נפגעים.

(ב) לאחר שברק סירב להיענות לכל דרישותיו של ערפאת מבלי לקבל בתמורה אפילו התחייבות ל"סוף הסכסוך" [ועידת קמפ דייוויד]

בתגובה לכך הסתיימה "הקפאת" הטרור הזמנית והתפוצץ גל הטרור הגדול ביותר אי פעם, וקצב הנרצחים זינק פי 14 בין חלקה הראשון וחלקה השני של כהונת ברק.

השוואות בין תקופות שוות-אורך לפני/אחרי הסכם אוסלו

להלן השינוי היחסי בקצב נרצחי הטרור הממוצע, לפני טקס חתימת הסכם אוסלו (13.9.1993) ואחריו, לאורך מגוון תקופות השוואה שוות-אורך, החל משלושת החודשים שלפני ושלושת החודשים שאחרי חתימת הסכם אוסלו, ועד להשוואת 25 השנים שלפני מול 25 השנים שאחרי הסכם אוסלו:

הערות	השינוי	ממוצע נרצחים שנתי אוסלו	ממוצע נרצחים שנתי לפני אוסלו	משך התקופה לפני/אחרי אוסלו
	+40%	49	36	3 חודשים
עד שבועיים לפני טבח מערת המכפלה	+90%	55	29	5 חודשים
	+60%	55	34	6 חודשים
	+70%	62	36	9 חודשים
	+60%	54	33	שנה
עד כחודש וחצי לפני רצח יצחק רבין	+60%	53	33	שנתיים
כהונת רבין ופרס, שחתמו על הסכם אוסלו	+70%	53	31	3 שנים
	+40%	42	31	5 שנים
	+30%	33	25	7 שנים
	+80%	45	25	8 שנים
	פי 3.1 יותר	75	24	9 שנים
	פי 3.7 יותר	86	23	10 שנים
(1)	פי 4.2 יותר	83	20	12 שנים
	פי 3.6 יותר	72	20	15 שנים
	פי 3.1 יותר	65	21	17 שנים

18 שנים	21	63	פי 3.0 יותר	(2)
20 שנים	23	58	פי 2.5 יותר	
25 שנים	26	50	פי 1.9 יותר	(3)

(1) 12 השנים שלפני הסכם אוסלו (1981-1993), כולל מלחמת לבנון הראשונה ובעקבותיה הרחקת מחבלי אש"ף מלבנון הקרובה לתוניס הרחוקה, מול 12 השנים שמאז הסכם אוסלו (-1993 2005), אשר הביא עשרות אלפי מחבלים מתוניס הרחוקה ללב יהודה שומרון ועזה, השליט אותם שם במקום כוחות הבטחון של ישראל, וחימש אותם בנשק ישראלי, בהנחה שהם, המחבלים-לשעבר לכאורה, יילחמו בטרור במקומנו "בלי בג"ץ ובלי 'בצלם'" (יצחק רבין בטלויזיה, 1.3.1994), ועד ה"התנתקות" מרצועת עזה וצפון השומרון ללא הסכם. קצב הנרצחים השנתי גדל פי 4.

(2) 18 שנים אחרי הסכם אוסלו התגייסו לצה"ל הילדים שנולדו כשאוסלו נחתם [סרטון "הילדים של אוסלו 93"]. במקום "שלום", "סוף הסכסוך", ו"קץ האלימות", שהובטחו להוריהם, הם גדלו ובגרו בשנות הטרור הנורא ביותר מאז קום המדינה, ומאז נאלצו גם הם, כחיילים, להמשיך להילחם בטרור שהוכנס ללב הארץ ע"י ההסכם. שלא כאבותיהם, שפעלו במצב של שליטה בטחונית ישראלית בלבדית בכל רחבי הארץ, הם נאלצו ונאלצים עדיין להילחם בטרור תחת המגבלות החמורות של המשך קיומו של הסכם אוסלו בשטח, למרות כשלונו הברור. קצב הנרצחים השנתי גדל פי 3.

(3) התקופה של 25 שנים לאחר אוסלו היא עד עתה (ספטמבר 2018). התקופה של 25 השנים שלפני אוסלו התחילה מעט אחרי מלחמת ששת הימים. קצב הנרצחים השנתי הוכפל.

סיכום

זמן קצר לאחר חתימת הסכם אוסלו ניסה סגן שר החוץ דאז יוסי ביילין, שהיה גורם מרכזי בהגעה להסכם אוסלו, להרגיע את חששות הציבור הישראלי כשאמר בראיון בטלויזיה: "מבחן אוסלו יהיה מבחן הדם. אם בעקבותיו יישפך דם רב יותר מאשר לפניו". מסמך זה, שמבוסס אך ורק על נתונים רשמיים (רשימת "חללי פעולות איבה" של הביטוח הלאומי), הוא "גליון הציונים" הברור של אוסלו במלאות 25 שנה לכשלונו העקוב מדם. הבעיה והסכנה, עדיין, היא בכך שלמרות שכמעט כל הישראלים כבר מבינים שאוסלו נכשל, ושהמחיר בנרצחים ממשיך לעלות בקצב גבוה מאשר לפני אוסלו, למרות זאת מנהיגי ישראל, מימין ומשמאל, לא מציעים לבטלו, לא מציעים לתקן את השגיאה.

מחלקת המחקר של מפלגת "זהות", 8.10.2018,

דו"ח אוסלו¹: כמה תהליך אוסלו באמת עולה לנו?

הקדמה

¹ נספח זה יצא בעבר כנייא עמדה של מחלקת המו"פ של תנועת "מנהיגות יהודית" במאי 2014.

קצת קשה להיזכר, אבל לפני 20 שנה, לפני הסכמי אוסלו, לא הייתה כאן גדר הפרדה, ולא היה מאגר ענק של טילים ורקטות ברצועת עזה, וגם לא מאבטחים בכל כניסה לבית קפה קניון או גן ילדים. החלטה פיזיה עם המון אופוריה שינתה את חיינו באופן דרמטי, והכניסה לכאן עשרות אלפי מחבלים עם נישקם. החלטה זו הציבה למעשה את מדינת ישראל על מסלול תוכנית השלבים² לחיסולה. ההתפכחות הכואבת שעצרה את המשך התהליך כפי שתוכנן, לא שינתה עדיין באופן מהותי את דפוס החשיבה שהביא הסכם אוסלו לעולם. תהליך אוסלו³ למעשה נמשך, כאשר דפוס המחשבה הוא שאנו ה"כובשים" צריכים לפצות את ה"מקומיים" תמורת חלקת הארץ שלקחנו מהם, או לחילופין להתנתק מאותם אזורים, שהם ערש תרבותנו, אותם "כבשנו" במלחמת ששת הימים, כדי לקבל הכרה בינלאומית ושלוש מאויבינו.

במחקר זה אנו מעוניינים להביא בפני הציבור ומקבלי ההחלטות מידע חשוב על המחיר הכלכלי הכבד אותו שילמנו, ועדיין אנו משלמים, על ההליכה בדרך זו.

² ויקיפדיה – תוכנית השלבים של אש"ף.

³ תהליך אוסלו במסמך זה כולל לא רק את חתימת הסכמי אוסלו, אלא את כל השינוי התפיסתי שכלול בתהליך זה, בכלל זה הסכם וואי הניסיון להסכם קמפ דייויד ותוכנית פיגוי היהודים מגוש קטיף "ההתנתקות".

מבוא

בקיץ תשנ"ג (1993), לפני 20 שנה, חתמו יצחק רבין ושמעון פרס בשם מדינת ישראל, ויאסר ערפאת ומחמוד עבאס בשם "הארגון לשחרור פלשתיין", על "הסכם אוסלו".

ההסכם כלל בין השאר "הכרה" הדדית והודעה על סיום האלימות בין הצדדים, ונועד להיות הבסיס לשלום אמת סופי בין ישראל וה"פלשתינים", כלומר סוף הסכסוך.

בהיבט המעשי (טריטוריאלי, משפטית, וכד'), ההסכם לא היה סופי. הוא כלל נסיגה ישראלית מרצועת עזה ומיריחו, ובהמשך נחתמו הסכמים נוספים, שבעקבותיהם נסוגה ישראל גם ביהודה ושומרון.

הסכם אוסלו היה שינוי מהותי ביותר במדיניות ישראל משום ש:

מאז "תוכנית החלוקה" ב-תש"ז (1947), שבעקבותיה קמה מדינת ישראל, ועד "ועידת מדריד" ב-תשנ"א (1991), מדינות ערב, ובעיקר ירדן ומצרים, ייצגו את "העניין הפלשתיני" מול ישראל והעולם כחלק מהמגעים לפתרון הסכסוך הישראלי-ערבי.

ואילו מאז שהחל ב-תשנ"ג (1993) תהליך אוסלו, ישראל הכירה רשמית בקיומו של "עם פלשתיני", הכירה בזכויותיו, הכירה ב"ארגון לשחרור פלשתיין" כשותף כמו-מדינתי לתהליך שלום, העבירה לו את השליטה ברוב שטחי יהודה ושומרון ועזה, אישרה לעשרות אלפי חבריו, שעד אז נחשבו לטרוריסטים, להיכנס לשטחים אלו כדי שיוכלו לשלוט בהם, בהתאם להסכם, וחימשה אותם בנשק ישראלי. ללא ספק שינוי מהותי ביותר, שמטרתו היתה לסיים עשרות שנות אלימות רצחנית, ולשים סוף לסכסוך.

כיום, לאחר עשרים שנה, אפשר לקבוע **עובדתית** שהמטרה לא הושגה, משום ש:

א. מאז "אוסלו" הטרור לא הסתיים אלא להיפך. מספר נרצחי הטרור בישראל קפץ פי 3 ומספר הפצועים פי 18! במוצע רב-שנתי⁴. והטרור נמשך באופן יומיומי מאז ועד עתה.

ב. אחרי עשרים שנות מו"מ בסיוע בינלאומי חסר תקדים, סוף ה"תהליך", סוף האלימות, וסוף הסכסוך, לא הושגו. ברצועת עזה קמה ישות טרור, המאיימת בנשק תלול מסלול על כל דרומה ומרכזה של מדינת ישראל, וביו"ש קמה ישות טרור שיצרה טרור מתאבדים שפגע קשות במדינה עד שזו החזירה את השליטה בשטח לידיה במבצע "חומת מגן".

ג. חמור מכל, מדינת ישראל נמצאת במצב בו היא מבקשת היום לגיטימיות (הכרה כמדינה יהודית) מארגון שעד לפני עשרים שנה היה לא לגיטימי בכלל.

מסמך זה לא נועד לחלק ציונים למנהיגים הישראלים אשר חתמו על הסכם אוסלו, והמשיכו בתהליך בעשרים השנים שחלפו מאז, אלא בודק את ההיבט הכלכלי בלבד. כמה תהליך אוסלו עלה ועולה לנו, בכסף, ביחס לחלופה המתבקשת והסבירה ביותר, של המשך המצב שהיה קיים ב-26 השנים שלפני תהליך אוסלו, כלומר שליטה ישראלית ביטחונית ומנהלית מלאה בכל שטחי יהודה ושומרון ורצועת עזה.

ובפשטות, תהליך אוסלו נמשך כבר 20 שנה ועד כה מטרתו לא הושגה. כמה זה עלה לנו?

⁴ ראה להלן בסעיף נפגעי פעולות האיבה.

הסבר שיטת החישוב

המצב שביחס אליו נחשב את המחיר של עשרים שנות תהליך אוסלו הוא המצב שהיה בשטחי יהודה שומרון ורצועת עזה לפני הסכמי אוסלו. ישראל שלטה אז בכל השטח ובגבולותיו שליטה ביטחונית אזרחית וכלכלית מלאה, מה שנתן לה השפעה שלטונית חזקה על האוכלוסייה, ונגישות לכל אדם ולכל מקום. בתקופה זו לא היו בכל שטחי יש"ע נושאי נשק שלא מטעם מדינת ישראל, למעט כלי נשק בודדים שהוחזקו בידי מחבלים בהחבא.

המצב לאחר אוסלו הוא שבחלק ניכר מהשטח הנ"ל קיימות שתי ישויות שמתפקדות כמעט כמו מדינות, "הרשות הפלשתינית" ביו"ש, וחמאס בעזה. האלימות מאזורים אלו נגד ישראל נמשכת, כאשר:

א. באזורים אלו יש היום מאגרי נשק אדירים בלי שליטה ישראלית.

ב. בהיעדר שליטה ישראלית בשטח, קשה ויקר בהרבה לסכל טרור בפעולה מבחון.

ג. טרור שלא סוכל גובה מחיר גבוה יותר, בשל יכולתו לנצל את שליטתו בשטח שניתן לו.

מרכיבי המחיר הכלכלי

הערה מקדימה: לא ניתן לדייק במחיר העלויות שמסיבות מובנות חלקן לא מפורסמות במפורט. במסגרת זו נשתדל להביא אומדן קרוב עד כמה שהנתונים הזמינים מאפשרים. להלן סעיפי הוצאה שנוצרו בעקבות תהליך אוסלו:

1. העברת כספים ל"רשות הפלשתינית" שהסכם אוסלו יצר.
2. העלות הנוספת של פעילות שב"כ בשטחים שהועברו ל"פלשתינים".
3. העלות הנוספת של פעילות צה"ל.
4. העלות הנוספת של המשרד לביטחון פנים, ונזקי גניבות הרכב.
5. הוספת מאבטחים אזרחיים בכל מקום בישראל.
6. בניית גדר ההפרדה סביב השטחים שנמסרו ל"פלשתינים".
7. "שווי" נפגעי פעולות האיבה.
8. הנפילה בהכנסות מתיירות בשנות שיא הטרור.
9. עלות פינוי היהודים מגוש קטיף.

העברת כספים ל"רשות הפלשתינית" שהסכם אוסלו יצר

תקציב הרש"פ נשען על סיוע חוץ בהיקף חסר תקדים ביחס לגודל האוכלוסייה.⁵ סיוע זה משמש בעיקר לתעסוקת-יתר מסיבית בשלל ארגוני הביטחון של הרשות.⁶ כלומר ישראל והעולם משלמים מדי שנה סכומי עתק שנועדו להשאיר מספר גדול מאד של נושאי נשק ברש"פ שבעים ומרוצים, כדי שלא יעסקו בטרור. השוחד הבינלאומי המתמשך הזה מכונה "שמירת היציבות", וחלקה של ישראל בו הוא 1.2 מיליארד דולר בשנה⁷, כלומר סה"כ 88 מיליארד ש"ח עד כה, ועוד 4.2 מיליארד ש"ח בכל שנה נוספת.⁸

העלות פעילות שב"כ בשטחים שהועברו ל"פלשתינים"

תקציבי שירותים חשאיים הם נתונים חסויים. תקציב שב"כ הוסתר עד 2004 בין סעיפי הרזרבה בתקציב, שם הוא היה באותו סעיף עם תקציב המוסד. סעיף זה גדל ריאלית מדי שנה. ב-1997 הוא הוערך ב-2.45 מיליארד ש"ח⁹, ב-1998 2.7 מיליארד¹⁰, ובשנת 2004 בכ-3.75 מיליארד¹¹. ב-2012 הוא היה 6 מיליארד ש"ח¹². בניסיון להעריך את חלוקת התקציב הזה בין שב"כ והמוסד, בדקנו את העלויות במדינות "דומות", וכנראה שהיחס הוא בערך 2:1 בין המוסד ושב"כ, כלומר תקציב שב"כ הוא כיום בסביבות 4 מיליארד ש"ח לשנה.

⁵ ויקיפדיה - כלכלת הרשות הפלשתינית.

⁶ ויקיפדיה - הרשות הפלשתינית, מנגנוני הביטחון.

⁷ דה מרקר 21-09-2011.

⁸ לפי שער של 3.5 ש"ח = 1 דולר.

⁹ גלובס 08-01-1997.

¹⁰ גלובס 04-01-1998.

¹¹ וואלה 21-11-2004.

¹² הארץ 03-06-2013, דה מרקר 13-06-2013.

עד מלחמת ששת הימים שב"כ היה ארגון קטן מאד. הטיפול באוכלוסייה ה"פלשתינית" מאז הקפיץ את גודלו וזהו המאמץ העיקרי שלו. עקרונית, חלוקת עבודת המודיעין בישראל היא כזו:

- שב"כ אחראי במרחב שבשליטת צה"ל.
- אמ"ן אחראי במרחב שמעבר לשליטת צה"ל.
- המוסד אחראי מעבר לכך, כלומר בלב המדינות השכנות ובשאר העולם.

החלוקה למשטרה חשאית, מודיעין צבאי, וביון חוץ, מקובלת גם בעולם. אבל תהליך אוסלו יצר אנומליה בחלוקה הזאת, משום שנוצר מצב שבו רוב הטרור מגיע משטחים שבמגע ישיר עם ישראל, אך אינם עוד בשליטת צה"ל, המאפשרת לשב"כ לפעול בשטח ביטחוני.

נוצר מצב שישראל צריכה לסכל טרור בשטח גדול וצפוף שמחובר אליה, אך מבלי לשלוט בו. בנוסף, העברת השליטה בשטח לידי הטרור, אפשרה לו מצדו לחסל תשתית מודיעין אנושי (סייענים) נרחבת ששב"כ הקים בשטח בעמל רב ב-26 השנים שקדמו לאוסלו, ורובה נהרסה. מי שחושב שלא, מוזמן להיזכר בכותרות מאז על רצח מאות סייענים, ובריחת מאות מהם לישראל¹³, וגל הטרור בעקבות זאת.

שב"כ נאלץ "לשלוט" מודיעינית בשטח, אך מבחוץ. נכון שאמ"ן והמוסד אוספים מודיעין מבחוץ, אך משימותיהם שונות מאד בהיבט ההיקף האנושי המדובר, ובקרבנות המידית של הסכנה.

הסכם אוסלו נחתם ב-1993. מ-1997, כלומר כבר עמוק בטרור המתאבדים שבא בעקבות אוסלו, ועד 2004, תקציב שב"כ עלה ביותר מחצי. עלייה זו בתקציב התרחשה עוד לפני היציאה המוחלטת מרצועת עזה כעבור שנה, שיצרה בעיות קשות וחדשות. בסך הכל, סביר להעריך שתקציב שב"כ נאלץ לגדול בערך פי 4 ממה שהיה לפני "אוסלו", ואז התייצב ברמתו הגבוהה החדשה שנותנת מענה לקושי המודיעיני העצום שנוצר. מדובר אם כן בתוספת מצטברת של כ-37 מיליארד ש"ח, ועוד כ-2 מיליארד ש"ח כל שנה.

העלות הנוספת של פעילות צה"ל

צה"ל משקיע נתח עצום¹⁴ מהפעילות השוטפת שלו בשטחי יהודה שומרון ועזה, וכן ב"מרחב התפר" וב"עוטף עזה", מאז שישראל מסרה שטחים נרחבים לשליטת ה"פלשתינים". צה"ל ומג"ב פעלו שם גם

¹³ כך מתאר ראש השב"כ יעקב פרי בספרו **הבא להרגך** (תשנ"ט - 1999), עמוד 259: "השב"כ נאלץ להתארגן מחדש לקראת פינוי צה"ל מרצועת עזה. זו היתה משימה אדירה. היה צורך להכין תשתית מודיעינית מותאמת לנסיבות החדשות בשטח ... לא התעלמנו גם מחובתנו לדאוג לאותם תושבים שנחשפו כמשתפי פעולה איתנו. רבים מתוכם קשרו את גורלם איתנו לפני שנים רבות. לא מעטים עבדו איתנו מאז מלחמת ששת הימים. לקראת הפינוי הודענו לכל אחד מהם כי ניתנת לו האפשרות לעזוב את הרצועה עם בני משפחתו ולהשתקם בישראל. הבטחנו תעודת זהות ישראלית לכל מי שיחליט לעקור לישראל. הסכומים ששילמנו לסוכנים היו אמנם נמוכים מאד במושגים ישראלים, אך די היה בהם לפרנס משפחה מרובת נפשות בעזה. ככל שהתקרב מועד הפינוי חששו הסייענים, ובצדק, מפני הצפוי להם כשהרשות הפלסטינית תתפוס את השלטון. כשנכנסה הרשות לעזה, ביקשנו מהם שלא לפגוע במשתפי הפעולה שנשארו שם. הזכרנו להם שההימנעות מפגיעה בסייענים מעוגנת בהסכם עם הרשות. אבל ... חלק ממשפטי הפעולה ... נרצחו, עונו, בתייהם הוצתו, רכושם הולאם". ובהמשך (עמוד 260): "כשהוקמה מנהלת השיקום, כללה רשימת הסייענים שנוקרו לטיפולוה 1400 שמות. 1200 מתוכם היו סייעני השב"כ."

¹⁴ תא"ל יגאל סלוביק, קצין שריון ראשי: "ראית שריונרים שמעניין אותם איזו כוונת יש להם על הרובה, כי 11 חודשים בשנה הם עסקו במעצרים באיו"ש ולא באימון על הטנק" וואלה 28-07-2012.

לפני "אוסלו", אולם מאז "אוסלו" הקושי והמחיר גדלו משמעותית, בגלל שצה"ל מג"ב ושב"כ כבר לא שולטים בכל מקום.

תוצאת תהליך אוסלו הייתה זינוק אדיר בטרור. מספר הנרצחים, במוצע רב שנתי, קפץ פי שלוש, ואלפי רקטות, שנורו לטווחים הולכים וגדלים, גימדו את תופעת ה"קטיושות" מהעבר. ישראל השקיעה מאמץ אדיר לסכל את הטרור למרות הקושי הגדול ש"אוסלו" יצר, אך לפעמים "הגיעו מים עד נפש" וממשלת ישראל החליטה באותן פעמים על מבצעים צבאיים חריגים נגד הטרור, שקיבלו מימון חריג.

להלן פירוט המבצעים והתוספת הלא מתוכננת לתקציב הביטחון באותן שנים מבצע "חומת מגן" ביו"ש (2002) - 8.6 מיליארד ש"ח.

וברצועת עזה:

מבצע "קשת בענן" (מאי 2004), ומבצע "ימי תשובה" (אוקטובר 2004) – 4.2 מיליארד ש"ח.

מבצע "גשמי קיץ" (קיץ 2006) החל בעקבות חטיפת החייל גלעד שליט ונמשך חמישה חודשים ברמות שונות של עוצמה, כשבמהלכו היתה גם מלחמת לבנון השנייה - 11.5 מיליארד ש"ח.

מבצע "חורף חם" (פברואר 2008) - 5.5 מיליארד ש"ח.

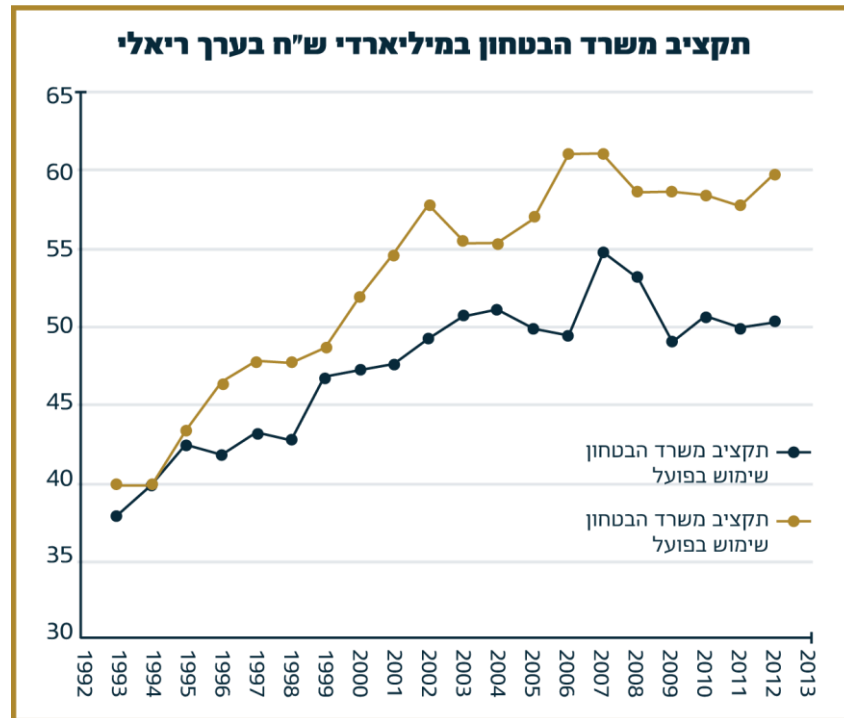
מבצע "עופרת יצוקה" (ינואר 2009), נמשך 22 ימים - 9.5 מיליארד ש"ח.

מבצע "עמוד ענן" (נובמבר 2012), ארך 8 ימים, לא כלל כניסה קרקעית לעזה, אך כלל פעילות אווירית מסיבית, גיוס מילואים, וירי רקטות שהגיע עד תל-אביב וירושלים - 9.5 מיליארד ש"ח.

כמו כן בשנה בה בוצעה ההתנתקות מ"גוש קטיף" נוספו לתקציב הביטחון מעל 7 מיליארד ש"ח.

סכומים אלו כלולים בתוך כלל הוצאות משרד הביטחון, שלפי נתוני האוצר גדל בין 1993 ו-2012 מ-19 מיליארד ש"ח ל-60 מיליארד ש"ח בערכים נומינליים, ובערכים ריאליים מ-40 מיליארד ל-60 מיליארד ש"ח.¹⁵ להלן תרשים המציג את העלייה הדרמטית בתקציב משרד הביטחון, בערכים ריאליים (התאמת ערך הכסף לאינפלציה). בשנים בהן היה אמור תקציב הביטחון לרדת, עקב "פרוץ השלום" באזורנו והיחלשות מתמשכת של המדינות השכנות, עלה החלק היחסי של תקציב הביטחון מתקציב המדינה מ-15% ל-20% ובשנים מסוימות אף ל-22%.

¹⁵ ריכוז הנתונים נעשה מתוך אתר תקציב פתוח.

למרות קיצוץ מתמשך בשכר המשרתים בצה"ל, המהווה מרכיב עיקרי בתקציב הביטחון, וכן קיצוץ עמוק באימוני צה"ל בסדיר ובמילואים, שאת התוצאה ה"איכותית" המצטברת שלהם ראינו במלחמת לבנון השנייה, תקציב משרד הביטחון דווקא עלה מאד. הסיבה לכך היא הצורך להמשיך להתגונן מפני ה"פלשתים", בדרך היקרה של הגנה-מבחון. עד אוסלו, ה"פלשתים" נאלצו להסתפק בעיקר בטרור של סכינים ואבנים, שדוכא ברובו לפני אוסלו. מאז אוסלו, חגורת הנפץ של המתאבד החליפה את הסכין, והרקטה והטיל את האבן. אלו אמצעים שלא יכלו להיות כאן קודם, בגלל שישראל שלטה בכל מקום, ולא התגוננה מבחון. האזורים שנמסרו ל"רשות הפלשתינית" הפכו למאגרי נשק ותחמושת, ומוקדי יציאה לפעולות טרור. לאחר הפינוי של תושבי גוש קטיף ונטישת כל רצועת עזה וגבולה עם מצרים, הפך האזור למחסן נשק המאיים על דרום מדינת ישראל, ולאחרונה גם על גוש דן. במסגרת זו חשוב להזכיר את "כיפת ברזל", שהיא פיתוח טכנולוגי מרשים, אך יקר.¹⁶ המחיר של "כיפת ברזל", כ-900 מיליון דולר, אמנם משולם ברובו על ידי ארה"ב¹⁷, אך תמורת מחיר מדיני כבד. התוספת המצטברת לתקציב הביטחון בשנים אלו היא כ-300 מיליארד ש"ח בערכים ריאליים, ועוד כ-20 מיליארד ש"ח בכל שנה.

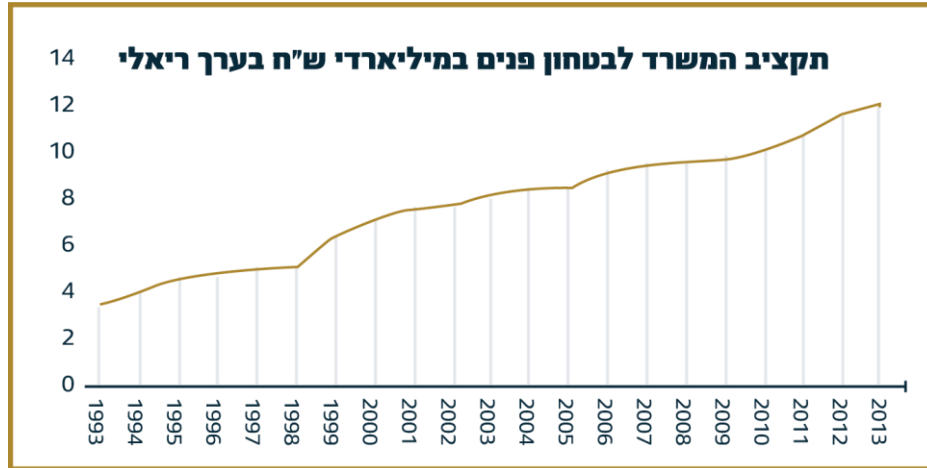
העלות הנוספת של המשרד לביטחון פנים, ונזקי גניבות הרכב

משטרת ישראל נושאת בעול הכבד של השמירה על בטחון הפנים. מאז הסכמי אוסלו התערער הביטחון האישי מאד, אף שהמשרד לביטחון פנים, ומשטרת ישראל הכפופה לו, גדלו פי כמה. תופעת גניבות הרכב והציוד החקלאי הפכה למכת מדינה, כאשר הנטל נופל על אזרחי המדינה בניפוח עלויות הביטוח. משטרת ישראל עסוקה בעיקר בבטחון, ובהקניית "תחושת בטחון", ומצליחה בקושי להפנות משאבים לטיפול בפשיעה, בגניבות ופריצות וכדומה. למעט גניבות הרכב (אליהן נתייחס בהמשך), קשה לחשב נזקים אלו, אך את העלייה בתקציב המשרד לביטחון פנים ניתן לראות בבירור. בשנת 1993 היה תקציב המשרד

¹⁶ ווינט 13-03-2013, גם לאחר הוזלת הטיל המיירט, מדובר בפער ענק בין הרקטה הנורית לבין הטיל המיירט.

¹⁷ ויקיפדיה - כיפת ברזל.

בפועל, ובערכים ריאליים של היום, 3.5 מיליארד ש"ח (1.6 מיליארד נומינלי). בשנת 1999 קפץ התקציב ל- 6.4 מיליארד ש"ח, וב-2012 הוא הגיע ל-11.5 מיליארד ש"ח.¹⁸ המשמעות היא שבמהלך 20 שנות אוסלו, תקציב המשרד בערכים ריאליים שילש את עצמו. התוספת המצטברת לתקציב המשרד לבטחון פנים היא כ- 85 מיליארד ש"ח.

סכום זה אינו כולל את הנזק שנגרם לאזרחי מדינת ישראל בשל הפשיעה שגאתה מאד בשנים אלו. תופעה אחת שנצרכה היטב בזכרון כקשורה בהסכמי אוסלו היא תופעת גניבות הרכב, ולכן אנו מנתחים אותה בסעיף זה בנפרד.

גניבות רכב

לאחר הסכמי אוסלו גניבות הרכב הפכו למכת מדינה. הקלות הבלתי נסבלת בה ניתן לגנוב רכב ובתוך זמן קצר לעבור לשטח הרשות ה"פלשתינית", בו הגנבים נמצאים מחוץ להישג ידה של המשטרה, עודדה את ענף פשע הזה. ב-1998 נאלצה משטרת ישראל להקים יחידה מיוחדת בשם אתג"ר לטיפול בבעיה זו¹⁹. כפי שניתן לראות בגרף שלפנינו,²⁰ בשנת 1997 כמות גנבת הרכבים זינקה אל מעל 45,000 כלי רכב בשנה.

¹⁸ התקציב הפתוח - תקציב משרד לביטחון פנים.

¹⁹ ויקיפדיה - אתג"ר.

²⁰ גניבות רכב בישראל – חנוך גירנברג – מנהל הנדסה, תחום יבואני הרכב איתוראן.

לאחר שגניבת הרכבים ירדה ל"כמות סבירה" נסגרה יחידת אתג"ר, ואז בשנת 2006 הוקמה מחדש.²¹ בשנת 2006 נגנבו 53,485 רכבים משטחי מדינת ישראל.²²

אם נשווה את גניבות הרכב בישראל לעומת גרמניה, נמצא שבישראל גונבים מכוניות פי 15.5 ביחס לאוכלוסייה, ופי 26 ביחס למספר המכוניות!²³

כדי לחשב את הנזק הישיר מגניבות הרכב למשק הישראלי נחשב כמספר בסיס את מספר גניבות הרכב בשנת 2013 שירדו לכ-20,000²⁴ (על אף שגם הוא גבוה מאוד). מספר הרכבים שנגנבו במהלך השנים מ-1996 (השנה המוקדמת ביותר שלגביה מצאנו נתונים) ועד 2012 שמעל למספר הבסיס הוא קרוב ל-200,000 רכבים. נכפיל מספר זה במחיר של 100,000 ש"ח לרכב חדש בממוצע, ונקבל סכום של 20 מיליארד ש"ח, שנפל על כתפי הציבור בישראל דרך הגדלת מחיר ביטוח הרכב. סכום זה לא כולל כמובן את אובדן ימי העבודה של בעלי הרכבים, ואת כל מערך המיגון שנבנה למאבק בגניבות. מדובר בנזק שנגרם כתוצאה ישירה מהסכום אוסלו. כאשר מדינת ישראל שלטה בכל השטח, לא היו ערי מקלט שבהן ניתן להפעיל משחטות רכב, ולא היה ניתן לנסוע ברכב ישראלי גנוב עם לוחית רישוי של הרשות הפלשתינית.

סה"כ לסעיף זה של ביטחון פנים וגניבות הרכב - 105 מיליארד ש"ח.

הוספת מאבטחים אזרחיים בכל מקום בישראל

תופעת המאבטחים בכל מקום בישראל היא תוצאה של הופעת המחבלים המתאבדים בישראל, ואלו הופיעו עם הקמת הרשות הפלשתינית ולא קודם, וכבר הסברנו לעיל את הסיבה המהותית לקושי בסיכול הפיגועים שיצר תהליך אוסלו.

²¹ ויקיפדיה - אתג"ר.

²² כלכליסט 08-01-2014.

²³ MyPi 24-12-2012 - יניר לויין יעוץ ומודיעין.

²⁴ כלכליסט 08-01-2014.

מספר המאבטחים בישראל משתנה במקצת עם התנודות במצב הטרור, אבל כל עוד לא יחול שיפור מהותי במצב, תופעת המאבטחים תישאר חלק בלתי נפרד מהנוף. מספר המאבטחים הגיע בשיאו ל-105,000, ועם הרגיעה היחסית המספר ירד לכ-90,000 והתייצב. ענף זה שכמעט ולא היה קיים לפני הסכמי אוסלו הגיע להיקף של 7-8 מיליארד ש"ח בשנה בימי השיא, והתייצב על כ-5.5 מיליארד ש"ח בשנה בימי "רגיעה".²⁵

נקודה חשובה היא שהעלות האמיתית היא לפחות כפולה משכר המאבטחים, שכן אם לא היה צורך באבטחה אזרחית המאבטחים היו חלק מכח העבודה היצרני. כלומר ההפסד הוא כפול: עשרות אלפי אנשים שהיו יכולים לייצר, מועסקים בעבודה לא יצרנית הממומנת מכספי הציבור.

סך עלות צבא המאבטחים האזרחיים שקם בעקבות תהליך אוסלו הוא 110 מיליארד ש"ח בהוצאה ישירה, ולפחות עוד סכום דומה בהפסד העבודה שיכלו אותם מאבטחים לעבוד. סך הכל 220 מיליארד ש"ח עד עתה, ועוד כ-11 מיליארד ש"ח כל שנה.

בניית גדר הפרדה סביב השטחים שנמסרו ל"פלשתינים"

טרור המתאבדים הביא למבצע "חומת מגן", להקמת צבא המאבטחים, ולהקפת רצועת עזה בגדר מערכת. כמו כן הוקמה גדר הפרדה ביהודה ושומרון כדי לחסום את דרכם הקצרה של המחבלים המתאבדים ללב מדינת ישראל.

גדר ההפרדה ביהודה ושומרון היא בעצם חומה, וכוללת דרכי אבטחה, מגדלים, חיישנים, ועוד. העלות לבניית קילומטר חומה היא 10-12 מיליון ש"ח,²⁶ ועד סוף 2007 הושלמו 430 ק"מ,²⁷ כלומר סה"כ 4.7 מיליארד ש"ח.

תחזוקת הגדר לאחר הקמתה כלולה בתקציב הביטחון, אותו פירטנו לעיל.

"שווי" נפגעי פעולות האיבה

ה"שלום" עם ה"פלשתינים" עלה לנו בהרבה יותר מאלף נרצחים, יותר ממחציתם בפיגועי התאבדות. בגרף שלפנינו ניתן לראות בבירור כיצד במקום שלום קיבלנו התגברות הטרור עד שב"אינתיפדה השנייה" נרצחו ישראלים בפיגועי טרור יותר מאשר במלחמת העצמאות.

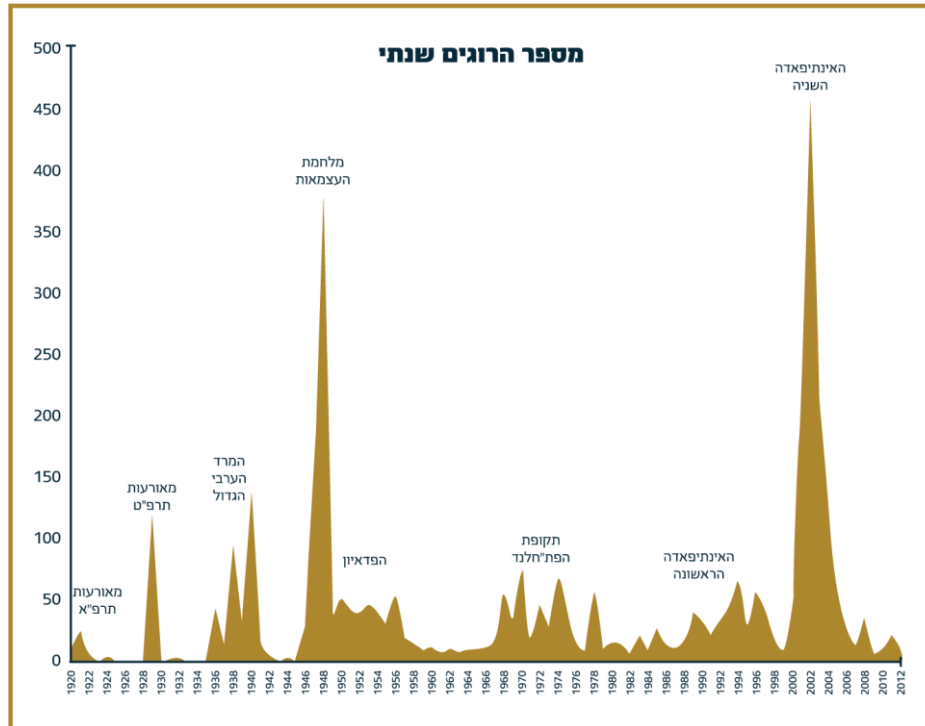
התפלגות הנרצחים בימי המנדט הבריטי ובישראל, בפיגועי טרור ערבי לפי שנים (1920 - 2012)²⁸

²⁵ דה מרקר 13-09-2004.

²⁶ גלובס 29-10-2003.

²⁷ ויקיפדיה - גדר ההפרדה.

²⁸ ויקיפדיה - טרור הפלסטיני.

מהשוואה בין 17 השנים שקדמו לתהליך אוסלו ל-19 השנים שאחרי תחילתו, עולה כי מ-1977 עד 1993 נרצחו 357 ישראלים בפיגועי טרור, ואילו מ-1994 עד 2012 נרצחו 1159. כלומר הסכם אוסלו לא רק שלא הביא שלום, אלא גרם תוספת ישירה וברורה של פי שלוש במספר נרצחי הטרור.²⁹ שנת השיא היתה 2002 בה נרצחו 452 איש, וחודש השיא היה מרץ 2002 בו נרצחו 131 ישראלים ב-12 פיגועי התאבדות ופיגועים נוספים כמעט בכל יום.³⁰

אין מחיר לאף אדם שנרצח, וסערת נפש עולה בנו בבואנו לחשב את העלות בסעיף זה. אך בסופו של דבר גם שווי עבודתם של נרצחים אלו הוא חלק במחיר הכלכלי אותו שילמנו, מלבד המחיר הרגשי הכבד.

התוצר השנתי לנפש בישראל הוא 129,400 ש"ח.³¹ הנרצחים היו בני כל הגילים, ולכן לפי "חצי קריירה" שהנרצח הממוצע "הספיק" לפני שנרצח, כלומר 22 שנות עבודה, מדובר בהפסד הכנסות בלבד בסך 2,846,800 ש"ח לכל נרצח. גם מבלי להתייחס אל המשפחות השבורות, היתומים, מאות הילדים שהיו כבר נולדים לנרצחים הצעירים, וגם ההכנסות העתידיות מהם, שאותם לא הבאנו בחשבון, מדובר בסך הכל באובדן הכנסה ישיר בלבד של 4 מיליארד ש"ח.

אל האובדן בחיי האדם יש להוסיף את הנזק של פצועי הטרור. בטבלה הבאה³² ניתן לראות כי משנת 1977 ועד שנת 1993 הוכרו 914 אנשים כפצועים מפעולות איבה, ומאז ועד 2012 הוכרו 18,831 איש כפצועים מפעולות איבה. כלומר בממוצע רב-שנתי גדל מספר הפצועים פי 18 בשנות תהליך אוסלו.

²⁹ מעובד מנתוני הביטוח הלאומי בטבלה להלן.

³⁰ מעובד מ: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/Peace/osloterr.html>

ליתר הרחבה על מספר ההרוגים מאז הסכמי אוסלו ועד היום, עיין בנספח הקודם לנוכחי.

³¹ בשנת 2013.

³² המוסד לביטוח לאומי - דו"ח שנתי 2012, עמ' 202.

אירועי האיבה שאושרו בידי הרשות המאשרת ונפגעי האיבה 1947-2012

הרוגים		פצועים		סך הכל נפגעים שאושרו	מספר אירועים**	שנת הפגיעה
מהם: אושרו	סך הכל	מהם: אושרו	סך הכל			
1,750	1,840	10,986	20,961	12,736	3,802	סך הכל
71	81	142	156	213	168	1947-1957
200	223	470	506	670	368	1958-1976
337	357	791	914	1,128	702	1977-1993
198	203	1,742	1,990	1,940	671	1994-1999
754	761	3,970	7,445	4,724	969	2000-2004
45	50	320	633	365	93	2005
71	87	1,970	5,944	2,041	196	2006
11	12	231	362	242	141	2007
33	33	616	1,327	649	204	2008
6	6	360	1,012	366	112	2009
7	7	97	118	104	83	2010
17	20	277	554	294	94	2011
11	14	128	854	139	61	2012

* חלוקת השנים בלוח נעשתה בהמשך לנתונים שהוצגו במחקר נפגעי איבה בישראל: פגיעות, צרכים, חקיקה והגשת טיפול וסיוע (2005) מאת א' יאיר, ר' פריאור וז' בר בהוצאת המוסד לביטוח לאומי, שם חולקו הפגיעות לפי תקופות בהתאם לאופי הפעילות.
** כל אחד מן הימים שבהם שוגרו טילים באזור עוטף עזה ובמלחמת לבנון השנייה הוגדר כאירוע נפרד.

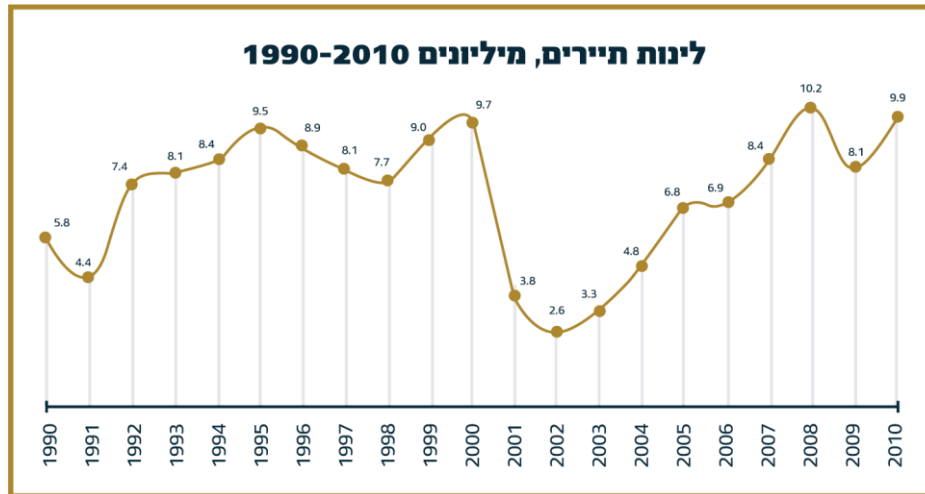
סך תשלומי הביטוח הלאומי לנפגעי פעולות האיבה בשנות תהליך אוסלו הוא 5.25 מיליארד ש"ח נומינלי, שהם כ-8 מיליארד ש"ח בערכים ריאליים. סכום זה לא כולל את הפסד ימי העבודה של הנפגעים ובני משפחותיהם ואת הטיפול הרפואי בנפגעים, שאצל רבים היה ממושך ויקר. בסך הכל בסעיף זה העלות היא 12 מיליארד ש"ח לפחות.

הנפילה בהכנסות מתיירות בשנות שיא הטרור

התיירות בישראל מהווה מרכיב חשוב ומשמעותי בכלכלת המדינה. ענף זה נמצא בהתפתחות מתמדת של יכולתו לקלוט תיירים ולספק להם שירותים. לכן אך טבעי הוא שבמהלך השנים נראה גרף עולה של כמות התיירים המגיעים לארץ. הסכמי אוסלו היו אמורים להוות פריצת דרך ולאפשר לענף התיירות לזנק לגבהים חדשים. בפועל התוצאה הייתה הפוכה. הטרור שהשתלט על הרחובות ותמונות האוטובוסים המתפוצצים הרחיקו תיירים רבים מהארץ, ולאורך תקופה ארוכה גם תיירות הפנים ירדה לשפל חסר תקדים.

בגרף שלפנינו³³ ניתן לראות שמשנת 1992 החלה עלייה במספר לינות התיירים, ושמגמה זו התהפכה בשנת 1995. לקראת המילניום, שנת 2000, נערכה ישראל לקליטת תיירות צליינית בהיקפים אדירים. נסללו כבישים, נבנו חדרי ארוחה ובתי מלון, ובסופו של דבר התיירות בשנה זו הצליחה להגיע עד קצת יותר מהשיא של שנת 1995. כפי שניתן לראות, אירועי שנת 2000 הפילו את התיירות לשפל חסר תקדים, שממנו היא הצליחה לצאת רק לקראת סוף העשור.

³³ הלמ"ס סטטיקל 117 - תיירות ושירותי הארחה 1990-2010.

בשנת 2010 דיווח משרד התיירות כי תרומת התיירות בשנה זו לתמ"ג הייתה כ-33 מיליארד ש"ח.³⁴ בשנה זו כמות התיירים הייתה 2.8 מיליון³⁵ ולכן התרומה הממוצעת לתמ"ג ביחס לתייר עמדה על כ-11,700 ש"ח. חישוב של התפתחות סבירה של התיירות בשנים 1992-2013 מול המציאות של הנפילות הגדולות הנראות היטב בגרף מעלה כי ההפסד למשק הישראלי היה כ-130 מיליארד ש"ח.

חשוב לזכור כי בנוסף לכך ישנה פגיעה מתמשכת בהיקף התיירות הנובעת מאיום הטרור המתמשך ומהפגיעה המתמשכת בפיתוח התיירותי ביו"ש, שמתאושש רק לאחורונה. יהודה ושומרון הם ערש התרבות היהודית והנוצרית. מעין "טוסקנה ישראלית" לא-מנוצלת, במרחק קטן מנתב"ג, מהים, מים המלח ומהמקומות הקדושים, עם אויר ונוף פסגות, ולחות נמוכה בקיץ, ולכן יש בהם פוטנציאל פיתוח תיירותי גבוה. את סכום ההפסד המדויק קשה להעריך. היות והתיירות הכוללת היא 33 מיליארד ש"ח בשנה, מדובר לפחות בכמה מיליארדים בשנה, אך כדי לא להיסחף, נחשב את הנזק לתיירות יהודה ושומרון במיליארד אחד "סמלי" בכל שנה, כלומר 20 מיליארד ש"ח מאז הסכם אוסלו.

סה"כ הפגיעה בתיירות מוערכת בכ-150 מיליארד ש"ח.

עלות פינוי היהודים מגוש קטיף

בעשור הראשון של תהליך אוסלו, ממשלות ישראל מסרו עוד ועוד שטחים ל"פלשתינים", אבל אלו לא כללו אף יישוב יהודי. בסוף 2003, ראש הממשלה אריאל שרון החליט לפנות חד-צדדית את כל היישובים היהודיים בגוש קטיף שברצועת עזה, וארבעה יישובים יהודיים בצפון השומרון. ההחלטה בוצעה בקיץ 2005, וכללה את פינוי כל אלפי התושבים ביישובים אלו. עלות הטיפול הישיר במפונים עד 2013 היתה 9.5 מיליארד ש"ח, ועדיין 12% מהם חיים בדור זמני.³⁶

³⁴ אתר משרד התיירות.

³⁵ "התיירות לישראל 2010 – דו"ח סטטיסטי" משרד התיירות.

³⁶ ערוץ 7 13-06-2013.

גורמים נוספים

לתהליך אוסלו הייתה השפעה משמעותית על שני גורמים עיקריים בכלכלה הישראלית:

א. יש קשר הדוק בין תהליך אוסלו ובין מחירי הדיור בישראל. פינוי היהודים מגוש קטיף יחד עם הקפאת הבנייה ביהודה ושומרון הם חלק מהסיבות לגידול בביקוש לדיור מול היצע לא מספק. לא פלא הוא שמחאת הדיור פרצה לרחוב שנה לאחר תחילת הקפאת הבנייה ביהודה ושומרון. תפיסת העולם של תהליך אוסלו לא מאפשרת ביצוע בנייה רחבת היקף בעתודות הקרקע הטבעיות של כל אזור השפלה לאורך מרכז הארץ. בנייה מאסיבית באזורים אלו תוזיל באופן משמעותי את מחירי הדיור, כפי שמוצע בדף העמדה המפורט שפרסמנו בעבר.³⁷ ההשפעה של תהליך אוסלו על יוקר הדיור עשויה להיות גדולה מכל סעיף אחר שפירטנו כאן, אולם חישוב המחיר הזה יהיה השערתו במהותו, ולכן נשאר לקורא, שחש היטב את יוקר הדיור בכל הארץ, להעריך אותו בעצמו.

ב. הטרור גרם פגיעה בתוצר הלאומי בכמה דרכים, למשל אובדן ימי עבודה רבים בעיתות חרום. למרות הזינוק בטרור בעקבות תהליך אוסלו, כלכלת ישראל המשיכה לשגשג. אין בידנו נתונים כמה נזק נגרם למשק בהפסד ימי עבודה וכדומה, ולא ניתן להעריך באמת בכמה התמ"ג היה גבוה יותר בלי תהליך אוסלו. סביר להניח כי משק שלא היה צריך להתמודד עם קשיים אלו היה יכול להתפתח בצורה טובה הרבה יותר.

ג. כביש מס' 1 מת"א לירושלים תוכנן ובוצע עוד לפני הסכמי אוסלו, ולכן לא הייתה בעיה למתכנני הכביש לקבוע שתוואי הכביש יעבור ממזרח לקו הירוק. את תכנון הרכבת המהירה לירושלים התחילו אחרי הסכמי אוסלו, ולכך הייתה משמעות כלכלית וסביבתית. האפשרות הזולה והמהירה הן לביצוע והן לשימוש הייתה סלילת מסילת הרכבת על בסיס התוואי של כביש 443. באפשרות זו יש את השיפועים המתאימים ביותר להנחת מסילת ברזל. אולם אפשרות זו נדחתה על הסף בשל היותה ממזרח לקו הירוק. ממשלת ישראל בחרה להשקיע בחלופה מגלומנית של מסילת רכבת ש-44 ק"מ ממנה עוברים בתוך מנהרה ועוד 7 ק"מ מעל גשרים.³⁸ נזק זה שהוא תוצאת תהליך אוסלו לא הובא בסיכום הכללי. נזקו הישיר הוא כשבעה מיליארד ש"ח, והנזק העקיף בשל העיכוב הרב שנגרם כתוצאה מבחירת חלופה זו נאמד בעוד כמה עשרות מיליארדים. דוגמה נוספת באותו הקשר הוא כביש 6. מספר קטעים בכביש זה הועתקו מהתכנון המקורי והועברו מערבה רק כדי שלא יעבור את הקו הירוק. עבור תיקונים אלו שילמה המדינה מאות מיליונים, על אף שהכביש נסלל בידי חברה פרטית. אחד הישובים שסובל מ"תיקון" זה באופן בולט הוא הישוב בת חפר. ישוב זה לכוד בין חומת גדר הפרדה ממזרח לבין החומה האקוסטית של כביש 6 ממערב, במקום שהכביש יעבור ממזרח לו ויאפשר לו להתפתח מערבה.

³⁷ "המחסור בדיור – דף עמדה" מנהיגות יהודית אדר ב' תשע"א.

³⁸ ערוץ 7 22-06-2008.

סיכום ומסקנה

עשרים שנה אחרי תחילת תהליך אוסלו אפשר לקבוע עובדתית שמטרתו לא הושגה, משום שבמקום לסיים את הטרור הוא דווקא גדל מאוד ונמשך בהתמדה, ומשום שאחרי עשרים שנות משא ומתן, סוף התהליך, סוף האלימות, וסוף הסכסוך לא הושגו, והם לא נראים באופק.

המחיר הכלכלי הכולל, או לפחות רכיביו הניתנים לחישוב הוא:

1. העברת כספים לרשות הפלשתינית: 88 מיליארד ש"ח.
2. העלות הנוספת של שב"כ: 37 מיליארד ש"ח.
3. העלות הנוספת של צה"ל: 300 מיליארד ש"ח.
4. המשרד לביטחון פנים ונזקי גניבות הרכב: 105 מיליארד ש"ח.
5. הוספת מאבטחים אזרחיים בכל מקום בישראל: 220 מיליארד ש"ח.
6. בניית גדר ההפרדה סביב השטחים שנמסרו ל"פלשתינים": 4.7 מיליארד ש"ח.
7. "שווי" נפגעי פעולות האיבה: 12 מיליארד ש"ח.
8. הנפילה בהכנסות מתיירות בשנות שיא הטרור: 150 מיליארד ש"ח.
9. עלות פינוי היהודים מגוש קטיף: 9.5 מיליארד ש"ח.

בסך הכל, תהליך אוסלו עלה לנו עד כה 926 מיליארד ש"ח.

אם נחלק את הסכום הזה ל-20 שנות "תהליך השלום" ונשווה לתקציב המדינה לשנת 2014 בסך 406 מיליארד ש"ח, נקבל עלות שנתית בסך 11.4% מהתקציב בכל אחת מעשרים השנים האחרונות.

ואין שלום.

במבט לאחור, זו כנראה ההחלטה הכי פחות משתלמת בתולדות ישראל. בניגוד למלחמת יום כיפור, שבה לאחר שנעשתה השגיאה היה מאוחר מדי לתקנה, תהליך אוסלו נמשך גם עתה, ואנו נדרשים עדיין לשלם עבורו לא רק בכסף אלא גם בשחרור רוצחי עמנו ובהמשך איבוד הלגיטימיות המוסרית לקיומנו, למרות שניתן וצריך לסיימו.

התשובה לשאלה "איפה הכסף?" היא שהכסף נמצא במחיר שאנו משלמים עבור האשליה שאם רק ניכנע ונשלם נקבל "שלום" או לפחות רגיעה. האמת המרה היא שאנו בתהליך סחטנות אליים ומתמשך שמחירו רק עולה.

תודות

ספר זה עבר דרך "ארוכה קצרה" - דרך ארוכה מאוד בעריכה, אך קצרה מאוד בזמן. דרך זו לא הייתה מגיעה ליעדה בלי עזרתם הנדיבה של רבים מאוד, שנרתמו בעצה, בכתיבה, בזמן רב ובמסירות מפליאה. יש לציין שעזרה רבה, כולל פרקים שלמים, קיבלנו מאנשים שאינם מזוהים פוליטית עם מפלגת זהות, אך בכל זאת רצו והסכימו לתרום ולסייע, ותרומה זו פעמים רבות הייתה מכרעת.

מצע זהות הוא תוצאה של עבודה קהילתית ייחודית במלוא מובן המילה שהתאפשרה תודות לטכנולוגיות הזמינות, ברוך השם, בימינו. המצע הוא בעצם פרויקט open-source ענק של קהילת מתפקדי זהות וחבריהם, שבו עשרות אנשים ערכו, התווכחו, ליטשו ושכתבו במשך חודשים רבים יום אחרי יום כל עמוד ועמוד. אין מצע שמייצג את מפלגתו, כפי שהמצע הזה מייצג אותנו.

תודה לוועדת המצע, שניהלה את עריכתו, כתיבתו וליטושו של המצע מטיוטתו הראשונה עד המוצר המוגמר: אליהו בן אשר (יו"ר), תומר רז'קובצקי, אורי נוי, רזיאל הס גרין, דוד עובדיה והרב דודי שפיץ.

תודה לכל אלה³⁹ שתרמו למצע פרקים שלמים⁴⁰: אורי נוי, אליהו בן אשר ותומר רז'קובצקי⁴¹, מוטי היינריך⁴², שי מלכה⁴³, ניב עמית ויונדב שטרן⁴⁴, אורי שטאובר⁴⁵, ד"ר יאיר ויסמן⁴⁶, ערן בר טל⁴⁷, ד"ר רפאל מינס⁴⁸, גלעד אלפר⁴⁹, רזיאל הס-גרין⁵⁰, שלמה גורדון⁵¹, אהרן גיאן⁵² ואלברט לוי⁵³.

תודה מיוחדת מגיעה לקבוצת אנשים שהתגייסה לעבודה מאומצת, רציפה ושוחקת לצד ועדת המצע לשיפור המצע בתוכן, סגנון, ניסוח והגהה: משה שילר⁵⁴, בנימין אליצור⁵⁵, יאיר מכטה⁵⁶, יוסף לברן, יחיאל ברכה, יעקב כגן, ליאור מאיר בן חיים, נועה בן אשר, ליסה ליאל, רביד גבאי, ניצן פוקס, שניר גולדפינגר, גלעד חניה, אורי שטאובר, יונדב שטרן, ברוך דרור, יצחק יוגב, מוטי היינריך, אסף בן דור⁵⁷ וגלעד אלפר.

³⁹ סדר ההופעה הוא לפי כמות הפרקים שנתרמה על ידי כל אחד.

⁴⁰ אף פרק שנתרם למצע לא נשאר כפי שהוא, ואין פסקה שלא עברו עליה עשרות עיניים וידיים, אך יש מקום לציין את אלה שכתבו את הפרקים לראשונה.

⁴¹ תומר ואליהו כתבו את **מסגרת פרקי המבוא ופרקי היהדות והתרבות**, את **מסגרת הפרקים הכלכליים והחברתיים**, **פרקי חירות האזרח ופרקים נוספים**.

⁴² פרק **הדיור**, ששוכתב ונערך על ידי תומר.

⁴³ **בטיחות בדרכים**.

⁴⁴ פרק **המשפחה**, ששוכתב ונערך על ידי תומר.

⁴⁵ פרק **המודל הקהילתי**, ששוכתב ונערך על ידי תומר.

⁴⁶ פרק **התחבורה**, שנערך על ידי משה שילר, אליהו ותומר.

⁴⁷ פרק **הבריאות**, ששוכתב ונערך על ידי תומר.

⁴⁸ פרק **התעשייה והמסחר**, ששוכתב ונערך על ידי תומר.

⁴⁹ פרק **יוקר המחיה**, ששוכתב ונערך על ידי תומר.

⁵⁰ הרחבת פרק **החינוך** ופרק **המאגר הביומטרי**.

⁵¹ תכנית **הרפורמה בלימודי הנהיגה** ששוכתב ונערך על ידי אליהו.

⁵² פרק **החקלאות** שהוא כתב לא הספיק לעבור גימור מספק על מנת להיכנס למצע.

⁵³ פרקי **איכות הסביבה** שנכתבו על ידי אלברט לוי ונערכו על ידי ועדת המצע עבור המהדורה השנייה.

⁵⁴ על עבודת הגהה רציפה ויומיומית ממש, לאורך חודשים, בתוכן, הגהה ועזרה טכנית.

⁵⁵ על עבודה מרתונית מפליאה של גימור המצע.

⁵⁶ על ליווי רציף של הכנת המצע במאמץ לשיפור וליטוש ניסוחים ובפרט מציאת מקורות ומראי מקום.

⁵⁷ שמאמר תגובתו על **תכנית הדיור** היה הזרז המרכזי להחלטתו של תומר לבנות את הפרק מחדש.

מעבר לכך המפלגה מודה לקהל העצום של הפעילים והמתפקדים שהגישו את הערותיהם, הצעותיהם והשגותיהם במהלך כל תקופת הכתיבה, שאין אפשרות לציין בשמות, מכיוון שמספרם נמדד בעשרות רבות.

תודה נפרדת מגיעה למספר רבנים ותלמידי חכמים שוועדת המצע ביקשה לקבל את חוות דעתם ועצתם בנוגע לנושאים מגוונים במצע, והם ניאותו לסייע והיו לעזר רב: הרב ד"ר דורון לדווין והרב חננאל זייני⁵⁸, הרב יצחק ברנד⁵⁹, הרב ד"ר ברוך כהנא⁶⁰, הרב אליצור סגל וכן יהודה עציון⁶¹.

לאחר גמר העבודה הראשונית, מפלגת זהות בראשותי הטילה על ועדת המצע: אליהו בן אשר, תומר רשקובצקי, אורי נוי ויוסף לברן את הרחבת המצע הראשוני. ככלל, לא נערכו שינויים גדולים במצע, ועיקר החידוש הוא במעבר רוחבי על המצע כולו שהתמקד בשיפור וליטוש ניסוחים, ובשינויים מבניים בסדר וחלוקת הפרקים שנועדו לשקף טוב יותר את המסר הכללי.

עם זאת, יש פרקים בהם חלו שינויים משמעותיים יותר, וביניהם: פרק **חוק השבות**, פרק **החינוך**, פרק **הבריאות**, פרק **תפיסת הביטחון**, פרק **המשפט העברי**, פרק **התכנית המדינית**, פרק **התחבורה** ועוד.

כמו כן, נוספו למצע **שני פרקים חדשים העוסקים בנושא הגנת הסביבה** - נושא שלא זכה להתייחסות בגרסה הראשונה של המצע עקב קוצר הזמן.

ככלל, יש מקום לציין שנושאים רבים וחשובים בזירה הציבורית לא זכו עד כה להתייחסות מקיפה במסגרת המצע גם במהדורה זו, ובעזרת השם גם הם יקבלו את הטיפול המגיע להם במהדורות הבאות.

תודה מיוחדת מגיעה לאחד מנבחרי הרשימה לכנסת של מפלגת זהות, **אלברט לוי**, שדחף להכללתם במצע של פרקים העוסקים בהגנת הסביבה וכתב את גרסתם הראשונית. גם הפעם, עקב קוצר הזמן, נושאים נוספים וחשובים אותם הוא ביקש להכליל במסגרת המצע בתחום זה לא עברו עריכה מספקת על מנת להיכנס למהדורה זו, וכאשר הטיפול בהם יסתיים אף הם יפורסמו לציבור הרחב.

כמו כן, זהות מודה ל**ליבי מולד**, אף היא חברת רשימת זהות לכנסת, על התגייסותה לעדכון וביקורת פרק החינוך - תחום התמחותה, ול**ד"ר יאיר ויסמן**, שהתגייס לעדכן את פרק התחבורה שהוא כתב עבור המהדורה הראשונה.

לסיכום, רצינו להודות לחברי המפלגה המסורים הרבים שהעירו גם הפעם את הערותיהם לפרקים החדשים ולמצע בכלל, ובמיוחד לאלה שהשתתפו בפועל בשיפור הניסוחים והרעיונות ובהגהת הנוסח הסופי. ביניהם ראוי לציין במיוחד את תרומתם של **אלי מיטב**, **אהרן טבגר**, **משה שילר** ו**בנימין אליצור**.

כמו כן, אנו מודים לחבר ועדת המצע **אורי נוי** על כתיבת **שני נספחים חדשים למצע**: נספח המדגים את נזקי הסיוע האמריקאי על ידי ניתוח עסקת הטילים עם פולין, שהוכשלה בלחץ ארה"ב, ונספח חדש העוסק בניתוח נתוני הנפגעים בנפש כתוצאה מהסכמי אוסלו. נספח זה משלים את התמונה הכלכלית

⁵⁸ שבעקבות שיחות חוזרות ונשנות עם כל אחד מהם לחוד, עלה בהדרגה מתווה פרקי היהדות, הזהות והתרבות, גם אם פרטים רבים שלו אינם על דעת איש מהם.

⁵⁹ שהודות לעירנותו לא נפקד מקומה של השמיטה במצע.

⁶⁰ שסקר את פרק המשפט העברי.

⁶¹ שלמרות הסתייגותו מדרכה הפוליטית ואף הרעיונית של זהות, סייע גם בעצה וחוות דעת, וגם ובעיקר דרך עבודותיו על כתבי שבת בן דב, ועל תכנון ירושלים.

מצע זהות

שהצטיירה על ידי הנספח הקיים העוסק בעלויות של הסכמים אלו, כך שעכשיו ברורים מחיריהם בדמים, תרתי משמע.

תודה מיוחדת מגיעה גם כן לחבר ועדת המצע, **יוסף לברן**, על תרומתו המכרעת בעריכה הגרפית ובגימור הספר - עבודה שבזכותה נחשפו וטופלו גם ליקויים תוכניים רבים.

משה פייגלין